

การศึกษายุทธศาสตร์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล
A STUDY OF KING PASENDIKOSALA IN FOSTERING BUDDHISM

พระวิเชียรบุรี สติสมฺปนฺโน (ขวัญโพก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษายุทธศาสตร์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระวิเชียรบุรี สติสมุปนฺโน (ขวัณโปก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF KING PASENDIKOSALA IN FOSTERING BUDDHISM

Phra Vichienburee Satisampanno (Khwanpok)

A Thesis Submitted in Partial Fullfilment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkorntajavidyaya University

Bangkok, Thailand

C.E.2012

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, ดร.)

..... กรรมการ

(รศ.บุญเรือง อินทวรัตน์)

..... กรรมการ

(พระราชวชิรเมธี, ดร.)

..... กรรมการ

(ผศ.อานนท์ เมธีวรจักร)

..... กรรมการ

(อาจารย์รุ่งอรุณ อบเชย)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชวชิรเมธี, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.อานนท์ เมธีวรจักร

กรรมการ

อาจารย์รุ่งอรุณ อบเชย

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้า
ปเสนทิโกศล
- ผู้วิจัย** : พระวิเชียรบุรี สถิตสมุปนฺโน (ขวัณฺโปก)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
: พระราชวชิรเมธี,ดร.	ป.ธ.๘, พธ.บ., ศษ.บ, กศ.ม., กศ.ด.
: ผศ.อานนท์ เมธีวรฉัตร	ป.ธ.๖, พธ.บ., ศษ.บ., กศ.ม.
: อาจารย์รุ่งอรุณ อบเชย	ป.ธ.๖, ศษ.บ., ค.ม.
- วันที่สำเร็จการศึกษา** : ๓๐/มกราคม /๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาพระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล ๓) เพื่อศึกษาพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร โดยสำรวจข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากตำราวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล อดีตชาติเคยเกิดเป็นมานพชื่อว่าสุทธานพ ได้ถวายบัวและเอาผ้ากั้นแสงแดดถวายเป็นพุทธบูชา ในสมัยของพระโกนาคมะสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งตั้งความปรารถนาอยากเป็นพระพุทธเจ้า พระโกนาคมะทรงพยากรณ์ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า พระธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อภักทรกัปนี้ล่วงไปแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น เติมนับถือศาสนาพราหมณ์และลัทธิท้องถิ่นที่นิยมกันในสมัยนั้น ต่อมาได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต เป็นกษัตริย์ที่มีพระชนมายุเท่ากับพระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า และทรงเป็นกษัตริย์ที่มีเคารพ กตัญญูในพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนพระทัยในการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัยไทยธรรม แต่พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพุทธสาวกและสาวิกา ทรงเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในแคว้นแคว้นด้านการถวายอามิสทาน การสร้างกุฎิเสนาสนะ

และพระเจ้าปเสนทิโกศลเมื่อเสร็จจากพระราชกรณียกิจจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อสนทนธรรม จึงทำให้เกิดพระสูตรเกี่ยวข้องกับพระเจ้าปเสนทิโกศลมามากมายที่ปรากฏใน โกศลสังยุต พระเจ้าปเสนทิโกศลมีส่วนทำให้เกิดการบัญญัติพระวินัยในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระราชจริยาวัตรที่งดงามหลายด้าน โดยนำหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ ในฐานะผู้นำและผู้บริหารประเทศ ทรงใช้หลักทศพิธราชธรรม ในการปกครองแคว้นโกศลและกาสิ ในฐานะผู้ครองเรือนทรงใช้หลักฆราวาสธรรม สมชีวิธรรม ในด้านของสตรีพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงใช้พุทธวิธีในการลดความอ้วน ทำให้พระวรกายนั้นไม่อึดอัด และจากมหาสุบิน ๑๖ ประการของพระเจ้าปเสนทิโกศล จึงทำให้เกิดพุทธทำนายโลกที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีพระราชจริยาวัตรที่งดงาม และมีพระคุณอย่างยิ่งกับมนุษย์ในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป อุบาสกอุบาสิกา ควรศึกษาบทบาทและพระราชจริยาวัตรในด้านต่างๆ ของพระเจ้าปเสนทิโกศลมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าทั้งต่อตนเอง ครอบครัว องค์กรหรือหน่วยงาน และประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพึงศึกษาหลักธรรมคำสอนแล้วนำมาช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบต่อไปชั่ววันรันดร

**Thesis Title : A STUDY OF KING PASENDIKOSALA IN FOSTERING
BUDDHISM**

Researcher : Phra Vichienburee Satisampanno (Khwanpok)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Phrarachwachiramethee Pali. IX, B.A, M.Ed., Ph.D.

: Assist. Prof. Anond Metheevarachatra Pali.VI, B.A, B.Ed., M.Ed.

: Rungarun Obchoei Pali VI, B.A., M.A.

Date of Graduation : 30/January/2012

ABSTRACT

The objectives of this thesis were : 1) to study the biography of King Pasendikosala that appears in the scriptures of Theravada Buddhism, 2) to study role of King Pasendikosala on maintaining Buddhism and 3) to study King Pasenadikosala' s activities applied in the today's society. This research was a qualitative research focusing on studying documents by surveying the primary level data from Canon and commentaries and the secondary level data from academic textbooks, documents and related researches.

The results of this study were found that in previous life, the King Pasendikosala was born to be Suttha Manapa. He gave a lotus and the sun blocking fabric to the Buddha in the Gohna kamana period and had a desire to be the Buddha. The Gohna kamana Buddha had predicted that he became Thamma Rajha Buddha. When the Pataragaba passed, the King Pasendikosala was Brahmin, respected the local religious culture and later respected Buddhism.

He worshiped the Triple Gem for life forever. He had age as same as the Buddha, and he was relatives with the Buddha. He was extremely grateful to the Buddha.

For its role on maintaining the Buddhism, King Pasendikosala was interested in the sponsoring by the requisites to the Buddha. He is a model for people in giving Amisadana, building the Monk's cell. When he performed his duties perfectly, he communicated with the Dhamma. As a result, it made many Suttas concerning King Pasendikosala in Kosala

Samyut. He involved in providing Vinaya in Buddhism.

The King Pasendikosala had many good activities, and he performed according to Ethic principles in Buddhism. As the leader of the country; he used the ten Rajadhammas in governing Kosala and Kasi. As the householder; he used Gharavasa-Dhamma , Samajividharma. In the body, King Pasendikasala used the Buddhist way to lose weight, that his body is uncomfortable. In the 16 things of King Pasendikosala's dream, it could predict that the world is going to happen in the present. The King Pasendikasala have a beautiful activities and in particular benefactors to human life today.

For conclusion, Upasaka and Upasika should study the roles and the activities in various fields of the King Pasendikosala in order to apply benefits and values for themselves, their families, organizations and nation. Especially, should study the Dharma teachings and propagate Buddhism to flourish forever.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษาตลอดถึงการให้กำลังใจจากคณาจารย์หลาย ๆ ท่าน และบุคคลต่าง ๆ ดังนี้ กราบขอบพระคุณพระเทพปริยัติเมธี (สฤษดิ์ สิริขโร), ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ พระราชวชิรเมธี (วิระ วรปญโญ), ดร. ที่เมตตาเป็นประธานในการควบคุมวิทยานิพนธ์และ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, ดร. ที่เมตตาเป็นประธานกรรมการในการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณอาจารย์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ทุกท่านที่มีความเมตตาคอยให้ คำแนะนำปรึกษา ช่วยเหลือด้านเอกสารตลอดมา

ขอเจริญพรขอบคุณ รศ.บุญเรือง อินทวัฒน์ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์เป็นคณะกรรมการ สอบป้องกันวิทยานิพนธ์ และ ผศ.อานนท์ เมธีวรวัตร อาจารย์รุ่งอรุณ อบเชย ที่เป็นกรรมการ ควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้มีความเมตตาอนุเคราะห์เป็นการธุระเอาใจใส่ช่วยแก้ไขปรับปรุง วิทยานิพนธ์จนสำเร็จมาด้วยดี

กราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระอธิการอนุจิต อนุตฺโตโร อดีตเจ้าอาวาสวัด ราษฎร์เจริญ ที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือเลี้ยงดูให้การสั่งสอน ให้การการสนับสนุน ทุนการศึกษาตลอดมาด้วยดี และขอขอบคุณ กัลยาณมิตร บิดามารดา อุบาสิก-อุบาสิกา ทุกท่าน แนะนำ ช่วยเหลือ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมีความเพียรในการทำวิทยานิพนธ์นี้จนประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ที่ช่วยเหลือเอื้ออำนวยข้อมูลและเอกสาร อ้างอิงในการทำ วิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยขออุทิศผลงานอันเกิดจากวิริยะอุตสาหะและสติปัญญาบูชาพระคุณบิดา มารดาและอุปัชฌาย์อาจารย์ทุกท่านที่ให้คำแนะนำและกำลังใจในการดำเนินชีวิตตลอดมา ขอ อานุภาพแห่งพระรัตนตรัยช่วยปกปักรักษาท่านผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีส่วนรวมในความสำเร็จใน ครั้งนี้

พระวิเชียรบุรี สติสมฺปนฺโน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	๑๑
บทที่ ๒ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศล	๑๒
๒.๑ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอดีตชาติ	๑๒
๒.๒ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในปัจจุบันชาติ	๑๕
๒.๒.๑ พระชาติภูมิ	๑๕
๒.๒.๒ ทรงพบพระพุทธเจ้าครั้งแรก	๑๗
๒.๒.๓ ทรงเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า	๑๕
๒.๒.๔ พระราชกรณียกิจ	๒๒
๒.๒.๕ การปกครอง	๓๔
๒.๒.๖ การทำสงคราม	๔๐
๒.๒.๗ การถูกยึดพระราชอำนาจ	๔๓
๒.๒.๘ การเสด็จสวรรคต	๔๔
๒.๓ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอนาคตชาติ	๔๕

บทที่ ๓ บทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล	๔๓
๓.๑ บทบาทด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัยสี่	๔๓
๓.๑.๑ ถวายอภิสถาน	๔๘
๓.๑.๒ ถวายผ้าสี่เวยยกพัศตร์(สี่เวยยกะ)	๕๑
๓.๑.๓ ถวายผ้าพาหิติกา	๕๓
๓.๑.๔ ถวายภัตตาหารภิกษุ	๕๕
๔.๑.๕ ถวายวัดราชการาม	๕๓
๓.๒ บทบาทและวิธีเผยแผ่ด้านธรรมทาน	๕๕
๓.๓ บทบาทด้านการบัญญัติสิกขาในพระวินัย	๗๘
๓.๔ บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนา	๘๖
๓.๕ บทบาทด้านการพยากรณ์จากพระสุบิน ๑๖ ประการ	๘๗
บทที่ ๔ พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน	๑๒๒
๔.๑ พระราชจริยาวัตรในฐานะผู้นำและผู้บริหาร	๑๒๒
๔.๒ พระราชจริยาวัตรด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	๑๒๕
๔.๓ พระราชจริยาวัตรในฐานะผู้ครองเรือน	๑๓๕
๔.๔ การสาธารณสุขด้านสุขภาพ	๑๔๒
๔.๕ มหาสุบินกับปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม	๑๔๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๕๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๕๘
บรรณานุกรม	๑๖๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับทยอยรณัฐเส เตปิฎกั ๒๕๔๕ พุทฺธวสุเส พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคัมภีร์ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๑๑/๓๑๕ หมายถึง วินยปิฎก มหาวิภังคปาติ (ภาษาบาลี) เล่ม ๒ ชื่อ ๓๑๑ หน้า ๓๑๕, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๑๑/๔๕๑ หมายถึง วินยปิฎก มหาวิภังค (ภาษาไทย) เล่ม ๒ ชื่อ ๓๑๑ หน้า ๔๕๑

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี	(บาลี)	= วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี	(ไทย)	= วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	= สุตตฺนตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฉิมนิกาย	มัชฉิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฉิมนิกาย	อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(บาลี)	= สุตตฺนตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคาถวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.ตึก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ตึกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี) =	สุดตฺนตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมฺมปทปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.	(บาลี) =	สุดตฺนตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทานปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.อุ.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.	(บาลี) =	สุดตฺนตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิปาต ชาตกปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.เอกก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาต ชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทูก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ทูกกนิบาต ชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุกก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จตุกกนิบาต ชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ฉก.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ฉกกนิบาต ชาตก	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ.	(ไทย) =	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้คัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๓๓๓ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขนฺทวคฺค อรรถกถาภาษาบาลี เล่ม ๑ หน้า ๓๓๓ ส่วนฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะระบุดังนี้ เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๘๕ หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๒ หน้า ๘๕ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๒๕

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.มหา.อ.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา มหาวิภังค์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.อ.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา ภิกขุณีวิภังค์อรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ.	(ไทย)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.ปา.อ.	(ไทย)	= ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี ปาฐกวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ.	(ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปัญญสุทนี มัชฌิมปิณฑาสกั้อรรถกถา	(ภาษาไทย)
สั.ส.อ.	(ไทย)	= สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี สคาถวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สั.ม.อ.	(ไทย)	= สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.จ.จตุกก.อ.	(ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	มโนรตปุรณี จตุกกนิบาตอรรถ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปรหมัตถทีปนี อิติวุตตกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทุก.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ทุกนิบาตชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติก.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ติกนิบาตชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ฉก.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ฉกกนิบาตชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.วิสต.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	วิสตินิบาตชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จำเดิมแต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้รู้ทั่วถึงธรรม โดยมีปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ บรรลุพระอรหัตผลเป็นสักขีพยานในการตรัสรู้ของพระองค์ หลังจากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงเทศนาสั่งสอนจนทำให้มีพระอรหันต์สาวกเกิดขึ้นในโลก ๖๐ องค์ จำเป็นอย่างยิ่งที่พระพุทธศาสนาต้องเผยแผ่ไปในถิ่นที่ต่างๆ ลำพังเพียงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์เดียวทรงกระทำได้ไม่มาก จึงส่งพระอรหันต์สาวกเหล่านั้นไปช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าไปทางเดียวกันสองรูป พวกเธอจงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง”^๑

จากการส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่างๆ ต่อมาทำให้มีพุทธบริษัทเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็น ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี อุบาสกและอุบาสิกา ต่างฝ่ายก็ทำหน้าที่ของตนเอง เช่น ภิกษุ ก็ทำหน้าที่ในการบำเพ็ญสมณธรรมและเผยแผ่หลักคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ส่วนอุบาสกอุบาสิกา ก็ช่วยกันอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาโดยการอุปฐากดูแลพระผู้มีพระภาคเจ้า ภิกษุ ภิกษุณี และสามเณรสามเณรี ให้มีความเป็นอยู่ที่ เป็น สบายต่อการบำเพ็ญสมณธรรม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้ว่า “วัดจะดีมีหลักฐาน เพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดคณินิสัย วัดและบ้านพลัดกันช่วยก็อวยชัย ถ้าขัดกันก็บรลยทั้งสองทาง” อุบาสกและอุบาสิกาที่มีบทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีอยู่หลายท่าน เช่น พระเจ้าพิมพิสาร^๒ อนุตตบิณฑิกเศรษฐี^๓ อุคคหบดี^๔ จิตตคฤหบดี^๕

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๗/๖๘.

^๓ อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๕/๓๑.

^๔ อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๔/๓๒.

^๕ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๔๓/๓๓๐.

พระเจ้าปเสนทิโกศล^๖ และนางวิสาขาอุบาสิกา^๗ เป็นต้น

โดยเฉพาะพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงเป็นพระราชอาของแคว้นโกศล ปกครองเมืองสาวัตถี มีเมืองในเขตปกครองมากมาย พระองค์ทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งนัก พระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นกษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสและความเคารพนับถือในพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างแน่นแฟ้น^๘ ครั้งหนึ่งเมื่อมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เข้ามาหมอบกราบแทบพระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า “มหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นอำนาจประโยชน์อะไรเล่าจึงทรงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในสรีระนี้”^๙ พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เลื่อมใสในพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว เลื่อมใสในพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปฏิบัติดีแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ชาวสาวัตถี พระองค์ทรงกระทำให้มหาชนตั้งอยู่ในกุศล อยู่ในความดี”^{๑๐}

ไม่เพียงแต่เท่านั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นกษัตริย์ที่ใกล้ชิดกับพระผู้มีพระภาคเจ้ามากที่สุด และเป็นพระญาติกับพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำพรรษาอยู่ในเมืองสาวัตถีเป็นเวลานานที่สุดถึง ๒๕ พรรษา โดยการเอาพระทัยในการอุปถัมภ์ของพระเจ้าปเสนทิโกศลพร้อมด้วยพระอัครมเหสีและชาวเมืองสาวัตถีเป็นอย่างดี พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา^{๑๑} กล่าวคือ

ด้านพระพุทธศาสนา ทรงเป็นกษัตริย์ที่เอาพระทัยใส่ในการเข้าวัดฟังพระธรรมเทศนาตลอดสามเษมอ จนทำให้มีพระธรรมเทศนาในพระพุทธศาสนามากมายที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่พระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งกล่าวไว้ในโกศลสังยุต ปฐมวรรค ตัวอย่างเช่น

^๖ วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๔/๕๘๕.

^๗ อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๓๒.

^๘ สุริย์ มีผลกิจ, **พุทธกิจ ๔๕ พรรษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมฟอร์หม จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๘.

^๙ อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๐/๓๖.

^{๑๐} สุริย์ มีผลกิจ, **พุทธกิจ ๔๕ พรรษา**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมฟอร์หม จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๘.

^{๑๑} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร: หจก.เม็ดทรายพริ้นติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

๑. ทหฺรสูตฺร	พระสูตฺรว่าด้วยสิ่งเล็กน้อย ^{๑๒}
๒. ปุริสสูตฺร	พระสูตฺรว่าด้วยธรรมที่ไม่เกิดประโยชน์แก่บุรุษ ^{๑๓}
๓. ชรามณฺณสูตฺร	พระสูตฺรว่าด้วยชราและมรณะ ^{๑๔}
๔. ปิยสูตฺร	พระสูตฺรว่าด้วยผู้รักคน ^{๑๕}
๕. อัตตรกฺขิตสูตฺร	พระสูตฺรว่าด้วยผู้รักยาคน ^{๑๖} เป็นต้น

อีกทั้งพระองค์เป็นพระราชาทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นศาสนูปถัมภก (ผู้อุปถัมภ์ศาสนา) บำรุงสงเคราะห์ ภิกษุ ภิกษุณี ด้วยปัจจัย ๔ มิได้ขาด ถึงกับตรัสรับสั่งให้พระภิกษุเข้าไปปรับภัตตาหารในพระราชวัง และการถวายทานของพระองค์นั้นไม่สามารถมีใครเทียบได้เมื่อแข่งขันกับราษฎรแล้ว ทานนั้นเรียกว่า อสทิสทาน ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างเปรียบไม่ได้พระองค์ได้สละพระราชทรัพย์ สร้างวัดราชการาม^{๑๗} เพื่อเป็นที่อาศัยและประพฤติปฏิบัติสมณธรรมของพุทธบริษัท ฝากไว้ในบวรพระพุทธศาสนา

ด้วยความที่พระองค์ทรงใกล้ชิดกับพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อพระองค์มีปัญหาอะไร ก็ทรงทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าเสมอ แม้แต่มหาสุบินของพระองค์ทั้งหมด ๑๖ ข้อ ที่ใครๆไม่สามารถให้ความกระจ่างแจ้งได้ ก็ทรงทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงพยากรณ์ในปัญหาเหล่านั้นให้กระจ่างแจ้งทุกประการ เป็นผลให้ชนรุ่นหลังได้นำเอามาเตือนสติตลอดเวลาที่โลกของเราจะประสบแต่ความสับสนอลม่าน วุ่นวาย สภาพภูมิอากาศก็จะแปรเปลี่ยนไป จิตใจของคนก็จะต่ำทราม ทุกวันนี้ชาวพุทธก็จะตระหนักในมหาสุบินทั้งหมด ๑๖ ข้อนี้ดี สิ่งที่ทรงพยากรณ์ไว้ในความฝันกำลังเกิดขึ้นในสมัยปัจจุบัน และในอนาคตคงจะเกิดมากกว่านี้หลายเท่า^{๑๘}

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรนำพระราชจริยาวัตรของพระราชแห่งแคว้นแคว้นโกศลพระองค์นี้ มาเผยแพร่ให้แพร่หลายแก่ชาวพุทธทั่วไป เพื่อจะได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติสืบไป แต่เนื่องจาก

^{๑๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๒/๑๒๓.

^{๑๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๓/๑๓๐.

^{๑๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๔/๑๓๑.

^{๑๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๕/๑๓๒.

^{๑๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๖/๑๓๔.

^{๑๗} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๖๘.

^{๑๘} สรเมธี วชิรปราการ, พระพุทธเจ้าพยากรณ์นอศตราคามุสทำนาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘ - ๒๙.

ประวัติและบทบาทของพระเจ้าปเสนทิโกศลปรากฏอยู่แต่ในคัมภีร์ เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ยังไม่มีผลงานใดที่ได้กล่าวถึงพระเจ้าปเสนทิโกศลไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้ประชาชนทั่วไปไม่รู้ประวัติที่ละเอียด อีกทั้งหนังสือดังกล่าว ศึกษาได้ยากนัก

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาประวัติและบทบาทของพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีพระราชประวัติและความเป็นมาอย่างไร มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างไร มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง ตลอดจนการนำพระราชจริยาวัตรมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจ และดำเนินชีวิต อีกทั้งการนำมาประยุกต์ใช้ในการทำนุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทของพระเจ้าปเสนทิโกศลในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลมาใช้ในสังคมปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไรบ้าง?

๑.๓.๒ พระเจ้าปเสนทิโกศลมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง?

๑.๓.๓ พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันมีอย่างไรบ้าง?

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง พระราชกรณียกิจของพระเจ้าปเสนทิโกศลในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่อย่างมีความสุขในฐานะพระมหากษัตริย์ของแคว้นโกศล และในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะในบวรพระพุทธศาสนา เช่น การถวายทาน การฟังธรรม การสร้างวัด เป็นต้น

ทำนุบำรุง หมายถึง การเอาพระทัยใส่ในการอุปถัมภ์พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระสงฆ์สาวก อีกทั้งช่วยรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้นไปของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระเจ้าปเสนทิโกศล หมายถึง พระราชาปกครองแคว้นโกศล พระนามว่าปเสนทิโกศล โดยมีเมืองสาวัตถี (Savatthi) หรือศราวาสตี (Sravasti) ในภาษาบาลี เป็นราชธานี ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ามหาโกศล

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระราชภาวนาวิสุทธิ กล่าวไว้ในหนังสือ “**ธรรมะเพื่อประชาชน ฉบับมงคลชีวิต เล่ม ๓**” ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างตั้งมั่น พระองค์ทรงเห็นประชาชนถวายนแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกที่ต้องการแข่งขันกับประชาชน ทั้งประชาชนและพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นต่างก็ไม่ยอมพ่ายแพ้ให้ซึ่งกันและกัน จนในที่สุดพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นฝ่ายชนะด้วยการถวายอสทิสทาน ทานอันใครไม่สามารถเปรียบได้ กล่าวคือ ทรงสร้างมณฑปสำหรับพระภิกษุ ๕๐๐ รูป ให้ทำเสวตฉัตร ๕๐๐ คัน และหาช่าง ๕๐๐ เชือก กั้นเสวตฉัตรให้พระภิกษุ ๕๐๐ รูป และรับสั่งให้ทำเรือทองคำไว้สัก ๘ ลำ หรือ ๑๐ ลำ จอดไว้ในระหว่างกลางมณฑป พระนางรับสั่งให้เจ้าหญิงองค์หนึ่ง นุ่งบดของหอมในระหว่างภิกษุ ๒ รูป เจ้าหญิงองค์หนึ่ง ยืนถือพัดเพื่อพัดถวายแก่พระภิกษุ เจ้าหญิงที่เหลือช่วยบดของหอมบนเรือทองคำ ให้พระภิกษุได้รับกลิ่นหอมตลอดการถวายทาน เพราะประชาชนไม่มีเจ้าหญิง ไม่มีเสวตฉัตร ไม่มีช่าง จึงพ่ายแพ้ในมหาทานครั้งนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้บริจาครัตน์ภายในวันเดียวรวมทั้งสิ้น ๑๔ โกฏิ ในการถวายทานครั้งนั้น ^{๑๕}

วสิน อินทสระ กล่าวไว้ในหนังสือ “**จริยาบาล**” ว่า พระราชาปเสนทิโกศลและพระนางมัลลิกาอักรมเหสี ทรงรักใคร่กลมเกลียวเป็นที่ปรากฏทั่วไป แต่คราวหนึ่งทรงวิวาทกันเรื่องพระแท่นบรรทม พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกริ้วมากถึงกับไม่ยอมตรัสกับพระนางมัลลิกาไม่เอาพระทัยใส่ว่าพระนางจะอยู่อย่างไร แต่ด้วยความเคารพในพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสให้พระเจ้าปเสนทิโกศลอดโทษแก่พระนางมัลลิกา เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงเชื่อ จึงทรงอดโทษให้พระและยอมรับสั่งให้พระนางมัลลิกามาเฝ้า

^{๑๕} พระราชภาวนาวิสุทธิ, **ธรรมะเพื่อประชาชน ฉบับมงคลชีวิต เล่ม ๓**, (ปฐมธานี : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๙๗) จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๕ - ๑๕๘.

พระพุทธเจ้า ทั้งสองพระองค์ก็ทรงปรองดองกันดีแล้ว ช่วยกันอังกาสพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุข^{๒๐}

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา กล่าวไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ในอินเดีย” ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระชนมายุเท่ากับพระพุทธองค์และในบรรดา พระมหากษัตริย์หลายเมือง พระองค์นับว่ามีความใกล้ชิดกับพระพุทธองค์มากที่สุด จนเป็นเหตุพระ พุทธองค์ทรงประทับอยู่เมืองสาวัตถีนานที่สุดเช่นกัน พระองค์มีสระที่อ้วนท้วนสมบูรณ์ เมื่อเสด็จ ไป ณ ที่ใดก็ไม่สะดวกทรงอืดอาดเป็นอย่างยิ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลเคยทำสงครามกับพระเจ้าอชาต ศัตถุ แคว้นมคธผู้เป็นหลานถึง ๔ ครั้ง ทั้งยังพ่ายแพ้ทั้ง ๔ ครั้ง สาเหตุเนื่องมาจากการแย่งอาณา เขตแคว้นกาฬี แต่ครั้งที่ ๕ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้รับชัยชนะ เพราะจารบุรุษของพระองค์ได้แอบ ฟังเทคนิคการรบจากพระชนุคคหิตสสะสนทนากับพระทันตเถระที่เชตะวันมหาวิหาร ด้วยว่าพระ ชนุคคหิตสสะก่อนบวชเป็นนายทหารที่ฉลาดหลักแหลมและออกรบอย่างอาจหาญมาตลอด พระเจ้าอชาตศัตถุจึงถูกจับขังคุกที่สาวัตถีหลายปี แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเห็นว่าเป็นหลานก็ เลยปล่อยกลับไป^{๒๑}

ปัญญาวัฒน์ กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธทำนาย” ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมี อิทธิพลอย่างมากในสถานการณ์ปัจจุบัน อันเนื่องมาจากมหาสุบินแปลกประหลาดของพระองค์ทั้ง หมด ๑๖ ประการ พระองค์ทรงกลัวว่าจะเป็นเหตุร้ายต่อพระองค์ พระมเหสี และพระราชบัลลังก์ เมื่อนำสุบินไปทูลถามพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ว่าที่สุบินทั้ง ๑๖ ประการนั้น ไม่ได้มีเหตุร้ายต่อพระองค์ พระมเหสี และพระราชบัลลังก์แต่ประการใด แต่เป็นเหตุที่จะเกิดขึ้น ในอนาคตข้างหน้าอันยาวไกล ถ้าผู้ปกครองบ้านเมืองไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ไม่ประกอบกุศล ธรรม ก็จะเกิดความวิปริตผิดธรรมชาติมากมาย บ้านเมืองและประชาชนทั้งหลายจะเดือดร้อน และในปัจจุบันคำพยากรณ์เหล่านั้นก็กำลังเกิดขึ้น ประชาชนจึงตระหนกกันอย่างมาก ตัวอย่างเช่น สภาพอากาศที่แปรปรวนในปัจจุบัน เป็นต้น^{๒๒}

^{๒๐} วสิน อินทสระ, จரியาล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือโกสินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๕ - ๑๕๖.

^{๒๑} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เมล็ดทรายพริ้นติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

^{๒๒} ปัญญาวัฒน์ (เรียบเรียง), พุทธทำนาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บ้าน หนังสือโกสินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

บารมี กล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธรเจ้าองค์ใหม่จะตรัสรู้ต่อจากเจ้าชายสิทธัตถะ” ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธรเจ้าองค์ปัจจุบันว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล จะได้ไปประสูติและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า ธรรมราชา ซึ่งในสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงมีพระชนมายุ ๕๐,๐๐๐ ปี ทรงมีพระวรกายสูง ๑๖ ศอก ทรงมี ต้นกาคะทิง เป็นต้นไม้ตรัสรู้ ในกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเสด็จพุทธดำเนิน ดอกปทุมใหญ่ ๒ ดอก จักชำแรกแผ่นดินผุดขึ้นมารองรับพระบาททั้ง ๒ ของพระองค์ ดอกปทุมดอกหนึ่งๆ จักมีประมาณเท่าล้อรถ และพระบาททั้ง ๒ จักประทับขึ้นบนดอกปทุมที่ตั้งไว้แล้ว จักเกิดมีดอกปทุม ๑ ดอก อันล้วนแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ณ สถานที่ประทับนั่ง จักมีต้นกัลปพฤกษ์อุบัติขึ้น ๑ ต้น ให้มหาชนทั้งหลายได้อาศัยต้นกัลปพฤกษ์นั้นเลี้ยงชีพ ด้วยพุทธานุภาพแห่งพระธรรมราชา สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พุทธสมบัตินี้ จึงได้บังเกิดขึ้นแล้ว^{๒๓}

จากเอกสารทั้งหมดที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีพระชนมายุเท่ากับพระพุทธรเจ้า ทรงให้เคารพความเคารพในพระพุทธรเจ้าเป็นอย่างมาก ตลอดถึงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่สนพระทัยในการทำบุญ และการฟังพระธรรมเทศนาอยู่ตลอดเวลา มีปัญหาอะไรที่ไม่สามารถคลี่คลายได้ก็จะเข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้าเพื่อทูลถาม จึงทำให้มีพระสูตรมากมายที่เกี่ยวกับพระเจ้าปเสนทิโกศลเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา จากการสนทนาธรรมดังกล่าวมีหัวข้อธรรมอยู่หัวข้อหนึ่งที่ประชาชนในสมัยปัจจุบันต่างให้ความสนใจมาก นั่นก็คือ พระสุบินนิมิต ๑๖ ประการ ที่เป็นพุทธพยากรณ์ว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต และพระเจ้าปเสนทิโกศลเองก็ได้รับการทำนายไว้จะได้อุบัติเป็นพระพุทธรเจ้าพระนามว่า พระธรรมราชา ในอนาคตกาล

๑.๕.๒ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสารกับพระเจ้าปเสนทิโกศล” พบว่า พระเจ้าพิมพิสาร และพระเจ้าปเสนทิโกศล เดิมนับถือพราหมณ์และลัทธิท้องถิ่นที่นิยมกันในสมัยนั้น ต่อมาได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ ก็ทรงปฏิบัติสอดคล้องกับหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนา โดยเห็นได้จากราชจริยวัตรที่ทรงปฏิบัติในราชกิจต่างๆ และการสนทนาธรรมกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และบุคคลต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ทั้ง

^{๒๓} บารมี, พระพุทธรเจ้าองค์ใหม่จะตรัสรู้ต่อจากเจ้าชายสิทธัตถะ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ มหานคร : มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑๖ - ๒๑๗.

สองพระองค์ยังได้นำหลักพุทธจริยธรรม มาใช้การปฏิบัติพระราชกิจต่างๆ ได้แก่ การบริหารการปกครองบ้านเมืองที่พระองค์ปกครองอยู่ ทำให้การบริหาร การปกครองมีประสิทธิภาพมากขึ้น นำความสุข มาสู่ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง^{๒๔}

พระมหาหวมด สุกกชฺโม ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา” พบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีความเคารพในพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นอย่างมาก เมื่อได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงชมพระเสียลงจุมพิตพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค ทรงนวดพระยุคลบาทด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสอง แล้วทรงประกาศพระนาม พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ทรงเห็นประโยชน์อะไร จึงทรงกระทำความเคารพนอบน้อมในสรีระและแสดงอาการฉันทมิตรถึงเพียงนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลตอบว่า ที่ทรงเคารพนอบน้อมอย่างยิ่ง เพราะว่าพระผู้มีพระภาคตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระองค์ก็เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ^{๒๕}

มัลลวีร์ ดอกแก้ว ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “วรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง พุทธทำนาย” พบว่า วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง พุทธทำนายทั้งสามสำนวน ในด้านเนื้อหาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทำนายอนาคตที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำนายเอาไว้ว่า หลังจากที่ปรินิพพานแล้วจะมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้น สำนวนของพระครูรัตโนภาสวิมลเขียนเป็นคำกลอนไทยอีสาน ภาษาลาว ที่มาของเรื่อง ทำนนำมาจากหนังสือพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒๗ อ่านพบมหาสุบินชาดก ซึ่งเป็นความฝันของพระเจ้าปเสนทิโกศล วัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้สำนึกถึงภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นและที่จะตามมาในภายหน้า เนื่องมาจากคนขาดศีลธรรมเป็นประการสำคัญ ผู้แต่งจึงดัดเตือนให้ผู้อ่านได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม อย่าได้ประมาท และเพื่ออนุรักษ์พุทธทำนาย ๑๖ ข้อ คุณค่าของวรรณกรรมเป็นการพิสูจน์ความจริงจากพุทธทำนายที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริง โดยเฉพาะผู้ขาดศีลธรรม เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่สังคมในปัจจุบัน สำนวนปริวรรตโดยพระครูสุขุมธรรมโชติ เป็นการปริวรรตจากบาลีเป็น ภาษาขอม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ปริวรรตเป็นภาษาไทย ในเนื้อเรื่องเป็นการสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับพระอานนท์เกี่ยวกับการทำนายอนาคตพระพุทธศาสนา ระหว่างปีแรกที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

^{๒๔} พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรม สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสาร กับ พระเจ้าปเสนทิโกศล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๕} พระมหาหวมด สุกกชฺโม, “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๗.

จนถึงปีที่ ๕,๐๐๐ คุณค่าของวรรณกรรมพุทธทำนาย มีคุณค่าทางด้านสังคม คุณค่าทางศาสนาและคุณค่าทางการศึกษา สำนวนจากคำบอกเล่าของนักปราชญ์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีที่มาโดยการเล่าสู่กันฟังจากผู้อาวุโสไปยังลูกหลาน มีวัตถุประสงค์เพื่อเตือนสติให้ระวังในการดำเนินชีวิต เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ทราบและตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา รูปแบบสำนวนจากคำบอกเล่าของนักปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำคล้องจอง ภาษาเขมร เนื้อเรื่องเป็นการทำนายเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คุณค่าของวรรณกรรมเป็นการเตือนสติไม่ให้ประมาท เป็นการสร้างเป้าหมายในชีวิต ซึ่งถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีงามทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต^{๒๖}

นาวาตรีขจร หาชัย ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาหน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า การทำหน้าที่ปฏิบัติธรรมมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ได้รับความสะดวก ส่วนผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติธรรมก็หวังเพื่อให้พระอุปัชฌาย์อาจารย์อบรมสั่งสอน และนอกจากนั้นพระสงฆ์ต้องช่วยเหลือ และพึ่งพาอาศัยกันตามที่พระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ การทำหน้าที่ปฏิบัติธรรมของอุบาสกอุบาสิกาที่ได้กระทำต่อพระสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวก และเพื่อจะได้รักษาศีล ปฏิบัติธรรม ตามคำแนะนำของพระสงฆ์ บุคคลที่เป็นตัวอย่างในการทำหน้าที่ปฏิบัติธรรม ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง เอาใจใส่ต่อการบำรุงพระพุทธศาสนา ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการทำหน้าที่ปฏิบัติธรรมพระสงฆ์ ท่านได้กระทำอย่างดียิ่งจนรับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในการถวายทาน หรือพระเจ้าปเสนทิโกศล ท่านเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีเช่น ถวายวัดราชการาม ถวายอสทิสถานเป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นอุบาสกและอุบาสิกาผู้ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เป็นผู้มั่งคั่งและจริยธรรมอย่างสมบูรณ์^{๒๗}

พระมหาประสพคุณ จารุวาโท ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” พบว่า การบูชาในพระพุทธศาสนาเถรวาท การบูชาในอินเดียโบราณ (การบูชายัญ เช่น การบูชายัญของพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นต้น) อิทธิพลของการบูชาในพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย โทษของการขาดการบูชาและประโยชน์ของการบูชา

^{๒๖} มัลลวีร์ ดอกแก้ว, “วรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง พุทธทำนาย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น, (คณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๗} นาวาตรีขจร หาชัย, “การศึกษาหน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

ตลอดทั้งการบูชากับแนวทางแก้ปัญหาและการพัฒนาชีวิตการบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานสำคัญของการบูชาเกิดจากการที่มนุษย์ได้เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น ที่มีอำนาจเหนือตนแล้วมนุษย์เกิดกลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิต จึงทำการอ่อนน้อมบูชา นอกจากนี้แล้ว ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใสที่ดีนั้นจะต้องมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับด้วย จึงจะเป็นความเชื่อ ความเลื่อมใสที่ถูกต้องแท้จริง^{๒๘}

จากการศึกษารายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงนับถือศาสนาและลัทธิอื่นมาก่อน เมื่อหันมานับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็ให้ความเคารพในพระรัตนตรัยเป็นอย่างมาก ครั้งหนึ่งเคยก้มลงกราบเอาพระเศียรชนที่พระยุคลบาทของพระพุทธเจ้า และนวดให้เป็นอย่างดี พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า เพราะอะไรถึงทำได้เพียง ทูลว่า พระมีความเคารพรักและกตัญญูในพระพระพุทธเจ้า ทรงให้การบำรุงพระสงฆ์เป็นอย่างดี ทั้งด้านอามิสทานและธรรมทาน สร้างวัดฝากไว้ในพระพุทธศาสนา ทรงเป็นกษัตริย์ที่ทำผิดก็ยอมรับผิด อย่างเช่นเรื่องการบูชาอัญญาพระองค์ทรงยอมรับว่าผิดพลาดก็สั่งยกเลิก ปล่อยชีวิตของสัตว์เหล่านั้นให้เป็นอิสระ

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๖.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

๑) เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งคัมภีร์อื่นๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือตำรา หนังสือ งานวิจัย เอกสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป

๑.๖.๒ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ

๑.๖.๓ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษามา

๑.๖.๔ สรุป อภิปรายผล

^{๒๘} พระมหาประสพฤกษ์ จารูวาโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๘ – ๑๓๐.

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบพระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ได้ทราบบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

๑.๗.๓ ได้ทราบพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

บทที่ ๒

พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งที่มีบทบาทอันสำคัญอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เป็นกษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสและแสดงความเคารพนับถือในพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างแน่นแฟ้น^๑ อีกทั้งเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ตลอดถึงทรงเป็นกษัตริย์ที่ใกล้ชิดและเป็นพระญาติกับพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

ในวิธานิพนธ์นี้ผู้วิจัยจะศึกษาพระราชชีวประวัติและบทบาทของพระเจ้าปเสนทิโกศลว่าจะประสูติมาเป็นพระราชบิดาได้จำเป็นต้องสั่งสมบุญกุศล สั่งสมคุณธรรมมาช้านาน พระราชประวัติจึงน่าศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างสำหรับพุทธศาสนิกชน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๒.๑ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอดีตชาติ

ในกาลศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า โจนาคมนะ^๒ พระโพธิสัตว์^๓ พระนามว่า พระราชาปเสนทิโกศล ได้บังเกิดเป็นมาณพผู้หนึ่ง มีนามว่า สุทธมานพ^๔

ในกาลนั้น สุทธมานพได้เป็นผู้ดูแลรักษาดอกบัวอยู่ในสระบัวแห่งหนึ่ง ทุกๆ วัน สุทธมานพนั้นจะเก็บดอกบัว ๒ ดอกจากสระบัวแล้วเดินเร่ขายดอกบัวไปตามถนนหนทาง เมื่อขายได้ทรัพย์มาแล้วจึงนำไปซื้อข้าวสาร ๗ กำมือเพื่อนำมาเลี้ยงชีวิตของตนเอง

อยู่มาวันหนึ่ง สุทธมานพก็ได้เก็บดอกบัวจากสระบัวมา ๒ ดอก แล้วเดินเร่ขายดอกบัวนั้นไปตามถนนหนทางในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในเช้าวันนั้น พระโจนาคมนะสัมมาสัมพุทธ

^๑ พระราชรัตนรังสี (วิรุทธ วิรุทธโธ), *สุตตันตปิฎก-พุทธคยา*, (กรุงเทพมหานคร : ดิเอ็มจี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๕.

^๒ บุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/ ๑- ๒๕/ ๓๐๖ - ๓๑๑ (๒๓. โจนาคมพุทธวงศ์).

^๓ โพธิสัตว์ หมายถึง ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งกำลังบำเพ็ญบารมี ๑๐ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา

^๔ ปรภาส สุระเสน, *พระคัมภีร์อนาคตวงศ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๘.

เจ้าได้เสด็จออกบิณฑบาตไปยังหมู่บ้านแห่งนั้น พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นสุทธานพนันกำลังเดินเร่ขายดอกบัวอยู่ตามถนน จึงทรงพิจารณาสุทธานพนัน ด้วยพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์ ทรงทราบด้วยพระญาณว่า

“สุทธานพผู้เป็นพุทธรวงค์ ได้สั่งสมพระบารมีเป็นอันมากมาแล้วในอดีต และจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต เราตถาคตจึงควรตรัสพยากรณ์สุทธานพผู้อย่าทำมกลางมหาชนทั้งหลายในกาลบัดนี้”^๕

ครั้นทรงมีพุทธรดำริดังนี้แล้ว ได้ทรงบังเกิดพระปิติโสมนัสอันประกอบด้วยพระญาณ จึงทรงกระทำอาการแย้มพระโอษฐ์(ยิ้ม) ให้ปรากฏแก่สุทธานพนัน เมื่อสุทธานพนันได้เห็นอาการแย้มพระโอษฐ์ของพระพุทธรเจ้า จึงน้อมสการกราบทูลถามพระองค์ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อันตัวข้าพระองค์นี้ มิใช่ญาติวงศ์ มิใช่สหายของพระองค์ แต่เพราะเหตุไร พระองค์จึงทรงแย้มพระโอษฐ์ให้ปรากฏแก่ข้าพระองค์เล่า พระพุทธรเจ้าข้า”

พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงมีพุทธรดำรัสแก่สุทธานพว่า “ดูก่อนสุทธานพผู้เจริญ ตัวท่านเพียงผู้เดียวได้เป็นน้องชายร่วมมารดา ร่วมบิดาเดียวกันกับเราตถาคต”

เมื่อสุทธานพได้สดับพุทธรดำรัสของพระพุทธรเจ้าแล้ว ก็ได้เกิดความสงสัยเป็นอย่างยิ่งจึงได้กราบทูลถามพระองค์ต่อไปอีกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เป็นน้องชายร่วมมารดา ร่วมบิดาเดียวกันกับพระองค์เมื่อไรเล่า? พระพุทธรเจ้าข้า”

พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงตรัสพยากรณ์แก่สุทธานพว่า “ดูก่อน สุทธานพ ผู้เจริญ เมื่อภัทรกัป^๖นี้ล่วงไปแล้ว มันจักบังเกิดขึ้นแล้ว ในกัปนั้น^๗ มีพระพุทธรเจ้า ๒ พระองค์ เสด็จบังเกิดขึ้น คือ พระรามราช จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ ๑

^๕ บารมี, พระพุทธรเจ้าองค์ใหม่จะตรัสรู้ต่อจากเจ้าชายสิทธัตถะ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐๘.

^๖ ภัทรกัป หรือภัททกัป (กัปเจริญ หรือกัปที่ดีแท้) คือ กัปที่มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๕ พระองค์ กัปปัจจุบันเป็นภัททกัป มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๕ พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมที่อุบัติแล้ว และพระเมตไตรยที่จะอุบัติต่อไป

^๗ กัป , กัลป์ กาลกำหนด ระยะเวลา ยาวนาน เหลือเกิน ที่กำหนดว่าโลกคือสกลจักรวาล ประลัยครั้งหนึ่ง(ศาสนาฮินดูว่าเป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของพระพรหม) ท่านให้เข้าใจด้วยอุปมาว่าเปรียบเหมือนมีภูเขาศิลาล้วนกว้าง ยาว สูง ด้านละ ๑ โยชน์ ทุก ๑๐๐ ปี มีคนนำผ้าเนื้อละเอียดอย่างคิมาลูบครั้งหนึ่ง จนกว่าภูเขานั้นจะสึกหรอสิ้นไป กัปหนึ่ง ยาวนานกว่านั้น กำหนดอายุของโลก กำหนดอายุเรียกเต็มว่า อายุกัป เช่นว่าอายุกัปของคนยุคนี้ประมาณ ๑๐๐ ปี

ในมณฑลที่นั่น^๔ พระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อพระศาสนาแห่งพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้นได้อันตรธานสูญสิ้นไปแล้ว สุธมมานพ ผู้เจริญ ตัวท่านนี้จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ ๒ ในมณฑลที่นั่น ทรงพระนามว่า พระธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า”

ในกาลบัดนี้ เราได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อน แต่ท่านจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในภายหลัง เพราะเหตุนี้ เราตถาคตจึงกล่าวแก่ท่านว่า ตัวท่านเพียงผู้เดียว ได้เป็นน้องชายร่วมมารดา ร่วมบิดาเดียวกันกับเราตถาคต เมื่อสุทธมานพได้สดับพุทธพยากรณ์แห่งพระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ก็ได้บังเกิดความศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง จึงเกิดความคิดขึ้นว่า

“ธรรมคา พุทธคำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏว่าเป็นสอง แต่จักปรากฏเป็นความจริงเท่านั้น ทุกๆ วันเราต้องเดินเร่ขายดอกบัว ๒ ดอกไปตามถนนหนทาง เพื่อให้ได้ซึ่งทรัพย์มาเลี้ยงชีวิต แต่ในวันนี้ เราจักยอมสละชีวิต เพื่อถวายดอกบัว ๒ ดอกนี้เป็นพุทธบูชา” สุธมมานพคิดดังนี้แล้ว จึงได้นำดอกบัว ๒ ดอกในกำมือของตนถวายแด่พระพุทธเจ้า

พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับเอาดอกบัวทั้ง ๒ ดอกของสุทธมานพนั้นไว้ในพระหัตถ์ ทรงกระทำพุทธปาฏิหาริย์ แล้วเสด็จขึ้นประทับนั่งเหนือดอกบัวทั้ง ๒ นั้น เมื่อสุทธมานพเห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่เหนือดอกบัวทั้ง ๒ ของตน จึงได้เกิดความคิดขึ้นอย่างนี้ว่า

“ขออย่าให้แสงแดดได้สัมผัสถูกต้องพระวรกายของพระพุทธเจ้าเลย” ครั้นคิดดังนี้แล้ว จึงได้ถือเอาต้นอ้อ ๔ ต้น มายกตั้งขึ้นให้เป็นเสาไว้ในทิศทั้ง ๔ แล้วเอาผ้า ๒ ผืนมากางปิดกั้นแสงแดดถวายพระพุทธเจ้า และตั้งปณิธานปรารถนาเฉพาะพระพักตร์แห่งพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยผลานิสงส์แห่งการที่ข้าพระองค์ได้ถวายดอกบัว ๒ ดอกและผ้า ๒ ผืนนี้ เป็นพุทธบูชา ขอจงเป็นผลปัจจัยให้ข้าพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตกาลเบื้องหน้านั้นเทอญ”

ในกาลนั้น พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงมีพุทธพยากรณ์แก่สุทธมานพนั้นว่า “ขอให้ปณิธานปรารถนาของท่าน จงสำเร็จโดยพลัน สมดังปณิธานปรารถนาที่ท่านได้ตั้งไว้นั้นเถิด” เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสพยากรณ์แก่สุทธมานพนั้น พระสุรเสียงของพระองค์ได้ดังกระถ่อนขึ้นไปเบื้องบนจนถึงพรหมโลกและเบื้องต่ำลงมาถึงนาคพิภพ เมื่อทำวามหาพรหมและพระยานาคราชได้สดับพระสุรเสียงของพระพุทธเจ้า จึงพากันออกจากพิภพแห่งตนแล้วเข้าไปเฝ้า

^๔ มณฑลที่ (กับเยียมยอด) คือ กบที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติ ๒ พระองค์

พระพุทธเจ้าถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ได้ทูลถามพระองค์ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปณิธานปรารถนาของสุทธานพผู้นี้จักสำเร็จหรือไม่ พระพุทธเจ้าข้า”

พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงมีพุทธดำรัสแก่เทวดาทั้งหลายว่า “ดูก่อน หมูเทวดาผู้เจริญทั้งหลาย สุทธานพผู้นี้ได้ถวายดอกบัวและกางผ้ากั้นแสงแด่บุชารวดลาคดตลอดวันและคืนปณิธานปรารถนาของสุทธานพจะสำเร็จสมดังปณิธานปรารถนา” เทวดาทั้งหลายต่างพร้อมเพรียงกันกระทำสาธารณและสักการบูชาแก่สุทธานพนั้น ด้วยการบูชาอันยิ่งใหญ่

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นอดีตชาติของพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระนามว่า โกนาคมนะว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า พระธรรมราชา ด้วยอานิสงส์แห่งการถวายดอกบัวและผ้ากั้นแสงแด่บุชารวดลาคดตลอดวันและคืนปณิธานปรารถนาของสุทธานพ ครั้นเมื่อเสวยชาติเป็นสุทธานพ

๒.๒ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในปัจจุบันชาติ

๒.๒.๑ พระชาติภูมิ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ในภพณ์ฝ่ายสันสกฤตเรียกพระองค์ว่า พระเจ้าประเสนจิต (Prasenajit)^๕ เป็นพระราชapakrong แคว้นโกศล^๖ โดยมีเมืองสาวัตถิ (Savatthi) หรือศราวัตถิ (Sravasti) ในภาษาสันสกฤต เป็นราชธานี พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ามหาโกศล^๗ ในวัยเด็กพระองค์ได้รับการศึกษาจากอาจารย์ทิสปาโมกข์^๘ ณ เมืองคัคกสิลา

ณ สำนักคัคกสิลา พระองค์มีพระสหายอีก ๒ พระองค์ ที่เป็นศิษย์ร่วมรุ่นกัน กล่าวคือ เจ้าชายมหาลี จากเมืองเวสาลี แคว้นวัชชี^๙ และเจ้าชายพันธุละ จากเมืองกุสินารา แคว้นมัลละ เมื่อจบการศึกษาแล้วต่างก็แยกย้ายกลับมาดูภูมิ และได้แสดงศิลปวิทยาที่ได้ศึกษามาให้หมู่

^๕ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญาโญ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หจก. เมื่อดทรายพริ้นติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๕๔-๕๕.

^๖ ดูรายละเอียดใน ปฐมโกศลสูตร, อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๒๘/ ๖๘ - ๗๕.

^๗ Budhanet, **Life of the Budha for secondary students**, Buddha Dharma Education Association Inc., 2002 : p. 61.

^๘ ทิสปาโมกข์ หมายถึง เป็นนักเรียนที่มีชื่อเสียง ปรากฏเป็นที่รู้จัก หรือเป็นหัวหน้าอยู่ในทิศทั้งปวง ตั้งสำนักอยู่ ณ กรุงคัคกสิลา

^๙ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๒๕/๑๕๑.

ญาติมีพระชนก พระชนนีเป็นประธานได้ทอดพระเนตร พระราชโอรสปเสนทิโกศล ได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้ามหาโกศลเป็นอย่างยิ่ง โปรดให้อภิเษกในราชสมบัติเป็นพระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งแคว้นโกศล^{๑๔}

ราชอาณาจักรโกศลมีความกว้างขวางรองจากอาณาจักรมคธ จากแม่น้ำกุมติ (Gumti)^{๑๕} ถึงเมืองคันทัก (Gandak)^{๑๖} และจากชายแดนเนปาลในปัจจุบันถึงฝั่งแม่น้ำคงคา ต่อมาพระองค์ก็ได้ผนวกแคว้นกาสิ อันมีเมืองพาราณสีอยู่ในราชอาณาจักรอีกด้วย พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระชนมายุเท่ากับพระพุทธองค์ และในบรรดาพระมหากษัตริย์หลายเมืองพระองค์นับว่ามีความใกล้ชิดกับพระพุทธองค์มากที่สุด พระพุทธองค์ประทับอยู่เมืองสาวัตถีนานที่สุด พระองค์มีมีสตรีระอ้วนถ้วนสมบูรณ์ เมื่อเสด็จไป ณ ที่ใด ก็ไม่สะดวกทรงอึดอัดเป็นอย่างยิ่ง

พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระมเหสีหลายพระองค์ แต่ที่ปรากฏตามคัมภีร์ว่าทรงยกย่องอยู่ ๒ พระองค์ คือ พระนางवासภักตียา และพระนางมัลลิกา^{๑๗} ซึ่งทรงรักใคร่มากดังจะเห็นได้จากถ้อยคำสนทนาระหว่างทั้งสองพระองค์ในหลายคราว ทรงถวายทานร่วมกัน ทรงมีพระราชธิดาร่วมกัน และในคราวที่พระนางมัลลิกาสวรรคต พระราชาก็ทรงโทมัสยิ่งนัก

---

^{๑๔} แคว้นโกศล มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า อูธ (Oudh) ซึ่งนี้เลื่อนมาจากคำว่า อโยธยา (Ayodhya) อันเป็นชื่อเมืองสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ของอินเดียในฐานะเป็นเมืองหลวงดั้งเดิมของแคว้นและเป็นเมืองของพระรามตามคัมภีร์รามายณะหรือเรื่องรามเกียรติ์ อโยธยามีความสำคัญดังกล่าวต่อๆ มาชื่อเมืองเลยเรียกกันเป็นชื่อแคว้นด้วย เมืองอโยธยา ยังมีอยู่ในปัจจุบัน เรียกกันว่า อโยธยา บ้าง ว่า อูธ บ้างและว่า อวัธ (Awadh) บ้าง แคว้นโกศลหรืออูธดังกล่าวนี้ ปัจจุบันอยู่ในรัฐอุตตรประเทศ หรือรัฐเหนือของอินเดีย ประมาณอย่างคร่าวๆ ได้แก่พื้นที่เริ่มตั้งแต่จังหวัดลัคเนา เมืองหลวงของรัฐอุตตรประเทศในปัจจุบัน ขยายออกทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ไปถึงจันจวดเขตประเทศเนปาล แล้วเลยเข้าไปในเนปาลจนถึงเทือกเขาหิมาลัย., พระราชธรรมมุนี (เกียรติ สุภิตฺติ), มหาชนบท ๑๖ แคว้น ในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ทิพยวิทสุทธิ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๑๕} Zafar Futehally, **Indian birds**, Vol. 6 No. 3 (Publ. 7th August 2010): pp.66-67.

^{๑๖} GOVERNMENT OF INDIA MINISTRY OF WATER RESOURCES, **Report of the Working Group On Water Resources For the XI Five Year Plan (2007-12)**,(New Delhi, 2006), p.72.

^{๑๗} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาธกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา), หน้า ๑๕๕.

พระเจ้าปเสนทิโกศลมีภคินี (น้องสาว) ๓ พระองค์ คือ^{๑๘} ๑. เจ้าหญิงโสมมา ๒. เจ้าหญิงสกุลา ๓. เจ้าหญิงเวเทหิ (ต่อมาพระนางได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยเหตุนี้พระเจ้าอชาตศัตรู จึงเป็นหลานของพระเจ้าปเสนทิโกศล)

พระเจ้าปเสนทิโกศล มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ ๑. เจ้าชายพรหมทัตต์ ๒. เจ้าชายวิฑูทกะ (Vidudabha)^{๑๙} ต่อมาเจ้าชายพรหมทัตต์ก็ได้ออกบวชจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ และทรงมีพระราชธิดา ๒ พระองค์ คือ ๑. เจ้าหญิงวชิรา ซึ่งต่อมาภายหลังได้ยกให้พระเจ้าอชาตศัตรูแห่งกรุงราชคฤห์ ๒. เจ้าหญิงสุนนาราชกุมารี

๒.๒.๒ ทรงพบพระพุทธเจ้าครั้งแรก

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนพระทัยในเรื่องศาสนา ในสมัยนั้นมีเจ้าลัทธิตาสนา ตั้งตนเป็นศาสดาสั่งสอนธรรมอยู่หลายท่าน ที่มีชื่อเสียงได้รับยกย่องว่าเป็นพระอรหันต์ ๖ ท่าน คือ ปุณณกัสสป (ลัทธิตีถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ การกระทำทุกอย่างไม่มีผล ทำดีก็ไม่ได้ดี ทำชั่วก็ไม่ได้ชั่ว เป็นความเห็นที่ปฏิเสธกฎแห่งกรรม)^{๒๐} มัคขลิโกศล (ลัทธิตีถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยทำให้สัตว์วิเศษหรือเศร้าหมอง)^{๒๑} นิครนถนาฏบุตร (ลัทธิตีถือว่าการทรมานตนเองเป็นการเพื่อกิเลส)^{๒๒} สัจจขเวลัฏฐบุตร^{๒๓} (ลัทธิตีที่หลบเลี่ยงไม่แน่นอน ชัดสาย ลื่นไหล)^{๒๔} ปุทฺธกัจจายนะ (ลัทธิตีถือว่าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย กล่าวคือ โลกเรานี้ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๒ ประการ คือ ธาตุต่างๆ มีดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น กับจิตหรือวิญญาณ หรือชีวะ หรืออัตตา ซึ่งล้วนเป็นของเที่ยงแท้ ไม่มีการดับสูญหรือถูกทำลายไปได้)^{๒๕} และอชิตเกสกัมพล (ลัทธิตีถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตาขาดสูญ กล่าวคือ แท้ที่จริงโลกนี้ประกอบด้วยธาตุ ๔ ประกอบกันขึ้นเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ และเป็นสรรพสิ่งทั้งหลายประชุมรวมกันแล้ว ก็จะสลายตัวออกไปเป็นธาตุ ๔ เหมือนกันหมด มนุษย์เมื่อตายแล้วก็ดับสูญ กลับไปเป็นธาตุ ๔ ดังเดิม)^{๒๖} ซึ่งมักจะรวมเรียกว่าศาสดาทั้ง ๖

^{๑๘} ม.ม.(ไทย) ๑๓ / ๓๗๖ / ๔๖๐.

^{๑๙} Ven.Weragoda Sarada Maha Thero, **Treasury of Truth The Illustrated Dhammapada**, (Taiwan R.O.C : The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation,1993), p. 238.

^{๒๐} ที.สี (ไทย) ๕ / ๑๖๕ / ๕๓. ที.สี.อ. (ไทย) ๑ / ๑ / ๒๕๓-๒๕๕.

^{๒๑} ที.สี (ไทย) ๕ / ๑๖๗ / ๕๔. ที.สี.อ. (ไทย) ๑ / ๑ / ๒๕๕-๒๕๗.

^{๒๒} ที.สี (ไทย) ๕ / ๑๗๖ / ๕๘. ที.สี.อ. (ไทย) ๑ / ๑ / ๓๐๐-๓๐๑.

^{๒๓} พระภิกษุวิริยคุณ, พระแท้, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมกาย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๒๔} ที.สี (ไทย) ๕ / ๑๗๕ / ๕๕. ที.สี.อ. (ไทย) ๑ / ๑ / ๓๐๑-๓๐๓.

^{๒๕} ที.สี (ไทย) ๕ / ๑๖๕ / ๕๓. ที.สี.อ. (ไทย) ๑ / ๑ / ๒๕๕-๓๐๐.

^{๒๖} ที.สี (ไทย) ๕ / ๑๗๐ / ๕๖. ที.สี.อ. (ไทย) ๑ / ๑ / ๒๕๗-๒๕๘.

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทราบกิตติศัพท์ ดังกล่าวมีพระประสงค์จะพบพระอรหันต์ผู้ประกาศตนว่าเป็นพุทธะเป็นสัมพัญญู (ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง) จึงโปรดให้บัณฑิตสภาทั้ง ๖ ไปรับพระราชทานอาหารในพระราชวัง แล้วทรงตรัสถามตรงๆ ว่าท่านทั้งหลายสามารถปฏิบัติ (ยืนยัน) ได้หรือไม่ว่าเป็นพุทธะ ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ศาสดาทั้ง ๖ เกรงพระบรมเดชานุภาพของพระราชา คิดว่าถ้าหากทูลว่าตนเป็นพุทธะ พระเจ้าปเสนทิโกศลจะตรัสถามธรรมที่ลึกซึ้งอันเป็นพุทธวิสัย จะไม่อาจทูลตอบได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จะถูกลงโทษฐานหลอกลวงมหาชนว่าเป็นพุทธะ จึงได้นิ่งเสีย ไม่มีผู้ใดกล้าปฏิญาณว่าตนเองเป็นพุทธะ เมื่อถูกถามซ้ำอีกไม่มีทางตอบบายเบี่ยงเป็นอย่างอื่น จึงต้องยอมรับว่าพวกตนมิได้เป็นพุทธะ เป็นแต่คณาจารย์ธรรมดา คำที่เล่าลือกันว่าเป็นพุทธะนั้นเป็นเรื่องของสาวกบริวารที่ยกย่องกันเอง

เมื่อพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในแคว้นมคธแล้ว อีก ๒ ปีต่อมาก็ได้แผ่ไปถึงแคว้นโกศล มีผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาบริจาคทรัพย์สร้างวัดในกรุงสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้นโกศลหลายแห่ง เช่น อนาคตินทิกเศรษฐีสร้างวัดพระเชตะวันมหาวิหาร และนางวิสาขา มหาอุบาสิกาสร้างวัดบุพพาราม คราวหนึ่งพระเจ้า ปเสนทิโกศลได้เสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดพระเชตะวัน แล้วทูลถามว่าท่านพระโคตมทรงปฏิญาณได้หรือไม่ว่า ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอย่างยอดเยี่ยม พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า พระองค์ทรงปฏิญาณว่าพระองค์ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอย่างยอดเยี่ยมแล้ว พระเจ้า ปเสนทิโกศลกราบทูลว่า บรรพชิตเหล่านี้ เช่น ศาสดาทั้ง ๖ เมื่อพระองค์ตรัสถามว่า ท่านเหล่านั้นปฏิญาณได้หรือไม่ว่าเป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ ก็ไม่มีผู้ใดปฏิญาณสักคน ทั้งๆ ที่ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีอายุมากแล้ว เป็นเจ้าลัทธิที่มหาชนยกย่อง ส่วนพระพุทธเจ้ายังทรงหนุ่มอยู่ คนขวาก็ไม่สู้แนบ ไฉนพระองค์จึงกล้าปฏิญาณเล่า พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นของ ๔ อย่างว่าเป็นของเล็กน้อย” คือ^{๒๖}

- (๑) กษัตริย์ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่ายังทรงพระเยาว์
- (๒) งู ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่าตัวเล็ก
- (๓) ไฟ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่าเล็กน้อย
- (๔) ภิกษุ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่ายังหนุ่ม

ของ ๔ อย่างนี้ไม่ควรดูถูกดูหมิ่นว่าเล็กน้อยไม่สำคัญ เพราะพระมหากษัตริย์แม้ยังทรงพระเยาว์ แต่ก็มีพระราชอำนาจมาก หากทรงพิโรธขึ้นอาจลงพระราชอาญาอย่างหนักได้ งูพิษแม้ตัวเล็กก็กัดคนให้ตายได้ ไฟเพียงเล็กน้อยก็อาจเผาบ้านเรือนผลาญชีวิตคนได้ พระภิกษุแม้ยังหนุ่ม

^{๒๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๑๑๒ / ๑๒๗-๑๒๘. ส.ส.อ (ไทย) ๑/๑/๔๐๗.

แต่ก็เป็นผู้มีศีล ผู้ใดประทุษร้ายต่อภิกษุผู้มีศีล ผลแห่งกรรมชั่วย่อมแผดเผาผู้นั้น บุตรภรรยาและ
ทรัพย์

สมบัติของผู้นั้นย่อมพินาศ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลได้
กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภิกษุของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ๆ เปรียบเหมือนบุคคล
หงายของทีที่ปิด เปิดของทีที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุ
จะได้เห็นรูปฉันใด พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงธรรมโดยปริยายเป็นอันมากฉันนั้นเหมือนกัน
ข้าพระองค์ขอถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์
ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณคมนั่นจนตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป”

๒.๒.๓ ทรงเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดำริที่จะเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า เนื่องจากในวันหนึ่ง
ขณะที่พระราชาทรงกระทำประทักษิณพระนคร ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป นั่งฉัน
ภัตตาหารในเรือนของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ทรงต้องการจะถวายภัตตาหาร ๕๐๐ ที่ เป็นประจำ
ทุกๆวัน จึงเสด็จไปวิหารเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว ทูลนิมนต์ภิกษุ ๕๐๐ รูปเป็นประจำทุกวัน

แม้จะจัดภัตตาหารถวายทุกวันก็ตาม แต่พระราชาก็ไม่ได้ถวายเอง ข้าราชบริพารก็
ถวายไปตามหน้าที่ ทำให้ภิกษุทั้งหลายไม่เกิดความคุ้นเคยในพระราชานิเวศน์ ภิกษุทั้งหลายรับภัต
แล้วนำไปนั่งฉันที่ตระกูลอุปัฏฐากของตนๆ บางรูปนำภัตนั้นไปให้ตระกูลอุปัฏฐาก แล้วฉัน
ภัตตาหารที่ตระกูลอุปัฏฐากถวายแทน

วันหนึ่ง มีคนนำผลไม้หลายชนิดจำนวนมากถวาย พระราชทรงประสงค์ให้ถวายแก่
ภิกษุสงฆ์ แต่ไม่มีพระภิกษุในพระราชานิเวศน์เลย จึงตรัสถามว่า พระภิกษุยังไม่มาหรือ?

เจ้าหน้าที่ทูลว่า ภิกษุทั้งหลายมารับภัตตาหารไปแล้ว นำไปฉันที่เรือนตระกูล
อุปัฏฐากของตนๆ พระราชทรงดำริว่า อาหารของเราคงไม่ประณีต ภิกษุจึงไม่ฉัน ไปฉันของคน
อื่น แล้วเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามว่า ทำไมภิกษุทั้งหลายจึงทำเช่นนั้น?

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “มหาบพิตร ชรามคการบริโศภโกชนะมีความคุ้นเคยกัน
เป็นอย่างยิ่ง เป็นเพราะในพระราชวังของพระองค์ไม่มีคนที่เข้าไปกระทำความคุ้นเคยและสนิทสนม
กับหมู่ภิกษุเลย รสแห่งความคุ้นเคยไม่มี แม้ของนั้นจะอร่อยเลิศ แต่คนที่ไม่คุ้นเคยให้ก็ไม่เท่ากับ
เปรียงที่คนคุ้นเคยให้”^{๒๘}

^{๒๘} พุ.ชา.จตุกก.(ไทย) ๒๗/๑๘๔/๑๕๕. พุ.ธ.อ.(ไทย) ๑/๒/๒/๒๐.

พระราชทานถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคุ้นเคยของพระภิกษุจะมีกับคนพวกใดเล่า” พระพุทธเจ้าก็ทรงตรัสตอบว่า “ขอถวายพร มีได้กับหมู่ญาติหรือกับสกุลของพระเสขะมหาบพิตร”

พระราชทานตรัสว่า เราต้องเจริญธิดาแห่งสาकยะมาเป็นพระอัครมเหสีสักคนหนึ่งวิธีนี้จะทำให้เกิดความคุ้นเคยฉันญาติกับพวกภิกษุด้วย พระราชาก็ส่งทูตไปกรุงกบิลพัสดุ์^{๒๕} และทูลขอพระราชธิดาฝ่ายเจ้าสาकยะ ส่วนพวกเจ้าสาकยะทั้งหลายเมื่อได้ฟังคำทูลแล้วได้ประชุมปรึกษากันว่า พวกเราอยู่ในถิ่นฐานอันเป็นไปในราชอาณาจักรของพระเจ้าปเสนทิโกศล ถ้าพวกเราไม่ให้พระธิดา จะมีเวรอย่างใหญ่หลวง แต่ถ้าให้ไปเชื้อสายของพวกเราที่จะสลาย ควรจะอย่างไรดี

เจ้ามหานามะจึงตรัสว่า ควรจะให้ธิดาของตัวเองที่ชื่อว่า วาสกขัตติยา เกิดจากท้องนางทาสี ชื่อ นาคมณฑา^{๒๖} อายุได้ ๑๖ ปีแล้วมีรูปร่างเฉิดฉาย ถึงความงามเป็นเลิศเท่ากับพวกกษัตริย์ เจ้าสาकยะทั้งหมดก็ตกลงตามที่เจ้ามหานามะกล่าว หลังจากนั้นก็แจ้งให้ทูตทราบ ขอให้ทูตรับตัวนางไปเลย พวกทูตฟังคำนั้นแล้ว ปรึกษากันว่า ธรรมดาของพวกสาकยะราชเหล่านี้ถือตัวว่าชาติกำเนิดสูงส่งอาจหลอกพวกเราก็ได้ คือบอกว่าพระธิดานี้เสมอกับพวกตน แล้วอาจยกนางที่ไม่เสมอกันให้ก็ได้ พวกเราจะยอมรับแต่นางที่ร่วมบริโภคกับพวกเจ้าสาकยะเท่านั้น แล้วทูลแจ้งความประสงค์ของพวกตนไป

เจ้าสาकยะทั้งหลายจึงให้ที่พักรแ่พวกทูต แล้วปรึกษากันว่าพวกเราจะอย่างไร? ฝ่ายเจ้ามหานามะตรัสว่า พวกท่านอย่าร้อนใจไปเลย เราจะทำที่เป็นให้นางมาร่วมเสวยพอลันหยิบคำข้าว พวกท่านก็จงส่งหนังสือให้นางอ่าน ทุกคนเห็นด้วยกับวิธีนี้

พวกเจ้าสาकยะนำนางวาสกขัตติยามานั่งเพื่อจะร่วมเสวย มีพวกทูตอยู่ในที่ไกล เจ้ามหานามะทรงถือปิ่นข้าวปั้นหนึ่งร่วมกับนาง แล้วทรงเสวยข้าวปั้น ทรงเอื้อมพระหัตถ์เพื่อคำที่ ๒ พวกสาकยะก็น้อมหนังสือเข้าไปถวายว่า “ขอเดชะ พระราชาพระนามว่า ปเสนทิโกศล ทรงส่งหนังสือมาถึงพระองค์ เจริญพระองค์ทอดพระเนตรศาสน์นี้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า”

เจ้ามหานามะตรัสว่า “แม่หนู เจ้าจกินข้าวเถิด” ทรงวางพระหัตถ์ขวาไว้ในถาดทรงรับหนังสือด้วยซ้าย ทอดพระเนตรหนังสือ เมื่อทรงดูหนังสืออยู่นั่นเอง นางก็เสวยเสร็จ เวลาที่นางบริโภคเสร็จ เจ้ามหานามะจึงล้างพระหัตถ์ บ้วนพระโอษฐ์

^{๒๕} ลักขณา จิระจันทร์, ตามรอยพระพุทธเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : แพร่สำนักพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒.

^{๒๖} บางแห่ง ชื่อว่า นาคมณฑา ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๑/๒๑๓.

พวกทูตเห็นเช่นนั้นแล้วปิกใจเชื่อว่า นางเป็นพระธิดาของเจ้ามหานามะเน่ เจ้ามหานามะทรงส่งพระธิดานั้นไปกับทูตเหล่านั้นด้วยบริวารขบวนใหญ่

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดีพระทัย ให้ตั้งแต่งพระนครสวยงาม ทรงอภิเษกนางไว้ในตำแหน่งพระอัครมเหสี ไม่นานพระนางก็ตั้งพระครรภ์ ครบกำหนด ๑๐ เดือน ก็ประสูตพระราชโอรสมีผิวพรรณดั่งทอง ในวันตั้งชื่อพระกุมาร พระราชาส่งข่าวไปให้เจ้ามหานามสะทกสะทรวงทราบว่าได้พระราชโอรส ขอให้ทรงขนามพระนามให้ด้วย

เจ้ามหานามะอ่านพระราชสาส์นแล้ว ตรัสว่า นางวาสภขัตติยาแม้อยังไม่ให้กำเนิดพระโอรสยังครอบงำคนทั้งหมดได้ คราวนี้นางจะต้องเป็นโปรดของพระราชอาอย่างเหลือเกิน ทรงพระราชทานชื่อให้ว่า วัลลภะ แต่อำมาตย์ผู้ก่อนข้างตั้ง ได้ยินว่า วิฑูทกะ^{๓๑} นำความกลับไปทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้วตั้งพระนามตามนั้น^{๓๒}

พระราชกุมารเจริญพระชนม์ได้ ๗ ปี เห็นเด็กอื่นๆ เล่นรูปช้างและม้า ก็ถามเด็กวัยเดียวกัน แล้วก็ถามพระนางวาสภขัตติยาผู้เป็นพระมารดาว่า “แม่เด็กคนอื่นๆ มีของเล่นนำมาจากบ้านตาบ้านยาย แม่ไม่มีพระมารดา ไม่มีพระบิดาหรือ”

พระมารดาตอบว่า “พ่อเอย่ดากับยายของเจ้าเป็นสากยราช แต่อยู่ไกล ท่านจึงไม่อาจส่งอะไรมาให้เจ้าได้”

เมื่อพระชนมายุ ๑๖ ปี พระราชกุมารยืนยันจะไปเยี่ยมพระเจ้าดาที่กรุงกบิลพัสดุ์ แม้พระมารดาจะตรัสห้ามปรามก็ไม่เป็นผล จึงส่งสาส์นไปแจ้งล่วงหน้าให้พวกเจ้าสากยทราบ พวกเจ้าสากยเห็นว่าพระราชกุมารมีชาติต่ำกว่า ไม่อาจไหว้ได้ จึงจัดส่งเด็กๆ ไปไว้นอกเมืองเหลือไว้แต่เจ้าสากยแก่ๆ ซึ่งวิฑูทกะต้องไหว้เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

ครั้นพักอยู่ที่นั่น ๒-๓ วัน แล้วก็เสด็จออกจากพระนครเพื่อทรงกลับ ขณะนั้นมีมหาดเล็กคนหนึ่งลืมหมาของตนไว้ จึงย้อนกลับเข้าไปยังที่เคยพัก ก็ได้เห็นพวกนางทาสีกำลังล้างแผ่นกระดานที่พระราชกุมารนั่ง ด้วยน้ำเจือน้ำมัน และได้ยินนางทาสีคำว่า “นี่เป็นกระดานที่ลูกนางทาสี ชื่อว่า วาสภขัตติยานั่งไว้” จึงถามความจริงนั้น พอทราบแล้วได้ไปกราบทูลให้พระราช

^{๓๑} พระระพิน พุทธิสารโร, “ความรุนแรงครั้งพุทธกาล : กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์สากยวงศ์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตร์คุณวิภูษิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๕-๑๑๒.

^{๓๒} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๒๕.

กุมารทราบ พระราชกุมารเกิดความอาฆาตแค้น คิดว่า หากได้ราชบัลลังก์เมื่อไหร่ จักยกทัพมา
พวกสาकยะให้หมด

พอมาถึงพระราชนิเวศน์ เหล่าอำมาตย์ทั้งหลายทูลเรื่องทั้งหมดให้พระราชาทรงทราบ
พระราชาทรงพิโรธเจ้าสาคยะ ทรงปลดทั้งแม่และลูกออกจากตำแหน่ง แต่ยังให้อยู่พระราชนิเวศน์
ดังเดิม

พระพุทธเจ้าทรงทราบแล้ว ในเวลาเย็น ทรงมีหมุกฤษประมาณ ๕๐๐ รูป เสด็จไป
ยังพระราชนิเวศน์ของพระราชฯ ประทับนั่งแล้วตรัสถามหาพระนางवासภักขัตติยา พระราชาทรงทูล
เรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ และพระพุทธเจ้า ทรงตรัสถามว่า “มหาบพิตร พระนางवासภักขัตติยา
เป็นธิดาของใคร” พระเจ้าปเสนทิโกศล ตอบว่า “เป็นธิดาของเจ้ามหายานะสาคยะ”
พระพุทธเจ้าทรงตรัสถามต่อว่า “แล้วพระนางเสด็จมาเพื่อใคร?” พระเจ้าปเสนทิโกศล ตอบว่า
“เพื่อหม่อมฉัน”

พระพุทธเจ้าตรัสให้อโวกว่า พระนางเป็นธิดาของพระราชสาคยะ และมาเพื่อ
พระองค์อาศัยพระองค์จึงได้พระโอรส เพราะเหตุไรพระโอรสนั้นจึงไม่ได้เป็นเจ้าของราชสมบัติ
อันเป็นของพระราชบิดาเล่า^{๓๓}

พระพุทธเจ้าตรัสตำหนิพวกเจ้าสาคยะว่า ทำสิ่งที่ไม่สมควรเลย เมื่อจะให้ก็ควรให้นาง
ที่มีชาติเสมอกัน แต่นางवासภักขัตติยาเป็นพระราชธิดาได้รับการอภิเษกในพระราชวังของขัตติยราช
แห่งพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว ถึงพระวิฑูทกะเล่า ก็เกิดเพราะอาศัยขัตติยราชเหมือนกัน ขึ้นชื่อ
ว่าโคตรของมารดาจะทำอะไรได้ โคตรของบิดาต่างหากเป็นประมาณ แม้บัณฑิตครั้งโบราณก็ได้
ให้ตำแหน่งพระอัครมเหสีแก่หญิงเชื้อหาพื้นแต่เด็กที่เกิดในท้องของนางได้ครองราชสมบัติที่
กรุงพาราณสี แล้วตรัสกัฏฐหาริกชาดก^{๓๔} ทำให้ให้พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าพระทัยดีว่าโคตร
ของบิดาสำคัญกว่า จึงโปรดประทานยศและตำแหน่งคืนให้

๒.๒.๔ พระราชกรณียกิจ

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงเป็นนักปกครองที่มีอำนาจและพระราชจริยวัตรอย่างงดงาม
ในการปกครองแคว้นโกศล อันนำความสุขไปแก่พสกนิกรในแคว้นแคว้นของพระองค์ ซึ่งพระราช
จริยวัตรและพระราชกรณียกิจของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่สำคัญๆ มีดังนี้

^{๓๓} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒๓-๒๔.

^{๓๔} ชาดกที่ว่า ด้วยหญิงหาพื้น อ่านเพิ่มเติมใน บุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๓/๗/๑.บุ.ชา.เอกก.อ (ไทย) ๓/๑/
๒๑๓-๒๑๔.

๑) ทรงอำนาจการขนทรัพย์ของเศรษฐีผู้ไม่มีบุตรรับมรดก

ครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าในเวลาเที่ยงวัน กราบทูลว่า พระองค์เพิ่งให้คนขนทรัพย์สมบัติของคหบดีผู้เป็นเศรษฐีในกรุงสาวัตถี เขาตายแล้วไม่มีบุตรธิดา รับมรดก จึงให้นำไปเก็บในคลังหลวง เฉพาะเงินอย่างเดียวมีถึง ๘,๐๐๐,๐๐๐ ส่วนอย่างอื่นไม่ต้อง พุดถึงตอนเขายังไม่ตายก็เป็นอยู่อย่างอัศจรรย์ คือ กินแต่ปลายข้าวกับน้ำส้มพะอูม^{๓๕} นุ่งห่ม ผ้าเนื้อหยาบที่ตัดเป็น ๓ ชั้นเย็บติดกัน ไร่รดเก่า ก็นุ่มทำด้วยใบไม้^{๓๖}

พระพุทธเจ้าตรัสว่า เพราะ อัสตบุรุษได้โลกะมากมายแล้ว^{๓๗} ไม่ทำตนให้มีความสุข สำนารถ ไม่สามารถดาและบิดาให้ได้รับความสุขสำราญ ไม่ทำบุตรและภรรยาให้ได้รับความสุข สำนารถ ไม่ทำทาสและกรรมกรให้ได้รับความสุขสำราญ ไม่ทำมิตรและอำมาตย์ให้ได้รับความสุข สำนารถ ไม่ตั้งทักษิณานิคมในเบื้องบน มีผลอันดี มีวิบากเป็นสุขและเป็นไปเพื่อสวรรค์ใน สมณพราหมณ์ทั้งหลาย โภคะเหล่านั้นของเขามิได้ใช้สอยโดยชอบอย่างนี้ พระราชาทั้งหลายรีบ ไปบ้าง โจรทั้งหลายปล้นไปบ้าง ไฟไหม้บ้าง น้ำพัดไปบ้าง ทายาททั้งหลายผู้ไม่เป็นที่รักนำไป บ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ โภคะเหล่านั้นของเขามิได้ใช้สอยโดยชอบ ย่อมเสียไปเปล่าโดยไม่มีการใช้ สอย^{๓๘}

อีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปเฝ้าในเวลาเที่ยงวันเช่นกัน กราบทูลถึง การขนทรัพย์สมบัติของเศรษฐีผู้ไม่มีทายาท ว่ามีเฉพาะเงิน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ และใช้ชีวิตอย่างอัศจรรย์เช่นกัน แล้ว พระพุทธเจ้าตรัสเล่าอดีตชาติว่า เศรษฐีนี้เคยสั่งให้คนถวายบิณฑบาตแด่ พระปัจเจกพุทธเจ้า ถวายไปแล้วก็เกิดความเสียดายว่า ไม่น่าถวาย น่าจะให้ทำกรรมกรกินชะงัดดีกว่า^{๓๙}

ต่อมา เศรษฐีก็คิดว่าลูกของพี่ชายจะแบ่งส่วนแห่งทรัพย์สิน จึงฆ่าหลานชายนั้น การที่เขาสั่งให้ถวายอาหารแด่พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น ทำให้ได้รับกุศลวิบากเกิดในสวรรค์ ๗ ครั้ง เมื่อเป็นมนุษย์ก็ถึงความเป็นเศรษฐี ๗ ครั้ง

การที่เขาให้ถวายแล้วเกิดความเสียดาย ทำให้จิตใจเขาไม่น้อมไปเพื่อบริโภคคุณคุณ ๕ (เช่น รูปสวยๆ เสียงไพเราะ)^{๔๐} การที่เขาฆ่าหลานชาย ทำให้ตกนรกอยู่นาม วิบากกรรมที่

^{๓๕} เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า น้ำผักกาดดอง

^{๓๖} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๕๑.

^{๓๗} คุรายละเอียดย อัสตบุรุษใน ม.อ. (ไทย) ๑๔ / ๕๑ / ๑๐๖.

^{๓๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๐/ ๑๕๖.

^{๓๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๑/ ๑๕๘. ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๕๖.

^{๔๐} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๕๑๓/๕๕๐.

เหลือเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็ไม่มีบุตรรับมรดกเลยตลอด ๗ ครั้ง และขณะนี้เศรษฐีนั้นกำลังอยู่ในมหาโรจนรก

พระพุทธเจ้าทรงสดับเรื่องการขนทรัพย์ของเศรษฐีนั้นแล้ว ทรงแสดง “มัยหกสกุณชาดก”^{๔๑} แก่พระราชา ว่าด้วยนกมัยหกะชอบร้องว่า “ของกูๆ” (ของข้าๆ) ซึ่งเปรียบผู้มีทรัพย์แล้วไม่ใช่สอยเอง ไม่สละบริจจาคีให้ผู้อื่น เป็นเหมือนนกมัยหกะ

ทรัพย์สมบัติที่เก็บได้เข้าคลังหลวงนั้นก็เอาไว้สำหรับในการบริหารปกครองบ้านเมือง และแวนแคว้นต่อไป

๒) ทรงขอเศรษฐีจากแคว้นมคธ ทำให้เกิดเมืองสาเกต

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดำริว่า คนมีบุญมีทรัพย์สมบัตินับไม่ถ้วน ๕ คน คือ โชติยเศรษฐี ชฎิลเศรษฐี เมณฑกเศรษฐี ปุณณกเศรษฐี กากวัลลียะ ต่างอาศัยในแคว้นมคธ แต่ในแคว้นโกศลของเราไม่มีแม่สักคนเดียว เราควรไปเข้าเฝ้ากราบทูลขอคนมีบุญจากพระเจ้าพิมพิสารมาสักคนหนึ่ง แล้วเสด็จไปพระนครราชคฤห์ เข้าเฝ้าทูลขอเศรษฐีสัก ๑ คน พระเจ้าพิมพิสารตรัสตอบว่า ไม่อาจทำได้ เพราะการให้ตระกูลใหญ่ๆ ย้าย จะเป็นเหมือนแผ่นดินไหวแต่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงยืนยันว่า ถ้าไม่ได้ก็จะไม่กลับ

พระเจ้าพิมพิสารทรงปรึกษากับพวกอำมาตย์ แล้วตรัสเรียกชนัญชัษเศรษฐีมาปรึกษา ซึ่งเศรษฐีทูลว่า หากพระองค์ให้ไปก็จักไป จึงทรงส่งชนัญชัษเศรษฐี (บิดาของนางวิสาขา) ไป

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพาชนัญชัษเศรษฐีเดินทางโดยประทับแรมคืนหนึ่ง แล้วเดินทางต่อแล้วหยุดพักยังที่แห่งหนึ่ง ชนัญชัษเศรษฐีทูลถามว่า นี่เป็นแคว้นของใคร ตรัสว่าแคว้นของเรา ชนัญชัษเศรษฐีทูลถามว่า กรุงสววัตถียู่ห่างจากที่นี่เท่าไร ตรัสตอบว่า ๗ โยชน์^{๔๒} ชนัญชัษเศรษฐีทูลว่า ภายในพระนครคับแคบ บรรวาระของข้าพระองค์มีมาก ข้าพระองค์ขออยู่นี้แหละ พระราชาทรงอนุญาต ต่อมา เมืองที่สร้างใหม่นี้ได้ชื่อว่า “สาเกต” เพราะเป็นสถานที่อันเศรษฐีจับจองในเวลาเย็น^{๔๓}

^{๔๑} พุ.ชา.ฉก.ก. (ไทย) ๒๗/๓๕๐/๒๔๗-๒๔๘. พุ.ชา.ฉก.ก.อ. (ไทย) ๓/๕/๑๖๑-๑๖๒.

^{๔๒} โยชน์ เป็นชื่อมาตราวัดระยะทางเท่ากับ ๔ คาวุต หรือ ๔๐๐ เส้น

^{๔๓} หอสมุดแห่งชาติ (ตรวจชำระเรียบเรียง), จักรกภาพทีปนี, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๓), ๖๑.

๓) ทรงนิมนต์พระภิกษุแสดงธรรมแก่คนต่าหนักใน

พระเจ้าปเสนทิโกศลพระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นแล้ว พระองค์ยังดำรงพระทัยอยู่ในธรรมตลอดเวลา และต้องการให้บุคคลรอบข้างได้มีธรรมะ เหมือนพระองค์

พระราชินีต้องการเข้าไปเดินเล่นในพระราชอุทยาน จึงตรัสให้เจ้าหน้าที่ดูแลอุทยานทำความสะอาดหนทางเสด็จในอุทยาน นายอุทยานบาลรับพระราชดำรัสแล้วจัดทำความสะอาด และได้พบว่าพระพุทธเจ้ากำลังประทับนั่งอยู่ในอุทยาน เขารีบไปเข้าเฝ้ากราบทูลว่า อุทยานสะอาดเรียบร้อยแล้ว แต่พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังประทับอยู่โคนต้นไม้ในนั้นด้วย ตรัสว่า ดีแล้ว เราจะได้ฟังธรรมด้วย แล้วเสด็จเข้าสู่พระราชอุทยาน

ขณะนั้น มีอุบาสกผู้เป็นพระอนาคามีคนหนึ่ง ชื่อ ฉัตตปาณิ กำลังนั่งฟังธรรมอยู่ต่อหน้าพระพุทธเจ้า พระราชทรงเห็นเขาแล้วทรงเกิดความระแวงว่าเขาไม่น่าไว้วางใจ แต่ถ้าเขาเป็นคนชั่ว ก็คงไม่มาฟังธรรมอยู่เช่นนี้ เสด็จเข้าเฝ้าถวายบังคมแล้วนั่ง โดยอุบาสกนั้นมิได้ลุกขึ้นทำการรับเสด็จหรือถวายบังคมพระราชินี เพราะความเคารพในพระพุทธเจ้า พระราชินีจึงทรงเกิดความไม่พอพระทัยอุบาสกนั้น

พระพุทธเจ้าทรงทราบความไม่พอพระทัยของพระราชินีแล้ว ได้ตรัสบอกคุณของอุบาสกแก่พระราชินีว่า “มหาบพิตร คนผู้นี้เป็นอุบาสก เป็นพหูสูต คงแก่เรียน ปราศจากความกำหนัดในกามแล้ว” พระราชินีทรงดำริว่า พระศาสดาทรงทราบคุณของเขา เขาต้องเป็นคนไม่ต่ำต้อยแน่แล้วตรัสว่า “อุบาสก หากท่านต้องการสิ่งใดก็สามารถบอกได้” ฉัตตปาณิอุบาสกรับสนองพระดำรัสว่า “ขอบพระทัย พระเจ้าข้า”

พระราชินีทรงสดับพระธรรมจบแล้ว ทรงกระทำประทักษิณเสด็จกลับ ในวันหนึ่งพระราชินีทรงเปิดพระแกล (หน้าต่าง) ประทับยืนอยู่บนปราสาทชั้นบน ทอดพระเนตรเห็นอุบาสกนั้นถือร่มเดินไปสู่พระเชตวัน ตรัสให้คนไปเชิญมาพบแล้วตรัสถามว่า “อุบาสก ได้ยินว่าท่านเป็นพหูสูต พวกผู้หญิงของเราต้องการจะฟังและเรียนธรรม ของท่านจงมาสอน”

ฉัตตปาณิทูลปฏิเสธว่า “คฤหัสถ์ทั้งหลายไม่เหมาะสมที่จะแสดงธรรมหรือบอกธรรมในพระราชสถานฝ่ายใน พระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าทั้งหลายเหมาะสมกว่าพระเจ้าข้า” พระราชินีทรงเห็นด้วยทรงส่งอุบาสกกลับ แล้วให้พระสนมนางหนึ่งเข้าเฝ้า แล้วตรัสบอกว่าพระองค์จะไปเข้าเฝ้าในสำนักของพระพุทธเจ้า เพื่อทูลขอภิกษุรูปหนึ่งมาแสดงธรรมแก่พวกเธอ เราจะทูลนิมนต์ขอรูปไหนดี? พระสนมทั้งหมดปรึกษากันแล้วทูลว่า ขอเป็นพระอนานนท์

พระราชเสด็จไปเข้าเฝ้ากราบทูลขอพระอานนทกับพระพุทธเจ้า นับจากวันนั้นพระอานนทก็เดินทางมาสอนธรรมแก่พวกพระสนมทุกวัน^{๔๔}

พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระสงฆ์ให้พระสนมทั้งหลายได้สดับพระธรรมเทศนา และได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้เจริญจิตตภาณิผู้เป็นพหูสูตไปสอนธรรม แต่จิตตภาณิปฏิเสธว่าคฤหัสถ์ทั่วไปไม่เหมาะสมที่จะเข้าไปพระราชสถานฝ่ายใน พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงนิมนต์พระอานนทเป็นผู้แสดงธรรมและสอนธรรมในพระราชสถานแทน

๔) ทรงรับบุตรบุญธรรม

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเมื่อพระองค์หันมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ทำให้พระทัยของพระองค์นั้นโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นอย่างยิ่ง ให้การอุปการะเลี้ยงดูบุคคลที่ยากไร้ในบางครั้งพระองค์รับมาเป็นบุตรบุญธรรม อย่างเช่นพระกุมารกัสสปะเถระ ก่อนที่จะบวชในบวรพระพุทธศาสนา พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้รับเป็นบุตรบุญธรรม ทรงเลี้ยงดูอย่างราชินิกุลทั้งหลาย รักกุมารกัสสปะเหมือนลูกของตนเอง ซึ่งเลี้ยงมืออยู่ว่า

พระกุมารกัสสปะ^{๔๕} ท่านได้เกิดในครรภ์ของหญิงสาวแห่งสกุลหนึ่ง ในกรุงราชคฤห์ หญิงสาวนั้นได้อ้อนวอนต่อบิดามารดาเพื่อบรรพชา แต่ไม่ได้บรรพชา เพราะบิดามารดาไม่อนุญาต ต่อมาแต่งงานแล้วได้ไปอยู่ในบ้านของสามี ก็ตั้งครรภ์ แต่ตัวเองไม่รู้ตัว จึงบอกสามีว่าตัวเองขอบรรพชา สามีอนุญาตแล้ว จึงบรรพชาในสำนักภิกษุณี เหล่าภิกษุณีเห็นครรภ์นางเติบโตขึ้น จึงเกิดเรื่องขึ้น เมื่อเรื่องไปถึงพระศาสดา พระองค์ก็ทรงมอบเรื่องให้พระอุบาลีเถระวินิจฉัย และเล่าอุบาสก อุบาสิกาที่สำคัญช่วยตรวจชำระ ว่านางได้ตั้งครรภ์ก่อนบวชหรือ สรุปล้วนนางได้ตั้งครรภ์ตั้งแต่ก่อนบวช ต่อมานางได้คลอดบุตร บุตรนั้นมีรูปคล้ายทอง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงรับเด็กนั้นโปรดให้ชุบเลี้ยง พระราชทานนามว่า กัสสปะ เมื่อเจริญเติบโตแล้วก็พาไปยังสำนักของพระศาสดา โปรดให้บรรพชา^{๔๖}

เหตุที่ท่านได้นามว่า กุมารกัสสปะนั้น มีตอนหนึ่งเมื่อพระศาสดาทรงตรัสว่า พวกเธอจงเรียกกัสสปะมา จงให้ผลไม้หรือของขบฉันอันนี้แก่กัสสปะ พวกภิกษุสงฆ์ก็ทูลถามว่ากัสสปะ

^{๔๔} สามเณรอุทิส ศิริวรรณ (เรียบเรียง), **ธรรมบท ภาคที่ ๓ แปลโดยพยัญชนะ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงชีพ, ๒๕๓๐), หน้า ๔๒- ๔๓.

^{๔๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๖**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗ - ๒๒.

^{๔๖} ธรรมสภา, **อตีติมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๑.

องค์ไหน พระเจ้าข้า ตรัสว่ากุมารกัสสปะ กัสสปะองค์เด็กนะสิ เพราะท่านบวชตั้งแต่เป็นเด็กรุ่น เพราะได้รับขนานนามอย่างนี้ ตั้งแต่นั้นมีมาท่านก็ถูกเรียกว่า กุมารกัสสปะ^{๔๗} ท่านบวชแล้วไม่นานก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ ได้รับเอตทัคคะด้าน เป็นยอดของเหล่าภิกษุสาวก ผู้กล่าวธรรมได้วิจิตร

๕) ทรงใช้เวลาว่างในการฟังธรรมและสนทนาธรรม

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น เมื่อพระองค์ทำพระราชกรณียกิจทั้งหลายทั้งปวงเสร็จ พระองค์จะไปฟังธรรมะและทูลถามปัญหา จากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสม่ำเสมอ และจะสนทนาธรรมกับพระเถระหรือภิกษุณี เสมอหากมีโอกาส ตัวอย่างเช่น

ก) พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทูลถามธรรมแก่พระพุทธเจ้า

เรื่องเกิดที่พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงที่ประทับ ครั้นไปถึงแล้วได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วประทับนั่ง ในที่สมควร แล้วได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีกรรมของคนก็อย่างที่เกิดขึ้นภายใน ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ดูก่อนมหาบพิตร มีกรรมของคนอยู่ ๓ อย่างแลที่เกิดขึ้นภายใน ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก ธรรมของคน ๓ คน อย่างคืออะไรบ้าง คือ

(๑) ธรรมของคนคือโลภะ เมื่อเกิดขึ้นในภายใน ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

(๒) ธรรมของคนคือโทสะ เมื่อเกิดขึ้นในภายใน ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

(๓) ธรรมของคนคือโมหะ เมื่อเกิดขึ้นในภายใน ย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

ดูก่อนมหาบพิตร ธรรมของคน ๓ อย่างนี้แล ที่เมื่อเกิดขึ้นในภายในย่อมเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก ”

พระพุทธเจ้าตรัสเป็นพระคาถาว่า “โลภะ โทสะ และโมหะซึ่งเกิดขึ้นแล้วในคน ย่อมเบียดเบียนบุคคลผู้มีใจบาป ดูจขุขัไฟเบียดเบียนต้นไฟฉะนั้น”^{๔๘}

^{๔๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒ / ๓ / ๒๐๓-๒๐๘.

^{๔๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๑๑๓/ ๑๒๘.

จากการสนทนาธรรมในหัวข้อดังกล่าวนี้ ธรรมที่เกิดภายในของแต่ละคน คือความโลภ ความโกรธ และความหลง ทำให้คนทั้งหลายเหล่านั้นไม่มีความสุขเลย

ข) พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนทนาธรรมกับพระเขมาภิกษุณี

ในสมัยหนึ่ง พระเขมาเถรีจาริกไปในแคว้นโกศล เข้าพักที่ไตรณวัตถุ (เสาค่ายเสาระเนียด, ค่ายพัก) ตั้งอยู่ระหว่างกรุงสาวัตถีกับเมืองสาเกต ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ประทับแรมอยู่ที่ไตรณวัตถุนี้

เวลาเช้า พระราชาตรัสถามทหารติดตามว่าที่ไตรณวัตถุนี้มีสมณพราหมณ์ซึ่งสมควรที่เราจะเข้าไปหาหรือไม่ ทหารนั้นได้ให้ทหารถามหาสมณพราหมณ์ จนพบกับพระเขมาเถรี จึงทูลถึงกิตติศัพท์ของพระเถรีว่า “มีภิกษุณีนามว่า เขมา เป็นสาวิกาของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น และพระแม่เจ้าเป็นบัณฑิต เฉียบแหลมมีปัญญาเป็นพหูสูต มีถ้อยคำไพเราะ มีปฏิภาณเป็นอย่างดี”

พระราชาเสด็จเข้าไปหา ทรงอภิวัตแล้ว ตรัสถามว่า “ข้าแต่แม่เจ้า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกหรือ”

พระเถรีถวายพระพรว่า ปัญหานี้เป็นปัญหาที่พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ทรงพยากรณ์ ตรัสถามต่ออีกว่า “สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่เกิดอีกหรือ? สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้”

พระเถรีก็ตอบแบบเดิมอีกว่าเป็นปัญหาที่ไม่ทรงพยากรณ์

พระราชาจึงถามถึงเหตุที่ไม่ตรัสตอบ

พระเถรีทูลตอบว่า “ขอถวายพระพร ถ้าอย่างนั้นอาตมภาพจะขอขออนถามมหาบพิตร ในปัญหาข้อนี้บ้าง ปัญหาข้อนั้นพอพระทัยมหาบพิตรอย่างไร มหาบพิตรพึงทรงพยากรณ์ปัญหาข้อนั้นอย่างนั้นเกิด ขอถวายพระพร มหาบพิตรจะสำคัญความนั้นเป็นไฉน มหาบพิตร มีนักคำนวณ นักประเมิน หรือนักประมาณใดๆ ซึ่งสามารถจะคำนวณทรายในแม่น้ำคงคาว่าทรายมีประมาณเท่านี้ หรือว่าทรายเท่านี้ร้อยเม็ด พันเม็ด แสนเม็ด หรือไม่ว่าง”

ตรัสตอบว่า ไม่มีเลย แม่เจ้า เพราะว่าทรายมีจำนวนมาก ประมาณไม่ได้

พระเถรีถวายพระพรว่า มหาบพิตร มีนักคำนวณ นักประเมิน หรือนักประมาณใดๆ สามารถจะคำนวณน้ำในมหาสมุทรว่า น้ำมีเท่านี้อาพหกะ หรือว่ามีน้ำเท่านี้ร้อย พันหรือแสนอาพหกะหรือไม่ว่าง

ตรัสตอบว่า ไม่มีเลย แม่เจ้าเพราะว่ามหาสมุทรเป็นของลึกลับประมาณไม่ได้ ดังนี้ เป็นต้น

ซึ่งต่อมา พระราชาทรงได้เข้าเฝ้าทูลถามปัญหานี้แก่พระพุทธเจ้าอีก และได้รับคำตอบ เช่นเดียวกับที่พระเถรีตอบทุกประการ พระราชาอัศจรรย์พระทัยมาก ทูลว่า “อัศจรรย์จริงพระเจ้าข้า ไม่เคยมีพระเจ้าข้า ในอรรถกับอรรถพัญจนะกับพัญจนะของพระศาสดากับของสาวิกาเทียบกัน ได้ เข้ากันได้ ไม่ผิดเพี้ยนในบทที่สำคัญ”^{๔๕}

จากการสนทนาธรรมดังกล่าวจะเห็นว่า พระนางเขมาภิกษุณีไม่ตอบคำถามที่พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่า สัตว์เบื่องหน้าตายแล้วย่อมเกิดอีกหรือ เพียงทูลว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ และถามปัญหาให้พระเจ้าปเสนทิโกศลได้คิด กล่าวคือ ถามว่า น้ำในมหาสมุทรมีปริมาณเท่าใด พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ตรัสว่า หาประมาณมิได้ ไม่สามารถวัดได้ ต่อมาก็นำเรื่องในไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์ก็ตรัสเหมือนพระนางเขมาภิกษุณี ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเลื่อมใสในพระนางเขมาภิกษุณีเป็นอันมาก

ค) พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนทนาธรรมกับพระอานนท์

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นเวลาเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี เทียวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถีแล้ว กลับจากบิณฑบาตภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ได้เข้าไปยังบุพพารามปราสาทของนาง วิสาขาไมครมาดาเพื่อพักกลางวัน สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จขึ้นช้างเอกนุชทริก ออกจากกรุงสาวัตถีแต่ ยังวัน ทอดพระเนตรเห็นท่านพระอานนท์ กำลังเดินมาแต่ไกล ได้รับสั่งเรียกอำมาตย์ ชื่อสิริวัฑฒ์มาตรัสว่า “สิริวัฑฒ์เพื่อนรัก นั้นพระคุณเจ้าอานนท์ ไช้หรือไม่”

สิริวัฑฒ์หาอำมาตย์กราบทูลว่า “ไช้ พระเจ้าข้า นั้นพระคุณเจ้าอานนท์”

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งเรียกชายคนหนึ่งมาตรัสว่า “มาเถิด พ่อยอดชาย เธอจงเข้าไปหาพระคุณเจ้าอานนท์ถึงที่อยู่แล้วกราบเท้าทั้งสองของ พระคุณเจ้าอานนท์ด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า “พระคุณเจ้า พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงกราบเท้าทั้งสองของพระคุณเจ้าอานนท์ด้วยเศียรเกล้า” และจงเรียนท่าน อย่างนี้ว่า “พระคุณเจ้า ได้ยินว่า ถ้าพระคุณเจ้าอานนท์ไม่มีกิจรีบด่วนอะไร ขอพระคุณเจ้าอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์หรืออยู่สักครู่หนึ่งเถิด”

ชายคนนั้นทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ กราบท่านพระอานนท์แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบเรียนท่านพระอานนท์ว่า “พระคุณเจ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกราบเท้าทั้งสองของพระคุณเจ้าอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และรับสั่งมา

^{๔๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘ / ๒๒๕-๘๖๑/ ๓๒๕ - ๓๘๐.

อย่างนี้ว่า “ได้ยืมว่า ถ้าพระองค์เจ้าอานนท์ไม่มีกิจรีบด่วนอะไร ขอพระองค์เจ้าอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์หรืออยู่สักครู่หนึ่งเถิด”

ท่านพระอานนท์รับนิมนต์โดยคุณธิภาพ ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จไปจนสุดทางที่ข้างทรงจะไปได้แล้วลงจากข้างทรง เสด็จพระราชดำเนินไปด้วยพระบาท เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ทรงกราบแล้วประทับยืน ณ ที่สมควร ได้ตรัสกับท่านพระอานนท์ว่า “พระองค์เจ้า ถ้าพระองค์เจ้าอานนท์ไม่มีกิจรีบด่วน อะไร ขอโอกาสเถิด ขอพระองค์เจ้าอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์ไปยังฝั่งแม่น้ำ อจิรวดีเถิด”

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปยังฝั่งแม่น้ำอจิรวดีแล้วนั่งบน อาสนะที่ปูลาดไว้แล้วที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปจนสุดทางที่ข้างทรงจะไปได้แล้วลงจากข้างทรง เสด็จพระราชดำเนินไปด้วยพระบาท เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ทรงกราบแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้ตรัส กับท่านพระอานนท์ว่า “พระองค์เจ้า ขอพระองค์เจ้าอานนท์จงนั่งบนเครื่องลาดไม้ นี้เถิด”

ท่านพระอานนท์ทูลว่า “อย่าเลย มหาบพิตร เจริญพระองค์ประทับนั่งเถิด อาตมภาพนั่งบนอาสนะของอาตมภาพอยู่แล้ว”

พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงประทับนั่งบนที่ประทับที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า “พระองค์เจ้าอานนท์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงประพบัติ ภายสมาจาร(ความประพบัติทางกาย) ที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้ง พึงคิดเทียบบ้างหรือหนอ”

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ไม่ทรงประพบัติภายสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงคิดเทียบเลย ขอถวายพระพร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่า “พระองค์เจ้า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงประพบัติวิจิตรสมาจาร(ความประพบัติทางวาจา) ฯลฯ มโนสมาจาร(ความประพบัติ ทางใจ) ที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้ง พึงคิดเทียบบ้างหรือหนอ”

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ไม่ทรงประพบัติมโนสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงคิดเทียบเลย ขอถวายพระพร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า “พระองค์เจ้า นำอัสจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ข้อความที่พวกโยมไม่สามารถทำให้บริบูรณ์ด้วยการตั้งปัญหา พระคุณเจ้าอานนท์ทำให้บริบูรณ์ได้ด้วยการแก้ปัญหามาชนเหล่าใดเป็นคนพาล ไม่ฉลาด ไม่ใฝ่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาแล้วยังก้าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้นได้ พวกโยมไม่ยึดถือการกล่าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้น โดยความเป็นสาระ

พระคุณเจ้า ส่วนชนเหล่าใดเป็นบัณฑิต เป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา ใคร่ครวญพิจารณาแล้ว กล่าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้น พวกโยมย่อมยึดถือการกล่าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้นโดยความเป็นสาระ

ท่านพระอานนทถวายพระพรว่า “มหาบพิตร กายสมาจารที่เป็นอกุศลเป็นกายสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้ง พึงคิดเตียน ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่เป็นอกุศล เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารที่มีโทษ เป็นกายสมาจารที่เป็นอกุศล ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่มีโทษ เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารที่มีความเบียดเบียน เป็นกายสมาจารที่มีโทษ ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่มีความเบียดเบียน เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นกายสมาจารที่มีความเบียดเบียน ขอถวาย พระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารใด ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญแก่กายสมาจารนั้น กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อม (จากกายสมาจารนั้น) กายสมาจารเห็นปานนี้ สมณพราหมณ์ ทั้งหลายผู้รู้แจ้ง พึงคิดเตียน ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า วิจิตรสมาจาร ฯลฯ มโนสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงคิดเตียน เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่เป็นอกุศล เป็นมโนสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงคิดเตียน ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่เป็นอกุศล เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่มีโทษ เป็นมโนสมาจารที่เป็นอกุศล ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่มีโทษ เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่มีความเบียดเบียน เป็นมโนสมาจารที่มีโทษ ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่มีความเบียดเบียน เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นมโนสมาจารที่มีความเบียดเบียนขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารใดย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญแก่มโนสมาจารนั้น กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อม มโนสมาจารเห็นปานนี้ สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้ง พึงคิดเตียน ขอถวายพระพร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่า “พระคุณเจ้า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงสรรเสริญการละอกุศลธรรมทุกอย่างหรือ”

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร พระตถาคตทรงละอกุศลธรรมได้ทุกอย่าง ทรงประกอบด้วยกุศลธรรม ขอถวายพระพร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่า “พระคุณเจ้า กายสมาจารที่สมณ-พราหมณ์ทั้งหลาย ผู้รู้แจ้ง ไม่พึงติเตียน เป็นอย่างไร”

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร กายสมาจารที่เป็นกุศลเป็น กายสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้รู้แจ้ง ไม่พึงติเตียน ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่เป็นกุศล เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารที่ไม่มีมีโทษ เป็นกายสมาจารที่เป็นกุศล ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่ไม่มีมีโทษ เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นกายสมาจารที่ไม่มีมีโทษ ขอถวาย พระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารที่มีสุขเป็นวิบาก เป็นกายสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียนขอถวาย พระพร”

“พระคุณเจ้า กายสมาจารที่มีสุขเป็นวิบาก เป็นอย่างไร”

“กายสมาจารใดย่อมเป็นไปเพื่อไม่เบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อไม่เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อไม่เบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อมจาก กายสมาจารนั้น กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญ(แก่กายสมาจารนั้น) กายสมาจารเห็นปานนี้ สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้รู้แจ้ง ไม่พึงติเตียน ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า วจีสมาจาร ฯลฯ มโนสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้รู้แจ้ง ไม่พึงติเตียนเป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่เป็นกุศล เป็นมโนสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้รู้แจ้ง ไม่พึงติเตียน ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่เป็นกุศล เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่ไม่มีมีโทษ เป็นมโนสมาจารที่เป็นกุศล ขอถวายพระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่ไม่มีมีโทษ เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นมโนสมาจารที่ไม่มีมีโทษ ขอถวาย พระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารที่มีสุขเป็นวิบาก เป็นมโนสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียน ขอถวาย พระพร”

“พระคุณเจ้า มโนสมาจารที่มีสุขเป็นวิบาก เป็นอย่างไร”

“มโนสมาจารโดยย่อเป็นไปเพื่อไม่เบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อไม่เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อไม่เบียดเบียนทั้ง ๒ ฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อมจากมโนสมาจารนั้น อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญ มโนสมาจารเห็นปานนี้ สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้ง ไม่พึงติเตียน ขอถวายพระพร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่า “พระคุณเจ้า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงสรรเสริญการเข้าถึงกุศลธรรมทุกอย่างหรือ”

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร พระตถาคตทรงละอกุศลธรรมได้ทุก อย่าง ทรงประกอบด้วยกุศลธรรม ขอถวายพระพร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า “พระคุณเจ้า น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคย ปรากฏ พระคุณเจ้า อานนท์กล่าวภายิตนี้ดีเหลือเกิน พวกโยมมีใจชื่นชมยินดีด้วยภายิตของพระคุณเจ้าอานนท์นี้ พวกโยมมีใจชื่นชมยินดีด้วยภายิตของพระคุณเจ้า^{๕๐}”

จากการสนทนาธรรมกับพระอานนท์พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงถามถึงการประพฤติ กายสมาจาร วชิสมาจาร มโนสมาจาร ของพระพุทธเจ้าที่ผู้รู้ทั้งหลายพึงติเตียนบ้างหรือไม่ พระอานนท์ตอบว่าไม่มีเลย แล้วพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ตรัสถามต่อว่า กายสมาจาร วชิสมาจาร มโนสมาจาร เป็นอย่างไรและควรปฏิบัติกายสมาจาร วชิสมาจาร มโนสมาจารอย่างไร พระอานนท์ก็ตอบได้อย่างแจ่มแจ้งทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเลื่อมใสในพระภายิตอย่างพระอานนท์เป็น อย่างมาก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นพระราชกรณียกิจของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่พระองค์ ทรงปฏิบัติ จะพบว่าเมื่อพระองค์ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนาแล้วพระราชกรณียกิจต่างๆ นั้น จะเป็นการแก้กมลแก่ไฟประชาชนของพระองค์ อย่างเช่นการขอเศรษฐีผู้มีบุญมายังแคว้นแคว้น ของพระองค์ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชนในแคว้นแคว้นของพระองค์ได้หันมานับถือ พระพุทธศาสนากันมากขึ้น หรือการรับเด็กที่ไม่มีใครเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรม จาก การศึกษาประวัติของพระองค์ จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ก็สิ้นพระทัยใน พระพุทธศาสนาไม่ด้อยกว่ากษัตริย์พระองค์อื่น มีเวลาว่างจากการปฏิบัติพระราชกรณียกิจก็จะเข้า เฝ้าพระพุทธเจ้าสนทนธรรม และสนทนาธรรมกับเหล่าพุทธบริษัทผู้รู้ทั้งหลาย มีน้ำพระทัยให้ข้าราชการบริพารทั้งหลายตั้งอยู่ในธรรมในกุศล ตัวอย่างเช่น การนิมนต์พระภิกษุณีไปแสดงธรรมให้ข้าราชการบริพารในพระตำหนัก เป็นต้น

^{๕๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๓๕๘-๓๖๒ / ๔๔๒-๔๔๓.

๒.๒.๕ การปกครอง

สำหรับการปกครองแคว้นโกศลนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลถือว่าเป็นกษัตริย์ที่ทรงเป็นนักปกครองที่เก่ง ทรงรบเก่งด้วย อีกประการหนึ่งพระมหากษัตริย์พุทธกาลนั้นหากได้ฟังธรรมและสนทนาธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว จะนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไปใช้ในเป็นหลักในการปกครอง พระเจ้าปเสนทิโกศลเองก็เช่นกัน พระองค์นำธรรมะในพระพุทธศาสนาไปปกครองบ้านเมือง ดังที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้า จะนำมากล่าวในส่วนหลักธรรมและพระราชจริยาวัตรของพระองค์ที่ใช้ในการปกครอง ดังต่อไปนี้

๑) อำมาตย์เป็นฐักับพระสนม

มีอำมาตย์คนหนึ่งลักลอบเป็นฐักับพระสนมของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชทรงจับได้แล้วทรงสืบสนในการลงพระอาญา จึงเสด็จเข้าเฝ้ากราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า อำมาตย์ผู้นั้นมีอุปการะต่อพระองค์มากหรือไม่? และพระสนมผู้นั้นเป็นที่รักของพระองค์หรือไม่? พระราชาทูลว่า อำมาตย์นั้นช่วยเหลือในราชตระกูลทุกอย่าง และข้าพระองค์ก็รักหญิงนั้นมากด้วย ตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นก็สมควรลงโทษคนทั้งสอง ควรวางพระทัยเป็นกลาง แล้วตรัส “ปีพพดูปีตกรชาดก”^{๕๑} ว่าด้วยเรื่องทำนองเดียวกัน จบแล้วพระราชเสด็จกลับ ทรงยกโทษให้กับคนทั้งสอง ทั้งสั่งว่าอย่าได้ทำการชั่วเช่นนี้อีก

อีกครั้งหนึ่ง พระราชาทรงใช้ขันต็อคกลั่น เมื่อทรงทราบว่าอำมาตย์เป็นฐักับพระสนม ทรงใช้ความอดกลั่น และตรัสเล่าคศิชาวบ้านเป็นฐักให้อำมาตย์ฟัง อำมาตย์นั้นรู้ว่าพระราชาทรงรู้แล้ว ก็ไม่กล้าทำกรรมชั่วนั้นอีก^{๕๒}

อีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเชื่อถ้อยคำของอำมาตย์ผู้ริษยา ได้สั่งให้จงจำอำมาตย์ผู้มีอุปการคุณต่อพระราช และเป็นอำมาตย์ผู้มีศีลด้วย อำมาตย์นั้นถือโอกาสขณะถูกจงจำเจริญวิปัสสนาจนได้บรรลุนิโรคาปัตติผล

ต่อมา พระราชาทรงทราบความจริงว่าอำมาตย์นั้นไม่มีโทษ ตรัสให้พ้นโทษ และพระราชทานยศให้ใหญ่กว่าครั้งแรก^{๕๓}

^{๕๑} พุ.ชา.ทูก. (ไทย) ๒๓/ ๑๕๕/๘๘. พุ.ชา.ทูก.อ. (ไทย) ๓/๓/๒๔๖-๒๕๐.

^{๕๒} พุ.ชา.ทูก.อ. (ไทย) ๓/๓/๔๐๓-๔๐๕.

^{๕๓} พุ.ชา.ทูก.อ. (ไทย) ๓/๔/๒๕๔-๒๕๕.

๒) พระราชทานราชสมบัติให้สันตติมหาอำมาตย์ครอง

ครั้งหนึ่ง สันตติมหาอำมาตย์สามารถนำทัพไปปราบปรามข้าศึกที่เมืองชายแดนได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพอพระราชหฤทัย ทรงประทานราชสมบัติให้ครอง ๗ วัน และมอบสตรีผู้เก่งในการฟ้อนรำและขับร้องนางหนึ่งให้ด้วย

สันตติมหาอำมาตย์ฉลองด้วยการดื่มสุรามินเมาตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ หญิงนั้นเป็นลมตาย เพราะบริโภคอาหารน้อย อำมาตย์เสียใจไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมแล้วบรรลुพระอรหัต เป็นพระอรหันต์แล้วปรินิพพาน^{๕๔}

พระเจ้าปเสนทิโกศลถือว่าพระองค์ทรงมีเมตตา กรุณาต่อเหล่าข้าราชการบริพาร เมื่อบุคคลคนใดทำความดีความชอบให้กับบ้านเมืองก็ทรง มอบรางวัลตอบแทน เพื่อเป็นการให้กำลังใจในการทำงาน ซึ่งเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งของนักปกครองที่ดี

๓) ทรงรู้ว่าวินิจฉัยคดีไว้ไม่ดี ทรงวินิจฉัยใหม่

ครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงวินิจฉัยคดีเรื่องหนึ่งไว้ไม่ดี เพราะทรงมีอคติต่อคดีนั้น ทรงไม่สบายพระทัย จึงทรงวินิจฉัยแก้ไขใหม่ให้เป็นธรรม เสร็จแล้วเสวยพระกายาหารเช้า ถ้างพระหัตถ์แล้ว ทั้งๆ ที่ยังพระหัตถ์เปียกอยู่นั้นแหละ แล้วเสด็จเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงหมอบลงแทบพระบาท

พระพุทธเจ้าต้อนรับแล้วตรัสถามว่า พระองค์มาจากไหนแต่ยังเข้า พระราชาตรัสทูลเรื่องการวินิจฉัยคดีให้ทรงทราบ

พระพุทธเจ้าตรัสชื่นชมว่า “การวินิจฉัยคดีโดยท่านองคคองธรรม เป็นความดี เป็นทางสวรรค์”^{๕๕}

๔) ทรงบริหารทหารไม่เสมอกันทำให้แพ้โจร

มีอยู่ครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่ได้ทำการสงเคราะห์ทหารเก่าและทหารใหม่ตามธรรมเนียมของราชสำนัก คือไม่ได้ทรงทำการสงเคราะห์แก่พวกทหารเก่า ทรงสงเคราะห์และให้สัการะแก่พวกทหารใหม่ๆ เท่านั้น ทำให้พวกทหารเก่าและทหารใหม่เข้ากันไม่ได้ แบ่งเป็นพรรคเป็นพวก

^{๕๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑๑๓-๑๒๐.

^{๕๕} พุ.ชา.ทุก.อ. (ไทย) ๓/๓/๒-๕.

ต่อมาเกิดการก่อกบฏที่ชายแดน พระราชาพร้อมด้วยทหารเก่าและทหารใหม่ยกพลไปเพื่อปราบปราม แต่ทหารเก่าไม่สู้รบเพราะคิดว่า พวกทหารใหม่ที่เพิ่งเข้ามาและได้สัการะจะออกสู้รบ ส่วนทหารใหม่ก็ไม่สู้รบ พวกกันคิดว่าทหารเก่ารู้การรบดีจะออกสู้รบ ครั้งนั้นโจรจึงชนะกองทัพพระราชา^{๕๖}

๕) อำนาจของพระเจ้าปเสนทิโกศล

ธรรมดาการปกครองแบบพระมหากษัตริย์ หรือระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย อำนาจความเป็นใหญ่อยู่ที่พระมหากษัตริย์ ซึ่งสามารถขึ้นกเป็นนก ชีไม่เป็นไม้^{๕๗} สามารถทำได้ทุกอย่าง พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เช่นกัน พระองค์มีอำนาจทุกอย่างในแคว้นโกศลอย่างเช่น

วันหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงช้างเผือกล้วนเชือกหนึ่งชื่อปุลนทริกะ^{๕๘} ทรงกระทำประทักษิณพระนครด้วยพระอานูภาพยิ่งใหญ่ ภรรยาของคนเจิญใจคนหนึ่งอยู่บนประสาธน์บนเปิดบานหน้าต่างแลดูพระราชาแล้วก็หลบไป พระราชาทอดพระเนตรเห็นใบหน้าของหญิงนั้น ทรงมีจิตปฏิพัทธ์ในหญิงนั้น ทรงเป็นประหนึ่งจะพลัดตกจากคอช้างทีเดียว ทรงรีบกระทำประทักษิณพระนครแล้ว เสด็จเข้าภายในพระราชวัง ตรัสกับอำมาตย์คนสนิทถึงหญิงคนนั้น ทรงให้ไปสืบหาก็คพบว่ามีสามีอยู่แล้ว^{๕๙}

พระราชาทรงให้เรียกตัวสามีของนางให้มาเป็นทหาร แล้วทรงออกคำสั่งให้เขาเดินทางไกล ๕ โยชน์ไปนำดอกโกมุท ดอกอุบลและดินสีอรุณมา โดยต้องกลับมาให้ทันเวลาเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่จะทรงสร่งสนาน ถ้ากลับมาไม่ทันจะทรงลงพระราชอาญา บุรุษนั้นรีบไปแล้วและสามารถได้ของตามที่ตรัสสั่งได้ด้วย แต่เข้าเมืองไม่ได้ เพราะเนื่องจากพระราชาสั่งให้ปิดประตูเมืองแต่หัววัน ซ้ำให้นำลูกกุญแจไปไว้ที่พระองค์ด้วย เขาเข้าเมืองไม่ได้จึงประกาศว่า “ชาวพระนครผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงรู้ความที่กิจอันข้าพเจ้ากระทำตามรับสั่งของพระราชาแล้ว แต่พระราชาจะทรงให้ข้าพเจ้าพินาศ ด้วยเหตุที่ไม่สมควร” แล้วไปพักที่วิหารที่ภิกษุทั้งหลายอยู่เพื่ออาศัยนอน

ส่วนฝ่ายพระราชาทรงบรรทมไม่หลับ ทรงรำพึงถึงแต่หญิงนั้น ความร้อนรุ่มเพราะกามเกิดขึ้นเนื่องๆ ทรงคิดว่าเราจะได้นำสามีของนางในวันพรุ่งนี้ ครู่หนึ่ง ก็ทรงได้สติเสียด

^{๕๖} บุ.ชา.ภก.อ. (ไทย) ๓ / ๕ / ๔๐๓-๔.

^{๕๗} ดาริกา นวลจันทร์, ลำบัวต ลำนวน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลื่นอักษร, ๒๕๕๑), หน้า ๔๗.

^{๕๘} บุ.ช.อ. (ไทย) ๑ / ๒ / ๑๕๓.

^{๕๙} ธรรมสภา, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๖๓.

ประหลาดว่า “ทุ สะ นะ โส”^{๖๐} ทรงหวาดหวั่นมีพระทัยสะดุ้ง ทรงดำริว่า “อันตรายแห่งชีวิตจะมีแก่เราหรือพระอัครมเหสีหรือมีกับราชสมบัติหรือไม่หนอ” แล้วไม่อาจบรรทมได้ตลอดทั้งคืน

พอสว่าง ตรัสเล่าให้ปุโรหิตฟัง ปุโรหิตทำนายว่า จะมีอันตรายแก่ชีวิตของพระองค์ ขอให้กระทำการบูชา^{๖๑} ปุโรหิตนั้น เมื่อจะให้จับปาล์มชาติชนิดหนึ่ง ๆ ให้ได้ชนิดละ ๑๐๐ อย่างนี้ คือ^{๖๒} ช้าง ๑๐๐ ม้า ๑๐๐ โคอุสภะ ๑๐๐ แม่มโคนม ๑๐๐ แพะ ๑๐๐ แกะ ๑๐๐ ไก่ ๑๐๐ สุกร ๑๐๐ เด็กชาย ๑๐๐ เด็กหญิง ๑๐๐ จึงคิดว่า “ถ้าเราจักให้จับเอาแต่จำพวกเนื้อเท่านั้น ชนทั้งหลายก็จะพูดว่า “ปุโรหิตให้จับเอาแต่สัตว์ที่เป็นของกินได้สำหรับคนเท่านั้น” เพราะเหตุนี้ จึงให้จับทั้งจำพวก ช้าง ม้า และมนุษย์ ด้วย พระราชาทรงดำริว่า “ความเป็นอยู่ของเรานั้นแหละเป็นลาภของเรา” จึงตรัสว่า “ท่านจงจับสัตว์ทุกชนิดเร็ว” พวกมนุษย์ผู้ได้รับสั่ง ก็จับเอามากเกินประมาณ^{๖๓}

พระราชาทรงรับสั่งให้ราชบุรุษทั้งหลายไปจับสัตว์และสิ่งมีชีวิตดังกล่าวมาเพื่อทำการบูชา^{๖๔}

พระนางมัลลิกาทรงสดับเสียงร้องคร่ำครวญของมนุษย์แล้ว ได้เสด็จเข้าเฝ้าสอบถาม พระราชา ครั้นทรงทราบแล้วได้ดำริว่า พระราชาเป็นผู้โง่เขลาเพราะ “การได้ชีวิตของตนด้วยการตายของอื่นพระองค์เคยเห็นที่ไหน พระองค์ทรงเชื่อคำของพราหมณ์อันธพาลโยนทุกข์ไปให้มหาชน” แล้วนำพระราชาเข้าเฝ้า กราบทูลแทนพระราชาให้พระพุทธเจ้าทรงทราบความทั้งหมด พระราชาถึงเสียงทรงได้ยินให้สดับ พระพุทธเจ้าตรัสพลอบมิให้พระราชากลัวว่าเป็นเสียงของสัตว์ที่ทำกรรมลามก พระราชาทูลถามว่าสัตว์เหล่านั้นทำกรรมอะไรไว้

^{๖๐} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๔๐-๔๔๓.

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์, กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิมุตติธรรม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

^{๖๒} พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๑๕๕.

^{๖๓} พระธรรมสังคยาจารย์ กล่าวแม่คำนี้ไว้ในโกศลสังยุต ก็โดยสมัยนั้นแล ชญใหญ่เป็นอาการปรากฏเฉพาะ แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว, โคอุสภะ ๕๐๐ ลูกโคผู้ ๕๐๐ ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ แพะ ๕๐๐ แกะ ๕๐๐ ถูกนำเข้าไปหาหลักแล้ว เพื่อประโยชน์แก่ชญ สัตว์เหล่านั้นแม่ใด คือทาสก็ดี, ทาสีก็ดี, คนใช้ก็ดี, กรรมกรก็ดี, ช่อมมี เพื่อชญนั้น, สัตว์แม่เหล่านั้น, ถูกเขากูกคามด้วยอาญา ถูกภัยคุกคามแล้ว มีหน้าข่มด้วยน้ำตา ร้องให้ กระทำบริกรรม (คร่ำครวญ) อยู่. ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๐/๑๓๘., ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๒๐/๑๐๖-๑๐๗., พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๑๖๐.

^{๖๔} พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

พระพุทธเจ้าตรัสเล่าอดีตกรรมของสัตว์นรกทั้ง ๔ ว่า เมื่อครั้งสมัยพระพุทธเจ้ากัสสปะ มนุษย์มีอายุ ๒ หมื่นปี มีบุตรเศรษฐีในกรุงพาราณสี ๔ คน มีสมบัติ ๔๐ โกฏิเป็นสหายนกัน ได้ประพฤติประทারণกรรม^{๖๕} พวกเขาใช้เงินเพื่อล่องละเมียดประเวณีอยู่ ๒ หมื่นปี ตายแล้วเกิดในอเวจีมหานรก พ้นจากอเวจีแล้วเกิดในโลหกุมภินรก เป็นหม้อเล็ก ๖๐ โยชน์ จมอยู่เบื้องล่างนาน ๓ หมื่นปี แล้วลอยขึ้นปากหม้อ ๓ หมื่นปี พวกเขาต้องการจะกล่าวคนละคาถา แต่ไม่มีเวลาพอ จึงกล่าวได้เพียงตนละอักษรเท่านั้น

สัตว์นรกตนแรกต้องการจะกล่าวว่า “ทุขชีวิตมชีวมหา เยส เตน ททามุเส วิชฺชมานสุ โภเกสุ ทิปฺนุณากมุ อุตฺตโน”^{๖๖} แปลว่า พวกเราเมื่อมีโภคทรัพย์สมบัติอยู่ ไม่ได้ให้ทาน ไม่ได้ทำที่พึ่งสำหรับตน จัดว่ามีชีวิตอยู่อย่างชั่วช้า แต่สัตว์นรกนั้นไม่สามารถที่จะกล่าวคำพูดที่ตนประสงค์จะพูดได้ตามที่ต้องการ จึงแค่กล่าวคำว่า “ทุ” เท่านั้น ก็ต้องจมหายลงไปในหม้อเหล็กร้อนใหญ่โตที่มีไฟนรกลุกไหม้ตลอดเวลา^{๖๗}

สัตว์นรกคนที่ ๒ ต้องการจะกล่าวว่า “สญฺฐิวสฺสสทฺสทานิ ปริปุณฺณานิ สพฺพโส นิรย ปจฺจมานานํ กทา อนฺโต ภวิสฺสติ” แปลว่า เราหม้อยู่ในนรกตั้ง ๖๐,๐๐๐ ปีเต็ม ครบทุกอย่าง เมื่อไรจักสิ้นสุดกันเสียที แต่สัตว์นรกคนนี้ กล่าวได้แค่เพียงอักษรตัวแรกว่า “ส” เท่านั้น ก็จมหายลงไป ในหม้อเหล็กร้อนที่มีไฟนรกลุกไหม้ตลอดเวลา

สัตว์นรกคนที่ ๓ ต้องการจะกล่าวว่า “นตฺถิ อนฺโต กุโตนฺโต นอนฺโต ปฏฺธิสฺสติ ตทา หิ ปกตํ ปาปํ มม ตุมฺหฺลจฺจ มาริสฺสา” แปลว่า ไม่มีสิ้นสุด จะสิ้นสุดได้แต่ที่ไหน ความสิ้นสุดไม่ปรากฏเลย พวกเราเอ๋ย ก็เพราะข้ากับเจ้าทำบาปกรรมไว้มากในครั้งนั้น แต่สัตว์นรกคนนี้กล่าวได้แค่เพียงอักษรตัวแรกว่า “น” เท่านั้น ก็จมหายลงไป ในหม้อเหล็กร้อนที่มีไฟนรกลุกไหม้ตลอดเวลา

สัตว์นรกคนที่ ๔ ต้องการจะกล่าวว่า “โสหํ ฐุน อิตฺถ คณฺตุวา โยนิ สทฺธา มา นฺนุสิ วทญฺญุสิลสมฺปนฺโน กาทามิ กุสฺลํ พหุ” แปลว่า ถ้าเราพ้นไปจากโลหกุมภินรกนี้แล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์ จักให้ทาน รักษาศีลให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ จักสร้างกุศลไว้ให้มากเป็นแน่แท้ แต่กล่าวได้แค่เพียงคำว่า “โส” เท่านั้น ก็จมหายลงไป ในหม้อเหล็กร้อนเฉกเช่นเดียวกับสัตว์นรกทั้ง ๔ คน

^{๖๕} คือ การประพฤติผิดในภรรยาของผู้อื่น

^{๖๖} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๔๓-๔๔๖.

^{๖๗} กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, กฎแห่งกรรม, (ปฐมธานี : มูลนิธิวัดพระธรรมกาย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๖.

ตรัสจบแล้ว ตรัสพลอยบอกว่า “ความเสื่อมหรือความเจริญ จากเสียงนั้น มิได้มีแก่มหาบพิตรหรือ แต่กรรมคือการเช่นฆ่าหมู่มืดเห็นปานนั้นสิ หนักนัก”

พระราชาทรงเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ตรัสสั่งให้ปล่อยสัตว์ทั้งหมด ซึ่งคนที่ได้รับการปล่อยได้ไปจับไล่พวกพราหมณ์หนีไป พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทราบความยาวนานแห่งราตรีในวันนี้แล้ว”

ฝ่ายสามีของหญิงนั้น นั่งฟังเรื่องราวเหล่านั้นอยู่ด้วย ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระราชาทรงทราบความยาวนานแห่งราตรี ในวันนี้ ส่วนข้าพระองค์ได้ทราบความยาวไกลของโยชน์เมื่อวันวาน”

พระพุทธเจ้าทรงสดับแล้ว ตรัสว่า “ราตรีของคนผู้ตื่นอยู่ยาวนาน โยชน์เดียวของคนอ่อนล้าแล้ว ย่อมไกล สงสารวิญญู ของคนพาลทั้งหลายผู้ไม่รู้พระสัทธรรม ย่อมยาว”^{๖๘}

จบพระธรรมเทศนา บุรุษผู้เป็นสามีของหญิงนั้นบรรลุนิโศกปีติผล พระราชาทรงสดับแล้วทรงเห็นความทุกข์จากความประพฤติดิในกามผู้อื่น ต้องพบภัยจะไม่ให้เกิดความพอใจภรรยาผู้อื่นอีก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นส่วนของการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่มีอำนาจเป็นอย่างมากปกครองทั้งแคว้น โกศลและแคว้นกาสิ ซึ่งเป็นนักปกครองที่เก่ง ทรงรบเก่งด้วย ธรรมดาพระมหากษัตริย์นั้นมีอำนาจทุกอย่าง สามารถที่จะกระทำอะไรก็ได้ แต่ทว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเมื่อยังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาก็ถามพราหมณ์ปุโรหิตหรือเหล่าเจ้าลัทธิต่างๆ แล้วก็ประพฤติดิตาม ผิดบ้าง ถูกบ้าง แต่เมื่อนับถือพระพุทธศาสนาแล้วทำให้พระองค์ทรงใช้อำนาจอยู่ในธรรม รู้ว่าผิดก็แก้ไขให้ถูก ตัวอย่างเช่น การตัดสินคดีไม่เป็นธรรมเมื่อรู้ว่าไม่ถูกต้องก็ตัดสินใหม่ หรือการทำการบูชายัญญคิดว่าภัยจะเกิดกับตัวเอง จะฆ่าชีวิตคนอื่น แต่เมื่อรู้ว่าไม่ใช่วิธีแก้ก็ทรงยกเลิกเสีย การบริหารงานปกครองก็เช่นเดียวกันพระองค์ทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารบ้านเมือง

^{๖๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๑๕๓-๑๖๖.

๒.๒.๖ การทำสงคราม

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ เก่งด้านการรบเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งด้านการทำสงครามในแว่นแคว้นของพระองค์เอง หรือในแว่นแคว้นต่างๆ นั้น มีดังนี้

๑) ปราบบกฏ

สมัยหนึ่งเป็นฤดูฝน เกิดการก่อกบฏขึ้นที่เมืองชายแดน ทหารที่อยู่ชายแดน ปราบบรามอยู่ ๒ – ๓ ครั้ง ก็ยังไม่สามารถเอาชนะพวกกบฏได้ จึงส่งข่าวให้พระราชาทรงทราบ

พระเจ้าปเสนทิโกศลยกทัพออกในฤดูฝน มีฝนตก ทรงให้จัดทัพใกล้พระวิหารเชตวัน ทรงดำริว่า ขณะนี้มีฝนตกทั่ว หนทางลำบาก ซอกเขา ลำธาร เต็มไปด้วยน้ำเดินทัพลำบาก เราน่าจะเข้าเฝ้าทูลถามว่าเวลานี้ควรเสด็จไปหรือไม่ เพราะพระศาสดาจะทรงอนุเคราะห์เราทั้งในอนาคตและปัจจุบัน

ครั้นแล้วเสด็จเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าตรัสต้อนรับ และสอบถามว่า พระองค์มาจากไหน พระราชาจึงทูลให้ทรงทราบ

ตรัสว่า “เป็นการดี มหาบพิตร สมัยก่อนพระราชาทิ้งหลายก่อนยกทัพไป ก็จะทรงสอบถามเพื่อฟังคำของบัณฑิตก่อนเสมอ เพื่อจะได้ประเมินว่าเป็นกาลสมควรยกทัพหรือไม่ควร” แล้วตรัส “กพายมฺกุจฉิชาดก”^{๖๕} ชาดกว่าด้วยลิงขโมยถั่ว มีถั่วเมล็ดหนึ่งตกลงพงหญ้า มันทิ้งถั่วในมือและในปากเพื่อหาถั่ว ๑ เมล็ด มันเสียประโยชน์มากเพื่อประโยชน์น้อย

พระราชาทรงสดับชาดกแล้ว รู้ว่าไม่ใช่กาลยกทัพ เพราะจะเสียจากประโยชน์มากได้ จึงยกทัพกลับเข้าพระนคร พวกกบฏได้ข่าวว่าพระราชাজัดทัพจะยกทัพมาปราบบรามก็พากันหนีไป^{๖๖}

และมีอีกครั้งหนึ่งที่พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัส “โกสิยชาดก”^{๖๗} เป็นชาดกที่ว่าด้วยนกเค้าแมวออกหากินในเวลาไม่สมควร จึงถูกฝูงการุมจิกตี ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ถวายคำแนะนำว่า “การออกไปในเวลาอันสมควรเป็นความดี การออกไปในเวลาอันไม่สมควร ไม่ดี เพราะว่าคนผู้ออกไปโดยเวลาไม่สมควร ย่อมไม่ยังประโยชน์อะไรให้เกิดขึ้นได้ คนที่เป็นศัตรูเป็นอันมาก ย่อมทำอันตรายคนผู้ออกไปแต่ผู้เดียวในเวลาไม่สมควรได้ เหมือนฝูงการุมจิกตีนกเค้า ฉะนั้น”

^{๖๕} พุ.ชา.ทูก. (ไทย) ๒๗/๑๓๖/๓๗.

^{๖๖} พุ.ชา.ทูก.อ. (ไทย) ๓/๓/๑๔๖-๑๕๐.

^{๖๗} พุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๓๐/๕๓., พุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๒/๕๐๘-๕๑๒.

นักปราชญ์รู้จักวิธีการต่างๆ เข้าใจช่องทางของคนเหล่านี้ ทำให้พวกศัตรูทั้งมวลให้อยู่ในอำนาจได้ แล้ว พังอยู่เป็นสุขเหมือนนกแก้วผู้ฉลาด ฉะนั้น^{๑๒}

จากการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเข้าไปทูลปรึกษาพระพุทธเจ้า และได้สดับชาคกดังกล่าว ทำให้พระองค์ ตัดสินพระทัยไม่ไปปราบกบฏหรือศัตรูในเวลานั้น เพราะทรงทราบว่าไม่ใช่เวลาที่สมควร อาจนำไปสู่การปราชัย เพราะทรงเชื่อในสิ่งที่พระพุทธเจ้านั้นทรงเตือน กล่าวได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีความรอบคอบในการวางแผนการรบ หรือปราบปรามศัตรูที่มีอยู่ในแคว้นแคว้นของพระองค์

๒) ทำสงครามกับพระเจ้าอชาตศัตรู

ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียม จตุรงคินีเสนา^{๑๓} ยกไปบูรณพระเจ้าปเสนทิโกศล ถึงแคว้นกาสิ

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงตระเตรียมจตุรงคินีเสนายกมารุกรานเราถึงแคว้นกาสิ ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงจัดจตุรงคินีเสนา ยกออกไปต่อสู้ พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ป้อมกันแคว้นกาสิ ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กับพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงทำสงครามกันแล้ว แต่ในสงครามครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตรทรงชนะ ฝ่ายพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ปราชัย ก็เสด็จล่าทัพกลับพระนครสาวัตถี ราชธานีของพระองค์^{๑๔}

ภิกษุจำนวนมากทราบข่าวการทำสงครามแล้วเข้าเฝ้ากราบทูลให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าแผ่นดินมคธ อชาตศัตรูเวเทหิบุตร มีมิตรเลวทราม มีสหายเลวทราม มีพระทัยน้อมไปในคนเลว ฝ่ายพระเจ้าปเสนทิโกศลมีมิตรดีงาม มีสหายดีงาม มีพระทัยน้อมไปในคนดีงาม ภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแพ้มาแล้วอย่างนี้จักบรรทมเป็นทุกข์ตลอดคืนนี้” แล้วตรัสเป็นคาถาว่าร้อยกรองว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ บุคคลละความชนะและความพ่ายแพ้ได้แล้ว จึงสงบระงับ ย่อมนอนเป็นสุข”^{๑๕}

^{๑๒} บุ.ชา.ทูก. (ไทย) ๒๗/๓๐๑-๓๐๒/๘๖. บุ.ชา.ทูก.อ. (ไทย) ๓/๓/๔๐๖-๔๐๘.

^{๑๓} จตุรงคินีเสนา หมายถึง กองทัพบมีกำลัง ๔ เหล่า คือ เหล่าช้าง เหล่ารถ เหล่าม้า เหล่าราบ

^{๑๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕ /๑๒๕- ๑๒๖/๑๔๗-๑๕๐. ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๖๕-๔๗๖.

^{๑๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕ /๑๒๖/๑๔๘.

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทำสงครามกับพระเจ้าอชาตศัตรู ทรงรบแพ้ ๓ ครั้ง จนการทำสงครามครั้งสุดท้าย กล่าวคือ ในครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงแต่งตั้งจตุรงคินีเสนา ยกไปปรุกรานพระเจ้าปเสนทิโกศลทางแคว้นกาสิ^{๖๖}

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงแต่งตั้งจตุรงคินีเสนา ยกมารุกรานเราทางแคว้นกาสิ ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงแต่งตั้งจตุรงคินีเสนา ยกออกไปต่อสู้พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ป้องกันแคว้นกาสิ.

ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กับพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทำสงครามต่อกัน แต่ในสงครามครั้งนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชนะพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร และได้ทรงจับพระองค์เป็นเชลยศึก^{๖๗}

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้มีพระดำริว่า ถึงแม้พระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตรนี้จะประทุษร้ายเราผู้มีได้ประทุษร้าย แต่เธอก็ยังเป็นพระภาคิไนยของเรา อย่ากระนั้นเลย เราควรรยึดพลช้างทั้งหมด ยึดพลม้าทั้งหมด ยึดพลรถทั้งหมด ยึดพลเดินเท้าทั้งหมดของพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร แล้วปล่อยพระองค์ไปทั้งยังมีพระชนม์อยู่เถิด

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงยึดพลช้างทั้งหมด ทรงยึดพลม้าทั้งหมด ทรงยึดพลรถทั้งหมด ทรงยึดพลเดินเท้าทั้งหมด ของพระเจ้าแผ่นดินมคธอชาตศัตรู เวเทหิบุตร แล้วทรงปล่อยพระองค์ไปทั้งยังมีพระชนม์อยู่

การที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงรบชนะนั้น เนื่องในคืนหนึ่งสายลับของพระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปแอบฟังพระภิกษุคุยกันถึงเรื่องการรบในเวลาใกล้รุ่ง ทำให้ได้ยินพระชนुकคหิตสเถระสนทนากับพระทันตเถระ

พระชนุกคหิตสเถระวิจารณ์การรบว่า การรบบมีรูปแบบกระบวนทัพอยู่ ๓ อย่างคือ

- (๑) ปทุมพยุหะ กระบวนทัพรูปดอกบัว
- (๒) จักกพยุหะ กระบวนทัพรูปล้อรถ
- (๓) สกฏพยุหะ กระบวนรูปเกวียน

^{๖๖} อรรถกถาว่า สงครามที่พระเจ้าอชาตศัตรูทรงกระทำคราวนี้เพื่อแย่งชิงกาสิคาม ซึ่งมีการจัดเก็บส่วยได้วันละ ๑ แสน หมู่บ้านนี้พระเจ้ามหาโกศลพระราชบิดาของพระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานให้ ในคราวที่พระเจ้าพิมพิสารอภิเษกสมรสกับพระราชธิดาเวเทหิ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารสวรรคต พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงต้องการเอาคืน จึงทำสงครามกันหลายครั้ง (เมื่อมีการแพ้ชนะก็ทำเพียงยึดอุปกรณ์การรบ เช่น ม้าและช้างเป็นต้นเท่านั้น)

^{๖๗} เชลยศึก คือ ผู้ที่ถูกคู่สงครามจับตัวได้

ถ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลจะรับพระเจ้าอชาตศัตรู ก็ควรชุมนุมไว้ที่เหลื่อมเขาทั้งสอง ด้านของหุบเขา แล้วสร้างให้กำลังพลอ่อนแอ หลอกให้พระเจ้าอชาตศัตรูติดตามเข้าไประหว่าง ภูเขา แล้วให้คนที่ชุมนุมอยู่ที่เหลื่อมเขาทั้งสองข้าง โห่ร้องตีโอบเข้าทั้งข้างหน้าและข้างหลัง ก็จะจับ พระเจ้าอชาตศัตรูได้เหมือนจับปลาที่เข้าไปในตาข่าย และเหมือนจับลูกนกกระจาบไว้ในกำมือ

พวกสายลับของพระราชินีแล้ว นำความไปกราบทูลให้พระราชินีทราบถึงวิธีการรบ พระราชินีให้รบแบบสกลพยุหะ ซึ่งสามารถจับพระเจ้าอชาตศัตรูได้^{๗๘}

การสู้รบระหว่าง ๒ กษัตริย์ยุติลง เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงยกพระราชธิดาพระ นามว่า วชิรกุมารี ให้แก่พระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นหลาน

สำหรับการทำสงครามของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีทั้งการทำสงครามในแคว้นแคว้น ของพระองค์ กล่าวคือการปราบกบฏที่แข็งข้อต่อพระราชอำนาจของพระองค์ ในการปราบกบฏนั้น พระองค์ก็ต้องการทำพียงทางใจคือ เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้ารู้ว่าจะพ่ายแพ้เพราะยังไม่ถึง เวลาในการปราบกบฏเหล่านั้นจึงตรัสห้ามเสีย ค่อยไปวันหลัง เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลปฏิบัติตามก็ ทำให้ปราบกบฏได้อย่างราบคาบ และการทำสงครามกันระหว่างแคว้นแคว้น พระเจ้าปเสนทิโกศล ก็ได้ทำสงครามกับพระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของพระองค์ผู้กันเท่าไรพระเจ้าปเสนทิโกศลก็พ่ายแพ้ทุกครั้งจนในที่สุดปรับระบวนการณ์ใหม่จึงทำให้ชนะพระเจ้าอชาตศัตรูได้ ธรรมดาเมื่อชนะก็ต้องทำการลงโทษหรือประหารชีวิตไม่เช่นนั้นก็ต้องจำใจองกษัตริย์ผู้พ่ายแพ้ แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นว่าพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นหลานก็ปล่อยไป และมอบพระราชธิดาให้เพื่อ เป็นการยุติสงครามไม่ต้องมาสู้รบกันอีกต่อไป

๒.๒.๗. การถูกยึดพระราชอำนาจ

ในขณะนั้น พระราชาเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ที่หมู่บ้านเมณฑุปะ ของพวกเจ้าศากยะ เพราะพระองค์เสียพระทัยที่ทรงเชื่อคำยุยงของพวกอำมาตย์แล้ว ตรัสสั่งให้สังหารพันธุเสนาบดี และบุตรชายหลายคน ทำให้นางมัลลิกาภรรยาของเสนาบดี และเหล่าสะใภ้เป็นหม้าย ต้องแยกย้าย กลับไปสู่ตระกูลของตนๆ

ก่อนเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงมอบพระขรรค์และพระอุณหิส (มงกุฎ) ไว้แก่ที่มกา ราชนะเสนาบดีผู้เป็นหลานของพันธุเสนาบดี ภายหลังเสนาบดีนี้ก็ได้นำเอาพระขรรค์และ พระอุณหิสไปให้พระเจ้าวิฑูทกะเสด็จขึ้นครองราชย์

^{๗๘} ขุ.ชา.ติก.อ. (ไทย) ๓/๔/๒๖๒-๒๖๒.

๒.๒.๘. การเสด็จสวรรคต

วันที่พระราชเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมทพูนนิคม ทรงฝากเครื่องราชกกุธภัณฑ์ (เครื่องหมายแห่งความมีพระราชอำนาจ คือ พระขรรค์ และมงกุฏ) ไว้แก่ที่ฆมารายณะฯ จึงนำเครื่องราชนั้นไปถวายเจ้าชายวิฑูทกะ เพื่อให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเหลือไว้เพียงม้า ๑ ตัว และนางสนมอุปัฏฐาก ๑ คน แล้วได้กลับไปเมืองสาวัตถี

พระราชชาติรัศปิกถากับพระศาสดาแล้วเสด็จออก ไม่ทรงเห็นเสนาจึงตรัสถามหญิงนั้น ทรงสดับเรื่องนั้นแล้วทรงดำริว่า "เราจักพาหลานไปจับวิฑูทกะ" ดังนี้แล้วเสด็จไปกรุงราชคฤห์เสด็จถึงพระนครเมื่อประตู่ (พระนคร) อันเขาปิดแล้วในเวลาวิกาล บรรทมในศาลาแห่งหนึ่ง ทรงเหน็ดเหนื่อยเพราะลมและแดด ได้สวรรคตในที่นั้นนั่นเอง ในเวลากลางคืน เมื่อราตรีสว่างแล้วประชาชนได้ยินเสียงหญิงคนนั้นคร่ำครวญอยู่ว่า "ข้าแต่สมมติเทพ ผู้จอมแห่งชาวโกศล พระองค์ไม่มีที่พึ่งแล้ว" จึงกราบทูลแด่พระเจ้าอชาตศัตรู พระองค์ ทรงรับสั่งให้ทำสรีริกของพระเจ้าอุล ด้วยสักการะใหญ่^{๑๕}

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสวรรคตที่ศาลานอกกรุงราชคฤห์ เนื่องจากถูกพระราชโอรสซึ่งพระราชบัลลังก์ เดินทางไปหาพระเจ้าอชาตศัตรูเพื่อจะอาศัยกำลังไปชิงพระราชบัลลังก์คืนแต่ด้วยพระวรกายนั้นชราภาพมากแล้วและเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทาง พร้อมทั้งเจ็บพระทัยที่พระราชโอรสชิงพระราชบัลลังก์จึงสวรรคตในคืนนั้น ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูรู้เข้าก็ทำสรีริกของพระเจ้าอุลอย่างสมพระเกียรติ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นพระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในชาติปัจจุบัน พระองค์ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ามหาโกศล ได้รับการศึกษาจากสำนักทิสปาโมกข์ แห่งตักกสิลา เมื่อจบการศึกษาแล้วได้ครองราชบัลลังก์ ปกครองแคว้นโกศลและกาสิ เมื่อครั้งยังไม่ได้พบพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงให้ความอุปถัมภ์ในศาสนาและลัทธิต่างๆ เป็นอันมาก สนใจในหลักปฏิบัติของศาสนาและลัทธิเหล่านั้น พอได้พบพระพุทธเจ้าแล้วเกิดความศรัทธาเป็นอย่างยิ่งได้พร้อมทั้งทรงยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต และนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารแคว้นแคว้นไม่ว่าจะเป็นพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ก็ตาม ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัยสี่อยู่เนืองๆ ในบั้นปลายแห่งชีวิตพระองค์ถูกพระราชโอรสยึดพระราชอำนาจ และได้สวรรคตลงด้วยอาการอันสงบในยามราตรีที่บรรณศาลานอกกรุงราชคฤห์

^{๑๕} พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๓๔-๓๕.

๒.๓ พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอนาคตชาติ

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นได้รับการพยากรณ์จากพระโกนาคมะสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งเมื่อเสวยพระชาติเป็นสุทรมานพว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ซึ่งมีเนื้อความดังนี้

“ดูก่อน สุทรมานพผู้เจริญ เมื่อภัทรกัปนี้ได้ล่วงไปแล้วจักมีกัปหนึ่งบังเกิดขึ้น ชื่อว่า มัณฑกัป ในมัณฑกัปนั้นจักมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ชื่อว่า มัณฑกัปนั้นจักมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จขึ้น ๒ พระองค์ คือ^{๕๐}

พระรามผู้สูงสุด จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ ๑ ในมัณฑกัปนั้น ทรงพระนามว่า พระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อพระศาสนาแห่งพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้นได้อันตรธานสูญสิ้นไปแล้ว สุทรมานพ ผู้เจริญ ตัวท่านนี้จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ ๒ ในมัณฑกัปนั้น ทรงพระนามว่า พระธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า”

ในกาลที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสพยากรณ์แก่สุทรมานพนั้น พระสุรเสียงของพระองค์ได้ดังกระหอนขึ้นไปเบื้องบนจนถึงพรหมโลกและเบื้องต่ำลงมาถึงนาคพิภพ เมื่อทำวมหาวพรหม และพระยานาคราชได้สดับพระสุรเสียงของพุทธเจ้าแล้ว จึงพากันออกจากพิภพแห่งตนเองแล้วเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ได้ทูลถามพระองค์ว่า

“ดูก่อน หมู่เทวดาผู้เจริญทั้งหลาย สุทรมานพผู้ได้ถวายดอกบัวและกางฟ้ายกั้นแสงแดคนุชาเรตถาคตตลอดวันและคืน ปณิธานปรารถนาของสุทรมานพจะสำเร็จสมดังปณิธานปรารถนา”

ในกาลนั้น เทวดาทั้งหลายต่างพร้อมเพรียงกันกระทำสาธุการและสักการบูชาสุทรมานพ ด้วยการบูชาอันยิ่งใหญ่

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า สมณโคดม ได้ตรัสกับพระสารีบุตร เกี่ยวกับการพยากรณ์ของพระโกนาคมะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พยากรณ์สุทรมานพในชาตินั้น แต่พระชาติปัจจุบันเป็นพระเจ้าปเสนทิโกศลในชาตินี้ว่า

“ดูก่อน พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ผู้เจริญ ด้วยผลานิสงส์แห่งการถวายดอกบัว ๒ ดอก เป็นพุทธบูชา เมื่อสุทรมานพได้ตรัสรู้เป็นพระธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จักบังเกิดมีดอกบัว ๒ ดอกขนาดเท่าล้อรถ ผุดแทรกขึ้นจากแผ่นดินมารองรับพระบาททั้ง ๒ ในเวลาเสด็จพุทธดำเนิน ด้วยผลานิสงส์แห่งขันธธรรม จักบังเกิดมีต้นกัลปพฤกษ์ ด้วยอานิสงส์แห่งการให้

^{๕๐} บารมี, พระพุทธเจ้าองค์ใหม่จะตรัสรู้ต่อจากเจ้าชายสิทธัตถะ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑๑.

ผ้ากั้นแสงแดดกลายเป็นพุทธบูชา จึงบังเกิดมีห้องนารี نرمย์แล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ณ สถานที่ที่ พระพุทธเจ้าประทับนั่ง ประทับยืน และทรงบรรทมนั้นๆ ด้วยผลานิสงส์แห่งการถวายดอกบัว ๒ ดอก อันเนื่องด้วยชีวิตพระธรรมราชาพระพุทธเจ้าจักรทรมมีพระชนมายุ ๕๐,๐๐๐ ปี

ดูก่อน พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ผู้เจริญ ณ สถานที่ที่พระโกนาคมะพุทธเจ้า พยากรณ์นั้น ได้เกิดมีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งแล้ว มหาชนทั้งหมด อาศัยต้นกัลปพฤกษ์นั้นเลี้ยงชีวิต

ดูก่อนพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ผู้เจริญ มหาชนที่พึ่งต้องการพบพระศาสนาของ พระศรีอริยเมตไตรย หากไม่ได้พบไซ้ร้ ก็ย่อมต้องการพบพระศาสนาของพระรามสัมมาสัมพุทธ เจ้า หากไม่ได้พบศาสนาของพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้นไซ้ร้ ก็ย่อมต้องการอย่างยั้งที่ จะได้พบศาสนาของพระปัสเสนทิโกศลธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า”^{๕๐}

จากที่กล่าวมานั้น เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นพระองค์จะ ได้ประสูติและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต อันเนื่องมาจากบำเพ็ญพระบารมีมากมาย หลายภพหลายชาติ และได้รับการพยากรณ์จากพระโกนาคมะพุทธเจ้าแล้วว่าจะได้เป็น พระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งพระนามว่า พระธรรมราชา ในมัญจกัปปๆ หนึ่ง ซึ่งมีพระพุทธเจ้า พระองค์แรกชื่อว่า พระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าองค์ที่สองชื่อว่า พระธรรมราชา (พระเจ้าปเสนทิโกศลในชาติปัจจุบัน) มัญจกัปปนี้เกิดขึ้นหลังจากพระศาสนาของพระศรีอริยเมต ไตยสิ้นไป

---

^{๕๐} ประกาศ สุระเสน, พระกัมภีร์อนาคตวงศ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๘-๘๙.

บทที่ ๓

บทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระมหากษัตริย์ในสมัยพุทธกาลเมื่อได้นับถือพระพุทธศาสนาแล้ว จะให้ความอุปถัมภ์ตลอดถึงการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้นอย่างจริงจัง ตัวอย่างเช่น พระเจ้าพิมพิสาร และพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นต้น สำหรับพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาจึงพบว่าบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ การถวายอสถิตสถาน และการถวายวัด ตลอดจนช่วยเหลือเกื้อกูลเหล่าพุทธบริษัทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหลายๆ ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ บทบาทด้านบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัยสี่

พระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่สนใจหลักธรรมคำสั่งสอนในลัทธิต่างๆ ตลอดถึงพระพุทธศาสนาเอง เมื่อพระองค์ได้พบและฟังพระธรรมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีพระทัยเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างมาก จนประกาศพระองค์ว่าขอเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต และทรงมีบทบาทอย่างมากในการให้การอุปถัมภ์และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นด้านของการฟังพระธรรมเทศนาในโอกาสต่างๆ ที่พระองค์มีเวลาตลอดถึงให้ถวายอามิสทาน^๑ และทรงเป็นแบบอย่างให้แก่ไพร่ฟ้าประชาชนให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

บทบาทและวิธีเผยแผ่ด้านอามิสทานนั้น พระองค์ทรงกระทำเองและชักชวนบุคคลอื่นให้ทำตาม จริงอยู่พระมหากษัตริย์ทรงบังคับให้ใครทำอะไรคนเหล่านั้นก็ต้องทำตาม แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นพระองค์ไม่ได้ทรงบังคับ แต่พระองค์ทรงทำให้ชาวเมืองเห็นเป็นตัวอย่าง ดังคำโบราณจารย์ที่กล่าวไว้ว่า “หนึ่งพันคำพูด ไม่เท่ากับการทำให้ดูเพียงครั้งเดียว” เมื่อบุคคลระดับพระราชกรรมาธิการเห็นเป็นแบบอย่าง ประชาชนชาวเมืองก็ต้องทำตาม ซึ่งวิธีเหล่านี้พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะให้คนส่วนใหญ่เชื่อในคำสอน ต้องทำให้หัวหน้า

---

^๑ อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค. มงคล. ๒/๑๐. อ้างใน พระมหาอนันต์ ขวนากิจู, “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘., พ.อิต.อ. (ไทย) ๑/๔/ ๖๑๖.

หรือพระมหากษัตริย์เชื้อ และนับถือก่อน ประชาชนชาวเมืองก็จะมานับถือเอง เช่น ในสมัยที่ พระพุทธเจ้าทรงโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ซึ่งเป็นที่นับถือกันอย่างมากในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทำให้อรุ เวลาที่สสปะหันมานับถือและเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชฎิลอีกสองท่าน และเหล่าบริวาร ทั้งหลายก็หันมาเลื่อมใสศรัทธาตาม ในกรณีพระเจ้าปเสนทิโกศลก็เช่นกัน เมื่อพระมหากษัตริย์นับ ถือลัทธิหรือศาสนาใด ประชาชนก็จะคล้อยตามนับถือศาสนานั้น จึงเป็นส่วนในการเผยแผ่ศาสนา ทางอ้อมของพระเจ้าปเสนทิโกศล

การถวายอามิสทานของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น มีอยู่หลายประการในคัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนา อันเป็นแบบอย่างแก่ชนรุ่นหลังๆ ได้นำไปปฏิบัติตาม ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ถวายอสทิสทาน

การถวายอสทิสทานนั้น กล่าวคือ การถวายทานที่ไม่มีทานใดเสมอเหมือน ซึ่งพระ เจ้าปเสนทิโกศลและพระมเหสีได้น้อมถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ใหญ่ มีเนื้อความ ละเอียดดังนี้

สมัยหนึ่ง พระศาสดาประทับอยู่ที่เชตวันาราม เมืองสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลทูล อาราธนาพระศาสดา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป แล้วถวายอาคันตุกทานอย่างประณีต ทรง ประกาศให้ชวณครมาตุกทานของพระองค์

วันรุ่งขึ้น ชวณครทูลอาราธนาพระศาสดาและภิกษุสงฆ์ไปเสวย และฉันอาหารของ พวกตน แล้วทูลให้พระราชเสด็จไปทอดพระเนตรทานของตน พระราชาทอดพระเนตรเห็นทาน อันมโหฬารของชวณครแล้ว ทรงถวายทานอีก ทำให้ยิ่งกว่าที่ชวณครทำ ชาวเมืองก็ไม่ยอมแพ้ รวมกำลังกันถวายทานให้ยิ่งกว่าที่ พระราชาถวาย

ในที่สุดพระราชเสด็จไม่ได้ เพราะประชาชนมีมากด้วยกัน จึงบรรทมเป็นทุกข์อยู่ พลัง ทรงดำริว่า ทำอย่างไรจึงจะถวายทานให้ชนะชวณครได้ พระนางมัลลิกาอัครมเหสีเสด็จเข้าไปเฝ้า ทรงทราบถึงความโทมนัสของพระราชเสด็จแล้วทูลอาสาจะจัดทานถวายเอง และจะให้ชนะชวณคร ให้ได้

พระนางกราบทูลแด่พระราชเสด็จอย่างนี้ เพราะความที่พระนางเป็นผู้ใคร่จะจัดแจง อสทิสทาน^๒ แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ขอพระองค์จงรับสั่งให้เขาทำมณฑปสำหรับ นั่งภายในวงเวียน เพื่อภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ด้วยไม้เรียบที่ทำด้วยไม้สาละและไม้ขนานาง พวก

^๒ บุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๒๖๒-๒๖๕. พระราชกานาวิสุทธี, ธรรมะเพื่อประชาชน ฉบับมงคลชีวิต เล่มที่ ๓, (ปฐมธำณี : มุลินธิธรรมกาย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๘.

ภิกษุที่เหลือจักนั่งภายในอกวงเวียน ของรับสั่งให้ทำเสวตฉัตร ๕๐๐ คัน, ช้างประมาณ ๕๐๐ เชือก จักถือเสวตฉัตรเหล่านั้น ขึ้นกันอยู่เบื้องบนแห่งภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ของรับสั่งให้ทำเรือสำเร็จ ด้วยทองคำอันมีสีสุก สัก ๘ ตำ หรือ ๑๐ ตำ เรือเหล่านั้นจักมี ๓ ท่ามกลางมณฑป”

เจ้าหญิงองค์หนึ่งๆ จักนั่งบนคอกของหอมอยู่ในระหว่างภิกษุ ๒ รูปๆ เจ้าหญิงองค์หนึ่งๆ จักถือพัดขึ้นพัดภิกษุ ๒ รูปๆ เจ้าหญิงที่เหลือ จักนำของหอมที่บดแล้วๆ มาใส่ในเรือทองคำทั้งหลาย บรรดาเจ้าหญิงเหล่านั้น เจ้าหญิงบางพวกจักถือกำดอกลูกเขียว เคล้าของหอมที่ใส่ไว้ในเรือทองคำ แล้ว จักให้ภิกษุรับเอาไปออบ

เพราะเจ้าหญิงไม่มีแก่ชาวพระนครเลยที่เดียว เสวตฉัตรก็ไม่มี ช้างก็ไม่มี ชาวพระนคร จักพ่ายแพ้ด้วยเหตุเหล่านี้, ข้าแต่มหाराช ขอพระองค์จงรับสั่งให้ทำอย่างนี้เถิด”

พระราชารับสั่งให้ทำตามทีพระนางมัลลิกาทรงแนะนำ ปัญหาภาคคอยู่ที่เรื่องช้างคือ ช้างไม่พอ ความจริงพระราชามีช้างเป็นจำนวนพัน แต่ช้างที่เชื่องพอจะนำมาถือเสวตฉัตรได้มีเพียง ๔๕๕ เชือก ขาดไปเชือกหนึ่ง นอกจาก ๔๕๕ เชือกแล้วเป็นช้างคู่ร้ายทั้งนั้น พระราชาทรงปรึกษา พระนางมัลลิกาเกี่ยวกับเรื่องนี้ พระนางมัลลิกาถวายความเห็น ว่า ขอให้เอาช้างเชือกที่คู่ร้ายนั้นไป ถือเสวตฉัตรให้พระคุณเจ้าองค์กุสิมาล^๔ พระราชารับสั่งให้ราชบุรุษทำแล้วอย่างนั้น ลูกช้างสอดหาง เข้าในระหว่างขา ได้ปรับหูทั้งสอง หลับตายยืนอยู่แล้ว, มหาชนแลดูช้างที่ทรงเสวตฉัตรเพื่อพระเถระ ท่านั้น ด้วยคิดว่า “นี่เป็นอาการของช้างคู่ร้าย ชื่อเห็นปานนี้ พระองค์กุสิมาลเถระยอมทำได้”

พระราชาทรงอังคาส ภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขด้วยอาหารอัน ประณีต และด้วยพระพุทธรูปอันอิมเอิบ ถวายบังคมพระศาสดาแล้วทูลว่า “สิ่งทั้งปวงในโรงทานนี้ ทั้งที่เป็นกบปียะกันท์ และอกบปียะกันท์ หม่อมฉันขอถวายพระองค์ทั้งสิ้น”

ในทานนี้พระราชาทรงสละทรัพย์ ๑๔ โกฏิหมดในวันเดียวของ ๔ อย่างคือเสวตฉัตร ๑, บัลลังก์สำหรับนั่ง ๑, เเชิงบาตร ๑, ตั้งสำหรับเช็ดเท้า ๑, ที่พระราชาทถวายพระศาสดานั้นเป็นของสูง ค่าจนไม่อาจคำนวณได้ ทานดังกล่าวมานี้ ไม่มีใครสามารถทำได้อีก เพราะฉะนั้นท่านจึงเรียก ทานอย่างนี้ว่า อสทิสทาน คือ ทานที่ไม่มีใครทำได้เหมือน ท่านกล่าวว่า อสทิสทานนี้มีแก่ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ แต่พระองค์ละครั้งเท่านั้น สตรียอมเป็นผู้จัดแจงทานนี้เพื่อพระศาสดาและ ภิกษุสงฆ์

^๓ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๒๖๒-๒๖๖.

^๔ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในอังคิมมาลสูตร ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๔๗-๓๕๒/๔๔๓-๔๕๔., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๗-๓๕๒/๔๒๑-๔๓๓.

เมื่อพระราชาทรงบำเพ็ญอุสทิสทานอยู่นี้ มหาอำมาตย์คนหนึ่งชื่อ กาพะ ฐิติกเสียดายพระราชทรัพย์เหลือประมาณ เขาคิดว่า “นี่เป็นไปเพื่อความเสื่อมแห่ง ราชตระกูล ทรัพย์ถึง ๑๔ โกฏิหมดในวันเดียว ภิกษุทั้งหลายบริโภคอาหารที่พระราชาทวายด้วยศรัทธาแล้วก็นอนหลับ มิได้ทำอะไรให้เกิดประโยชน์ ราชตระกูลฉิบหายเสียแล้ว”

ส่วนอำมาตย์อีกคนหนึ่งชื่อ ชุมพะ คิดว่า “อา! ทานของพระราชายังใหญ่ นำเสื่อมใสจริง ทานอย่างนี้ผู้ที่ไม่เป็นราชาไม่อาจทำได้ พระราชาย่อมต้องทรงแบ่งส่วนบุญให้แก่สัตว์ทั้งหลายเราขออนุโมทนาบุญนั้น”

เมื่อพระศาสดาเสวยเสร็จ พระราชาทรงรับบาตร เพื่อให้พระพุทธรองค์ทรงอนุโมทนา พระศาสดาทรงดำริว่า “ทานของพระราชานี้เป็นประดุจห้วงน้ำใหญ่ มหาชนมีจิตเสื่อมใสหรือไม่หนอ ทรงทราบวารจิต คือความคิดของอำมาตย์ทั้งสองแล้วทรงทราบว่า ถ้าจะทรงทำการอนุโมทนาให้สมควรแก่ทานของพระราชานี้ ศีรษะของกาพะอำมาตย์จะต้องแตกเป็น ๗ เลี่ยง ส่วนชุมพะอำมาตย์จักดำรงอยู่ใน โสคาปัตติผล” ทรงอาศัยความอนุเคราะห์ในกาพะอำมาตย์นั้น จึงตรัสพระคาถาเพียง ๔ บาทเท่านั้น อนุโมทนาทานของพระราชาก็แล้ว เสด็จจากอาสนะเสด็จไปสู่ วัดเชตวัน ภิกษุทั้งหลายถามพระองค์ว่า “ไม่กลัวหรือที่ช่างคร่ำอย่างนั้นยื่นถือเสวตฉัตรให้”

พระองค์ตอบว่าไม่กลัว ภิกษุทั้งหลายจึงไปกราบทูลพระศาสดาว่า พระองค์ลิมลพยกรรมหรือหัตผล อวดตนว่าเป็นอรหันต์ ไม่กลัวช่างคร่ำเห็นปานนั้น พระศาสดาตรัสรับรองว่า พระองค์ลิมลไม่กลัวจริง พระพุทธรองค์จึงตรัสพระคาถาว่า

“เรากล่าวบุคคลผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้แก้แค้น ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่
ผู้ชนะ โดยวิเศษ ผู้ไม่หวั่นไหว ผู้ล้างแล้ว ผู้ตรัสรู้แล้วนั้นว่า เป็นพราหมณ์”^๕

จากที่กล่าวมานั้นเป็นการถวายอุสทิสทาน ในการถวายทานครั้งนี้พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงแข่งขันกับชาวพระนครในการถวายทาน ทำอย่างไรๆ ก็ไม่ชนะชาวเมืองสักที พระองค์ก็ทรงกลุ่มพระทัยเป็นอย่างมาก จนพระนางมัลลิกาเห็นพระราชเสวและกลุ่มพระทัยจึงกราบทูลว่า พระนางจะจัดการเรื่องการถวายทานเอง โดยทำเสวตฉัตร ๕๐๐ คัน ช้าง ๕๐๐ เชือก กั้นแดดให้ภิกษุ ๕๐๐ รูป และมีองค์หญิงนั้บคของหอมอยู่ระหว่างภิกษุ จัดภัตตาหารอย่างเลิศ เพียงเท่านี้ก็ชนะชาวเมืองเพราะชาวเมือง ไม่มีช้างถึง ๕๐๐ เชือก ไม่มีเสวตฉัตร ไม่มีองค์หญิง การถวายอุสทิสทานในครั้งนี้ทำให้ต้องสละพระราชทรัพย์ไป ๑๔ โกฏิ ทำให้อำมาตย์ชื่อ กาพะ ฐิติกเสียดาย และคิดว่าไม่มีประโยชน์อะไร จะทำให้มีแต่ฉิบหายอย่างเดียว เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงทราบวาระจิตของกาพะคิดเช่นนั้นจึงด้วยคาถาสั้นๆ ไม่ต้องการให้ศีรษะของอำมาตย์นั้นแตกเป็นเจ็ดเสี่ยง

^๕ พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๒๖๖.

เมื่อพระราชินีได้ฟังพระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาก็รู้สึกแปลกพระทัยว่าทำไมถึงอนุโมทนาด้วยคาถาที่สั้นต่างๆ ที่พระองค์ได้จัดภัตตาหารอันประเพณีและอสังการทุกประการ

๓.๑.๒ ถวายผ้าสี่เวยยกพัศตร์(สี่เวยยกะ)

ครั้งที่พระเจ้าปเสนทิโกศลและพระนางมัลลิกाराชเทวี ทรงกระทำอสทิสถานแล้ว พระพุทธเจ้าเสวยแล้วไม่ได้ตรัสอนุโมทนา ประทับนั่งนิ่งอยู่ แล้วตรัสพระคาถาเพียง ๔ บาท เท่านั้นแล้วเสด็จไปพระวิหารเชตวัน

พระราชินีถึงความโหม่นสว่า “พระศาสดาไม่ทรงทำอนุโมทนา ให้สมควรแก่เราผู้ถวายทานแล้วยืนอยู่ในท่ามกลางบริษัทเห็นปานนี้ ตรัสเพียงพระคาถาเท่านั้นแล้ว เสด็จจากอาสนะไป, เราจักเป็นอันไม่ทำทานให้สมควรแก่พระศาสดา ทำทานอันไม่สมควรเสียแล้ว เราจักเป็นอันไม่ถวายกับปิยภัณฑ์ ถวายแต่กับปิยภัณฑ์ถ่ายเดียวเสียแล้ว” เราจึงเป็นผู้อันพระศาสดาทรงขุ่นเคืองเสียแล้ว การทำอนุโมทนาอันสมควรแก่ทาน ของผู้ใดผู้หนึ่งนั้นแล จึงควร”

จึงเสด็จไปสู่วิหาร ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ได้กราบทูลคำนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทานที่ควรจะถวาย หม่อมฉันมิได้ถวายแล้วหรือหนอ หรือหม่อมฉันมิได้ถวายกับปิยภัณฑ์อันสมควรแก่ทาน ถวายแต่กับปิยภัณฑ์เท่านั้น”

พระศาสดา นี้อย่างไร มหาบพิตร

พระราชินี พระองค์ไม่ทรงทำอนุโมทนา ที่สมควรแก่ทานของหม่อมฉัน.

พระศาสดา มหาบพิตร พระองค์ถวายทานอันสมควรแล้วทีเดียว ก็ทานนั้นชื่อว่า อสทิสถาน ใครๆอาจเพื่อถวายแด่พระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ครั้งเดียวเท่านั้น ธรรมดาทานเห็นปานนี้ เป็นของยากที่บุคคลจะถวายอีก

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสบอกวาระจิตของอำมาตย์ทั้งสองคนแล้ว ตรัสบอกความที่อนุโมทนา เป็นอันพระองค์อาศัยความอนุเคราะห์ในกาฬอำมาตย์ จึงไม่ทรงทำแล้วแก่ท้าวเธอ

หลังจากนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลก็เรียกอำมาตย์ทั้งสองเข้าเฝ้าแล้วตรัสถามว่า “กาฬะ ได้ยินว่า ท่านคิดอย่างนี้จริงหรือ” เมื่อเขาทูลว่า “จริง” จึงตรัสว่า “เมื่อเราพร้อมกับบุตรภรรยาของ

---

^๖ อภิปิยะ ได้แก่ สิ่งของที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้สมณะคือพระภิกษุสามเณรบริโภคใช้สอย ทรงห้ามไว้ว่าเป็นสิ่งไม่สมควร ไม่เหมาะสมแก่สมณะ ได้แก่ น้ำเมา เสื้อผ้าของคฤหัสถ์ ของหอม เครื่องหอมทา เครื่องประดับ เป็นต้น เรียกเต็มว่า อภิปิยภัณฑ์ หรือ อภิปิยวัตถุ ก็ได้., พระธรรมกถึกสังคหะ, คำวัด ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๓.

เรามีได้ถือเอาของมืออยู่ของท่าน ให้ของมืออยู่ของตน เบียดเบียนอะไรท่าน? สิ่งใดที่เราให้แก่ท่านแล้ว สิ่งนั้นจึงเป็นอันให้เลยทีเดียว แต่ท่านจงออกไปจากแคว้นแคว้นของเรา”

ดังนี้แล้ว จึงทรงเนรเทศกษัตริย์นั้นออกจากแคว้นแคว้น แล้วรับสั่งให้เรียกขุนหาญมา ครั้นถามว่า “ได้ยินว่า ท่านคิดอย่างไร จริงหรือ?” เมื่อเขาทูลว่า “จริง” จึงตรัสว่า “คิดละลุง, เราเลื่อมใส ท่านจงรับราชสมบัติของเราแล้ว ให้ท่านสิ้น ๗ วัน โดยทำนองที่เราให้แล้วนั้นแล” ทรงมอบราชสมบัติแก่เขาสิ้น ๗ วันแล้ว จึงกราบทูลพระศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงทอดพระเนตรการทำของคนพาล เขาได้ให้ความลบล้างในทาน ที่หม่อมฉันถวายแล้วอย่างนี้”

พระศาสดาตรัสว่า “อย่างนั้น มหาบพิตร, ขึ้นชื่อว่าพวกคนพาลไม่ยินดีทานของผู้อื่นเป็นผู้มีทุกคิดเป็นที่ไป ณ เบื้องหน้า ส่วนพวกนักปราชญ์อนุโมทนาทานแม้ของชนเหล่าอื่น จึงเป็นผู้มีสรวรรคเป็นที่ไป ณ เบื้องหน้าโดยแท้” ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

น เว กทริยา เทวโลก กั วชนฺติ พาลา หเว นปฺปสฺสนฺติ ทานํ
ธโร จ ทานํ อนุโมทมาโน เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถ.^๑

“พวกคนตระหนี่จะไปสู่เทวโลกไม่ได้เลย พวกคนพาลแล
ยอมไม่สรรเสริญทาน, ส่วนนักปราชญ์อนุโมทนาทานอยู่
เพราะเหตุที่นั่นนั่นเอง นักปราชญ์นั้น จึงเป็นผู้มีสุขในโลกหน้า”^๒

พระราชาทรงสดับแล้วเลื่อมใส และพอพระทัยเป็นอย่างมาก ทรงบูชาพระพุทธเจ้าด้วยทรงบูชาด้วยผ้าอุตราสงค์ สีเวชยกพัศตร์มีราคาแสนหนึ่งแล้วเสด็จกลับพระนคร^๓

ในวันรุ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมสภาว่า อาวุโสทั้งหลาย พระเจ้าโกศลราชทรงถวายอสทิสทาน แล้วยังไม่อิ่มด้วยการถวายทานแม้ขนาดนั้น เมื่อพระทศพลทรงแสดงธรรมแล้ว ได้ถวายผ้าสีเวชยกพัศตร์อันมีค่าแสนหนึ่งอีก อาวุโสทั้งหลาย ตลอดเวลาที่ท้าวเธอทรงถวายทาน ยังไม่รู้สักอิมพระทัยเลย พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอสนทนากันด้วยเรื่องอะไร เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่า พาทิรภันท์ บุคคลจะให้ได้ง่ายก็หาไม่ โปราณกบณจิตทั้งหลาย กระทำขมพูทวีปทั้งสิ้น ให้เป็นเนินสูงแล้ว ให้ทานบริจาคทรัพย์ วันละหกแสนทุก ๆ วัน ยังไม่อิ่มด้วยพาทิรทานเลย ผู้ให้

^๑ จุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๗๗/๔๘.

^๒ จุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๗/๒๖๕.

^๓ จุ.ชา.วิสต.อ. (ไทย) ๗/๗/๖๒.

ของรักย่อมได้ของรัก ฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลาย จึงได้ควักดวงตาทั้งสองให้ทานแก่യാจกผู้มาถึงเฉพาหน้า แล้วทรงนำอดีตนิทานมาแสดงคือ เรื่อง สีวิราชชาดก^{๑๑}

จากการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ถวายอสนีเสนา และได้มีการแข่งขันกับประชาชนในการทำบุญถวายทาน เป็นเครื่องบ่งบอกได้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงเป็นพระราชที่สร้างทางบุญทางกุศลให้กับประชาชนที่อยู่ในแคว้นแคว้นของพระองค์ ให้หันมาบำเพ็ญตนอยู่ในบุญกุศล และพระองค์เองก็เป็นแบบอย่างให้กับพสกนิกร ชรรคมาเมื่อบุคคลมีจิตใจตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดีแล้ว จะกระทำ พุศ หรือคิดก็ต้อออกมาในรูปแบบของความสุจริต ทำให้พสกนิกรชาวเมืองสาวัตถีของแคว้นโกศล ปกครองได้ง่าย เนื่องจากประชาชนตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากพระราชที่เป็นตัวอย่างในหลายๆ เรื่องดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สรุปได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีส่วนสำคัญอย่างมากในการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนตลอดถึงการทำบุญรักษาศีล ในบวรพระพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก พระองค์ทรงทำให้คุณเป็นแบบอย่างและชักชวนแนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามพระองค์ ตลอดถึงชื่นชมบุคคลที่ประกอบอยู่ในความดี เช่น สุทัตตอนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๑๒} และธัญชัยเศรษฐี เป็นต้น

๓.๑.๓ ถวายผ้าพาหิติกา (พาหิตียะ)^{๑๓}

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้สนทนารวมกับพระอานนท์ เกี่ยวกับเรื่อง สมาจาร ๓^{๑๔} ทรงเลื่อมใสศรัทธาในธรรมภายิตของพระอานนท์เป็นอย่างมาก ถึงกับกล่าวชมเชยพระอานนท์ว่า

“พระคุณเจ้า นำอัสจรรยจริง ไม่เคยปรากฏ พระคุณเจ้าอานนท์กล่าวภายิตนี้ดีเหลือเกิน พวกโยมมีใจชื่นชมยินดีด้วยภายิตของพระคุณเจ้าอานนท์นี้ พวกโยมมีใจชื่นชมยินดีด้วยภายิตของพระคุณเจ้า อานนท์อย่างนี้ ถ้าช้างแก้วสมควรแก่พระคุณเจ้าอานนท์ แม้ช้างแก้วพวกโยม ก็สมควรถวายแก่พระคุณเจ้าอานนท์ ถ้าม้าแก้วสมควรแก่พระคุณเจ้าอานนท์ แม่ม้าแก้วพวกโยมก็สมควรถวายแก่พระคุณเจ้าอานนท์ ถ้าบ้านสวยสมควรแก่ พระคุณเจ้าอานนท์ แม่บ้านสวยพวกโยมก็สมควรถวายแก่พระคุณเจ้าอานนท์” แต่พวก โยมรู้ยู่ว่า “นั่นไม่สมควรแก่พระคุณเจ้าอานนท์เลย”

^{๑๑} คุราลละเอียดเพิ่มเติมใน สีวิราชชาดก. พุ.ชา.วิสติ.อ. (ไทย) ๓/๓/๖๓-๘๐.

^{๑๒} วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๑๕/๑๒๕.

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๔๕-๕๕๘/๓๖๖-๓๘๒., ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๘๒-๑๘๒.

^{๑๔} คูเทียบ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๐๕-๑๑๓/๑๓๕-๑๕๒.

พระองค์เจ้า ผ้าพาทิดิกา^{๑๔} ๑ ผีนี้น้ำยาว ๑๖ สอกถ้วน กว้าง ๘ สอกถ้วน พระเจ้าแผ่นดินมครพระนามว่าชาตศัตร์เวเทหิบุตร ทรงใส่ในคันฉัตรส่งมาประทาน แก่โยม ขอพระองค์เจ้าอาานนท์โปรดอนุเคราะห์รับผ้าพาทิดิกาไว้เถิด”

ท่านพระอาานนท์ถวายพระพรว่า “อย่าเลย มหาบพิตร ไตรจักรของอาตมภาพมีครบแล้ว ขอถวายพระพร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า “พระองค์เจ้า แม่น้ำอจิรวดีนี้ พระองค์เจ้าอาานนท์ และพวกโยมเห็นแล้ว มหาเมฆยังฝนให้ตกบนภูเขา ภายหลังแม่น้ำอจิรวดีนี้ย่อมไหลเอ่อล้นฝั่งทั้งสอง ฉันทัดท่านพระอาานนท์ก็ฉันทัดเหมือนกัน จักทำไตรจักรของตนด้วยผ้าพาทิดิกานี้ และจักแบ่งไตรจักรแก่กับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย เมื่อเป็น อย่างนี้ ทักษิณาของพวกโยมนี้ คงจักแผ่ไปจุจแม่น้ำเอ่อล้นฝั่ง พระองค์เจ้า ขอพระองค์เจ้าอาานนท์โปรดรับผ้าพาทิดิกาเถิด”

ท่านพระอาานนท์รับผ้าพาทิดิกาแล้ว ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตรัสกับท่านพระอาานนท์ว่า “พระองค์เจ้า เอาเถิด บัดนี้ พวกโยมขอลากลับ เพราะมีกิจ มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก” ท่านพระอาานนท์ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร ขอพระองค์จงทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด”

ต่อจากนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชื่นชมยินดีภายิตของท่านพระอาานนท์แล้ว เสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับ กราบท่านพระอาานนท์ ทรงกระทำประทักษิณแล้วเสด็จจากไป ครั้งนั้น เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จจากไปไม่นาน ท่านพระอาานนท์ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล ถึงเรื่องการสนทนาปราศรัยกับพระเจ้าปเสนทิโกศลทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาค และได้ ถวายผ้าพาทิดิกานั้นแด่พระผู้มีพระภาค

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสรุปได้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ได้สนทนาธรรมกับพระอาานนท์เรื่องสมาจาร ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงเลื่อมใสในภายิตของพระอาานนท์เป็นอย่างมากถึงกับกล่าววาทาชมว่า อศจรรยจริง ไม่เคยปรากฏมาก่อน และมีพระทัยเลื่อมใสน้อมถวายพาทิดิกาแก่พระอาานนท์ พระอาานนท์ก็นำผ้าผีนี้นั้นไปแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าอีกทีหนึ่ง

^{๑๔} อรรถกถากล่าวไว้ว่า เป็นชื่อของผ้าที่เกิดขึ้นในพาทิดิรัฐ โดยมีความยาว ๑๖ สอก ความกว้าง ๘ สอกถ้วน นี้พระอาานนท์ได้มอบถวายแด่พระพุทธเจ้า พระองค์นำไปผูกเป็นพदानในพระคันธกุฎี ตั้งแต่นั้นพระคันธกุฎีก็งดงามโดยยิ่งประมาณ, ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๕๒.

๓.๑.๔ ถวายภัตตาหารภิกษุ

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ในวันหนึ่งพระราชาทอดพระเนตรเห็นภิกษุทั้งหลายพันรูปเดินทางแยกย้ายไปฉันภัตตาหารตามเรือนของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๑๕} นางวิสาขา^{๑๖} นางสุปวาสา^{๑๗} ครั้นถามจากคนสนิทแล้ว ทรงต้องการจะเลี้ยงภัตตาหารพระภิกษุทุกๆ วันบ้าง จึงเสด็จไปนิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปมาฉัน ทรงถวายด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เองตลอด ๗ วัน

ในวันที่ ๗ กราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าและภิกษุ ๕๐๐ รูปเข้ามาฉันภัตตาหารของพระองค์ทุกๆ วันเถิด แต่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธว่า พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงรับภิกษา ประจำในที่แห่งเดียว เพราะประชาชนจำนวนมากย่อมหวังการมาของพระพุทธเจ้า

พระราชาก็ทูลขอให้ภิกษุรูปหนึ่งไปฉันเป็นประจำ พระพุทธเจ้าทรงให้เป็นภาระของพระอนาถ แต่พระราชาก็ไม่ได้มอบหมายหน้าที่ให้ใครต้อนรับพระภิกษุที่มาเลย หลังจากพระราชาทรงเลี้ยงดูภิกษุ ๕๐๐ รูป ที่มาทุกวัน ตลอด ๗ วันแล้ว ในวันที่ ๘ ก็ทรงลืมจึงไม่มีใครทำการต้อนรับภิกษุทั้งหลายที่เข้ามา ทำให้ไม่มีภิกษุมาอีก

พระราชาทรงลืมอยู่ ๓ วัน ซึ่งตลอด ๓ วันนั้น มีเพียงพระอนาถรูปเดียว ที่เข้ามาในพระราชานิเวศน์ทุกวันเพื่อรักษาความเลื่อมใสของราชสกุลไว้ ซึ่งมีองครักษ์ของพระราชาคอยเลี้ยงดู พระราชาทรงนึกได้ เสด็จมาในเวลาที่ไม่มีภิกษุแล้ว ทรงพิโรธที่รู้ว่าพระอนาถมาเพียงรูปเดียว ทรงเข้าใจว่าภิกษุทั้งหลายตัดขาดจากพระองค์ แล้วเสด็จเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “มหาบพิตร สวาททั้งหลายของอาตมภาพไม่มีความคุ้นเคยกับพระองค์” แล้วทรงแสดงลักษณะของตระกูลที่ภิกษุไม่ควรเข้าไป ๘ ประการ คือ^{๑๘}

- (๑) เขาไม่ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- (๒) เขาไม่อภิวัตด้วยความเต็มใจ
- (๓) เขาไม่ให้ที่นั่ง

^{๑๕} พ.สุวรรณ, อนาถบิณฑิกะเศรษฐี มหาเศรษฐีคู่บารมีพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศรีอยุธยา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒-๑๔.

^{๑๖} พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณาจารย์, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

^{๑๗} ดูเพิ่มเติม สุปวาสาหสูตร จุ.อ. (บาลี) ๒๕/๕๕/๕๓. จุ.อ. (ไทย) ๒๕/๑๘/๑๕๕-๒๐๔.

^{๑๘} จุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๑๖.

- (๔) เขาซ่อนของที่มีอยู่
- (๕) เขามีของมากแต่ให้น้อย
- (๖) เขามีของประณีตแต่ให้ของเสรำหมอง
- (๗) แม้ให้ก็ให้อย่างไม่เคารพ
- (๘) ไม่นั่งใกล้ๆ เพื่อฟังธรรม
- (๙) เมื่อภิกษุกล่าวธรรมอยู่ก็ไม่ยินดี

ตระกูลใดที่ประกอบด้วยองค์ ๙ ประการ ที่ควรเข้าไปหา หรือเข้าไปหาแล้ว ควรนั่งใกล้ มีดังนี้^{๑๕}

- (๑) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- (๒) ให้อาหารด้วยความเต็มใจ
- (๓) ให้อาสนะด้วยความเต็มใจ
- (๔) ไม่ปกปิดของที่มีอยู่
- (๕) มีของมาก ก็ถวายมาก
- (๖) มีของประณีตก็ถวายของประณีต
- (๗) ถวายด้วยความเคารพ ไม่ถวายโดยไม่เคารพ
- (๘) นั่งใกล้เพื่อฟังธรรม
- (๙) ยินดีภายิตของภิกษุนั้น

กล่าวได้ว่าพระองค์มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เห็นชาวเมือง ถวายทานก็ต้องการถวายทานบ้าง และเป็นเรื่องธรรมดาของพระราชาที่ทำอะไรก็ต้องใหญ่โต มโหฬารกว่าชาวเมือง ถวายทีละหลายๆ และจำนวนวันนานๆ ถ้าพระราชาไม่มีความศรัทธาเสีย แล้วก็คงทำอย่างนี้ไม่ได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงได้ชื่อว่ามีส่วนช่วยให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่น ถาวรในแคว้นโกศล โดยเฉพาะเมืองสาวัตถี ซึ่งมีพระราชาและประชาชนเป็นคนมีศีลมีธรรม นำพากันค้าชูอุปถัมภ์ให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง

^{๑๕} อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๑๗/๔๖๖.

๓.๑.๕ ถวายวัดราชการาม^{๒๐}

ในเมืองสาวัตถีนั้นมีวัดพระเชตะวัน^{๒๑} ซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวายแล้ว และวัดบุพพาราม^{๒๒} นางวิสาขาสร้างถวาย^{๒๓} ยังมีอีกวัดหนึ่งชื่อว่า วัดราชการาม ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสร้างถวายไว้ในพระพุทธศาสนา ประวัติความเป็นมาในการสร้างวัดราชการามนั้น

เริ่มที่พวกเดียรถีย์ทั้งหลายเห็นว่า พระพุทธเจ้าถึงความ เป็นเลิศด้วยยศและลาภ แล้วพากันคิดว่า พระสมณโคดมถึงความเลิศด้วยลาภและยศ ทั้งๆ ที่ไม่มีคุณอะไรมากมาย แต่อยู่ในวัดที่มีทำเลดี ถ้าพวกเราสามารถสร้างวัดขึ้นใกล้ๆ พระเชตะวันวิหารได้ พวกเราก็จะถึงความ เป็นเลิศเช่นเดียวกันกับพระสมณโคดม นั่นแหละ

พวกเดียรถีย์เหล่านั้นจึงชักชวนพวกอุปัฏฐากของตนได้ประมาณแสนคน เรียกริเงินไว้แล้วชักชวนกันไปเข้าเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล กราบทูลขอสร้างวัดของเดียรถีย์ใกล้กับพระเชตะวัน ถ้าพระสมณโคดมหรือพวกสาวกมาพบพระองค์ เพื่อขอให้ตรัสห้าม ขอพระองค์อย่าห้ามการสร้างเลย แล้วถวายเงินสินบนแก่พระราชา และพระราชาตรัสอนุญาตว่า “พวกท่านจงไปสร้างวัดเถิด”^{๒๔}

หลังจากนั้นพวกเดียรถีย์ได้ดำเนินการลงมือก่อสร้างทันที มีการยกเสาส่งเสียงอีกที่กโกลาหล พระพุทธเจ้าสดับเสียงแล้วทอดพระเนตรเห็น ตรัสถามพระอานนท์ว่า พวกเขาทำอะไรกันอยู่ พระอานนท์ทูลว่า พวกเดียรถีย์กำลังจะสร้างวัดใกล้กับพระเชตะวัน

ตรัสว่า อานนท์ พวกนี้เป็นศัตรูต่อพระศาสนา พวกภิกษุจะอยู่กันไม่มีความสุข เธอจงไปทูลพระราชาเพื่อให้ออกไป พระอานนท์ไปพร้อมด้วยหมู่ภิกษุ แล้วยืนอยู่ที่ประตูหลวง ราชบุรุษทั้งหลายกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ แต่ไม่เสด็จออกไปพบเพราะได้รับสินบนไว้แล้ว

^{๒๐} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๔๘๑/๓๖๑.

^{๒๑} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๖/๓๐-๓๑.

^{๒๒} พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี, การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘.

^{๒๓} กองวิชาการ สถาบันพัฒนาบุคลากร. มหาอุบาสิกาวิสาขา ยอดอุปัฏฐายิกาอุบุญพระพุทธศาสนา. (ปทุมธานี : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอส.พี.เค. เปเปอร์ แอนด์ ฟอรั่ม, ๒๕๔๘.), หน้า ๑๒๕-๑๔๕.

^{๒๔} ส.ม.อ. (ไทย) ๕/๒/๓๐๗.

พระอานนท์และหมู่ภิกษุได้กลับไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ทรงส่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไป แต่พระราชาก็ยังไม่ยอมออกไปพบ พระเถระทั้งสองกลับมากาบทูลให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ในขณะนั้นว่า “พระราชาก็ดำรงอยู่ในราชสมบัติไม่ได้”

ในวันที่สองพระพุทธเจ้าเสด็จมีหมู่ภิกษุติดตามไปประทับยืนที่ประตูหลวง พระราชาทรงสดับแล้วรีบเสด็จออกไปต้อนรับ กราบทูลให้เสด็จเข้าพระราชานิเวศน์ ทรงถวายข้าวต้มและของเคี้ยว พระพุทธเจ้าเสวยเสร็จแล้วตรัสว่า “มหาบพิตร ขึ้นชื่อว่าการให้พวกบรรพชิตรบกันและกันไม่สมควรเลย”

แล้วตรัสเล่าเรื่องในอดีตว่า มีพระราชานามว่า ภูรุ ครองแคว้นภูรุ ในแคว้นนั้นมีฤษีอยู่ ๒ คณะๆ ละ ๕๐๐ คน วันหนึ่งสองคณะเข้ามาใกล้พระนครเพื่อหาอาหาร และจับจองโคนไม้ใหญ่คณะละต้น เป็นอย่างนี้เรื่อยมา จนกระทั่งต้นไม้ต้นหนึ่งตาย ทำให้ฤษีคณะนั้นต้องเข้าไปอาศัยร่วมเงาต้นไม้ของอีกคณะหนึ่ง แต่ฤษีคณะเดิมไม่ยินยอม เกิดความขัดแย้ง มีการจับจุกคร่ากันและกัน^{๒๕}

ฤษีคณะหนึ่งเนรมิตรถมีล้อทอง และเพลาเงิน นำเข้าไปเฝ้าขอให้พระราชาทรงช่วยเหลือแล้ว มอบให้พระราชาราชาสั่งให้ทหารไปจุกคร่าฤษีอีกคณะออกจากโคนต้นไม้คณะนั้นใคร่ครวญแล้วพบว่า อีกฝ่ายคิดสินบนพระราชาด้วยรถ จึงเนรมิตหน้าต่างรถเป็นทองนำไปถวายพระราชาราชารับแล้วสั่งให้ทหารไปจุกคร่าฤษีอีกคณะออกจากโคนต้นไม้ พวกฤษีทะเลาะกันเช่นนี้ ต่างเคียดแค้นใจ พิจารณาแล้วสลดใจกลับขึ้นไปอยู่เชิงเขาที่เดิม แต่พวกเทวดาโกรธการรับสินบน แล้วทำให้พวกฤษีทะเลาะกัน จึงทำให้น้ำท่วมแคว้นจมเป็นมหาสมุทร

ตรัสเล่าจบแล้ว พระราชาทรงกำหนดเนื้อหาและความประพฤติกองพระองค์เอง แล้วทรงดำริว่า เราทำกรรมที่ไม่ควรขึ้นแล้ว ตรัสสั่งให้ทหารไปขอให้พวกเดียรถีย์ออกจากเขตนั้น ไม่คืนอุปถัมภ์ก่อสร้างให้ ทรงใช้อุปกรณ์เหล่านั้นสร้างวิหาร ชื่อว่า ราชการาม^{๒๖} ถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นบทบาทของการถวายอามิสทานของพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งพระองค์ทรงทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี การประพฤติอยู่ในบุญกุศลเหล่านี้ทำให้พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ช่วยพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกทั้งหลาย เผยแผ่ด้านอามิสทาน และศาสนพิธีต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เหตุเพราะพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์เป็นแบบอย่างให้ประชาชนเห็น ประชาชนก็

^{๒๕} พุ.ชา.ทุก.อ. (ไทย) ๓/๓/๓๓๔-๓๓๖.

^{๒๖} ราชการาม พระสังคีติกถาจารย์หมายเอาวิหารที่สร้างนั้น.

ปฏิบัติตาม จึงกล่าวได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลมีส่วนอย่างมากในการเผยแพร่ด้านอามิสทาน ควบคู่กับพระเจ้าพิมพิสาร อนาคตบัณฑิตกษัตริย์ และนางวิสาขา มหาอุบาสิกา

๓.๒ บทบาทและวิธีเผยแพร่ด้านธรรมทาน

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ทรงสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทรงพระราชทานพระราชอุทยานให้สร้างวัดราชการาม ทั้งสนพระทัยในการสนทนาธรรมสม่ำเสมอ จะเห็นได้จากทรงเข้าเฝ้าทูลถามข้อธรรมมากมายทีเดียว จากการที่ทรงทูลถามปัญหาในหัวข้ออรรถข้อธรรม และสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้า และเหล่าภิกษุ ภิกษุณี จึงทำให้เกิดพระสูตรมากมายตาม อันเป็นเครื่องอุทาหรณ์เตือนใจ ตลอดถึงเป็นแนวทางในการนำไปประพฤติปฏิบัติใช้ดำเนินชีวิต

พระสูตรและธรรมะทั้งหลายที่อยู่ในโกศลสังยุต^{๒๗} จะว่าด้วยเรื่องที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามปัญหาแก่พระพุทธเจ้าบ้าง สนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าบ้าง ตลอดถึงพระพุทธเจ้าเตือนสติของพระเจ้าปเสนทิโกศลบ้าง ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอนำพระสูตรในโกศลสังยุตและพระสูตรที่ไม่ได้อยู่ในโกศลสังยุตมากล่าว เพื่อเป็นเครื่องแสดงว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ทรงมีส่วนช่วยให้ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นเผยแผ่ไปอย่างกว้างขวาง จนมาถึงยุคปัจจุบัน สำหรับในโกศลสังยุต ขอยกมา ๑๕ พระสูตร เพื่อเป็นตัวอย่างดังนี้

๓.๒.๑ ทหฺรสูตร ว่าด้วยสิ่งเล็กน้อย^{๒๘}

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ ระลึกลึถึงกันแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า การที่พระองค์ประกาศตนว่า ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ ทั้งที่ยังทรงเป็นหนุ่มและบวชได้ไม่นานนั้น ทำไมทรงกล้าประกาศตน ในเมื่อเจ้าลัทธิตคนอื่น ๆ บวชมานานจนแก่เฒ่ายังไม่กล้าประกาศเลย

พระพุทธเจ้าตรัสว่า มหาบพิตร สิ่ง ๔ อย่างนี้ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่าเล็กน้อย สิ่ง ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ^{๒๙}

^{๒๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๓/๑๒๓.

^{๒๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๒/๑๒๓.

^{๒๙} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๐๗.

(๑) กษัตริย์ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่ายังทรงพระเยาว์ เพราะเมื่อทรงพิโรธขึ้นมา ก็อาจเอาชีวิตเราได้

(๒) งู ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่าตัวเล็ก เพราะว่ามันมีพิษสามารถกัดเราให้ถึงตายได้

(๓) ไฟ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่าเล็กน้อย เพราะว่ามันอาจกลายเป็นเพลิงใหญ่ได้

(๔) ภิกษุ ไม่ควรดูถูกดูหมิ่น ว่ายังหนุ่ม เพราะภิกษุนั้นอาจมีคุณสมบัติสูงส่ง ทำให้ผู้คิดร้ายถึงความพินาศได้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภิกษิตของพระองค์ชัดเจนไฟเรายังนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภิกษิตของพระองค์ชัดเจนไฟเรายังนัก พระโคตมผู้เจริญทรงประกาศธรรมโดยปริยายเป็นอันมาก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า คนมี ตาคิดจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาค โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต^{๓๐}

ในพระสูตรก็จะว่าด้วยเรื่องสิ่งเล็กน้อยที่คนทั้งหลายไม่ควรดูหมิ่น หรือว่ามองข้าม เพราะสิ่งเล็กน้อยเหล่านั้นสามารถที่จะให้โทษเราได้ทุกอย่างเมื่อ อย่างเช่น งู เห็นตัวเล็กก็สามารถกัดเราให้ตายได้ ยุกกษัตริย์ สักวันหนึ่งได้ขึ้นครองราชย์ก็สามารถที่จะลงโทษเราได้เมื่อนั้น หรือแม่ต่อไฟเพียงน้อยนิดก็สามารถเผาผลาญสิ่งต่างๆ ให้ย่อยยับได้ทุกเมื่อทุกเวลา

๓.๒.๒ ปุริสสูตร ว่าด้วยธรรมที่ไม่เกิดประโยชน์แก่บุรุษ^{๓๑}

พระสูตรนี้เกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเหล่าไหนเมื่อเกิดขึ้นภายใน(จิต)ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มหาบพิตร ธรรม ๓ ประการ เมื่อเกิดขึ้นภายใน(จิต)ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

^{๓๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๒/๑๒๕.

^{๓๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๓/๑๓๐., ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๒๐.

ธรรม ๓ ประการ^{๓๒} อะไรบ้าง คือ

(๑) โลกธรรม (ธรรมคือ โลภะ) เมื่อเกิดขึ้นภายใน(จิต)ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่
เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

(๒) โทสธรรม (ธรรมคือ โทสะ) เมื่อเกิดขึ้นภายใน(จิต)ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่
เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

(๓) โมหธรรม (ธรรมคือ โมหะ) เมื่อเกิดขึ้นภายใน(จิต)ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่
เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

สรุปได้ว่า ธรรม ๓ ประการนี้ เมื่อเกิดขึ้นภายใน(จิต)ของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็น
ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก

๓.๒.๓ ขรามรณสูตร ว่าด้วยชราและมรณะ^{๓๓}

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนเกิดมาแล้ว
ที่พ้นจากชราและมรณะมีบ้างหรือไม่”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มหาบพิตร คนเกิดมาแล้วที่จะพ้นจากชราและมรณะไม่มี
เลย แม้ขัตติยมหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทอง และเงินมากมาย มีทรัพย์เครื่อง
ปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย ก็ไม่พ้นจากชราและมรณะ

แม้คหบดีมหาศาลซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงิน มากมาย มี
ทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย ก็ไม่พ้น จากชราและมรณะ

แม้ภิกษุทุกรูปซึ่งเป็นพระอรหันต์ สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ ควรทำ
เสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้
โดยชอบ ร่างกายนี้แม้ของพระอรหันต์เหล่านั้น ก็เป็นสภาพแตกดับต้องทอดทิ้งเป็นธรรมดา พระผู้
มีพระภาคผู้สุดตศาศตา ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ชिरนฺติ เว ราชรรถา สุจิตฺตา
อโถ สรริรมฺปิ ชรํ อุเปติ
สตนฺจ รมฺโม น ชรํ อุเปติ
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺตฺติ.”^{๓๔}

^{๓๒} ดูเทียบข้อ ๑๓๔/๑๖๗.

^{๓๓} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๑๔/๑๓๑., ส.ส.อ.(ไทย) ๑/๑/๔๒๒-๔๒๕.

^{๓๔} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๑๔/๕๕.

“ราชรถอันวิจิตรย่อมชำระ
 แม่ศรีระก็ยอมเข้าถึงชรา
 แต่ว่าธรรมของสัตบุรุษหาเข้าถึงชราไม่
 สัตบุรุษกับสัตบุรุษเท่านั้นจึงรู้จักได้”

ในพระสูตรนี้พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้าว่า คนเราเกิดมาแล้วพ้นจากความแก่และความตายมีบ้างหรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไม่มีหรอก ถึงจะยากจนหรือร่ำรวยสักเท่าใดก็ไม่สามารถพ้นได้ แม้พระอรหันต์จิตหลุดพ้นแล้วในที่สุดกายนี้ก็ต้องแตกดับไปไม่มีใครอยู่คงถาวรได้หรอก

๓.๒.๔ ปิยสูตร ว่าด้วยผู้รักตน^{๓๕}

พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่สมแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้ข้าพระองค์หกลึกเร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า ชนเหล่าไหนหนอชื่อว่ารักตน ชนเหล่าไหนชื่อว่าไม่รักตน ข้าพระองค์ได้มีความคิดดังนี้ว่า ก็ชนเหล่าใดประพฤติกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่รักตน แม้ชนเหล่านั้นจะกล่าวอย่างนี้ว่า เรารักตน ก็ตาม ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าไม่รักตน

ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะชนผู้ไม่รักกันทำความเสียหายใดให้แก่ผู้ไม่รักกันได้ ชนเหล่านั้นก็ทำความเสียหายนั้นให้แก่ตนเองได้ ฉะนั้นชนเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รักตน ส่วนชนเหล่าใดประพฤติกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ชนเหล่านั้นชื่อว่ารักตน แม้ชนเหล่านั้น จะกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่รักตน ก็ตาม ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่ารักตน

ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะชนผู้ที่รักกันทำความเจริญใดให้แก่ผู้ที่รักกันได้ ชนเหล่านั้นก็ทำความเจริญนั้นให้แก่ตนเองได้ ฉะนั้นชนเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักตน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น เพราะว่าชนบางพวกประพฤติกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่รักตน แม้ชนเหล่านั้นจะกล่าวอย่างนี้ว่า เรารักตน ก็ตาม ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าไม่รักตน

ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะชนผู้ไม่รักกันทำความเสียหายใดให้แก่ผู้ไม่รักกันได้ ชนเหล่านั้นก็ทำความเสียหายนั้นให้แก่ตนเองได้ ฉะนั้นชนเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รักตน ส่วนชนบางพวกประพฤติกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ชนเหล่านั้นชื่อว่ารักตน แม้ชนเหล่านั้นจะกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่รักตน ก็ตาม ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่ารักตน

^{๓๕} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๕๕/๑๓๒-๑๓๓., คูรายละเอียดใน ส.ส.อ.(ไทย) ๑/๑๔๒๖-๑๔๒๘.

ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะชนผู้รักกันทำความเจริญใดให้แก่ผู้ที่ตนรักได้ ชนเหล่านั้นก็ทำความเจริญนั้นแก่ตนเองได้ ฉะนั้นชนเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักตน พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ถ้าบุคคลรู้ว่ารักตน ก็ไม่พึงชักนำตนไปในทางชั่ว
 เพราะความสุชนั้นบุคคลผู้มักทำชั่วจะไม่ได้โดยง่าย
 เมื่อบุคคลถูกความตายครอบงำ
 ก็จะต้องละทิ้งภพมนุษย์ไป
 ก็อะไรเล่าเป็นสมบัติของเขา
 และเขาจะนำอะไรไปได้
 อนึ่ง อะไรเล่าจะติดตามเขาไป
 คุณเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น
 สัตว์ผู้จะต้องตายในโลกนี้
 ทำกรรมอันใด คือบุญและบาปทั้ง ๒ ประการ
 บุญและบาปนั้นแลเป็นสมบัติของเขา
 ทั้งเขาจะนำเอาบุญและบาปนั้นไปได้
 อนึ่ง บุญและบาปนั้นย่อมติดตามเขาไป
 คุณเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น
 เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำกรรมดี
 สะสมไว้เป็นสมบัติในโลกหน้า
 เพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า”^{๓๖}

จากที่รายละเอียดของพระสูตรนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้ที่รักตนเองนั้นก็คือ ผู้ที่ประพฤติ กายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต เพราะว่าเมื่อกระทำอยู่ในสุจริตทั้ง ๓ ประการแล้วเมื่อตัวจากโลกนี้ไปบุญเท่านั้นที่จะตามเขาไป ทรัพย์สมบัติอันเป็นสิ่งของนั้นไม่สามารถเอาติดตัวไปได้ เพราะฉะนั้นบุคคลควรทำกรรมดีอยู่เสมอ

^{๓๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๕/๑๓๓.

๓.๒.๕ อตฺตริกจิตฺตฺตฺร วาด้วยผู้รักษาดน^{๓๖}

พระสูตรนี้จะว่าด้วยพระเจ้าประเสนทิโกศลทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หกลีเก็นอยู่ในที่สงัด เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า ชนเหล่าไหนหนอชื่อว่ารักษาดน ชนเหล่าไหนชื่อว่าไม่รักษาดน ข้าพระองค์ได้มีความคิดดังนี้ว่า ก็ชนบางพวกประพฤติกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่รักษาดน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายนอก มิใช่เป็นการรักษาภายใน ฉะนั้น ชนเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รักษาดน ส่วนชนบางพวกประพฤติกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ชนเหล่านั้นชื่อว่ารักษาดน แม้ว่าพลช้าง พลม้า พลรถหรือพลเดินเท้า ไม่รักษาเขาก็ตาม ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่ารักษาดน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายใน มิใช่เป็นการรักษาภายนอก ฉะนั้น ชนเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักษาดน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น มหาบพิตร ข้อนี้ เป็นอย่างนั้น ก็ชนบางพวกประพฤติกายทุจริต ฯลฯ ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่รักษาดน

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายนอก มิใช่เป็นการรักษาภายใน ฉะนั้น ชนเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รักษาดน ส่วนชนบางพวกประพฤติกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ชนเหล่านั้นชื่อว่ารักษาดน แม้ว่าพลช้าง พลม้า พลรถ หรือพลเดินเท้า ไม่รักษาเขาก็ตาม ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่ารักษาดน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการรักษาเช่นนั้นเป็นการรักษาภายใน มิใช่เป็นการรักษาภายนอก ฉะนั้น ชนเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักษาดน

๓.๒.๖ อัปฺปกฺตฺตฺร วาด้วยสัตว์มีจำนวนน้อย^{๓๗}

ในพระสูตรนี้พระเจ้าประเสนทิโกศล ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หกลีเก็นอยู่ในที่สงัด เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า สัตว์เหล่าใดได้โภคะมากมายแล้ว ไม่มัวเมา ไม่ประมาท ไม่ติดอยู่ในกามและไม่ประพฤติผิดในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนน้อยในโลก ส่วนสัตว์ เหล่าใดได้โภคะมากมายแล้ว มัวเมา ประมาท ติดอยู่ในกามและประพฤติผิด ในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนมากในโลก

^{๓๖} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๑๖/๑๓๔-๑๓๕., คูรายละเอียดใน ส.ส.อ.(ไทย) ๑/๑/๔๒๕-๔๓๐.

^{๓๗} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๑๗/๑๓๕.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น สัตว์เหล่าใดได้โภคะมากมายแล้ว ไม่มัวเมา ไม่ประมาท ไม่ติดอยู่ในกามและไม่ประพฤตินิสัยในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนน้อยในโลก ส่วนสัตว์เหล่าใดได้โภคะมากมายแล้ว มัวเมา ประมาท ติดอยู่ในกามและประพฤตินิสัยในสัตว์ทั้งหลาย สัตว์เหล่านั้นมีจำนวนมากในโลก พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเป็นคาถาต่ออีกว่า

“สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนดกล้าในโภคะที่น่าใคร่
มกมาก หมกมุ่นในกาม ไม่รู้สึกตัวว่าละเมิด
เหมือนพวกเนื้อไม่รู้สึกตัวว่ามีวงที่เขาดักไว้
ผลเผ็ดร้อนย่อมมีแก่สัตว์พวกนั้นในภายหลัง
เพราะกรรมนั้นมีวิบากเลวทราม”

พระสูตรนี้สรุปได้ว่าผู้ที่ไม่ประพฤตินิสัยในสัตว์ทั้งหลายนั้นมีจำนวนน้อยส่วนผู้ที่ยังประพฤตินิสัยในสัตว์ทั้งหลาย ยังมัวเมาในโภคะนั้นยังมีมากอยู่

๓.๒.๗ อตถกถณสูตร ว่าด้วยการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์^{๓๕}

พระสูตรพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้นั่งพิจารณาคดี เห็นขัตติยมหาศาลบ้าง พราหมณ์มหาศาลบ้าง คหบดีมหาศาลบ้าง ซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมากมาย มีทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย กล่าวเท็จทั้งที่รู้ที่อยู่ เพราะกามเป็นเหตุ เพราะกามเป็นเค้ามูล เพราะกามเป็นตัวการณ์ หม่อมฉันได้มีความคิดดังนี้ว่า บัดนี้ ไม่สมควรที่เราจะพิจารณาคดี (เพราะ) บัดนี้ ราชโอรสนามว่าวิฑูทกะผู้มีหน้าขึ้นบาน จักมาพิจารณาคดี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น มหาบพิตร ข้อนี้ เป็นอย่างนั้น ขัตติยมหาศาล พราหมณ์มหาศาล คหบดีมหาศาล แม้บางพวก เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมากมาย มีทรัพย์เครื่องปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย กล่าวเท็จทั้งที่รู้ที่อยู่ เพราะกามเป็นเหตุ เพราะกามเป็นเค้ามูล เพราะกามเป็นตัวการณ์ ข้อนี้จักมีเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่พวกเขาตลอดกาลนาน พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสเป็นคาถาว่า

“สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้กำหนดกล้าในโภคะที่น่าใคร่
มกมาก หมกมุ่นในกาม ไม่รู้สึกตัวว่าละเมิด
เหมือนฝูงปลาไม่รู้สึกตัวว่ามีเครื่องดักที่เขาดักไว้ ฉะนั้น

^{๓๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๘/๑๓๖.

ผลเผ็ดร้อนย่อมมีแก่สัตว์พวกนั้นในภายหลัง
เพราะกรรมนั้นมีวิบากเลวทราม”^{๔๐}

พระสูตรนี้สรุปได้ว่า คนโดยส่วนมากทั้งที่เป็นขัตติยกษัตริย์ พราหมณ์มหาศาล
คบคิด กล่าวคำที่ไม่จริงต่างๆ ที่รู้ยู่่ว่าผิด แต่เพราะกำเป็นเหตุให้เขาทำอย่างนั้น

๓.๒.๘. มัลลิกาสูตร ว่าด้วยเรื่องพระนางมัลลิกาเทวี

เรื่องเกิดที่กรุงสาวัตถี เมื่อครั้งที่พระเจ้าปเสนทิโกศลกับพระนางมัลลิกาเทวีได้
ประทับอยู่บนปราสาทชั้นบน พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตรัสถามพระนางมัลลิกาเทวีว่า

“มัลลิกา ใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของเรามีบ้างไหม”

พระนางมัลลิกาเทวีได้ทูลสนองว่า “ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ใครอื่นซึ่ง เป็นที่
รักยิ่งกว่าตนของหม่อมฉันไม่มีเลย และใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของ พระองค์มีอยู่หรือ” พระ
เจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า “มัลลิกา ใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของเรา ไม่มีเลย”

ต่อมา พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จลงจากปราสาทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ วันนี้ข้าพระองค์อยู่ที่ปราสาทอันประเสริฐชั้นบนกับพระนางมัลลิกาเทวี ได้พูดกับพระนาง
มัลลิกาเทวีดังนี้ว่า มัลลิกา ใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของเรามีบ้างไหม เมื่อข้าพระองค์ถาม
แล้วอย่างนี้ พระนางมัลลิกาเทวีได้ตอบข้าพระองค์ดังนี้ว่า ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
ใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของหม่อมฉันไม่มี และใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของพระองค์มี
อยู่หรือ เมื่อพระนางมัลลิกาเทวีกล่าวอย่างนี้ ข้าพระองค์ได้พูดกับพระนางมัลลิกาเทวีดังนี้ว่า
มัลลิกา ใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของเราไม่มี” เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงสดับเรื่องที่พระเจ้า
ปเสนทิโกศลกราบทูล จึงตรัสคาถาว่า

“บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ
ก็ไม่พบใครที่ไหนดซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนเลย
สัตว์เหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน
เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น”^{๔๑}

พระสูตรพระเจ้าปเสนทิโกศลถามพระนางมัลลิกาว่า ใครอื่นจะรักตนเองเท่าตนเองนั้น
มีอยู่หรือเปล่า พระนางก็ทูลว่าไม่มีเลยตนเองเท่านั้นที่รักตนมากกว่าสิ่งอื่นใด พระราชาก็นำเรื่องนี้

^{๔๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๘/๑๓๖., ฎราชละเอียดใน ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๓๓-๔๓๔.

^{๔๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๘/๑๓๖., ฎราชละเอียดใน ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๓๕-๔๓๖.

ไปอุทลตามพระพุทธเจ้า พระองค์ก็ตรัสว่า จะไปค้นหาใครที่มารักตนเองเท่ากับตนเองนั้น ไม่มีอีกแล้ว เพราะสัตว์ทุกตัวย่อมรักชีวิตของตัวเองกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้นก็อย่าเบียดเบียนกันเลย

๓.๒.๕ ยัญญสูตร ว่าด้วยการบูชาญ

เรื่องนี้เกิดที่กรุงสาวัตถี เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลได้เตรียมการบูชามหาญญ คือ โคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ ตัว แพะ ๕๐๐ ตัว และแกะ ๕๐๐ ตัว ถูกนำไปผูกไว้ที่หลักเพื่อบูชาญ แม้ข้าราชการบริวารของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ผู้เป็นทาส คนใช้หรือกรรมกรที่มีอยู่ แม้ชนเหล่านั้นก็ถูกอาชญาคุกคาม ถูกภัยคุกคาม ร้องไห้ น้ำตานองหน้า กระทำบริกรรมอยู่ ครั้นเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอินทรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาต ภายหลังจากฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ เตรียมการบูชามหาญญ คือ โคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ ตัว แพะ ๕๐๐ ตัว และแกะ ๕๐๐ ตัว ถูกนำไปผูกไว้ที่หลักเพื่อ บูชาญญ แม้ข้าราชการบริวารของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ผู้เป็นทาส คนใช้หรือกรรมกรที่มีอยู่ แม้ชนเหล่านั้นก็ถูกอาชญาคุกคาม ถูกภัยคุกคาม ร้องไห้ น้ำตานองหน้า กระทำบริกรรมอยู่ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงได้ตรัสคาถาว่า

มหาญญที่มีกิริยามากเหล่านั้น คือ

อัสวเมธ^{๔๒} บุรุษเมธ^{๔๓} สัมมาปาสะ^{๔๔}

^{๔๒} อัสวเมธ ได้แก่การฆ่าม้าบูชาญ แต่ชื่อนี้หมายความกว้างกว่านั้น คือ หมายถึง ยัญที่บูชาด้วยสมบัติทุกอย่าง เว้นที่ดินแลคน ซึ่งเขาตั้งเสาศัญญ ๑๒ เสา สำหรับผูกปศุสัตว์ที่จะต้องฆ่าประมาณ ๕๕๗ ชนิด เพื่อบูชาญ แล้วทำการบูชาอยู่หลายวันกว่าจะเสร็จพิธี แต่ละบัพพมาเพี้ยนไปเป็น สสุสมธ แปลว่า สัสสมธ เป็นยัญในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระเจ้ามหาวิชิตราชในกฎทันตสูตร หมายความว่า การเก็บค่านาตามธัญญาหารที่สำเร็จผลสืบส่วน เก็บไว้เป็นส่วนหลวงส่วนหนึ่ง นี่เป็นสังคหวัตถุประการหนึ่งของพระเจ้าจักรพรรดิไม่ตรงกับเรื่องในพระสูตรนี้. ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๑๕.

^{๔๓} บุรุษเมธ ได้แก่การฆ่าคนบูชาญ แต่ความจริงหมายเฉพาะยัญที่บูชาด้วยสมบัติต่างๆ อย่างอัสวเมธนั้นแต่รวมที่ดินเข้าด้วย แต่ในพระพุทธศาสนา หมายถึงการพระราชทานทรัพย์เป็นเบี้ยเลี้ยงและบำเหน็จบำนาญแก่ทวยหาญทุก ๖ เดือน เป็นสังคหวัตถุของพระเจ้าจักรพรรดิประการหนึ่ง. ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๑๕.

^{๔๔} สัมมาปาสะ ได้แก่การผูกสัตว์บูชาญ โดยเขาทำพิธีเหวี่ยงท่อนไม้สำหรับต้อนสัตว์เข้าไปที่หลักบูชาเพลิงทั้งคู่ แล้วร่ายเวทตรงที่ท่อนไม้นั้นตก ทำการบูชาตามพิธีผู้บูชาต้องเป็นคนได้เดินทางย้อนไปตามแม่น้ำสาวัตถีแล้วด้วย จึงจะเข้าพิธีได้ แต่ที่ในพระพุทธศาสนาจัดเป็นสังคหวัตถุของพระเจ้าจักรพรรดิ หมายถึงการเรียกหนังสือสารกรรมธรรม์แก่ชาวเมืองที่ขัดสนแล้วพระราชทานทรัพย์ให้กู้ โดยไม่เรียกดอกเบี้ยเป็นเวลา ๓ ปี. ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๑๕.

วาขเปยยะ^{๔๕} นิรัคคพะ^{๔๖} ไม่มีผลมาก
 (เพราะ)พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
 ย่อมไม่เกี่ยวข้องกับชัญญ์ที่มีการฆ่าแพะ
 แกะ โคน และสัตว์ชนิดต่าง ๆ
 ส่วนชัญญ์ใด ไม่มีกิริยา เอื้ออำนวยประโยชน์
 ประชาชนนุชาตระกูลทุกเมื่อ
 คือ ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ โคน และสัตว์ชนิดต่าง ๆ
 พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบ แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
 ย่อมเกี่ยวข้องกับชัญญ์นั้น
 นักปราชญ์พึงบูชาชัญญ์นั้น ที่มีผลมาก
 เพราะเมื่อบูชาชัญญ์นั้นนั่นแหละ
 ย่อมมีแต่ความดี ไม่มี ความชั่ว
 ชัญญ์ย่อมแพร่หลาย และเทวดาก็ยังเลื่อมใส

ในพระสูตรนี้ก็จะว่าด้วยพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงเตรียมสัตว์และสิ่งของต่างๆ
 อย่างละ ๕๐๐ เพื่อบูชาชัญญ์ สัตว์เหล่านั้นก็ร้องไห้กันระงม ภิกษุนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า
 พระองค์ทรงตรัสว่า การบูชาชัญญ์ที่ถูกต้องต้องไม่ขาดสรรพสัตว์ทั้งหลายแต่ต้องเอื้อประโยชน์แก่
 ไพร่ฟ้าประชาชน คือ เก็บค่านาตามธัญญาหารเพื่อเข้าหลวงส่วนหนึ่ง ให้เงินกู้ประชาชนที่ได้รับ
 ความเดือดร้อน โดยไม่เก็บดอกเบี้ย ให้เบี้ยเลี้ยงบำเหน็จบ้านาญแก่เหล่าทหารข้าราชการ พุดแต่
 คำอ่อนหวานกับเหล่าข้าราชการและประชาชน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสังคหวัตถุที่พระราชบริหาร
 ประเทศแล้วจะได้ใจประชาชน บ้านเมืองจะอยู่กันอย่างสงบสุข

๓.๒.๑๐ พันธสูตร ว่าด้วยเครื่องจองจำ

สมัยนั้น หม่อมมหานุกถูกพระเจ้าปเสนทิโกศลให้จองจำไว้แล้ว บางพวก ถูกจองจำด้วย
 เชือก บางพวกถูกจองจำด้วยข้อคา บางพวกถูกจองจำด้วยโซ่ตรวน ครั้นเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมาก

^{๔๕} วาขเปยยะ ได้แก่ชัญญ์อีกชนิดหนึ่งซึ่งเขาผูกปลุสัตว์ ๗ ชนิดบูชา แต่ที่เป็นสังคหวัตถุของพระเจ้า
 จักรพรรดิ หมายถึงการตรัสพระวาจาอันอ่อนหวาน เป็นที่คู่คี่มน้ำใจของประชาชน. ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๓๕.

^{๔๖} นิรัคคพะ ได้แก่ชัญญ์ที่ไม่ต้องมีหลักชัญญ์สำหรับบูชา หมายถึงพิธีชนิดเดียวกับอัสวเมธ แต่บูชาด้วย
 สมบัติทุกอย่าง ไม่มียกเว้นอะไร ฉะนั้นจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สรรพเมธ แต่ที่ในพระพุทธศาสนาจัดเป็น
 สังคหวัตถุของพระเจ้าจักรพรรดิ หมายถึงผลที่พระมหากษัตริย์ส่งเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ข้างต้นนั้น ที่เป็นเหตุ
 ให้รัฐมั่งคั่งสมบูรณ์ ไม่มีโจรผู้ร้ายและพระราชราษฎรบันเทิงใจเป็นอยู่ อย่างที่กล่าวไว้ ประตู่เรือนไม่ต้องลงลิ้ม
 กลอนระว่างก็ได้ฉะนั้น. ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๓๕., และดูรายละเอียดเพิ่มใน อัง.จตุกก.ฎีกา ๒/๓๕/๓๗๑-๓๗๒.

ครองอันตราวสกล ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาต ยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาต ภายหลังจาก
ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร
ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมหาชนถูกพระเจ้าปเสนทิโกศล
ให้จองจำไว้แล้ว บางพวกถูกจองจำด้วยเชือก บางพวกถูกจองจำด้วยข้อคา บางพวกถูกจองจำด้วย
โซ่ตรวน ครั้นนั้นพระพุทธเจ้าทรงทราบเนื้อความแล้วจึงตรัสคาถาว่า

นักปราชญ์ทั้งหลายไม่ได้กล่าวถึงเครื่องจองจำ
ที่ทำด้วยเหล็ก ทำด้วยไม้และทำด้วยหญ้า
ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นคง
แต่กล่าวถึงความกำหนดยินดีนักในเครื่องประดับแก้วมณี
และความอาลัยในบุตรและภรรยาทั้งหลาย
ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นคง

นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวถึงเครื่องจองจำ
ที่มีความกำหนดยินดีนักในเครื่องประดับแก้วมณีเป็นต้นนั้น
ที่ต่ำ หย่อน แก้ได้ยาก ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นคง
ธีรชนตัดเครื่องจองจำแม้เช่นนั้นได้แล้วออกบวช
เป็นผู้ไม่มีความอาลัย ละกามสุขเสียได้^{๔๗}

พระสูตรนี้ก็จะว่าด้วยเครื่องจองจำที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงให้จองจำผู้ทำผิดราช
อาญา พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าเครื่องจองจำเหล่านั้นไม่มั่นคงและไม่แน่นเท่าเครื่องจองจำที่เป็นความ
กำหนดยินดีในเครื่องประดับแก้วมณี บุตร ภรรยาหรือ ธีรชนตัดเครื่องจองจำนั้นแล้วออกบวชเพื่อ
ละความกำหนดยินดีนั้นเสีย

๓.๒.๑๑ สัตตชฎิลสูตร ว่าด้วยชฎิล ๗ คน^{๔๘}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขาภิคารมาตา
เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาค เสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว ประทับนั่งที่นอก
ซุ้มประตู ครั้นนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัต
แล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร

^{๔๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๑/๑๓๕-๑๔๐., ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๔๘-๔๕๐., พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๔๕-๓๔๖/
๓๖-๓๗.

^{๔๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๒/๑๔๑-๑๔๓., ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๕๒-๔๕๘.

สมัยนั้น ชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎก ๗ คน ปริพาชก ๗ คน ผู้มีขนรักแร้ เล็บ และขนยาว ถือเครื่องบริวารต่างๆ เดินผ่านไป ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค ทันทันนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จจากที่ประทับ ทรงห่มพระภูษาเฉวียงพระอังสาข้างหนึ่ง ทรงจดพระชานุมณฑลเบื้องขวา ณ พื้นแผ่นดิน ประนมมือไปทางชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎก ๗ คน ปริพาชก ๗ คน เหล่านั้นแล้วทรงประกาศพระนาม ๑ ครั้งว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือพระราชปเสนทิโกศล ฯลฯ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือพระราชปเสนทิโกศล

ลำดับนั้น เมื่อชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎก ๗ คน ปริพาชก ๗ คน เหล่านั้นเดินผ่านไปได้ไม่นาน พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกนักบวชเหล่านั้น คงเป็นพระอรหันต์ หรือท่านผู้บรรลุอรหัตตมรรคเหล่าใด เหล่าหนึ่งในโลก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร พระองค์เป็นคฤหัสถ์บริโภคกาม ครอบครองเรือน บรรทมเบียดพระโอรสและพระชายา ทาจรณจันทน์อันนำมาจากแคว้นกาสิ ทรงมาลาของหอมและเครื่องลูบไล้ ยินดีเงินทอง ยากที่จะรู้เรื่องนี้ว่า คนพวกนี้เป็นพระอรหันต์ หรือว่าคนพวกนี้บรรลุอรหัตตมรรค สติฟังรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน สตินั้นจะฟังรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจรู้ไม่ได้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่มีปัญญารู้ไม่ได้ ความสะอาดฟังรู้ได้ ด้วยการเจรจา ความสะอาดนั้นจะฟังรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจรู้ไม่ได้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่มีปัญญารู้ไม่ได้ กำลังจะฟังรู้ได้ในคราวมีอันตราย กำลังนั้นจะฟังรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจรู้ไม่ได้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่มีปัญญารู้ไม่ได้ ปัญญาจะฟังรู้ได้ด้วยการสนทนา ปัญญานั้นจะฟังรู้ได้ ด้วยการสนทนา ปัญญานั้นจะฟังรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจจะรู้ไม่ได้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่มีปัญญารู้ไม่ได้

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นำอัสภรร์ยจริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้ไว้ดียิ่งนักว่า มหาบพิตร พระองค์เป็น คฤหัสถ์ บริโภคกาม ยากที่จะรู้เรื่องนี้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่มี ปัญญารู้ไม่ได้

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลพระผู้มีพระภาคเกี่ยวกับนักบวชเหล่านั้นว่า เป็นคนของข้าพระองค์เอง เป็นบุรุษสอดแนม เป็นสายลับ เทียวสอดแนมไปยังชนบทแล้วพากันกลับมาบอกเรื่องราวให้ข้าพระองค์ทราบ

ในพระสูตรนี้ก็จะมีว่าด้วยเรื่องของชฎิล ๗ คน ซึ่งเป็นบุรุษสอดแนมของพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลได้พูดคุยกับชฎิลเหล่านั้นแล้วมาทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ชฎิลเหล่านั้นคงได้บรรลุพระอรหันต์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ฤๅหัตถ์อยู่ครองเรือน ยังม่อยู่ในกามคุณ ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่าใครบรรลุพระอรหันต์หรือไม่

๓.๒.๑๒ ปัญจราชสูตร ว่าด้วยพระราชา ๕ พระองค์ (ยอดกาม)^{๔๕}

ในสมัยนั้น สมัยนั้น พระราชา ๕ พระองค์ มีพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นประมุขผู้เฝ้าอ้อมเฝ้าพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับบำเรออยู่ มีคำถามเกิดขึ้นในระหว่างการสนทนากันว่า

อะไรเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย

บรรดาพระราชาเหล่านั้น บางพระองค์ตรัสอย่างนี้ว่ารูปเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางพระองค์ตรัสอย่างนี้ว่า เสียงเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางพระองค์ตรัสอย่างนี้ว่า กลิ่นเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางพระองค์ตรัสอย่างนี้ว่า รสเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย บางพระองค์ตรัสอย่างนี้ว่า โสภณวัตถุเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย

ในขณะนั้น พระราชาเหล่านั้นไม่อาจจะตกลงกันได้ พระเจ้าปเสนทิโกศล จึงได้ตรัสกับพระราชาเหล่านั้นดังนี้ว่า มาเถิดท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย พวกเราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลถามความข้อนี้กับพระองค์ พระองค์ทรงพยากรณ์ แก่พวกเราอย่างใด พวกเราก็พึงจำคำพยากรณ์นั้นไว้ อย่างนั้น พระราชาเหล่านั้น ทรงรับพระดำรัสของพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว

ต่อมา พระราชา ๕ พระองค์นั้น มีพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นประมุข เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระเจ้าปเสนทิโกศลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายในที่นี้ เป็นราชาทั้ง ๕ องค์ เฝ้าอ้อม เฝ้าพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ได้รับบำเรออยู่ มีคำถามเกิดขึ้นในระหว่างการสนทนากันว่า อะไรเป็นยอดแห่งกามทั้งหลาย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร ที่สุดแห่งความพอใจนั้นแหละ อาตมภาพ กล่าวว่าเป็นยอดในกามคุณ ๕

สมัยนั้น จันทนังคคิกอุบาสกนั่งอยู่ในบริษัทนั้น ลำดับนั้น จันทนังคคิกอุบาสก ลุกจากที่นั่ง ห่มผ้าเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เหตุอย่างหนึ่งปรากฏ แก่ข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เหตุอย่างหนึ่งปรากฏแก่ข้าพระองค์

^{๔๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๓/๑๔๓-๑๔๕., ส.ส.อ (ไทย) ๑/๑/๔๕๕-๔๖๔.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จันทนังคลิกะเหตุ^{๕๐}นั้นจงปรากฏแก่ท่านเถิด ลำดับนั้น
จันทนังคลิกอุบาสกได้สรรเสริญพระผู้มีพระภาคเฉพาะพระพักตร์ ด้วยคาถาที่สมควรแก่เหตุ^{๕๐}นั้นว่า

“ดอกปทุมชื่อ โสกนุท บานในเวลาเช้า
ยังไม่สิ้นกลิ่น ยังหอมอยู่ ถิ่นใด
ท่านจงดูพระอังกิรส ผู้ไพโรจน์อยู่
จุดดวงอาทิตย์รุ่งโรจน์อยู่ในอากาศ ถิ่นนั้น”

ลำดับนั้น พระราชา ๕ พระองค์นั้น ทรงให้จันทนังคลิกอุบาสกห่มผ้า ๕ ผืน ทนไคนั้น
จันทนังคลิกอุบาสกก็ถวายให้พระผู้มีพระภาคทรงห่มผ้า ๕ ผืนเหล่านั้น

ในพระสูตรนี้ก็จะว่าด้วยเรื่องของยอดแห่งกาม ซึ่งพระราชทั้ง ๕ พระองค์อันมีพระเจ้า
เสนทิโกศลเป็นประมุข ถกเถียงกันว่าอะไรเป็นยอดแห่งกาม ตกลงกันไม่ได้ก็เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า
และทูลถาม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ที่สุดแห่งความพอใจคือยอดของกามคุณ ๕

๓.๒.๑๓ ทุติยอัปมาทสูตร ว่าด้วยความไม่ประมาท สูตรที่ ๒^{๕๐}

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบ
ทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคิดคำนึงเกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ผู้หวั่นไหว
ในที่ตั้งดั่งนี้ว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วนั้นแล เป็นธรรมสำหรับ ผู้มีมิตรดี
มีสหายดี มีเพื่อนดี ไม่ใช่สำหรับผู้มีมิตรเลว มีสหายเลว มีเพื่อนเลว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น มหาบพิตร ข้อนี้ เป็นอย่างนั้น
ธรรมที่อาตมภาพกล่าวไว้ดีแล้วนั้นแล เป็นธรรมสำหรับผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ไม่ใช่สำหรับ
ผู้มีมิตรเลว มีสหายเลว มีเพื่อนเลว มหาบพิตร ครั้งหนึ่ง อาตมภาพอยู่ที่นิคมของหมู่เจ้าศากยะ ชื่อว่า
นครกะ ในแคว้นสักกะ ครั้งนั้น ภิกษุอาณนทเข้าไปหาอาตมภาพถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั้น ณ ที่สมควร
มหาบพิตรได้กล่าวกับอาตมภาพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี
เป็นพรหมจรรย์ กิ่งหนึ่ง

อาตมภาพกล่าวว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น อาณนท อย่างกล่าวอย่างนั้น อาณนท ที่จริง ความ
เป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว อาณนท ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มี
เพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอุริยมรรค มีองค์ ๘ ทำอุริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

เมื่อเจริญให้มากแล้วขอที่ว่าความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์
ทั้งหมดทีเดียวนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้ ด้วยว่า เหล่าสัตว์ผู้มีชาติ(ความเกิด) เป็นธรรมดา ย่อมพ้น

^{๕๐} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๕๒/๑๕๒.

จากชาติ ผู้มีขรา(ความแก่)เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากขรา ผู้มีมรณะ(ความตาย)เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ(ความเศร้าโศก) ปรีทเวะ(ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส(ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ)เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นมิตรดี

อนันท์ ข้อที่ว่าความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว นั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล

เพราะเหตุนี้แล महाปิตร พระองค์พึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี พระองค์ผู้มีมิตรดี มีสหชาติ มีเพื่อนดี พึงอาศัย ธรรมอย่างหนึ่งนี้ คือความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่เถิด

มหาปิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาทอยู่ นางสนมผู้ตามเสด็จจักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาทอยู่ เอาเถิด แม้พวกเราก็จักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาทอยู่

มหาปิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาทอยู่ แม้พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ตามเสด็จจักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาทอยู่ เอาเถิด แม้พวกเราก็จักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ ประมาทอยู่

เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วกองทัพเสนาทั้งหลาย ชาวนิคมทั้งหลาย ไพร่ฟ้าประชาชนทั้งหลายก็จะไม่ประมาทตาม

มหาปิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาทอยู่ แม้พระองค์เองก็จักเป็นผู้ได้รับการคุ้มครอง รักษาแล้ว แม้ท้องพระคลังก็จักเป็นอันได้รับการ คุ้มครอง รักษาแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงตรัสเป็นพระคาถาว่า

“เมื่อปรารถนาโลกะยิ่ง ๆ ขึ้นไปบัณฑิตทั้งหลายย่อม

สรรเสริญความไม่ประมาทในการทำบุญ

บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมบรรลุประโยชน์ทั้งสอง

ธีรชนท่านเรียกว่า บัณฑิต

เพราะบรรลุประโยชน์ทั้งสอง คือ

ประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในภายหน้า”^{๕๐}

^{๕๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๕/๑๕๒-๑๕๕., ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๘๒-๔๘๐.

ในพระสูตรนี้ว่าด้วยพระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว เป็นธรรมสำหรับผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ไม่ใช่สำหรับผู้มีมิตรเลว มีสหายเลว มีเพื่อนเลว พระพุทธเจ้าตรัสว่าถูกต้อง ถ้าเราประพฤติธรรมมีธรรมแล้ว ย่อมมีมิตร มีสหาย มีเพื่อนที่ดีด้วย เมื่ออาศัยธรรมดังกล่าวก็จะเป็นผู้ไม่ประมาท บริวารแวดล้อมมหาบพิตรก็จะเป็นผู้ไม่ประมาทด้วยเช่นกัน ตลอดถึงประชาชนในแคว้นแคว้นก็จะไม่ประมาทตามมหาบพิตร สามารถคุ้มครองรักษาแม้กระทั่งท้องพระคลังและพระราชวัง ตลอดถึงแคว้นแคว้นด้วย

๓.๒.๑๔ บุคคลสูตร ว่าด้วยบุคคล ๔ ประเภท

พระสูตรเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถีเช่นเดิม ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรดังนี้ว่า มหาบพิตร บุคคล ๔ จำพวก^{๕๒} นี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

- (๑) บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป
- (๒) บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป
- (๓) บุคคลผู้สว่างมาแต่มีดีไป
- (๔) บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป

บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือตระกูลจัญฑฑาล ตระกูล ช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทษยะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำ และสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างฝืดเคือง เป็นแหล่งที่มา ของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาต มักไม่ได้ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่อง ประทีป และเขายังประพฤติกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

อุปมาเหมือนบุรุษไปจากความมืดสู่ความมืดมืด หรือไปจากความมืดมัว สู่ความมืดมัว หรือไปจากสายเลือดชั่วสู่สายเลือดชั่ว แม้นั้นใด มหาบพิตร ตลาคด กล่าวว่ บุคคลนี้มีอุปมาขนั้นนั้น บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป เป็นอย่างนี้แล

^{๕๒} ดูเทียบใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๘๕/๑๒๕., อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๖๘/๒๐๑-๒๐๒, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๔/๒๐๗.

บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูล ช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรด หรือตระกูลคนเทขชะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำ และสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างฝืดเคือง เป็นแหล่งที่หา ของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาต มักไม่ได้ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พอก และเครื่องประทีป แต่เขาประพฤติกายสุจริต วิสุจริต มโนสุจริต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อุปมาเหมือนบุรุษขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง หรือขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท แม้ฉันทิ มหาบพิตร ตถาคต กล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันทิ บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูล พราหมณมหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พอก และเครื่องประทีป แต่เขาประพฤติกายทุจริต วิทุจริต มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

อุปมาเหมือนบุรุษลงจากปราสาทสู่คอช้าง หรือลงจากคอช้างสู่หลังม้า หรือลง จากหลังม้าสู่บัลลังก์ หรือลงจากบัลลังก์สู่พื้นดิน หรือลงจากพื้นดินเข้าสู่ที่มืด แม้ฉันทิ มหาบพิตร ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันทิ บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูล พราหมณมหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พอก และเครื่องประทีป และเขาก็ประพฤติกายสุจริต วิสุจริต มโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อุปมาเหมือนบุรุษก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือก้าวไปด้วยดีจากหลัง ม้าสู่หลังม้า หรือก้าวไปด้วยดีจากคอช้างสู่คอช้าง หรือก้าวไปด้วยดีจากปราสาทสู่ปราสาท แม้ฉันทิ มหาบพิตร ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันทิ บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่างนี้แล

พระสูตรนี้ก็จะว่าด้วยเรื่องของบุคคล ๔ ประเภทกล่าวคือ บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป บุคคลผู้สว่างมาแต่มีดีไป และบุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป บุคคลที่น่าสรรเสริญก็คือ บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป พวกนี้มีชาติกำเนิดที่ไม่ดีนักแต่ก็ประพฤติกว้างอยู่ตลอดเมื่อตายไปแล้วก็ไปสู่ที่สุคติ และพวกที่สว่างมาและสว่างไป พวกนี้คงเสวนะรักษาความดีของตัวเองอยู่ตลอดเวลาไม่ทำให้ตกต่ำ ส่วนสองประเภทคือ มีดีมาดีไป และสว่างมาดีไปถือว่าเป็นจำพวกที่ไม่สร้างคุณงามความดีให้ปรากฏจึงมีที่ทุกติเป็นที่หวังได้

๓.๒.๑๕ อีสัตถสูตร ว่าด้วยทานที่ประกอบด้วยองค์ ๕ มีผลมาก^{๕๓}

พระสูตรนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลควรให้ทาน ณ ที่ไหน”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหาบพิตร จิตเลื่อมใสในที่ใดละ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทานที่ให้ในที่ไหนจึงมีผลมาก”

“มหาบพิตร บุคคลควรให้ทานในที่ไหน นั่นประการหนึ่ง และทานที่ให้ในที่ไหน จึงมีผลมาก นั่นประการหนึ่ง ทานที่ให้แก่ผู้มีศีลมีผลมาก ทานที่ให้ในผู้ทุศีลไม่มีผลมาก ด้วยเหตุนี้ อาตมภาพจักข้อนถามพระองค์ในปัญหาข้อนั้นบ้าง พระองค์พอพระทัย อย่างไรก็ดีสิ่งชี้แจงอย่างนั้น พระองค์จะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร ณ ที่นี้การยุทธ์พึงปรากฏเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ สงครามพึงประชิดกัน ถ้ากษัตริย์ หนุมเป็นผู้ไม่ได้ศึกษา ไม่ได้ฝึกปรือ ไม่มีความชำนาญ ไม่ได้ประลองการยิง เป็นคนขลาด หวาดสะดุ้ง มักวิงหนี มาอาสา พระองค์พึงชুবเลียงคนนั้นหรือ และพระองค์พึงต้องการคนเช่นนั้นหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่พึงชুবเลียงคนนั้น และข้าพระองค์ ไม่ต้องการคนเช่นนั้นเลย”

“ถ้าพราหมณ์หนุมเป็นผู้ไม่ได้ศึกษา ฯลฯ มาอาสา ฯลฯ ถ้าแพศย์หนุมเป็น ผู้ไม่ได้ศึกษา ฯลฯ มาอาสา ฯลฯ ถ้าศูทรหนุมเป็นผู้ไม่ได้ศึกษา ฯลฯ มาอาสา พระองค์พึงชুবเลียงคนนั้นหรือ และพระองค์พึงต้องการคนเช่นนั้นหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่พึงชুবเลียงคนนั้น และข้าพระองค์ ไม่ต้องการคนเช่นนั้นเลย”

“มหาบพิตร พระองค์จะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นว่าอย่างไร ณ ที่นี้การยุทธ์ พึงปรากฏเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ สงครามพึงประชิดกัน ถ้ากษัตริย์หนุมเป็นผู้ศึกษาดีแล้ว ได้

^{๕๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๕/๑๖๘-๑๗๑., ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๕๑๔-๕๒๑.

ฝึกปรือแล้ว มีความชำนาญ ได้ฝึกการยิงมาแล้ว ไม่เป็นคน ขลาด ไม่หวาดสะอุ้ง ไม่หลบหนี มา
อาสา พระองค์พึงชูปเลียงคนนั้นหรือ และพระองค์พึงต้องการคนเช่นนั้นหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงชูปเลียงคนนั้น และข้าพระองค์พึงต้องการคน
เช่นนั้น”

“ถ้าพราหมณ์หนุ่มเป็นผู้ศึกษาคิแล้ว ฯลฯ มาอาสา ฯลฯ ถ้าแพศย์หนุ่ม เป็นผู้ศึกษาคิ
แล้ว ฯลฯ มาอาสา ฯลฯ ถ้าศูทรหนุ่มเป็นผู้ศึกษาคิแล้ว ฯลฯ มาอาสา พระองค์พึงชูปเลียงคนนั้นหรือ
และพระองค์พึงต้องการคนเช่นนั้นหรือ”

“นั้นนั่นนั่นแล มหาบพิตร แม้หากว่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จาก
ตระกูลใด และกุลบุตรนั้นเป็นผู้ละองค์ ๕ เป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ทานที่ให้แล้วในกุลบุตรนั้น
จากตระกูลนั้น ย่อมมีผลมาก”

องค์ ๕ อะไรบ้างอันกุลบุตรนั้นละได้ คือ

- (๑) กามฉันทะ^{๕๔} (ความพอใจในกาม) อันกุลบุตรนั้นละได้
- (๒) พยาบาท (ความคิดปองร้าย) อันกุลบุตรนั้นละได้
- (๓) ถีนมิทระ (ความหดหู่และเซื่องซึม) อันกุลบุตรนั้นละได้
- (๔) อุทธัจจกุกุจจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) อันกุลบุตรนั้นละได้
- (๕) วิจิจจฉา (ความลึกลับสงสัย) อันกุลบุตรนั้นละได้ ๕๕

องค์ ๕ นี้แลอันกุลบุตรนั้นละได้

กุลบุตรนั้นเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ อะไรบ้าง คือ กุลบุตรนั้น

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วยศีลขันธของพระอเสขะ^{๕๖}
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วยสมาธิขันธของพระอเสขะ
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาขันธของพระอเสขะ
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุตติขันธของพระอเสขะ
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัสสนขันธของพระอเสขะ

กุลบุตรนั้นเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ทานที่ให้แล้วในกุลบุตรผู้ละองค์ ๕ ผู้
ประกอบด้วยองค์ ๕ ย่อมมีผลมาก

^{๕๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๑.

^{๕๕} คูเทียบ อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๘/๒๒๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๑/๕๕๕.

^{๕๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๕/๑๖๕.

ในพระสูตรนี้ก็จะว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้าว่า การให้ทานนั้นควรให้เวลาไหน ที่ไหน กับใครจึงจะได้ผลมาก พระพุทธเจ้าตรัสว่า การให้ทานนั้นให้เวลาไหนก็ได้ที่จริง เราต้องการจะให้ ที่ไหนก็ได้ แต่สำหรับผู้ที่จะให้นั้นหากอยากได้ผลมากต้องให้กับบุคคลเหล่านี้ คือ ผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผู้มีกิเลสเบาบาง ตลอดถึงผู้ที่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายจึงจะได้ผลบุญมากกว่าผู้ทุศีล ผู้ที่ยังมีกิเลสหนาอยู่

จากทั้งหมด ๑๕ พระสูตรที่นำมายกเป็นตัวอย่างในบทบาทการช่วยเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่พระองค์ทรงสนพระทัยในธรรมะ เมื่อสงฆ์หรือหาข้อยุติไม่ได้ก็จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถาม พระพุทธเจ้าก็จะทรงไขข้อสงสัยให้พระราชนำไปประพฤติปฏิบัติ และเป็นตัวอย่างแก่พระบรมวงศานุวงศ์ตลอดถึงกองทัพ และข้าราชการบริพารทั้งหลาย ตลอดถึงพสกนิกรในแคว้นแคว้นของพระองค์

๓.๓ บทบาทด้านการบัญญัติสิกขาในพระวินัย

ถ้าพูดถึงเรื่องพระวินัยของพระภิกษุในบวชพระพุทธศาสนา เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนมายุอยู่ การบัญญัติพระวินัยนั้นพระพุทธองค์ไม่ทรงบัญญัติไว้ก่อน เรื่องเกิดขึ้นแล้วได้ถามเจ้าภิกษุผู้ทำผิดแล้วจึงบัญญัติเป็นสิกขาบท และเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งการดำเนินคดีประณาม กล่าวขาน โพนทนา จากพระมหากษัตริย์ พราหมณ์ ประชาชน ตลอดถึงเพื่อนสหพรหมจรรย์ด้วยกันจึงเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นข้อๆ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ให้ความอุปถัมภ์แก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี มีบทบาทต่อการบัญญัติสิกขาบทในพระวินัยอยู่หลายประการซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

๓.๓.๑. สิกขาบทว่าด้วยกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบ^{๕๗}

สมัยนั้นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน^{๕๘} เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นครั้งนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงยกกองทัพออกรบ^{๕๙} พวกภิกษุทัพพัศคีย์ก็ออกไปเพื่อชมกองทัพที่กำลัง

^{๕๗} วิ.ม. (ไทย) ๒/๓๑๑/๔๕๑., ดูเทียบ วิ.ม.อ. (ไทย) ๒/๖๑๖-๖๑๗.

^{๕๘} กรมการศาสนา, พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน ตอนว่าด้วยพระวินัย, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐. แสวง อุคฺมฺสรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๒๕- ๔๓๒.

^{๕๙} แสวง อุคฺมฺสรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๒๕- ๔๓๒.

เคลื่อนขบวนออกรบ^{๖๐} พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุฉัพพัคคีย์^{๖๑} กำลังเดินมา แต่ไกล ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรับสั่งให้นิมนต์มา แล้วตรัสถามว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย พวกท่านมาทำไมกัน”

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ตอบว่า มาเยี่ยมมหาบพิตร พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่าเป็นการไม่สมควรเพราะนี่คือการเตรียมกองทัพออกรบ พวกพลทหารทั้งต่างการดำเนินคดี เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบรับสั่งให้ประชุม และทรงสอบถามพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ว่าได้ทำอย่างไรที่คนทั้งหลายเขาดำเนินคดีหรือเปล่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ก็ยอมรับว่าจริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า โมฆบุรุษทั้งหลาย โฉนพวกเธอจึงไปคุกกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบเล่า โมฆบุรุษทั้งหลายการกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ” แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้

“โย ปน ภิกขุ อุตฺตมฺ อสูริยํ ทสฺส นาย คจฺเจยฺย, ปาจิตฺตียนฺติ”^{๖๒} ก็ ภิกษุใดไปคุกกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบ ต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๖๓}

ในสิกขาบทนี้พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นความไม่เหมาะสมของภิกษุฉัพพัคคีย์ที่ออกไปคูขบวนทัพเคลื่อนขบวนออกรบ ซึ่งไม่ใช่กิจของภิกษุทำให้เหล่าทหารทั้งหลายตลอดชาวบ้านก็ติเตียนการกระทำของภิกษุฉัพพัคคีย์ เรื่องถึงพระพุทธเจ้าทรงเรียกประชุมสงฆ์แล้วไต่ถามความเป็นจริง แสดงโทษของการกระทำอย่างนั้นแล้วบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุไปคุกกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบ ไม่เช่นนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์

๓.๓.๒. สิกขาบทว่าด้วยการเล่นน้ำ^{๖๔}

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุสัตตรสวัคคีย์ เล่นน้ำในแม่น้ำอจิรวดี เวลานั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลประทับอยู่ที่ปราสาทชั้นบนกับพระนางมัลลิกาเทวี พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น

^{๖๐} พระมหาบุญเลิศ ฐานทินฺโน และคณะ (รวบรวมและเรียบเรียง), อริยวินัย รวบรวมจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓๒.

^{๖๑} ฉัพพัคคีย์ ประกอบไปด้วย ๖ คน คือ ปันชกะ ๑ โลหิตกะ ๑ เมตติยะ ๑ ภูมมชกะ ๑ อัสสชิ ๑ ปุณฺณพสุกะ ๑ บวชแล้ว เรียกว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ แปลว่า ภิกษุมิพวก ๖ , วิ.มหา.อ.(ไทย) ๑/๓/๖๓๑.

^{๖๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๑๑/๓๒๐.

^{๖๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๑๑/๔๕๒.

^{๖๔} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๓๕/๔๗๐.

พวกภิกษุสัตตสวัคคีย์เล่นน้ำอยู่ในแม่น้ำอจิรวดี ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้ว จึงรับสั่งกับพระนางมัลลิกาเทวีดังนี้ว่า^{๖๕} “น้องมัลลิกา นั้นพระอรหันต์เหล่านั้นกำลังเล่นน้ำ”^{๖๖}

พระนางกราบทูลว่า “พระผู้มีพระภาคคงจะยังมีได้ทรงบัญญัติสิกขาบทหรือภิกษุเหล่านั้นยังไม่รอบรู้พระบัญญัติเป็นแน่ พระพุทธเจ้าข้า” พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงมีพระดำริดังนี้ว่า “ด้วยอุบายอย่างไรหนอที่ทำให้เราไม่ต้องกราบทูลพระผู้มีพระภาค และพระผู้มีพระภาคจะทรงทราบได้ว่าภิกษุเหล่านั้นเล่นน้ำกัน”

ครั้นแล้วพระเจ้าปเสนทิโกศลจึงรับสั่งให้นิมนต์พวกภิกษุสัตตสวัคคีย์มา แล้วถวายน้ำอ้อยงบเป็นอันมากแก่ภิกษุเหล่านั้นด้วยรับสั่งว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายโปรดถวายน้ำอ้อยงบนี้แก่พระผู้มีพระภาค”

พวกภิกษุสัตตสวัคคีย์นำน้ำอ้อยงบนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับครั้นถึงแล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า “พระเจ้าปเสนทิโกศลถวายน้ำอ้อยงบนี้แก่พระผู้มีพระภาค พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระราชาพบพวกเธอที่ไหน” พวกภิกษุสัตตสวัคคีย์กราบทูลว่า “พระราชาพบพวกข้าพระพุทธเจ้ากำลังเล่นน้ำอยู่ในแม่น้ำอจิรวดี พระพุทธเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าได้ทรงดำนิโทษ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทนั้นว่า “อุทเท หสฺสรมฺเม ปาจิตฺตียนฺตุ”^{๖๗} ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะเล่นน้ำ^{๖๘}

ในสิกขาบทนี้ภิกษุสัตตสวัคคีย์เล่นน้ำในแม่น้ำอจิรวดี พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับอยู่บนปราสาทเห็นเช่นนั้น ก็ออกอุบายให้พระผู้มีพระภาคทราบว่ภิกษุเล่นน้ำ โดยการนิมนต์ภิกษุเหล่านั้นมารับการถวายน้ำอ้อยงบ เพื่อไปถวายพระผู้มีพระภาคอีกที่หนึ่ง เมื่อภิกษุเหล่านั้นเข้าเฝ้าและถวายน้ำอ้อยงบ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลถวายพวกเธอที่ไหน เธอทำอะไรอยู่ พระผู้มีพระภาคก็ทรงทราบว่ภิกษุเหล่านั้นเล่นน้ำ เมื่อพระผู้มีพระภาคทราบเรื่องทั้งหมดก็เรียกประชุมสงฆ์และชี้โทษของการเล่นน้ำ แล้วทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุเล่นน้ำ หากใครล่วงละเมิดต้องอาบัติปาจิตตีย์

^{๖๕} แสวง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินติง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔๖.

^{๖๖} คูเทียบ วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๓๕/๓๓๒.,

^{๖๗} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๓๖/๓๓๓.

^{๖๘} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๓๖/๔๓๑.

๓.๓.๓. สิกขาบทว่าด้วยการเข้าเขตพระราชฐานชั้นใน^{๖๕}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ขอให้พระพุทธเจ้าส่งภิกษุไปสอนธรรมแก่พระองค์และเหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ในพระราชวัง พระพุทธเจ้าจึงได้ส่งพระอานนท์เป็นครูสอนธรรมให้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลและพระมเหสีเป็นประจำ เข้าวันหนึ่งพระอานนท์เข้าไปยังตำหนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางมัลลิกาทรงทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรีบลุกขึ้น พระญาติทรงจึงเลื่อนหลุคท่านพระอานนท์จึงกลับแต่ไกล^{๖๖} พอไปถึงอารามแล้วก็เล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง เรื่องก็ทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงไต่ถามความเป็นจริง พระอานนท์ก็ทรงกราบทูลความจริงทุกประการ แล้วพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า

“โย ปน ภิกขุ รัญโญ ขตุตติยสุส มุทฺธาภิสิตฺตสุส อนิกฺขนฺตราชเก อนิกฺคตฺรตนเก ปุพฺเพ อปฺปฏิสฺวิทิตฺ อินฺทจิลฺลํ อติกกามเมยฺย, ปาจิตฺตियฺนฺติ.”^{๖๗} ก็ ภิกษุใดไม่ได้รับแจ้งล่วงหน้า ก้าวล่วงธรรมเนียมประตู่เข้าไปในตำหนักที่บรรทมของพระราชอาเป็นผู้เป็นภักดิ์ที่ ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ที่พระราชายังไม่เสด็จออกที่นางรัตนะยังไม่เสด็จออก ต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๖๘}

ในสิกขาบทนี้พระอานนท์ไปสอนธรรมแก่เหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ แต่ในเช้าวันหนึ่งเมื่อพระอานนท์ไปถึงประตู พระนางมัลลิกาเห็นพระอานนท์เดินมาพระนางรีบลุกทำให้ภูษาเลื่อนหลุคลง พระอานนท์ก็เดินกลับ และเล่าให้เหล่าภิกษุทั้งหลายฟัง เรื่องนี้ก็ทราบถึงพระพุทธเจ้าตรัสเรียกประชุมสงฆ์พร้อมทั้งแสดงโทษของการเข้าพระราชฐานก่อนได้รับอนุญาต จึงบัญญัติเป็นสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุก้าวล่วงธรรมเนียมประตู่เข้าไปในตำหนักเมื่อยังไม่ได้รับแจ้งล่วงหน้า

๓.๓.๔. สิกขาบทว่าด้วยการบวชให้สตรีผู้เป็นโจร

สมัยนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นในกรุงเวสาลี^{๖๙} ชายาของเจ้าลิจฉวีวงศ์หนึ่งประพฤตินอกใจพระสวามี เมื่อเจ้าลิจฉวีทั้งหลายจะฆ่านางเมื่อนางทราบโทษของตนเองว่าจะต้องโดนประหาร นางจึงหนีไปยังกรุงสาวัตถี เข้าไปขอบวชกับพวกเดียรถีย์ พวกเดียรถีย์ก็ไม่บวชให้ นางจึงไปหาภิกษุณีเพื่อขอบวชพวกภิกษุณีทั้งหลายไม่บวช

^{๖๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๔-๔๕๗/๕๕๕-๕๕๐., วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๘๐๐-๘๐๖.

^{๖๖} พระมหานุกุลเสศ ฐานาทินุ โน และคณะ (รวบรวมและเรียบเรียง), อริยวินัย รวบรวมจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖๗.

^{๖๗} วิ.มหา.(บาลี) ๒/๔๕๘/๔๑๕.

^{๖๘} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๔๕๘/๕๕๐., วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๘๐๖.

^{๖๙} วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๖๘๒/๓๐.

ให้ จากนั้นก็ขอไปหาภิกษุณีอุลลันทาอวดของมีค่าแล้วขอบวช ภิกษุณีนับรับเอาสิ่งของแล้วบวชให้นาง

ต่อมา เจ้าลิจฉวินันท์ตามหาสตรีดังกล่าวไปจนถึงกรุงสาวัตถี พบนางอยู่ในสำนักของภิกษุณี จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล เพื่อขออนุญาตจับนาง ซึ่งเวลานี้เป็นภิกษุณีแล้ว

พระเจ้าปเสนทิโกศลเมื่อทรงทราบอย่างนั้น ก็ตรัสว่า “ถ้านางบวชอยู่ในสำนักภิกษุณีใครๆ ก็ทำอะไรไม่ได้ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ขอให้นางประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” จากนั้นเจ้าลิจฉวินันท์ดำนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เพราะเหตุอะไรพวกภิกษุณีจึงบวชให้สตรีผู้เป็นโจร”

เรื่องก็เริ่มใหญ่ขึ้นๆ ภิกษุณีก็ได้แจ้งเรื่องให้ภิกษุทราบ ฝ่ายภิกษุก็นำเรื่องนั้นไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงประชุม และตรัสถามความเป็นมาของปัญหาทั้งหมด ถามความจริงกับนางอุลลันทาภิกษุณี นางก็กราบทูลตามความเป็นจริงทุกประการ แล้วพระองค์ทรงแสดงโทษของการกระทำอย่างนั้นพร้อมทั้งบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุณีทั้งหลายปฏิบัติตามว่า

“ยา ปน ภิกษุณี ชาน์ โจรี วชฺฉวิตฺติ อนปฺโลเกควา ราชานํ วา สงฺฆํ วา คณํ วา ปุคฺคํ วา เสณิํ วา อณฺณตฺร กบฺปา วุฏฺฐาเปยฺย, อยมฺปิ ภิกษุณี ปฐฺมาปตฺติกํ ฆมฺมํ อापนฺนา นิสฺสารณิยํ สงฺฆาติเสสนฺติ.”^{๑๔} ก็ภิกษุณีใคร่อยู่ไม่บอกพระราชา สงฆ์ คณะ สมาคม หรือ กลุ่มชนให้ทราบบวชให้สตรีผู้เป็นโจรซึ่งเป็นที่รู้กันว่าต้องโทษประหาร เว้นไว้แต่สตรีที่สมควร แม้ภิกษุณีนี้ก็ต้องธรรมคือสังฆาติเสสที่ชื่อว่าปฐมาปตติกะนิสสารณิยะ”^{๑๕}

ในสิกขาบทนี้กล่าวถึงชายของเจ้าลิจฉวีประพฤตินอกใจพระสวามี นางมีความผิดจะถูกลงโทษ จึงหนีออกจากเมืองมาขอบวชในกรุงสาวัตถี โดยขอบวชในสำนักของภิกษุณีอุลลันทาด้วยการอวดของมีค่าแล้วขอบวช ซึ่งก่อนหน้านี้นางไปสำนักของภิกษุณีที่ไหนก็ไม่ยอมบวชให้ ต่อมาพระเจ้าลิจฉวีทราบว่ นางบวชเป็นภิกษุณีแล้วก็ตามมาเจอและจะจับนาง แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงห้ามเอาไว้ เรื่องทั้งหมดทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเรียกประชุมสงฆ์ชี้ให้เห็นโทษของการทำอย่างนั้นแล้วบัญญัติเป็นสิกขาบทให้ภิกษุณีประพฤติตามคือ ภิกษุณีใดบวชให้สตรีผู้เป็นโจรที่ต้องโทษประหาร ไม่บอกแก่พระราชา เว้นไว้แต่หญิงที่สมควร ภิกษุณีนั้นต้องสังฆาติเสส

^{๑๔} วิ.ภิกษุณี. (บาลี) ๓/๖๘๓/๒๗.

^{๑๕} วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๖๘๓/๓๑.ดูเทียบ วิ.ภิกษุณี.อ.(ไทย) ๓/๕๑.

๓.๓.๕. สิกขาบทว่าด้วยการขอผ้าห่มหนาในฤดูหนาว^{๓๖}

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาเป็นพหูสูต เป็นนักพูด แก่ล้าแล้ว สามารถกล่าวธรรมีกถา สมัยนั้นในฤดูหนาว พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงผ้ากัมพลราคาแพงเข้าไปหาภิกษุณีอุลลันทาถึงที่อยู่ ทรงอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ภิกษุณีอุลลันทาชี้แจงให้พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรเห็นชัด ชวนให้ขอรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจารย์แก่ล้า ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา ลำดับนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลถวายผ้ากัมพลผืนนั้นแก่ภิกษุณีอุลลันทา เสด็จจากจากที่ประทับนั่งทรงอภิวัตภิกษุณีอุลลันทาแล้วทำประทักษิณเสด็จจากไป พวกชาวบ้านคำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พวกภิกษุณีเป็นคนมักมากไม่สันโดษ โฉนจึงออกปากทูลขอผ้ากัมพลจากพระราชาราชเจ้า” เรื่องก็ทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสเรียกประชุมสงฆ์แล้วก็ไต่ถามความเป็นจริง เมื่อภิกษุณีอุลลันทาขอรับว่าออกปากทูลขอผ้ากัมพลจากพระราชาราชเจ้าจริง พระพุทธองค์ก็ทรงชี้โทษของการกระทำอย่างนั้นและได้บัญญัติเป็นสิกขาบทให้ภิกษุณีทั้งนำไปปฏิบัติ คือ

“ครุปาปุณณ ปน ภิกขุณียา เจตาเปนุติยา จตุกุกัสปรหม์ เจตาเปตพุพฺ, ตโต เจ อุตฺตริ เจตาเปยฺ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยนฺติ.”^{๓๗} ก็ภิกษุณีเมื่อจะขอผ้าห่มหนา^{๓๘} ฟังขอได้เพียงราคา ๔ กังสะเป็นอย่างมาก ถ้าขอเกินกว่านั้น ต้องอาบัตินิสสคฺคิยํปาจิตฺตีย์”

ในสิกขาบทนี้ก็จะว่าด้วยภิกษุณีอุลลันทาเป็นพหูสูต แสดงธรรมได้แตกฉาน วันหนึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวได้แสดงธรรมถวายพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงเลื่อมใสไม่รู้จะถวายอะไร ก็ถามนางภิกษุณีนางก็ตอบว่าถวายผ้ากัมพลที่พระองค์มีนั้นแหละ เมื่อพวกชาวบ้านรู้เขาก็ต่างดิเตียน กล่าวโทษต่างๆ นานา จนเรื่องทราบถึงพระพุทธเจ้าพระองค์ตรัสเรียกประชุมสงฆ์ชี้โทษแห่งการกระทำอย่างนั้นแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุณีปฏิบัติตามคือ ภิกษุณีเมื่อจะขอผ้าห่มหนา ฟังขอได้เพียงราคา ๔ กังถ้าขอมากกว่านั้นต้องนิสสคฺคิยํปาจิตฺตีย์

๓.๓.๖. สิกขาบทว่าด้วยการขอผ้าห่มหนาในฤดูร้อน^{๓๙}

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุณีอุลลันทาเป็นพหูสูต เป็นนักพูด แก่ล้าแล้ว สามารถกล่าว

^{๓๖} วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๓๘๕/๑๑๘-๑๑๙.

^{๓๗} วิ.ภิกขุณี.(บาลี) ๓/๓๘๔/๘๓.

^{๓๘} วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๓๘๔/๑๑๙., ดูเทียบ วิ.ภิกขุณี.อ.(ไทย) ๓/๑๖๖.

^{๓๙} วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๓๘๘/๑๒๒-๑๒๓.

ธรรมีกถา สมัยนั้นในฤดูร้อน พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงผ้าเปลือกไม้ราคาแพง เข้าไปหาภิกษุณี
 อุลลันทาถึงที่อยู่ ทรงอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ภิกษุณีอุลลันทาชี้แจงให้พระเจ้า
 ปเสนทิโกศลผู้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรให้เห็นชัด ชวนให้อวยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาณา
 แกล้วกล้าปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเกิดศรัทธา
 เลื่อมใสจึงตรัสถามว่า “แม่เจ้า ท่านต้องการสิ่งใดก็โปรดได้ออกเถิด” ภิกษุณีอุลลันทานั้นทูลว่า
 “ขอถวายพระพร ถ้าพระองค์มีพระราชประสงค์จะพระราชทาน ก็ขอได้โปรดพระราชทานผ้า
 เปลือกไม้ผืนนี้เถิด”

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลถวายผ้าเปลือกไม้ผืนนั้นแก่ภิกษุณีอุลลันทาเสด็จจาก
 ที่ประทับนั่งแล้วทรงอภิวาทภิกษุณีอุลลันทาแล้ว ทำประทักษิณเสด็จจากไป พวกชาวบ้านคำหมิ
 ประณาม โพนทะนาว่า “พวกภิกษุณีเป็นคนมักมากไม่สันโดษ ไฉนจึงออกปากทูลขอผ้าเปลือกไม้
 จากพระราชाल่า” ทำให้เรื่องนี้ทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสเรียกให้ประชุมสงฆ์และตรัส
 ถามความจริง ภิกษุณีอุลลันทาก็กราบทูลตามความเป็นจริงทุกประการ จากนั้นพระองค์ทรง
 ชี้ให้เห็น โทษแล้วบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุณีทั้งหลายนำไปปฏิบัติคือ

“ลหุปาปุณณิ ปน ภิกขุณียา เจตาเปนุติยา อหุตเตยฺยกัมปรมิ เจตาเปตพฺพํ, ตโต เจ
 อุตฺตริ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยนฺติ.”^{๕๐} ก็ภิกษุณีเมื่อจะขอผ้าห่มบาง ฟังขอได้เพียงราคา ๒
 กังสะครึ่งเป็นอย่างมาก ถ้าขอเกินกว่านั้น ต้องอาบัตินิสคคิยปาจิตตีย์^{๕๑}

ในสิกขาบทนี้ก็เป็นไปตามทำนองสิกขาบทก่อนหน้านี้ แต่เป็นฤดูร้อนภิกษุณีอุลลันทา
 แสดงธรรมแก่พระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์เลื่อมใสแล้วถามนางว่าต้องการให้ถวายอะไร นาง
 ภิกษุณีก็ตอบว่าให้ถวายเปลือกไม้ที่พระองค์มีอยู่ เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลถวายแล้ว ชาวบ้านต่าง
 รู้เข้ากตียิน โพนทะนา นางภิกษุณีสารพัดจนทราบถึงพระพุทธเจ้าพระองค์ก็ทรงเรียกประชุมสงฆ์
 พร้อมทั้งแสดงโทษของการกระทำอย่างนั้นและบัญญัติสิกขาบทว่า ห้ามให้ภิกษุณีขอผ้าห่มบาง
 หากขอได้ก็เพียงราคา ๒ กังสะครึ่งเป็นอย่างมาก ถ้าขอเกินกว่านั้นต้องนิสคคิยปาจิตตีย์

๓.๓.๗. สิกขาบทว่าด้วยการต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ

สมัยนั้น ท่านพระอุปัณฑกยบุตรได้รับคำกับพระเจ้าปเสนทิโกศลว่าจะเข้าจำ
 พรรษาในวันเข้าพรรษาต้น ท่านกำลังไปอวาสนั้น ระหว่างทางได้เห็นอวาส ๒ แห่ง มีจิ๋วมาก

^{๕๐} วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๗๘๕/๘๕.

^{๕๑} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๗๘๕/๑๒๓.

แล้วได้มีความคิดดังนี้ว่า “ถ้ากระไรเราพึงเข้าจำพรรษาในอาวาส ๒ แห่งนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้จิ๋วเป็นอันมากจักเกิดขึ้นแก่เรา” จึงเข้าจำพรรษาในอาวาส ๒ แห่งนั้น^{๘๒}

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดำหนิ ประณาม โปนทะนาว่า “โฉน พระคุณเจ้าอุปนันทศากยบุตรได้รับคำต่อเราว่าจะเข้าจำพรรษาแล้ว จึงได้ทำให้คลาดจากคำพูดเสียเล่า พระผู้มีพระภาคทรงดำหนิการกล่าวเท็จ ทรงสรรเสริญการงดเว้นจากการกล่าวเท็จ โดยประการต่างๆ มิใช่หรือ” เรื่องนี้ภิกษุทั้งหลายทราบต่างก็ดำหนิพระอุปนันทศากยบุตรเป็นอันมาก เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบแล้วตรัสเรียกประชุมสงฆ์ พร้อมทั้งสอบถามความจริงจากพระอุปนันทศากยบุตรว่าเป็นจริงตามนั้นหรือไม่ พระอุปนันทศากยบุตร กราบทูลความจริงทุกประการ แล้วพระพุทธเจ้าทรงดำหนิการกล่าวเท็จ สรรเสริญการงดเว้นจากการกล่าวเท็จ โดยประการต่างๆ แล้วทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย^{๘๓} ก็ในกรณีนี้ ภิกษุรับคำไว้ว่าจะเข้าจำพรรษาในวันเข้าพรรษาดันภิกษุ นั้นกำลังไปอาวาสนั้น ระหว่างทางได้เห็นอาวาส ๒ แห่ง มีจิ๋วมากแล้วได้มีความคิดดังนี้ว่า “ถ้ากระไร เราพึงเข้าจำพรรษาในอาวาส ๒ แห่งนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จิ๋วเป็นอันมากจักเกิดขึ้นแก่เรา” แล้วเข้าจำพรรษาในอาวาส ๒ แห่งภิกษุทั้งหลาย วันเข้าพรรษาดันของภิกษุ นั้นไม่ปรากฏและเธอต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ”

ในสิกขาบทนี้ก็จะว่าด้วยภิกษุอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ กล่าวคือ พระอุปนันทศากยบุตรรับนิมนต์จากพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้วว่าจะอยู่จำพรรษาในอาวาสที่พระเจ้าปเสนทิโกศлниมนต์ไว้ แต่พระอุปนันทศากยบุตร ไปเห็นอาวาสที่มีลาภสักการะเยอะก็เลยไปจำพรรษาที่อาวาสแห่งนั้น ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่พอพระทัยเป็นอย่างมาก ดำหนิ ดิเตียนต่างๆ นานา ว่าเป็นพระภิกษุในพระศาสนาพระผู้มีพระภาคตรัสว่าไม่ควรมุสาไม่ใช่หรือ จนเรื่องบานปลายพระผู้มีพระภาคทราบเข้าตรัสเรียกประชุมสงฆ์และถามพระอุปนันทศากยบุตร พระอุปนันทศากยบุตรก็ทูลตามความเป็นจริงทุกประการจากนั้นพระองค์ก็ทรงแสดงโทษของการกระทำอย่างนั้น และชี้แจงว่าการทำอย่างนั้นจะต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ

^{๘๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐๖/๓๒๓-๓๒๔, อุเทียบ วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๐๖/๒๘๘-๒๘๙.

^{๘๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐๗/๓๒๔., อุเทียบ วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๐๗/๒๘๙.

๓.๔ บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนา

อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนานั้นจำเป็นต้องชำระให้หมดไป เพื่อความอยู่
ผาสุกของเหล่าพุทธบริษัททั้งหลาย ซึ่งบุคคลที่ทำให้อธิกรณ์นั้นสงบไปก็ต้องอาศัยเหล่าพุทธ
บริษัททั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ตลอดถึงพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้เป็นใหญ่
ในถิ่นนั้นๆ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เป็นหนึ่งในบุคคลที่มีบทบาทในการช่วยระงับอธิกรณ์
ในพระพุทธศาสนาเป็นต้นว่า

๓.๔.๑ ภิกษุณีผู้เป็นมารดาของพระกุมารกัสสปะ^{๘๔}

ธิดาเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ผู้หนึ่ง ได้ไปขออนุญาตสามีเพื่อบวชเป็นภิกษุณี เมื่อเข้าไป
บวชนั้นได้ไปอยู่ในสำนักของนางภิกษุณีของฝ่ายพระเทวทัตเพราะความไม่รู้ ธิดาเศรษฐีผู้นี้
ตั้งครภร์มาตั้งแต่ก่อนบวชเป็นภิกษุณีแต่นางไม่รู้ พอเข้าไปอยู่ในสำนักภิกษุณีไม่นานครภร์ของ
นางก็เริ่มโตขึ้นๆ พวกภิกษุณีทั้งหลายจึงพานางเข้าไปพบพระเทวทัต พระเทวทัตก็ได้สั่งให้นางสึก
ออกไปเป็นภรรยาสามีเดิม แต่นางได้แจ้งแก่ภิกษุณีอื่นๆว่า นางไม่ได้ตั้งใจบวชเป็นภิกษุณีอยู่ใน
ฝ่ายพระเทวทัต แต่มาอยู่เพราะความไม่รู้ของท่านได้โปรดพานางไปเข้าเฝ้าพระศาสดาที่พระเชตวัน
ด้วยเถิด ต่อมานางก็ได้ถูกพาตัวไปเข้าเฝ้าพระศาสดา พระศาสดาทรงทราบเป็นอย่างดีว่านาง
ตั้งครภร์ตั้งแต่ก่อนที่จะมาบวชเป็นภิกษุณี แต่เพื่อจะไม่ให้เกิดข้อครหาในภายหลัง จึงได้รับสั่งให้
คนไปเชิญพระเจ้าปเสนทิโกศล มหาอนาถปิณฑิกเศรษฐี จุลอนาถปิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา
และบุคคลในตระกูลใหญ่อื่นๆมาเฝ้า แล้วรับสั่งให้พระอุบาลีเถระชำระอธิกรณ์ในครั้งนี้
โดยมีพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นประธาน นางวิสาขาได้นำนางภิกษุณีผู้มีครภร์เข้าไปอยู่ในม่าน
แล้วทำการตรวจสอบตามมือเท้าสะดือและท้องของนางก็แน่ใจว่านางตั้งครภร์มา ตั้งแต่ตอนเป็น
ฆราวาส จึงได้นำเรียนพระอุบาลีได้ทราบ พระอุบาลีจึงได้ประกาศในท่ามกลางคณะบุคคลที่ชุมนุม
ที่นั่นว่านางภิกษุณีเป็นผู้บริสุทธิ์ เมื่อตั้งครภร์ครบ ๑๐ เดือน นางภิกษุณีก็ได้คลอดบุตรเป็นเพศ
ชายและถูกพระเจ้าปเสนทิโกศลนำไปทรงเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมและทรงตั้งชื่อว่า กุมารกัสสปะ
เมื่อทารกกุมารกัสสปะอายุได้ ๗ ขวบ และทราบว่ามารดาของตนเป็นภิกษุณี ก็ได้แอบบวชเป็น
สามเณร อยู่ในสำนักของพระศาสดา เมื่อได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้วจึงได้นำมาว่า กุมารกัสสปะ
เถระ ท่านกุมารกัสสปะเถระ ได้เรียนพระกัมมัฏฐานจากพระศาสดาแล้วเข้าอยู่ในป่า และได้บำเพ็ญ
สมณธรรมอย่างไม่ลดละ ชั่วเวลาไม่นานนักก็ได้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์ หลังจากสำเร็จเป็นพระ
อรหันต์แล้ว ท่านก็ยังอยู่ในป่าต่อไปเป็นเวลา ๑๒ ปี

^{๘๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๒๐๓-๒๐๘.

ในเรื่องการระงับอธิกรณ์กรณีมารดาของพระกุมารกัสสปะที่ท้องก่อนที่จะมาบวชเป็นภิกษุณี พอมาบวชแล้วท้องก็โตทำให้ชาวเมืองต่างโพนทะนาว่านางนั้นเป็นภิกษุณีท้องได้อย่างไร จึงต้องทำการไต่สวนกัน โดยพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเป็นประธานในการดำเนินการทั้งหมดพร้อมทั้งอนุเคราะห์สถานที่ จนในที่สุดก็ทราบว่ นางภิกษุตั้งครรภ์ก่อนที่จะมาบวช จะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีส่วนในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก

๓.๕ บทบาทด้านการพยากรณ์จากพระมหาสุบิน ๑๖ ประการ

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีบทบาทอย่างมากในปัจจุบันนี้ เนื่องจากพระสุบินของพระองค์ถูกนำมาเขียนเป็นหนังสือเผยแพร่กันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการทำนายพระสุบินนิมิตของพระองค์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์เอาไว้ว่าในอนาคตจะมีปรากฏการณ์อย่างไรเกิดขึ้นบ้างนี้คือฝ่ายของศาสนาพุทธ

ส่วนศาสนาคริสต์ก็มีการทำนายเช่นกันกล่าวคือ นอสตราดามุส หรือมิเชล เดอ นอสเตรอดัม นอสตราดามุส (Michel de Nostredame Nostradamus)^{๘๕} หากเอ่ยชื่อแล้วไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าไม่รู้ ซึ่งเป็นนักโหราศาสตร์ที่คนทั้งโลกต้องตกตะลึงกับคำทำนายที่แม่นยำดูจตาเห็น นอสตราดามุสยังเป็นถึงแพทย์ เกษัตริกร นักสมุนไพร นักพฤกษศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์ นักดาราศาสตร์ นักการตลาด นักเขียน นักโหราศาสตร์ นักคิด นักปฏิรูป นักโหราศาสตร์^{๘๖} และยังเป็นนักวิทยาศาสตร์อีกด้วย^{๘๗} ซึ่งได้ทำนายถึงการสิ้นสุดของโลกมนุษย์ และทำนายถึงอนาคตของมนุษยชาติ

ในปัจจุบันนี้คนทั้งโลกต่างก็ให้ความสนใจเกี่ยวกับการสิ้นสุดของโลก โลกแตกบ้าง น้ำท่วมโลกบ้าง ทำให้นักวิทยาศาสตร์ นักดาราศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายพยายามหาที่มาและความเป็นไปได้ตลอดเวลา แต่พระพุทธศาสนาเรานั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงทำนายไว้แล้วเมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีล่วงมาแล้ว และสิ่งที่พระองค์ทรงทำนายไว้นั้นกำลังเกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน เช่น ฝนไม่ต้องตามฤดูกาล ปัญหาการทำแท้ง ผู้หญิงมีลูกตั้งแต่ยังเล็ก เป็นต้น

^{๘๕} คูประวัติเพิ่มเติมใน Edgar leoni, *Nostradamus and His prophecies*, (New york: Exposition,2000), p.15.

^{๘๖} พ. สุวรรณ, *โลกวินาศ (เพราะโลกร้อน) : พุทธทำนายและนอสตราดามุส*, (กรุงเทพมหานคร : หจก. เมื่อดทราย พรินติ้ง, ๒๕๕๑), หน้า ๗๑.

^{๘๗} สรเมธี วชิรปราการ, *พระพุทธเจ้าพยากรณ์ นอสตราดามุสทำนาย*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๐), หน้า ๘๘.

สำหรับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการประพฤติปฏิบัติจะไม่หึงมงายเกี่ยวกับความเชื่อ การทำนาย เหมือนนักโหราศาสตร์ในศาสนาอื่นๆ แต่การทำนายของพระพุทธเจ้าขึ้นเกิดจากความฝันหรือสุบินนิมิตของพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นสำคัญจึงทำให้เกิดพุทธพยากรณ์หรือพุทธทำนาย^{๘๘}

ความฝัน หรือ ฝัน หมายถึง น. การเห็นเป็นเรื่องราวเมื่อหลับ, โดยปริยายหมายถึงการนึกเห็นในขณะที่ตื่นอยู่ ซึ่งไม่อาจจะเป็นจริงได้ ก. เห็นเป็นเรื่องราวเมื่อหลับ, นึกเห็น, นึกเห็นสิ่งที่เป็นไปได้^{๘๙} ในประวัติศาสตร์จะเห็นว่าพระมหากษัตริย์มีโหรเป็นที่ปรึกษา มีหน้าที่คอยทำนายเหตุการณ์ ที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าอย่างสม่ำเสมอให้ได้ทรงเตรียมพร้อมตลอดเวลา

ซิกมันด์ فروยด์ (Sigmund Freud)^{๙๐} ศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยาวิเคราะห์ (Psycho Analysis) ให้ทรรศนะอธิบายว่า ความฝันเกิดจากความต้องการทางจิต ที่จะให้สมปรารถนาซึ่งอยู่ในจิตใต้สำนึกแล้วมาแสดงออกตอนนอนหลับ فروยด์ได้แยกแยะให้เห็นสภาพจิตใจขณะหลับและเกิดฝัน สรุปว่าไม่เชื่อว่าความฝันจะทำนายเหตุการณ์ข้างหน้าได้ แต่เชื่อเรื่องมูลเหตุของการพบเห็นของผู้ฝันเกิดปรากฏในความคิด จนกลายเป็นสาเหตุดังกล่าว^{๙๑}

ด้านพระพุทธศาสนาในคัมภีร์สารัตถสังคหะ ได้กล่าวถึงมูลเหตุในการฝันว่าเนื่องมาจากเหตุในเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ธาตุโทษะ ฝันเนื่องจากธาตุในร่างกายไม่ดี เช่น กินอิ่มเกินไปท้องเสีย หรือเจ็บป่วยแล้วฝัน^{๙๒}

(๒) จิตนิรวรณ ฝันเนื่องจากจิตใจผูกพันประหวัดในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

(๓) เทพสังหรณ์ ฝันเนื่องจากเทวดาต้องการสังหรณ์ให้รู้เหตุการณ์ล่วงหน้า

(๔) บุญนิมิต ฝันเนื่องจากอำนาจแห่งกุศลกรรมบันดาลให้เห็นเรื่องดีเรื่องร้าย

^{๘๘} บางที่เรียกว่า ทำนายปีทลเวณ. พระวิรัตน์ วิตโน, **พุทธทำนาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘.

^{๘๙} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔๘.

^{๙๐} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Richard Wollheim, **Sigmund Freud**, (New York : the press Syndicate of the University of Cambridge, 1971), pp. 1-17.

^{๙๑} สรเมธี วชิรปราการ, **พระพุทธเจ้าพยากรณ์ นอศตราตามุสทำนาย**, หน้า ๑๘.

^{๙๒} ดูเพิ่มเติมที่ พระบรรจวบ ชีรวโรส, (ศรีแพงมน), “ศึกษายทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพรพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพ์ ฐมฺทินฺโน)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

ในหนังสือมิลินทปัญหา^{๕๓} กล่าวถึงสาเหตุของความฝันไว้ ๖ ประการคือ

- (๑) วาติโก หมายถึง กองลมในร่างกายกำเริบ
- (๒) ปิตติโก หมายถึง คนมีดีกำเริบ
- (๓) เสมหิโก หมายถึง คนมีเสมหะกำเริบ
- (๔) สันนิปาติโก หมายถึง คนเป็นโรคสันนิบาต
- (๕) เทเวศุปะสังหะระโก หมายถึง เทพคาเข้าคลใจ
- (๖) ปุพพาจิณณะเนमितตะโก หมายถึง กรรมชั่วในปางก่อนเข้าคลใจ

ซึ่งความฝันหรือพระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่เกิดกับพระองค์ กล่าวคือวันหนึ่ง ทรงบรรทมเวลากลางคืน ในปัจฉิมยาม^{๕๔} (ยามสุดท้าย กำหนดเวลาตั้งแต่ตี ๒ หรือ ๒ นาฬิกา ถึง ย่ำรุ่งหรือ ๖ นาฬิกา) ทรงพระสุบินครั้งสำคัญ ๑๖ ข้อ^{๕๕} ทรงหวาดสะดุ้งตื่นบรรทมทรงดำริว่า “เพราะเราฝันเห็นสุบินเหล่านี้จะมีเหตุอะไรแก่เรา” ทรงถูกมรณภัยคุกคามแล้วประทับนั่งเหนือพระแท่นที่บรรทมจนเวลากลางคืนผ่านไป

พอรุ่งเช้า พวกพราหมณ์ปุโรหิตเข้าเฝ้าทูลถามว่า “ข้าแต่มหาราชเจ้า พระองค์ทรงบรรทมเป็นสุขหรือ พระเจ้าข้า” พระราชาตรัสว่า “ท่านอาจารย์ทั้งหลาย เราจะมีความสุขที่ไหน เมื่อคืนนี้ เวลาใกล้รุ่ง เราฝันเห็นสุบินครั้งสำคัญ ๑๖ ข้อ ตั้งแต่ฝันเห็นสุบินเหล่านั้นแล้ว เราเกิดความหวาดกลัว” เมื่อพวกปุโรหิตกราบทูลว่า “ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์จงตรัสเล่า พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ฟังแล้วจะได้ทำนาย”^{๕๖}

พระราชาจึงตรัสสุบินที่เห็นแก่พวกพราหมณ์ แล้วตรัสถามว่า “เพราะเหตุเห็นสุบินเหล่านี้ จะมีเหตุอะไร” พวกพราหมณ์พากันสลดมือ เมื่อพระราชาตรัสถามว่า “เพราะเหตุไร พวกท่านจึงพากันสลดมือ” พวกพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่มหาราชเจ้า พระสุบินทั้งหลายร้ายแรง พระเจ้าข้า”

^{๕๓} ปู่ แสงฉาย (แปล), มิลินทปัญหา ฉบับพร้อมด้วยอรรถกถา ฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, ๒๕๒๘), หน้า ๓๖๖.

^{๕๔} บางที่เรียกว่า พระยาปิตเวณ หรือ ปิตเวณ. พีรพัฒน์ วงศ์บุตร, พุทธทำนาย มหันตภัยพิบัติโลกมีรู้ ลืม, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์เม็กกูรู, ๒๕๕๑), หน้า ๒๖.

^{๕๕} พุ.ชา.เอกก. (ไทย)๒๗/๗๗/๓๒., พุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๒/๒๑๖.

^{๕๖} พุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๒/๒๑๖-๒๒๐.

พระราชชาตรีถามว่า “สุบินเหล่านั้นจะมีผลอย่างไร ” พวกพราหมณ์กราบทูลว่า “จะมีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาอันตราย ๓ อย่าง เหล่านี้ คือ ๑.อันตรายแก่ราชสมบัติ ๒. อันตรายคือโรค ๓. อันตรายแก่พระชนม์”^{๕๗}

พระราชชาตรีถามว่า “พอจะแก้ไขได้ หรือแก้ไขไม่ได้” พวกพราหมณ์กราบทูลว่า “ขอเดชะ พระสุบินเหล่านี้หมดทางแก้ไขแน่แท้ เพราะร้ายแรงยิ่ง แต่พวกข้าพระองค์จะแก้ไขพระสุบินเหล่านั้น เมื่อพวกข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะแก้ไข พระสุบินเหล่านั้นได้ จึงเชื่อว่าความเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจะอำนวยประโยชน์อะไร” พระราชชาตรีถามว่า “จะทำอย่างไร จึงจะให้บรรเทาได้?” พวกพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า พวกข้าพระองค์จะบูชาัญญด้วยวัตถุอย่างละ ๔ ครบทุกอย่าง พระเจ้าข้า”

พระราชชาทรงหวาดสะอื้นตรัสว่า “ท่านอาจารย์ ถ้าอย่างนั้น เราขอมอบชีวิตไว้ในมือของพวกท่าน พวกท่านรีบทำความสวัสดีแก่เรา” พวกพราหมณ์เร่งรีบยินดีว่า “พวกเราจะได้ทรัพย์มาก จะให้นำของขบเคี้ยวของกินมามาก” แล้วกราบทูลลอบพระราชว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า อย่าทรงวิตกเลย พระเจ้าข้า” แล้วพากันออกจากพระราชนิเวศน์ ทำหลุมบูชาัญญภายนอกพระนคร จับฝูงสัตว์ ๔ เท่าจำนวนมาก มัดเข้าไว้ที่หลักบูชาัญญ รวบรวมฝูงนกพากันเดินขวิดไขว่ด้วยคำพูดว่า “เราควรได้สิ่งนี้ ๆ”

ครั้งนั้น พระนางมัลลิกาเทวีทรงทราบเหตุนั้นเสด็จเข้าไปเฝ้าพระราชชา ทูลถามว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า เพราะเหตุไร พวกพราหมณ์จึงพากันเดินขวิดไขว่ เพคะ” พระราชชาตรีว่า “นางผู้เจริญ เขอมัวแต่สบาย จึงไม่รู้ว่าจะสรพียลื้ออยู่ใกล้หูของเรา” พระนางทูลถามว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้าเรื่องนั้นคืออะไร เพคะ” พระราชชาตรีว่า “เราฝันร้ายแบบนี้” พวกพราหมณ์ทำนายว่า “บรรดาอันตราย ๓ อย่าง อันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งจะปรากฏ” แล้วกราบทูลว่า “พวกข้าพระองค์จะบูชาัญญเพื่อระงับอันตรายเหล่านั้น จึงพากันเดินขวิดไขว่”

พระนางทูลถามว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า ก็ผู้เป็นยอดพราหมณ์ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก พระองค์ได้ทูลถามการแก้ไขพระสุบินแล้วหรือ เพคะ” พระราชชาตรีถามว่า “ก็ผู้เป็นยอดพราหมณ์ในโลก พร้อมทั้งเทวโลกนั้น เป็นใคร ” พระนางกราบทูลว่า “พระองค์ไม่ทรงรู้จักพระพุทธรเจ้าผู้ทรงเป็นบุคคลผู้เลิศในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ทรงเป็นพระสัพพัญญูบริสุทธื้ หมคกิเลสหรือ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงทราบเหตุในพระสุบิน ขอพระองค์เสด็จไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า

^{๕๗} พระมหาสุรศักดิ์ ธนปาโล, พุทธทำนายเล่ม ๑, (นนทบุรี : สุสวัสดิ์ พรินเตอร์, ๒๕๕๒), หน้า ๕-๕.

พระองค์นั้นเกิด เพคะ” พระราชาตรัสว่า “ดีจริง พระเทวี” แล้วเสด็จไปยังพระวิหาร ถวายบังคม พระพุทธเจ้าแล้วประทับนั่ง

พระพุทธเจ้าทรงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะ^{๕๘} ตรัสว่า “ขอถวายพระพร เพราะเหตุไร พระองค์จึงรีบเสด็จมา ” พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อใกล้รุ่งหม่อมฉันฝันเห็น สุนัขครั้งสำคัญ ๑๖ ข้อ นำหวาดกลัว จึงบอกแก่พวกพราหมณ์ พวกพราหมณ์ทำนายว่า “ข้าแต่ มหาราชเจ้าพระสุบินร้ายแรง พวกข้าพระองค์จะบูชาด้วยวัตถุอย่างละ ๔ ครบทุกอย่างเพื่อระงับ พระสุบินเหล่านั้น” แล้วเตรียมบูชาด้วยสัตว์จำนวนมากถูกมรณภัยคุกคาม ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เจ้าพระองค์ทรงเป็นบุคคลผู้เลิศในโลก พร้อมทั้งเทวโลก เถียรธรรม(ธรรมที่ควรรู้, สิ่งที่ควรรู้ควร เข้าใจ) ที่เข้าไปกำหนดอดีต อนาคต และปัจจุบัน ที่ยังไม่มาถึงญาณมุขของพระองค์ไม่มีขอพระองค์ ทรงทำนายผลของสุบินเหล่านี้แก่หม่อมฉันเกิดพระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ขอถวายพระพร ข้อนี้เป็นเช่นนั้น ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกเว้น ตถาคต ผู้อื่นที่ชื่อว่าสามารถรู้เหตุและผลของพระสุบินเหล่านี้ไม่มี ตถาคตจะทำนายแก่พระองค์ ขอพระองค์จงตรัสเล่าพระสุบิน” พระราชาทูลรับว่า “ดีละ พระเจ้าข้า” แล้วทรงเริ่มตรัสเล่าตาม เรื่องราวที่ฝันเห็นอย่างถี่ยวน ทรงวางหัวข้อไว้ดังนี้ ว่า

“อุสสา รุกขา คาวิโย ควา จ อสุโส กัสสิ สิงคาลิ จ กุมโบ.

โปกขรณิ จ อปากจนทน์ ลาพุนิ สีทนต์ สีลา ปุลวนติ.

มณฑุกิโย กณฺหสเป คิลนติ กากํ สุปณฺณา ปริวารนติ.

ตสา วกา เอพกานํ ภยาหิ วิปริยาโส วตตติ นยิธ มตฺถิติ.”^{๕๙}

“โคอุสุภราชทั้งหลาย^{๖๐๐} ต้นไม้ทั้งหลาย ๑, แม่โคทั้งหลาย ๑, โคทั้งหลาย ๑^{๖๐๑},
ม้า ๑, ถาดทอง ๑, สุนัขจิ้งจอก ๑, หม้อน้ำ ๑, สระโบกขรณี ๑, ข้าวไม่สุก ๑, แก่นจันทน์ ๑,
น้ำเต้าจมน้ำ ๑, ศีลาลอย ๑, เขียดขยอกงู ๑, หงส์ทองล้อมกา ๑, เสือกลัวแพะ ๑”^{๖๐๒}

^{๕๘} พระมหาบุญมี มาลาชิโร, วันโลกาวินาศ ใกล้มาถึงแล้ว, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (นนทบุรี : บริษัท ไอดีซี พรีเมียร์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๘.

^{๕๙} ขุ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๗๗/๒๔.

^{๖๐๐} รายละเอียดใน ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๗๗/๓๒.คือ พญาโคอุสุภะ หมูไม้ แม่โค โคผู้ ม้า ถาด ทองคำ สุนัขจิ้งจอก หม้อน้ำ สระโบกขรณี ข้าวไม่สุก แก่นจันทน์ น้ำเต้าจมน้ำ หินลอยน้ำ กบกลืนกินงูเห่า หงส์ทองทั้งหลายแวดล้อมกา เสือเหลืองกลัวแพะ

^{๖๐๑} พีรพัฒน์ วงศ์บุตร, พุทธทำนาย มหันตภัยพิบัติโลกมิรู้ลืม, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์เม็กรู, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐.

^{๖๐๒} ขุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๗/๒/๒๒๐.

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลได้สุบินครั้งสำคัญทั้งหมด ๑๖ ข้อ ทรงหัวนสะตั้งตื่นบรรทมดำริว่า มีจะมีอะไรเกิดขึ้นแก่พระองค์ พอรุ่งเช้าก็ให้พราหมณ์ปุโรหิตทำนายสุบิน ปุโรหิตก็ทำนายว่าจะมีเหตุร้ายเกิดกับพระราชาและพระราชบัลลังก์ให้ทำการบูชาัญญฝ่ายพระนางมัลลิการู้เข้าจึงทูลถามถึงความเป็นมาทั้งหมด พระนางเสนอพระราชานำเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อทูลถามสุบินเหล่านี้จะเป็นอย่างไร พระราชาและพระนางมัลลิการาชเทวีก็เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและทูลถามความเฝ้า พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าไม่ได้เป็นเหตุร้ายกับพระราชาและพระราชเทวีหรอก แต่เป็นเหตุการณ์ที่จะเกิดในภายภาคหน้า

หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเล่ารายละเอียดพระสุบินนิมิตของพระเจ้าปเสนทิโกศลในแต่ละข้อโดยลำดับแล้ว ผู้วิจัยก็จะได้สรุปต่อท้ายว่า ในความฝันแต่ละข้อนั้นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างไร ทำไมจึงมีความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๓.๕.๑ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑ โคน ๔ ตัว วิ่งจะชนแล้วไม่ชน ^{๑๐๓}

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสุบินว่า มีโคตัวผู้สีดำ สีเหมือนดอกอัญชัน ๔ ตัว^{๑๐๔} ต่างคิดว่า จักชนกันพากันวิ่งมาสู่ท้องพระลานหลวงจากทิศทั้ง ๔ ประชาชนจึงมารวมกันเพราะคิดว่าจะดูโคชนกัน โคนเหล่านั้นทำท่าเหมือนจะชนกัน แต่ไม่ชน มีแต่บันลือเสียงคำรามลั่น แล้วไม่ชนกันต่างถอยออกไป

พระพุทธเจ้าได้ทำนายพระสุบินนิมิตข้อนี้ว่า มหาบพิตรผลของสุบินข้อนี้ จะยังไม่เกิดขึ้นในรัชกาลของพระองค์และในขณะที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ แต่จะเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อโลกหมุนไปถึงจุดเสื่อม ในยุคที่พระราชาสู้ทุกข์ยาก ผู้มิได้ครองราชย์โดยธรรม และในยุคที่พวกมนุษย์ไม่พากันตั้งอยู่ในธรรม เมื่อกุศลธรรมลดน้อยถอยลง อกุศลธรรมพอกพูนมากขึ้นในกาลที่โลกเสื่อม ฝนจะแล้ง และดินแข็งจืดขาด ข้าวกล้าจักแห้งแล้ง พุทธิภิกขุจักเกิด เมฆทั้งหลายตั้งขึ้นจากทิศทั้ง ๔ ทำท่าเหมือนฝนจะตก แต่พอพวกผู้หญิงพากันรีบเก็บข้าวข้องที่เฝ้าออกฝั่งแดดไว้ไปหลบฝน พวกผู้ชายต่างพากันถือจอบตะกร้าออกไปทุ่งนา เพื่อจะก่อกันกั้นน้ำ แต่ฝนก็ได้แต่ตั้งเค้าจะตก ครางกระหึ่ม ฟ้าแลบ แล้วก็ไม่ตกเลย เมฆลอยหายไปเหมือนโคตั้งทำจะชนกันแล้วไม่ชนกันจะนั้น นี้เป็นผลของสุบินนั้น แต่ไม่อันตรายอะไรแก่มหาบพิตร พวกพราหมณ์ทำนายสุบินนี้ว่าจะเกิดเรื่องไม่ดีแก่พระองค์ เพราะพวกเขาต้องการผลประโยชน์เท่านั้น

^{๑๐๓} พุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๒/๒๒๐-๒๒๑.

^{๑๐๔} กระจะหกด้าน, พุทธทำนาย(ยุคจิตใจคนเสื่อม), พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี :ก๊อนเมฆ แอนด์ กันย์กรุป, มปป.), หน้า ๑๓.

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑

ในสมัยใด ผู้นำหรือผู้ปกครองบ้านเมืองไม่สนใจและไม่ส่งเสริมในศีลธรรม จริยธรรม เหล่าข้าราชการก็จะมีศีลธรรม จริยธรรมไปด้วย เมื่อเหล่าข้าราชการไม่มีศีลธรรม จริยธรรม ก็จะไม่ผลักดัน หรือส่งเสริมเสนอสิ่งที่ดีงาม เช่น โครงการต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วย ศีลธรรม จริยธรรมนั้น ตลอดถึงสมณชีพราหมณ์ก็จะมีศีลธรรม จริยธรรม และเมื่อสมณชีพราหมณ์ไม่มีศีลธรรม จริยธรรม ก็จะไม่สั่งสอน ไม่ส่งเสริมในเรื่อง ศีลธรรม จริยธรรม เป็นเหตุให้ประชาชนชาวบ้านทั่วไปขาดศีลธรรม จริยธรรมไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ดวงดาวต่างๆ ก็เดินในวงโคจรที่ไม่ดี ฤดูกาลก็จะผลัดไปเมื่อฤดูกาลผลัดไป โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ โรคแปลกประหลาดที่รักษาได้ยากหรือที่ดูดยาก็จะมีมากขึ้น เพราะสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนไป

จริงอยู่ภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่อยากจะเกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมนำมาซึ่งความหายนะ สร้างความสูญเสียให้แก่มวลมนุษย์อย่างมหาศาล สาเหตุส่วนหนึ่งทำให้เกิดก็เพราะความโลภ ขาดศีลธรรม จริยธรรมของมนุษย์นั่นเอง

อย่างเช่น เมื่อตัดต้นไม้ทำลายป่า ทำให้ขาดความสมดุลทางธรรมชาติ มนุษย์ก็就会被ลงโทษโดยธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เป็นผู้ทำลาย และยังไม่ยอมเลิกทำลาย ก็ต้องได้รับผลแห่งการทำลายนั้น

ในปัจจุบันนี้เหตุการณ์โลกกำลังเผชิญอยู่ และถือว่าเป็นปัญหาสำคัญจนประชาคมโลกต้องรีบเร่งแก้ไขอยู่ในขณะนี้ก็คือ “ปัญหาเรื่องโลกร้อน”^{๑๕} และ ภูเขา น้ำแข็งขั้วโลกละลาย”^{๑๖} รวมถึงภัยพิบัติต่างๆ อุณหภูมิของโลกที่เพิ่มสูงขึ้นจะทำให้ผู้คนอีกหลายร้อยล้านหัวโหย และเป็นสาเหตุให้เกิดการขาดแคลนน้ำถึงขั้นวิกฤตในจีนและออสเตรเลีย รวมไปถึงบางส่วนของยุโรปและสหรัฐอเมริกา”^{๑๗}

กลับมาดูประเทศไทยของเราจากปัญหาภาวะโลกร้อนทำให้ประเทศไทยของเรานั้นได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล พอถึงฤดูร้อนก็ร้อนจน

^{๑๕} ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล, โลกร้อนเรื่องร้อนของโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓-๑๑๒., คุณากร วาณิชย์วิรุฬห์ (แปล), โลกร้อนความจริงที่ไม่มีใครอยากฟัง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๐).

^{๑๖} วิฑูรย์ ปัญญากุล (แปล), โลกร้อนเพราะมนุษย์คือผู้เปลี่ยนภูมิอากาศโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มุลินธิสาโยแผ่นดิน, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓-๓๕.

^{๑๗} สรเมธี วชิรปราการ, พระพุทธเจ้าพยากรณ์นอศตราตามุสทำนาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ค, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

อุณหภูมินั้นสูงผิดปกติ พอฤดูฝนก็ทำให้ปริมาณการตกของน้ำฝนนั้นมีมากกว่าเดิม ส่งผลทำให้น้ำท่วมกันเป็นบริเวณกว้าง

จากปัญหาเหล่านี้เมื่อมาศึกษาในพระพุทธศาสนาจะเห็นว่า เป็นภัยที่เรียกว่า ทุพภิกขภัย^{๑๘๘} จะปรากฏขึ้นมาอย่างมากในคราวที่กัปจะเสื่อมถอยพินาศลง ที่เรียกว่า สังวัฏฏกัป^{๑๘๙} หมายถึงช่วงเวลาที่โลกเสื่อมมีอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) เตโชสังวัฏฏกัป (คือกัปที่พินาศไปเพราะไฟ) หมายถึง กัปที่ไฟไหม้ นับตั้งแต่ชั้นอภัสสรพรหมลงมา

(๒) อาโปสังวัฏฏกัป (คือกัปที่พินาศไปเพราะน้ำ) หมายถึง กัปที่เสื่อมเพราะน้ำ นับตั้งแต่ชั้นสุภิกขพรหมลงมา

(๓) วาโยสังวัฏฏกัป (คือกัปที่พินาศไปเพราะลม) หมายถึง กัปที่ลมพัดทำลาย นับแต่ชั้นเวฬุผลพรหมลงมาหรือหมายถึงช่วงระยะเวลาที่เปลวไฟดับจนถึงมหาเมฆที่ให้กัปพินาศ

และอีกประการหนึ่งโลกก็อาจจะพินาศได้ในระหว่างแห่งกัปนั้นๆ ที่เรียกว่า อันตรกัป ซึ่งอันตรกัปนั้นมี ๓ อย่างคือ

(๑) ทุพภิกขันตรกัป (กัปที่พินาศไปในช่วงด้วยทุพภิกขภัย)^{๑๘๙}

(๒) โรคนันตรกัป (กัปที่พินาศไปในช่วงด้วยโรคภัย)

(๓) สัตถันตรกัป (กัปที่พินาศไปในช่วงด้วยศัตรู)

ในกัปทั้ง ๓ นั้น (๑) จะเกิดมีทุพภิกขันตรกัป เพราะหมู่มสัตว์มีความหนาแน่นด้วยโลภะ เหล่าสัตว์ที่พินาศเพราะทุพภิกขันตรกัปจักไปบังเกิดในวิสัยแห่งเปรตเสียโดยมาก เพราะมีความอยากในอาหารเป็นกำลัง (๒) จะเกิดมีโรคนันตรกัป เพราะหมู่มสัตว์หนาแน่นด้วยโมหะ เหล่าสัตว์ที่พินาศไปเพราะ โรคนันตรกัปโดยส่วนมากจักไปบังเกิดในสวรรค์ เพราะมีเมตตาจิตว่า สัตว์เหล่าอื่นไม่ควรเป็นโรคนี (๓) เกิดมีสัตถันตรกัป เพราะหมู่มสัตว์มีความหนาแน่นด้วยโลภะ เหล่าสัตว์ที่พินาศไปเพราะสัตถันตรกัปโดยมากจักไปบังเกิดในนรก เพราะมีความอาฆาตต่อกันและกันอย่างรุนแรง

^{๑๘๘} คือ ภัยด้วยอาหาร ไข้ยาก, ภัยขาดแคลนอาหาร, ภัยข้าวยากหมากแพง

^{๑๘๙} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๑๒/๖., วิ.มหา.อ.(ไทย) ๑/๑/๒๘๔., อ.จตุกก.อ.(ไทย) ๒/๑๕๖/๓๘๔., อ.จตุกก.ก.ก.ฎีกา ๒/๑๕๖-๑๕๘/๔๒๑., วิสุทธ. ๒/๔๐๖/๕๕, อังใน ไชยวงศ์/ ทศพร ศรีคำ, พุทธพยากรณ์ กำเนิดโลกและชะตาโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี : ด่านสุทธาการพิมพ์, (ม.ป.ป.)), หน้า ๗๔.

^{๑๙๐} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๑/๑๓๘.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นพระสุบินในข้อที่หนึ่งซึ่งผู้คนที่หลากหลายชาติ ศีลธรรม และ จริยธรรม เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ความเห็นแก่ตัวต่างๆ ก็ตามปัญหา ไม่เห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่มี จิตสาธารณะ ทำให้เกิดปัญหาตามมาไม่รู้จักจบสิ้นอย่างที่เรเห็นกันอยู่ในสังคมทุกวันนี้

๓.๕.๒ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๒ ต้นไม้มีดอกผลทั้งที่ต้นยังเล็ก^{๑๑๑}

พระเจ้าปเสนทิโกศลสุบินเห็นต้นไม้เล็กๆ และกอไผ่ แทรกแผ่นดินพอลงถึงคืบหนึ่งบ้าง สอกหนึ่งบ้าง เพียงแค่นี้ก็ผลิดอกออกผลไปตามๆ กัน^{๑๑๒}

พระพุทธเจ้าได้ให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตรผลของสุบินข้อนี้ ก็จะเกิดขึ้นในยุคที่โลกเสื่อม เวลามนุษย์มีอายุขัยเหลือน้อย เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายในอนาคตกจักรมีระคกล้า เด็กผู้หญิงมีวัยยังไม่สมบูรณ์ จักสมสู่กับบุรุษอื่น เป็นหญิงมีระดู มีครรภ์ จักเจริญด้วยบุตรและธิดา ความที่เด็กหญิงเหล่านั้นมีระดูเปรียบเหมือนต้นไม้เล็กๆ มีดอก เด็กหญิงเหล่านั้น เจริญด้วยบุตรและธิดา ก็เหมือนต้นไม้เล็กๆ มีผล ภัยแม้มีนิมิตนี้เป็นเหตุ ไม่มีแก่มหาบพิตรหรือ

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๒

ถ้าเราจะมองปัญหานี้หรือสถานการณ์ปัจจุบันว่า ปัญหานี้เกิดหรือยังก็แทบจะตอบได้เลยว่าเกิดแล้ว แต่ยังไม่รุนแรงมาก พ่อแม่ๆ ข่มขืนลูกของตัวเอง เด็กๆ ไม่มีความปลอดภัยในชีวิต เพราะต้องคอยระวัง

ปัญหาที่เห็นเด่นชัด และสร้างความหนักอกหนักใจแก่ผู้ปกครองอย่างแสนสาหัส ไม่มีอะไรเกินลูกไป “มั่วกาม” และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร^{๑๑๓} ไปข้องแวะแบบหมกมุ่น ลุ่มหลงเสพติด ปัจจุบันกระแสมั่วกามของเยาวชนได้กลายเป็นแฟชั่นอีกแนวหนึ่งเรียบริ้วแล้ว ถือเป็นเทรนด์หนึ่งของวัยรุ่นยุคนี้ที่ปะปนอยู่ในกระแสอื่นๆ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า กางเกง คารา นักร้อง ภาพยนตร์ ที่เป็นกระแสหลัก และกระแสต่อเนื่องอันไม่สามารถคาดเดาได้ว่า เมื่อไหร่จะหายไป หรือเมื่อไหร่จะซาลงบ้าง

^{๑๑๑} ธรรมสภา, ๒๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๑.

^{๑๑๒} จุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย)๓/๒/๒๒๒.

^{๑๑๓} พันตำรวจเอก สำราญ เพียนอก, “การดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธของวัยรุ่น”, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

ความเป็นแพชชั่นทำให้เด็กจำนวนหนึ่งต้องแข่งขันกันคิดหารูปแบบชีวิตที่คิดว่าแปลกใหม่และเท่ามาอดกัน พฤติกรรมเหล่านี้ซับซ้อนมากขึ้นจนผู้ใหญ่ตามไม่ทัน เช่น เด็กนักเรียนชายหญิงคู่หนึ่ง กำลังเรียนอยู่ชั้น ม. ๓ ตัดสินใจไปอยู่บ้านเช่าด้วยกัน โดยที่พ่อแม่ไม่ทราบ เพราะพ่อแม่ทำงานอยู่ที่หนึ่ง ส่วนลูกต้องเรียนหนังสือ เลยฝากไว้กับญาตินานๆ จึงจะมาเยี่ยมลูกสักครั้ง ไม่มีเวลาอยู่ใกล้ชิดลูกอบรมสั่งสอนให้รู้อะไรควรไม่ควร พ่อแม่ไม่ทราบความจริงนี้ หลังจากหนังสือพิมพ์นำไปพาดหัวข่าวชายติของฉบับเช้าวันหนึ่ง^{๑๑๔}

แต่ที่นำต้นตอคือข่าวในโรงเรียนแห่งหนึ่งกลางเมือง มีเด็กผู้หญิงมัธยมกลุ่มหนึ่งตั้งชื่อกลุ่มของพวกเธอว่า กุหลาบดำ เกณฑ์ของกลุ่ม หลักใหญ่ก็คือ ขึ้นบัญชีนักเรียนผู้ชาย แล้วให้คะแนนความหล่อ ขนาด แล้วหาโอกาสไปมีอะไรด้วย ใครทำได้จะได้รับการยกย่องจากเพื่อนในกลุ่มว่า เก่ง

ผู้หลักผู้ใหญ่ของบ้านเมืองได้ฟังแล้วก็ได้แต่ปวดหัว ผู้ปกครองจำนวนมาก เขาเป็นเอาตายกับการหาเงินมาให้ลูกได้เรียนหนังสือ ได้มีเสื้อผ้าใส่ ได้มีค่าอาหาร

ในยุคนี้เป็นยุคของการสื่อสาร และสิ่งที่สำคัญก็คือสิ่งที่อยู่ใกล้ชิด มักจะมีอิทธิพลต่อจิตใจทำให้วัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior) แนวความคิด ค่านิยม สื่อ (Media) ต่าง ๆ ที่นำเสนอมีลักษณะของการยั่วชวนทางเพศ (Appeal) ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณา (Advertising) ทางโทรทัศน์ หรือในรูปแบบ Billboard Cutout ภัยจากการติดต่อทาง Internet โดยการ Chat นำมาสู่ความพลิกผันชีวิต สิ่งที่ยั่วชวนทางกามารมณ์มีอยู่มาก จากสิ่งเร้าและแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้น เมื่อได้เห็นได้ยินทำให้อยากลองอยากทำตาม พอลองแล้วก็ติด หลายคนต้องเสียคนเพราะสิ่งที่เป็นภัยเหล่านี้ ผู้หญิงมีภัยอยู่รอบตัว จึงควรระวังลวงลวงตัว ควรรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ควรไม่ควร รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ชิงสุกก่อนห่าม แล้วปัญหาต่าง ๆ จะไม่ตามมา เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาการติดยาเสพติด ปัญหาการทำแท้ง (Abortion) ปัญหาการฆ่าตัวตายควรพิจารณาถึงโทษของกามคุณ (สิ่งที่ทำให้เกิดความใคร่ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นเรื่องของ กามารมณ์ ที่ยังทรงอำนาจเหนือจิตใจมนุษย์และเป็นเรื่องที่ยังคงมีอยู่ต่อไป แต่ก็ไม่ใช่ที่ไม่มีทางหลีกเลี่ยง เพราะมีเยาวชนจำนวนไม่น้อยเช่นเดียวกันที่ไม่ได้ตกเป็นทาสของ กามารมณ์ ยังคงเรียนหนังสือตามหน้าที่มีแฟนหลังจากเรียนจบและแต่งงานมีเรือนไปตามเวลา เหล่านี้มีอนาคตที่ดี มีการมีงานทำ สร้างฐานะ มียศตำแหน่งได้ตามลำดับ

^{๑๑๔} ปัญญาวัฒน์ (เรียบเรียง), พุทธทำนาย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือโกสินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

ผิดกับเด็กที่ชิงหมกมุ่นกับกามารมณ์ หลงใหลในอรรถรสของเพศสัมพันธ์ ซึ่งสุกก่อนห้ามในวัยเรียนที่มักจบลงด้วยการจับคู่กันเป็นสามีภรรยาแล้วเรียนไม่จบ เพราะตั้งท้องเสียก่อน จึงต้องยุติอนาคตของตัวเองด้วยการทำแท้ง หรือออกไปใช้ชีวิตเป็นผู้ใหญ่ก่อนวัยอันสมควร จนมีปัญหามากมายตามมาเนื่องจากความไม่พร้อมนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นและมองจากสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเริ่มปรากฏเหมือนในพระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่พระพุทธรเจ้าทรงทำนายไว้ และอนาคตในภายภาคหน้าจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นกว่านี้อีก

ดังนั้นเยาวชนควรเติบโตและพัฒนาการไปตามวัย แต่ละคนมีหน้าที่อยู่แล้ว เช่น พ่อแม่เมื่อมีลูก ก็ดูแล ให้คำแนะนำอย่างดี เป็นต้น ลูกก็เชื่อฟังทำตามคำแนะนำของพ่อแม่ เพราะวันหนึ่งข้างหน้าเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จะได้มีความพร้อมในการรับผิดชอบตนเองและสังคมในฐานะผู้ใหญ่คนหนึ่งในสังคม

๓.๕.๓ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๓ แมโคอุณนมจากลูกโค^{๑๕๕}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นแม่โคใหญ่ๆ พากันดื่มนมของฝูงลูกโคที่เพิ่งเกิดในวันนั้น^{๑๑๖}

พระพุทธรเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตรแม้ผลของสุบินนี้ ก็จักมีในอนาคตภายภาคหน้า มนุษย์ทั้งหลายต่างละทิ้งเชษฐาปจายิกกรรม^{๑๑๗} คือ ความประพฤติอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ไม่มีความเคารพยำเกรงในบิดามารดา หรือแม่แต่ในพ่อตา แม่ยาย และผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นผู้ที่ควรเคารพนับถือ ไม่ระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านได้ให้การเลี้ยงดูมา เมื่อเติบโตและทำงานหาเงินทองเลี้ยงชีพได้แล้ว ไม่บำรุงเลี้ยงดูท่านตามความเหมาะสม การให้วัตถุสิ่งของจะเป็นเงินทองหรืออย่างอื่นก็ตาม ถ้าอยากจะทำให้ท่านก็โยนให้ และถ้าไม่อยากให้ แม้ท่านจะอ่อนน้อมเพียงใดก็ไม่ให้แก่ท่าน เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ที่ควรบูชาเคารพนับถือเหล่านั้นหมดที่พึ่งพิงแล้ว แม้จะทำมาหาเลี้ยงชีพก็ลำบากเดือดร้อน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องอาศัยพวกลูกๆ ต้องอ่อนน้อมขอกินไปวันๆ เลี้ยงชีพด้วยความอดอยากยากแค้นแสนเข็ญเป็นที่สุด เปรียบเทียบได้กับแม่โคใหญ่ พากันอ่อนน้อมขอค้ำน้ำนมของลูกโคทั้งที่เพิ่งเกิดขึ้นในวันนั้น^{๑๑๘} แม่กับนี้ก็ไม่ม่แก่มหาบพิตร

^{๑๑๕} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๑.

^{๑๑๖} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๒.

^{๑๑๗} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๒.

^{๑๑๘} สุภาพ หอมจิตร, พุทธทำนาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘.

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๓

สังคมในปัจจุบันนี้เห็นได้ชัดเจนมาว่ามนุษย์ในยุคนี้ขาดศีลธรรม จริยธรรม เริ่มเข้าสู่ยุคเสื่อม พ่อแม่จะตามใจลูก เลี้ยงดูเหมือนต้องการให้ลูกเป็นเทพดา ลูกอยากได้อะไรก็หามา ประเคนให้ จนลูกกลายเป็นคนสันดานหยาบไม่รู้สึกรู้เห็นใจผู้อื่น ไม่มีน้ำใจเมื่อทำอะไรก็ตามตามความอยากของกิเลส แล้วแต่อารมณ์ฝ่ายต่ำจำนำพาหาความกตัญญูจากลูกของตนเองแท้ๆ ไม่ได้เลย เมื่อชราทำมาหากินไม่ไหวก็ต้องทนกินน้ำตาอ่อนวอนลูก ขอเศษเงินซื้ออาหารประทังชีวิต กว่าลูกจะให้ได้ก็ต้องดูค่าประมาณต่างๆ นานา บางคนถึงกับไล่พ่อแม่ไม่ให้เข้าบ้าน ต้องไปเป็นขอทานก็มี และที่น่าห่วงเป็นอย่างมากคือตัวเลขคนแก่ที่บ้านพักคนชราเพิ่มมากขึ้น จนทำให้อดคิดไม่ได้ว่าความเป็นครอบครัวที่อบอุ่นของสังคมไทย ที่เคยอยู่กันพร้อมหน้า ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก นั้นได้เลือนหายไปหมดแล้วหรืออย่างไร

อย่างไรก็ตามปัจจุบันพบว่า เครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุ อาทิ ลูกหลานวัยแรงงานที่ดูแลผู้สูงอายุมีจำนวนลดลงมาก เดิมประมาณการไว้ว่า ๖ คนดูแลผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ๑ คน จะลดเหลือ ๒ คน ต่อผู้สูงอายุ ๑ คน ในปี ๒๕๖๓ และปัจจุบันมีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวสูงถึงร้อยละ ๗.๕^{๑๑๕}

เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นประโยชน์ ผู้วิจัยจึงขอนำวิธีการเลี้ยงลูกหรือรักลูกให้ถูกทาง ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้มาเสริมเป็นยุทธวิธีในการปฏิบัติของพ่อแม่ หรือในฐานะผู้ปกครอง กลวิธีดังกล่าวมีปรากฏอยู่ในมงคลสูตรข้อที่ ๑๒ ที่ว่า “บุตฺตสฺส สงฺกโห การสงฺเคราะหฺบุตฺต”^{๑๒๐} เป็นการกล่าวถึงการเลี้ยงดูบุตรธิดา หน้าที่ที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองพึงกระทำต่อบุตรธิดา เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งเป็นมงคลอันสูงสุด อย่าลืมนำบุตรธิดาที่เกิดจากเรา ที่เราอบรมเลี้ยงดูจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต จะดีหรือชั่วก็อยู่ที่ตัวพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งเป็นปรกาการด่านแรกที่สำคัญ

การเลี้ยงดูอบรมลูก สำหรับการเลี้ยงดูอบรมลูกนั้นมีอยู่ ๒ ทาง คือ การเลี้ยงดูลูกทางโลกและการเลี้ยงดูทางธรรม ซึ่งพ่อแม่ควรจะเลี้ยงดูลูกให้พร้อมบริบูรณ์ทั้ง ๒ ทาง

วิธีการเลี้ยงดูลูกทางโลก^{๑๒๐}

^{๑๑๕} มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๕.

^{๑๒๐} พระมหาสมปอง มุทิโต, มงคล ๓๘ ประการ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพระดาบส, ม.ป.ป.), หน้า ๔๑.

^{๑๒๐} สรเมธี วชิรปรกาการ, พระพุทธเจ้าพยากรณ์นอศตราตามุสท่านาย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.

- (๑) ห้ามลูกไม่ให้ทำความชั่ว หมายถึงดำเนินการทุกวิถีทางที่จะไม่ให้ลูกทำชั่ว
- (๒) ปลูกฝังลูกในทางดี หมายถึง พ่อแม่ต้องพยายามเข้าใจถึงใจของลูก เพราะใจเป็นตัวควบคุมการกระทำของคน

นอกจากนั้น พ่อแม่ต้องปฏิบัติตามหลัก ๗ ข้อ^{๑๒๒} หรือตามหลักของสังคาลสูตร^{๑๒๓} ดังต่อไปนี้จึงจะเป็นการปลูกฝังลูกในทางดีซึ่งทำได้โดย

- (๑) กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูก^{๑๒๔}
- (๒) สอนให้ลูกรู้จักคบคนดี
- (๓) หาหนังสือดีให้ลูกอ่าน
- (๔) พาลูกไปหาบัณฑิต เช่น พระภิกษุ ครูบาอาจารย์ที่ดี
- (๕) ให้ลูกไปได้รับการศึกษาจนสุดความสามารถ
- (๖) จัดแจงให้ลูกแต่งงานกับคนดี หมายความว่า พ่อแม่ควรเป็นเพียงที่ปรึกษา ไม่เจ้ากี้เจ้าการจนเกินงาม
- (๗) มอบทรัพย์มรดกให้เมื่อถึงกาลอันสมควรอย่าให้เกิดข้อพิพาทเพราะทรัพย์มรดก

วิธีเลี้ยงลูกในทางธรรม^{๑๒๕}

- (๑) พาลูกเข้าวัดเพื่อศึกษาหาความรู้ทางศาสนา
- (๒) ชักนำลูกให้สวดมนต์ทำสมาธิก่อนนอนหลับ
- (๓) ชักนำให้ลูกทำบุญ เช่น ตักบาตร รักษาศีล เป็นต้น
- (๔) ถ้าลูกเป็นชายให้ได้รับการบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุ

นี่คือความฝันที่พระเจ้าปเสนทิโกศลในข้อที่ ๓ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์เอาไว้ และมามองสังคมไทยเราในสมัยปัจจุบันก็เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดมากขึ้นเรื่อยๆ

^{๑๒๒} พระราชทานวิสุทธิ, ธรรมเพื่อประชาชน ฉบับมงคลชีวิต เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ปฐมธานี : มูลนิธิพระธรรมกาย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๑๒๓} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๔๔/๒๐๐., ที.ปา.อ.(ไทย) ๓/๒/๗๗.

^{๑๒๔} อ่างแล้ว.

^{๑๒๕} อ่างแล้ว.

๓.๕.๔ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๔ โคอ่อนลากเกวียน^{๑๒๖}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นฝูงชนไม่เทียมโคใหญ่ๆ ที่เคยพาแอกไป ซึ่งสมบูรณ์ด้วยร่างกายและเรี่ยวแรงตามที่เคยปฏิบัติกันมาทุกยุค กลับไปเทียมโครุ่นๆ หรือโคหนุ่มๆ ที่กำลังฝึกเทียมแอก โครุ่นๆ เหล่านั้นไม่อาจพาแอกไปได้ ก็พากันสลดแอกยื่นเฉยเสีย เกวียนทั้งหลายก็ไปไม่ได้^{๑๒๗}

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตรผลของสุบินแม่ขื่อนี้ ก็จักมีในสมัยของพระราชารู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมอนาคตเหมือนกัน ด้วยว่าในภายหน้าพระราชารู้มีบุญน้อยมิได้ดำรงอยู่ในธรรม จักไม่พระราชทานยศแก่มหาอำมาตย์ผู้เป็นบัณฑิต จลาตในประเพณีสามารถที่จะยังสรรพกิจให้ลุล่วงไปได้ จักไม่ทรงแต่งตั้งอำมาตย์ผู้ใหญ่ผู้เป็นบัณฑิต จลาตในโวหารไว้ในที่วินิจฉัยคดีในโรงศาล แต่จะพระราชทานยศแก่คนหนุ่มๆ ตรงกันข้ามกับที่กล่าวนั้น แต่งตั้งบุคคลเช่นนั้นไว้ในตำแหน่งผู้วินิจฉัยอรรถคดี คนหนุ่มพวกนั้นไม่รู้ทั่วถึงราชกิจ และการอันควรไม่ควร ไม่อาจดำรงยศนั้นไว้ได้ ทั้งไม่อาจจัดทำราชกิจให้ลุล่วงไปได้ เมื่อตนเองทำงานไม่ได้ก็จะพากันทอดทิ้งธุระการงานเสีย ฝ่ายอำมาตย์ที่เป็นบัณฑิต เป็นผู้ใหญ่ เมื่อไม่ได้ยศ ถึงจะมีความรู้ความสามารถที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ก็จะพากันคิดว่า พวกเราจะสนใจไปทำไม ก็เมื่อพวกเรากลายเป็นคนนอกไปแล้ว พวกเด็กหนุ่มเขาเป็นพวกอยู่วงใน เขาคงรู้ดี แล้วจักไม่รักษาการงานที่เกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเสื่อมเท่านั้นจักมีแก่พระราชาเหล่านั้น ด้วยประการทั้งปวง เป็นเสมือนเวลาที่คนจับโครุ่นๆ กำลังฝึก ยังไม่สามารถจะพาแอกไปได้เทียมไว้ในแอก และเป็นเวลาที่ไม้อาโคใหญ่ๆ ผู้เคยพาแอกไปได้มาเทียมแอกจะนั้น แม้ภัยนี้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ย่อมไม่มีแก่มหาบพิตร^{๑๒๘}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๔

ในข้อนี้ก็คงไม่ต้องอะไรมาก เพราะเราเห็นกันอยู่ในสังคมปัจจุบันนี้ คนชนชั้นปกครอง ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินจะเล่นพรรคเล่นพรรค ไม่ว่าที่ใดจะเอาแต่คนชั่ว โง่งเขลาเบาปัญญา ไม่รู้จริง ไม่ชำนาญงาน เข้ามาร่วมงาน คนเหล่านี้จะทำให้ชาติบ้านเมืองพินาศฉิบหาย เงินคงคลังของชาติต้องย่อยยับหมดไปกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง งานการของชาติมีแต่ยุ่งเหยิงเพราะพวกไม่

^{๑๒๖} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๒.

^{๑๒๗} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๓.

^{๑๒๘} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๓-๒๒๔.

ชำนาญงานเหล่านี้ที่ได้แต่งอวดเบ่งยศศักดิ์ ทำผิดให้กลับเป็นลูกเพื่อเงินสินบนใส่ตนและพวกพ้องฝ่ายเดียว ผู้คนต้องตกทุกข์ได้ยาก และลำเค็ญเดือดร้อนกันทั่วทั้งเมือง

เมื่อเลือกคนผิด ก็จะได้บริวารหรือลูกน้องที่มักหลงตัวเอง และใช้อำนาจแทนเจ้านาย เรื่องแบบนี้มีอยู่ทั่วไปในสังคมของเรา ผู้บริหารที่ไร้มโนธรรมสำนึก มักไม่ใส่ใจที่จะเลือกคนดีฝีมือมาทำงาน สำเนียงที่มีต่อชาติบ้านเมืองก็ไม่มากพอ จึงมักเลือกคนที่เป็นเพื่อนฝูงหรือเครือญาติ โดยไม่คำนึงถึงความสามารถ คนเหล่านี้เมื่อได้รับตำแหน่งหน้าที่ก็จะทำตัวเช่นเจ้านาย และหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ให้ตัวเองและพวกพ้องโดยทั่วหน้า

ชาวบ้านที่ไม่ใช่พวกก็เดือดร้อน จำยอมต่อสภาพชีวิตที่ถูกความชั่วช้าครอบงำ การทำมาหากินก็ไม่สะดวก บางรายก็ถูกแกล้งให้ได้รับความเดือดร้อนความเสียหายต่างๆ นานา เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ปกครองหรือข้าราชการต้องปฏิบัติหลักในการปกครองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั่นก็คือ ทศพิธราชธรรม ๑๐^{๑๒๕} ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(๑) ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้^{๑๓๐} มิใช่เพื่อจะเอาจากเขาเอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสะดวก อนุเคราะห์ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

(๒) ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงามสำรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตดีคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

(๓) ปริจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ สามารถเสียสละความสุข สำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

(๔) อาชววะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

^{๑๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมมัญญูชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมะอินทรี, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑-๔๑.

^{๑๓๐} กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, **สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, (ปทุมธานี : มุณินิธรรมกาย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๕.

(๕) มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอหยาตย์ไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีภริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีขาดยำเกรง

(๖) คปะ พันมัวเมาด้วยเผาภิเลส คือ แผลเผาภิเลสตั้มหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่ สม่่าเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

(๗) อักโกระ ถือเหตุผลไม่โกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วย จิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

(๘) อวิหิงสา มือหิงสาน่าร่มเย็น คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบบังคับกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใดด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

(๙) ชันติ ชานะเจริญด้วยขันติ คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย ถึงจะลำบากกายนำเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกขู่ถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างใด ก็ไม่หมกมัวล้างใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

(๑๐) อวิโรธนะ มีปฏิบัติคลาดจากธรรม คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้ง อันใดประชาราษฎร์ปรารถนาโดยชอบธรรม ก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลัก หนักแน่นในธรรมคงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำดีร้ายลากตักการะหรืออิฏฐารมณ่อนิฏฐารมณณ์ใดๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤติ ให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนี้สามารถนำไปใช้เพื่อป้องกันปัญหาการปกครองที่ไม่ยุติธรรมได้ ซึ่งการมีอคตินั้นทำให้การบริหารบ้านเมืองนั้นประสบความล้มเหลว ประชาชนก็จะอยู่กันอย่างเดือดร้อนเป็นอันมาก

๓.๕.๕ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๕ ม้ามีสองปาก^{๑๓๑}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้สุบิน เห็นม้าตัวหนึ่งมีปากสองข้าง ผูกชนพากันให้หญ้าที่ปาก ทั้งสองข้างของมัน มันเคี้ยวกินด้วยปากทั้งสองข้าง

^{๑๓๑} อ่างแก้ว

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตรผลของสุบินนี้ ก็จะมีในยุคของ พระราชาผู้ไม่ดำรงในธรรม ในอนาคตเหมือนกัน ด้วยในกาลภายหน้า พวกพระราชาโง่เขลา ไม่ ดำรงธรรม จักทรงแต่งตั้งคนชั่ว ไม่ประกอบด้วยธรรมไว้ในตำแหน่งวินิจัยคดี คนเหล่านั้นเป็น คนพาลไม่รู้จักรับบุญคุณโทษ พวกนั้นนั่งโรงศาล เมื่อได้ตัดสินคดี ก็จะพากันเรียกสินบนจากคู่คดี ทั้งสองฝ่ายมากิน เป็นเหมือนม้ากินหญ้าด้วยปากทั้งสองฉนั้น^{๑๑๒}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๕

ณ ปัจจุบันก็เห็นกันดีในหลายๆประเทศไม่ใช่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น ที่เป็น เหมือนดังพระสุบิน เมื่อมวลมนุษยชาติศีลธรรม จริยธรรม มนุษย์ส่วนมากจะเห็นผิดเป็นถูก และ เห็นถูกเป็นผิด ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีความทั้งหลาย ไม่ต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรม คือความถูกต้อง แต่จะใช้เหลี่ยมอุบายต่างๆ อ้างเอาเงินทั้งสองฝ่าย ในปัจจุบันก็เกิดขึ้นจริงอยู่บ้างแล้ว

หลายคนกล่าวว่า “ในโลกนี้ไม่มีความยุติธรรม ใครมีเงินความยุติธรรมก็เข้าข้าง” ซึ่งคำกล่าวนี้ไม่ผิดไปจากความเป็นจริง เพราะโลกทุกวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคน การแข่งขันกันทางด้านธุรกิจสูงขึ้น จนทำให้คู่แข่งทางการค้าต้อง ทำทุกอย่างเพื่อให้เหนือคู่แข่งที่ทำธุรกิจแบบเดียวกันกับตน และทำได้แม้กระทั่งทำลายฝ่ายตรงข้ามให้ย่อยยับพินาศ เพื่อที่ตนเองจะได้ไม่มีคู่แข่งและเป็นเจ้ายุทธจักรในวงการธุรกิจนั้นเพียงผู้เดียว

เมื่อเกิดกรณีเช่นนี้ขึ้น กฎหมายก็ต้องเอื้อมมือเข้ามาเกี่ยวข้อง กระบวนการยุติธรรม เริ่มเข้ามามีบทบาท นั่นก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้เสียหายได้เจอกับกระบวนการยุติธรรมจริงๆ หรือเจอ ประเภทยุติธรรมเพียงแต่ชื่อเท่านั้น เรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดมากในยุคนี้ เพราะจิตสำนึกของผู้ที่ เกี่ยวข้องที่เรียกตัวเองว่ากระบวนการยุติธรรมดูเหมือนจะหมดไป การตัดสินคดีความยอม เปลี่ยนไป เมื่อมีผลประโยชน์ก้อนโตมากองอยู่ตรงหน้า กิเลสก็ย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอนผู้ถูก กลายเป็นผู้ผิด หรือเรียกว่า แปะ จึงเต็มห้องขังไปหมด^{๑๑๓} อาจจะมีบ้างที่กระบวนการยุติธรรมยังมีความยุติธรรมจริงๆ แต่มีเพียงก็คนกัน แล้วใครจะเป็นคนออกโรงเรียกร้องความยุติธรรมให้กับ แปะเหล่านั้นบาง ในเมื่อตัวใหญ่ของกระบวนการความยุติธรรมเป็นเสียเองแล้วตัวเล็กๆ จะไป ช่วยเหลืออะไรแปะได้ หากขึ้นถึงขั้นช่วยเหลือไปมันก็เปรียบเสมือน “น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ” หรือ

^{๑๑๒} พ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๔-๒๒๕.

^{๑๑๓} สรเมธี วชิรปรการ, พระพุทธเจ้าพยากรณ์นอศตราตามุสทำนาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๐), หน้า ๕๔-๕๕.

“เอาไม้ซีกไปจัดไม้ซุง” หากทำเช่นนั้นก็โค่นเค้งไปทุกราย กระบวนความยุติธรรมตัวจริงก็จำต้องปล่อยจมน้ำ นั่งดูกระบวนกรยุติธรรมเทียม ที่ดำเนินการต่อไป

นี่คือสังคมปัจจุบันที่เกิดขึ้น เวลาอาจจะยังไม่ถึงกาลที่พระพุทธเจ้าทรงทำนายไว้ก็คือว่าเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นปรากฏให้เห็นได้เด่นชัดมากขึ้นทุกวัน กว่าจะไปถึงเวลาเสื่อมจริงๆ พวกเราของอยู่กับลำบากแน่ๆ

๓.๕.๖ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๖ ให้หมาเยี่ยวใส่ถาดทอง^{๓๔}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นมหาชนขุดถาดทอง ราคาตั้งแสนกษาปณ์ แล้วพากันนำไปให้หมาจิ้งจอกตัวหนึ่งเยี่ยวใส่ในถาดทองนี้ หมาจิ้งจอกแก้นั้นก็ถ่ายปัสสาวะใส่ในถาดทองนั้น

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลของสุบินนี้จักมีในอนาคตเหมือนกันด้วยว่า ในกาลภายหน้า พวกพระราชารู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ทรงรังเกียจกุลบุตรผู้สมบูรณ์ด้วยชาติเสีย แล้วไม่พระราชทานยศให้ จักพระราชทานให้แก่คนที่ไม่มีสกุลเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้สกุลใหญ่ ๆ จักพากันตกยาก สกุลเล็ก ๆ จักพากันเป็นใหญ่ก็เมื่อพวกมีสกุลเหล่านั้น ไม่อาจเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ จักคิดว่า เราต้องอาศัยพวกเหล่านี้เลี้ยงชีวิตสืบไป แล้วก็พากันยกธิดาให้แก่ผู้ไม่มีสกุล การอยู่ร่วมกับคนพวกไม่มีสกุลของกุลธิดาเหล่านั้นก็จักเป็นเช่นเดียวกับถาดทองรองเยี่ยวหมาจิ้งจอก ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ย่อมไม่มีแกมมหาบพิตร^{๓๕}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๖

ปัจจุบันก็มีปรากฏบ้างแล้ว โดยเฉพาะชาวชนบทบ้านนอก ที่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างของชนชั้นนายทุน ไม่มีสิทธิ์ในการเลือกวิถีในการดำรงชีวิตได้เลย แม้กระทั่งผู้นำบริหารประเทศชาติก็มีพฤติกรรมที่เอาอกเอาใจ นักธุรกิจใหญ่นายโต ไม่ใส่ใจถึงความทุกข์ยากลำบากของตาสีตาสา ชาวไร่ชาวนาซึ่งไม่รู้บทกฎหมาย อาศัยทำมาหากินเลี้ยงชีพไปวันๆ และเหตุการณ์ทำนองนี้ยังแผ่ขยายเป็นวงกว้างยิ่งขึ้นไป ที่ดินหรือโรงงานอุตสาหกรรมล้วนตกไปอยู่ในมือของนายทุนประชาชนทั่วไปเป็นเพียงผู้รับจ้างใช้แรงงานเพื่อแลกกับเงินทองเพื่อจุนเจือครอบครัวเท่านั้น

ปรากฏการณ์ตามพุทธทำนายข้อนี้ แสดงให้เห็นถึงระบบโครงสร้างสังคม ที่มีแต่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนและพวกพ้องบริวาร โดยเฉพาะการที่มนุษย์ขาดคุณธรรมจริยธรรม

^{๓๔} ธรรมสภา, ๒๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๓.

^{๓๕} พุ.ชา.เอกก.อ (ไทย) ๓/๒/๒๒๕.

ภายในจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุเกิดความเลื่อมล้ำต่ำสูง และการถือชั้นตระกูลเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมมีความเสื่อมโทรมดังเช่นทุกวันนี้ เปรียบเหมือนคนขาดสติขาดทองให้สุนัขมาเยี่ยวรด^{๓๖} และเพื่อให้การดำเนินชีวิตดำเนินไปได้ภายใต้สภาพการณ์ทางสังคม พระพุทธศาสนาก็ได้กำหนดหน้าที่ที่ปัจเจกบุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน หลักดังกล่าวคือ ทิศ ๖^{๓๗} หมายถึง บุคคลต่างๆ ในสังคมที่จำต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเหมือนทิศที่อยู่รอบๆ ตัวเรา คือ บิดามารดา ครูอาจารย์ มิตรสหาย คนรับใช้คนงาน และสมณพราหมณ์(พระสงฆ์) บุคคลเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน ไปตามลักษณะเดียวกัน คือการเคารพซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนกัน ความเคารพเกรงใจนั้นเป็นสิ่งที่จะทำให้สังคมสงบสุข มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข

๓.๕.๖ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๗ แม่หมาแอบกินเชือก^{๓๘}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นบุรุษผู้หนึ่งพันเชือกหนึ่ง นั่งอยู่บนตั่งปลายเชือกที่พันแล้วข้างหนึ่งห้อยย้อยลอลง จากช่องพื้นบ้านถึงข้างล่าง สุนัขที่นอนใต้ถุนบ้านกลับกัดกินเชือกนั้น พันได้ยาวเท่าไรก็กัดกินสิ้น ยิ่งพันยิ่งสั้นไม่มีโอกาสหย่อนยานพาดถึงพื้นดินได้เลย

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า ก็จักมีในอนาคตเหมือนกันด้วยว่าในกาลภายหน้า หมู่สตรี จักพากันทะเลาะแหยะ โกลเอนในบุรุษ กลุ่มหลงในสุรา เอาแต่แต่งตัว ชอบเที่ยวเตร่ตามถนนหนทาง เห็นแก่อามิส เป็นหญิงทูลีล มีความประพฤดิชั่วช้า พวกนางจกกลุ่มรวมกันแย่งเอาทรัพย์ที่สามีทำงาน มีกสิกรรมและโครัคกกรรมเป็นต้น สั่งสมไว้ด้วยยาก ลำบากลำเค็ญ เอาไปซื้อสุราดื่มกับชายชู้ ซื้อดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้มาแต่งตน คอยสอดส่องมองหาชู้ โดยส่วนบนของบ้านที่มิดชิดบัง โดยที่ซึ่งลับตาบัง แม้ข้าวเปลือกที่เตรียมไว้สำหรับหว่าน ในวันรุ่งขึ้น ก็เอาไปซัอม จัดทำเป็นข้าวต้ม ข้าวสวย และของเคี้ยวเป็นต้น มากินกัน เป็นเหมือนนางหมาจึงจอกโซที่นอนใต้ตั่งคอยกัดกินเชือกที่เขาพันแล้ว หย่อนลงไว้ใกล้ ๆ เค้าจะนั้น ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ยังไม่มีการแก้หาบพิตร^{๓๙}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๗

ในปัจจุบันนี้ก็เห็นเด่นชัดเช่นกันเกี่ยวกับเรื่องสตรี ที่ทำตัวไม่มีคุณค่าเหมือนสตรีในสมัยก่อน อีกพวกหนึ่งสตรีที่นำเอาทรัพย์สินของสามีที่หามาได้ด้วยหยาดเหงื่อแรงกายไปใช้จ่าย

^{๓๖} สุภาพ หอมจิตร, พุทธทำนาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕.

^{๓๗} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๒/๗๓-๕๓.

^{๓๘} อ้างแล้ว

^{๓๙} จุ.ชา.เอกก.อ (ไทย) ๓/๒/๒๒๖.

ฟุ่มเฟือย แสดงให้เห็นถึงเล่ห์กลของสตรีที่เรียกกันว่า “อิตถิมายา”^{๑๕๐} จะมีมากขึ้นจนทำให้ฝ่ายสามีหลงใหลไม่คิดหวาดระแวงในพฤติกรรมของภรรยา พยายามชวนชวายุหาทรัพย์มาบำรุงบำเรอ มิให้ขาดตกบกพร่อง และการที่ภรรยาออกไปทำงานนอกบ้านเคียงบ่าเคียงไหล่กับสามีทำให้มิสามารถล่วงรู้ถึงพฤติกรรมได้ตลอด ความซับซ้อนดังกล่าวอาจทำให้สามีไม่สามารถแยกแยะสิ่งที่ดีหรือชั่วได้ คิดอยู่อย่างเดียวก็จะมีช่องทางไหนที่จะหาทรัพย์มาได้

แม้แต่การแต่งงานหรือการใช้ชีวิตร่วมกันในปัจจุบันและอนาคตนั้น มิแต่จะมุ่งไปถึงเรื่องกามารมณ์เพียงอย่างเดียว สามีที่มีภรรยาสาวก็หลงใหลในรูป มุ่งแต่จะอภิรมย์เท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงคุณสมบัติของความเป็นคู่ครองที่ดี มีความเข้าอกเข้าใจกัน แรกๆ ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเห็นอกเห็นใจกันดี นานๆ ไปก็มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ทำตามใจของตน สุดท้ายก็อยู่กันไม่ได้ต้องเลิกรากันไปในที่สุด ตามความฝันในข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงจิตใจของมนุษย์ที่เสื่อมจากคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์ชายหญิง ซึ่งเป็นหลักในการอยู่ร่วมกัน ผูกมัดจิตใจของกันและกัน ให้อยู่กันด้วยความราบรื่น มีความสุขในชีวิตคู่ตามสมควร อันเป็นหลักในการพัฒนาระบบคุณธรรมและจริยธรรมข้ออื่นๆ ให้งอกงาม เพราะถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่ประพฤติปฏิบัติตามที่ตามคุณธรรมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดการแตกแยกครอบครัวระส่ำระสายอยู่ไม่เป็นสุข

ในทางพระพุทธศาสนาที่ได้กล่าวถึงหลักธรรมหรือคุณธรรมในการครองคู่อยู่ร่วมกันคือ หลักสมชีวิธรรม ๔ ประการ^{๑๕๑} คือ

(๑) สมสัทธา มีศรัทธาสมกันเคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชา แนวความคิดความเชื่อถือ หรือหลักการต่างๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับเข้าหากัน ลงกันได้

(๒) สมสีลา มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสมสอดคล้อง ไปกันได้

(๓) สมจาคา มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี ความมีใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นพอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

(๔) สมปัญญา มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพูดกันรู้เรื่อง

และต้องมีหลักธรรมสำหรับครองเรือน กล่าวคือ ฆราวาสธรรม ๔ ประการ^{๑๕๒} ได้แก่

^{๑๕๐} สุภาพ หอมจิตร, พุทธทำนาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๑.

^{๑๕๑} อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๕๕/๕๓., อ.จตุกก.อ.(ไทย) ๒/๑๘๕-๑๕๑.

^{๑๕๒} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔., ส.ส.อ.(ไทย) ๑/๒/๔๒๖.

- (๑) สัจจะ ความจริง คือ ซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งจริงใจ จริงวาจา และจริงในการกระทำ
- (๒) ทมะ ฝึกตน คือ รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องข้อขัดแย้ง ปรับตัวปรับใจเข้าหากัน และปรับปรุงตนให้ดีขึ้นยิ่งขึ้นไป
- (๓) ขันติ อุดทน คือ มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น ไม่ว่ความทนต่อความล่อลวงล้ากำเกินกัน และร่วมกันอดทนต่อความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำ ฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน
- (๔) จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ สามารถเสียสละความสุขสำราญ ความพอใจส่วนตนเพื่อผู้อื่นได้ เช่นอดหลับอดนอนพยาบาลกันในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ตลอดจนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหายของผู้อื่น ไม่ใจแคบ

๓.๕.๘ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๘ ตุ่มมีหลายใบ แต่เติมน้ำกันอยู่ใบเดียว^{๑๔๓}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นตุ่มน้ำเต็มเปี่ยมลูกใหญ่ใบหนึ่ง ตั้งอยู่ที่ประตูวัง ล้อมด้วยตุ่มเป็นอันมาก วรรณะทั้ง ๔ เอาหม้อตักน้ำมาจากทิศทั้ง ๔ และทิศน้อยทั้งหลาย เอามาใส่ลงตุ่มที่เต็มแล้วนั้นแหละ น้ำก็เต็มแล้วเต็มอีก จนไหลล้นไป แม้นคนเหล่านั้นก็ยังเฝ้าลงในตุ่มนั้นอยู่เรื่อย ๆ แต่ไม่มีผู้ที่จะเหลียวแลดูตุ่มที่ว่าง ๆ เลย^{๑๔๔}

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแห่งสุบินนี้จักมีในอนาคตเหมือนกัน ด้วยว่าในกาลภายหน้า โลกจักเสื่อม แวนแคว้นจักหมดความหมาย พระราชาทั้งหลายจักตกยาก เป็นกำพว้า องค์ใดเป็นใหญ่ องค์นั้นจักมีพระราชทรัพย์เพียงแสนกระษاپณในท้องพระคลัง พระราชาเหล่านั้นตกยากถึงอย่างนี้ จักเกณฑ์ให้ชาวชนบททุกคน ทำการเพาะปลูกให้แก่ตน พวกมนุษย์ถูกเบียดเบียนต้องละทิ้งการงานของตนพากันเพาะปลูก ปุพพันพีช และอปรินพีช ให้แก่พระราชาทั้งหลายเท่านั้น ต้องช่วยกันเฝ้าช่วยกันเก็บเกี่ยว ช่วยกันนวด ช่วยกันขน ช่วยกันเคี้ยว น้ำอ้อย เป็นต้น และช่วยกันทำสวนดอกไม้ สวนผลไม้ พากันขนปุพพันพีช เป็นต้นที่เสร็จแล้วในที่นั้นๆ มาบรรจุไว้ในขุ้งฉางของพระราชาเท่านั้น แม้ที่จะมองดูขุ้งฉางเปล่า ๆ ในเรือนทั้งหลายของตนจักไม่มีเลย จักเป็นเช่นกับการเติมน้ำใส่ตุ่มที่เต็มแล้ว ไม่เหลียวแลดูตุ่มเปล่าๆ บ้างเลยนั่นแล ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ จะยังไม่มีแกมมหาบพิตร

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๘

ในปัจจุบันนี้บ้านเมืองถือได้ว่ามีความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยี เครื่องจักรกลได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ระบบคอมพิวเตอร์ถูกนำมาใช้แทนคนมากขึ้น

^{๑๔๓} อ่างแล้ว

^{๑๔๔} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๖-๒๒๗.

แต่มีต้นทุนสูง พวกกรรมกรคนงานต้องทำงานหนักเข้าไปอีก ทำงานจนไม่มีเวลาพักผ่อน มุ่งหวังเพียงอย่างเดียวคือเงินเท่านั้น เงินเป็นเสมือนพระเจ้าและการทำงานก็เพื่อความมั่นคงร่ำรวยเป็นหลัก ผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทองเท่านั้นที่มีโอกาสในทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ในการบริหารราชการบ้านเมือง จะเห็นได้ว่ามีแต่ผู้มั่งคั่งคฤหาสน์ เศรษฐีเท่านั้นที่ได้เป็นใหญ่เป็นโต และเมื่อมีอำนาจวาสนาแล้ว แทนที่จะสำเหนียกแต่กลับโกงกินคอร์รัปชันบ้านเมือง เอาตำแหน่งบังหน้าแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง แม้แต่ข้าราชการก็พลอยประจบสอพลอนักการเมือง ร่วมกันทุจริตคดโกง

และปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าผู้ดีมีสกุลหรือมียศถาบรรดาศักดิ์ เท่านั้นกอบโกยเอาแต่ผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจต่างๆ ก็ตกอยู่ในมือของชนชั้นนายทุน โดยเฉพาะนายทุนชาวต่างชาติ บริษัทห้างร้านใหญ่โตล้วนเป็นของนายทุนทั้งสิ้น พวกเขาชาวไร่ชาวนากรรมกรเป็นเพียงแค่แรงงานขายแรงงานเป็นลูกจ้าง เพื่อต้องการเงินทองไปเลี้ยงชีพอยู่ไปวันๆ เท่านั้น ที่เป็นปัญหาในปัจจุบันมีห้างสรรพสินค้ามากมาย หลายที่ผุดขึ้นราวกับดอกเห็ด ทำให้ร้านค้าเล็กๆ ซึ่ง สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายเกือบจะสูญพันธุ์แล้ว

พวกชนชั้นนายทุนจะมีพฤติกรรมเอารัดเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่าในรูปแบบต่างๆ พูดังๆ ก็คือ การกดขี่แรงงานนั่นเอง ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับแรงงานนี้มีอยู่ทั่วทุกมุมโลก เพราะต่างก็คิดว่าอีกฝ่ายหนึ่งเอารัดเอาเปรียบกันมากเกินไป ในทางพระพุทธศาสนาได้เสนอแนะวิธีแก้ไข ปัญหาเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน คือ กำหนดหลักหรือหน้าที่ที่ทั้งสองฝ่ายต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสมในฐานะที่เป็นนายจ้าง ต้องไม่เอารัดเอาเปรียบลูกจ้างเกินไป ซึ่งมีหลักที่ควรปฏิบัติดังนี้

- (๑) จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง^{๑๕๕}
- (๒) ให้อาหารและรางวัลตามสมควร
- (๓) จัดการรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ (สวัสดิการ)
- (๔) แจกของกินที่มีรสแปลกๆ ให้บ้าง
- (๕) ปล่อยให้หยุดงานในบางโอกาส

ในฐานะที่เป็นลูกจ้าง ก็ถือว่ามีค่าสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะงานทุกอย่างต้องอาศัยลูกจ้างเป็นกำลังสำคัญ งานจึงจะสำเร็จด้วยดี การเป็นลูกจ้างที่ดีนั้นมีหลักปฏิบัติดังนี้

- (๑) ลูกขึ้นทำงานก่อนนายจ้าง^{๑๕๖}
- (๒) เลิกงานทีหลังนายจ้าง

^{๑๕๕} เขมกะ, หน้าที่นายจ้าง หน้าที่ลูกจ้างหรือผู้ใช้แรงงาน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐.

^{๑๕๖} เขมกะ, อ้างแล้ว.

- (๓) ถือเอาแต่ของที่นายจ้างให้
- (๔) ทำการงานให้ดียิ่งขึ้น
- (๕) นำคุณความดีของนายจ้างไปสรรเสริญ

เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างทำตามหน้าที่ให้สมบูรณ์ ถูกต้อง และเหมาะสมแล้ว ปัญหาเรื่องการกดขี่แรงงาน หรือการข่มขู่ประทุ้งในเรื่องต่างๆ เหมือนปัจจุบันนี้ก็คงไม่มีเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

๓.๕.๕ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๕ น้ำริมสระใส น้ำกลางสระขุ่น^{๑๔๖}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินได้เห็น โบกขรณีสระหนึ่งคารดาชไปด้วยปทุม ๕ สี ลีกลีมีทำขึ้นลงรอบด้าน ผุ่งสัตว์ สองเท้า สีเท้า พวกมันลงค้ำน้ำในสระนั้น โดยรอบ น้ำที่อยู่ในที่ลึกกลางสระนั้นขุ่นมัว ในที่ซึ่งสัตว์สองเท้าสีเท้าพวกมันเหยียบ กลับใสสะอาดไม่ขุ่นมัว^{๑๔๗}

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแห่งสุบินนี้จักมีในอนาคตเหมือนกัน ด้วยว่าในกาลภายหน้า พระราชาทั้งหลาย จักไม่ตั้งอยู่ในธรรมลอคติ ด้วยอำนาจความพอใจเป็นต้น เสวยราชสมบัติ จักไม่ประทุษร้ายการวินิจฉัยอรรถคดีโดยธรรม มีพระหฤทัยมุ่งแต่สืบบน โลกในทรัพย์ ขึ้นชื่อว่าคุณธรรมคือความอดทน ความเมตตา และความเอ็นดูของพระราชาเหล่านั้น จักไม่มีในหมู่ชาวสวนแวนแคว้นจักเป็นผู้กักขะ หยาบคาย คอยแต่เบียดเบียนหมู่มนุษย์เหมือนหีบอ้อมด้วยหีบขนต์ จักกำหนดให้ช่วยต่าง บังเกิดขึ้น เก็บเอาทรัพย์ พวกมนุษย์ถูกรีดช่วย อารหนักเข้า ไม่สามารถจะให้อะไรๆ ได้ พวกกันทั้งคามนิคมเป็นต้นเสีย อพยพไปสู่ปลายแดนตั้งหลักฐาน ณ ที่นั้น ชนบทศูนย์กลางจักว่างเปล่า ชนบทชายแดนจักเป็นปึกแผ่นแน่นหนา เหมือนน้ำกลางสระโบกขรณีสระ น้ำที่ฝั่งรอบๆ ใส ล้นใด ก็ล้นนั้น ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ย่อมไม่มีแก่มหาบพิตร

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๕

ในปัจจุบันนี้ทุกสังคมมีความเจริญรุ่งเรือง เศรษฐกิจดี เป็นศูนย์กลาง การค้าขาย เป็นที่รวมนักปราชญ์ผู้มีความรู้ เป็นศูนย์รวม การศึกษา การคมนาคมสะดวก สาธารณูปการพร้อมสรรพ ถิ่นนี้จะมีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่น การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลง โดยเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ไม่ใช่เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าเพียงอย่างเดียว แต่จิตใจของคนต่ำลง

^{๑๔๖} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๔.

^{๑๔๗} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๘.

ไว้คุณธรรม ด้วยเหตุนี้ คนส่วนใหญ่จึงตัดสินใจตั้งหลักฐานอยู่ในตัวเมือง ตรงกันข้ามถ้าตัวเมืองแออัด การจราจรติดขัด อากาศเสีย ก็จะย้ายไปอยู่ตามต่างจังหวัดที่อากาศดี ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส

ผู้นำประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่เทียบได้กับตำแหน่งพระราชินี อันได้แก่ประธานาธิบดี หากปกครองประเทศโดยไม่เป็นธรรม ประชาชนจะอพยพหนีจากถิ่นฐานเดิมอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน ไปอยู่ยังถิ่นฐานใหม่ หรือไม่ก็ย้ายไปอยู่ต่างประเทศ ที่มีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่น ทุกประเทศจะมีการตรากฎหมายขึ้นใช้ ประเทศไทยเองก็มีรัฐธรรมนูญ(Constitution)^{๔๕} เป็นกฎหมายของบ้านเมือง ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมาย ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของกฎหมาย^{๔๖}

ในกฎทันตสูตร ที่มณิกาย สีลขันธวรรค^{๔๗} กฎทันตพรหมณ์เข้าไปเฝ้าเพื่อทูลขอคำอธิบาย พระพุทธเจ้า ทรงอธิบายถึงวิธีการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๔๘} (Sustainable Development) ๒ แบบ ได้แก่ การพัฒนาคน คือ พัฒนาให้มีศีลและปัญญา ได้แก่ การสมาทานศีล เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักการที่ใช้ทุนทรัพย์น้อยและมีการเตรียมพร้อมน้อย แต่มีผลมาก และการพัฒนาบ้านเมือง คือ พัฒนาการเศรษฐกิจ ได้แก่ หลักการปราบโจรผู้ร้ายแบบถอนรากถอนโคน เพื่อมิให้กลับมาเป็นเลืยนหนาม เบียดเบียนประชากรอายุ ๓ ประการ มีใจความว่า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “พรหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้วพระเจ้าวิจิตมหาราชทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง ต่อมา ท้าวเธอประทับอยู่ตามลำพัง ทรงคิดคำนึงว่า “เราได้ถือครองโภคสมบัติที่เป็นของมนุษย์อย่างมากมาย ได้อาชนะแล้วครอบครองดินแดนที่กว้างใหญ่ ทางที่ที่เราพึงบูชามหาชัยที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน” ท้าวเธอจึงรับสั่งให้เรียกพรหมณ์ปุโรหิตมาแล้วตรัสว่า “พรหมณ์ เราปรารถนาจะบูชามหาชัย ขอท่านผู้เจริญ โปรดแนะนำวิธีบูชาชัยที่จะอำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน”

พรหมณ์ปุโรหิตกราบทูลว่า “บ้านเมืองของพระองค์ยังมีเลืยนหนาม มีการเบียดเบียนกัน โจรยังปล้นบ้าน ปล้นนิคม ปล้นเมืองหลวง ดักจี้ในทางเปลี่ยว เมื่อบ้านเมืองยังมีเลืยนหนาม พระองค์จะโปรดให้ฟื้นฟูพลีกรรมขึ้นก็จะชื่อว่าทรงกระทำสิ่งที่ไม่สมควร พระองค์มีพระราชดำริ

^{๔๕} วิชัย สังข์ประไพ, ดร. กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๔๖} พระมหาสุรศักดิ์ ธนปาโล, พุทธทำนาย เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี: สุสวัสดิ์ พรินเตอร์, ๒๕๕๒), หน้า ๗-๑๐.

^{๔๗} ที.ที. (ไทย) ๕/๓๒๓-๓๕๘/๑๒๕-๑๕๐.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๔-๒๖๕.

อย่างนี้ว่า “เราจะปราบปรามเสี้ยนหนาม (คือโจร) ด้วยการประหารจงจำ ปรับสินไหม ค่าหนีโทษ หรือเนรเทศ” อย่างนี้ไม่ใช่การกำจัดเสี้ยนหนามที่ถูกต้อง เพราะว่าโจรที่เหลื่อจากที่กำจัดไปแล้วจะ มาเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ในภายหลังได้แต่การกำจัดเสี้ยนหนามที่ถูกต้อง ต้องอาศัย วิธีการต่อไปนี้ คือ

(๑) ขอให้พระองค์พระราชทานพันธุ์พืช และอาหาร ให้แก่พลเมืองผู้ขะมักเขม้น ในเกษตรกรรม และการเลี้ยงปศุสัตว์ในบ้านเมืองของพระองค์^{๑๕๓}

(๒) ขอให้พระองค์พระราชทานเงินทุน ให้แก่พลเมืองผู้ขะมักเขม้นในพาณิชย์ กรรมในบ้านเมืองของพระองค์

(๓) ขอให้พระองค์พระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ขยันขันแข็ง ในบ้านเมืองของพระองค์

พลเมืองจะชวนขายในหน้าที่การงานของตน ไม่พากันเบียดเบียนบ้านเมืองของ พระองค์และจะมีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองก็จะอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่มี การเบียดเบียน ประชาชนจะชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว อยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูบ้าน พระเจ้ามหาวิชิตราชทรงรับคำของพราหมณ์ปุโรหิตแล้วได้ทรงกระทำตามนั้น

ทุกสังคมทุกประเทศก็เช่นกับพระสูตรที่ยกมาเป็นตัวอย่าง หากผู้นำประเทศบริหาร บ้านเมืองเพื่อความสงบของประชาชน ไม่เอาโรคเอาเปรียบประชาชน หาวิธีให้ประชาชนมี สวัสดิการที่ดี ปัญหาต่างๆ ที่จะตามมา เช่น การขโมย การวิ่งราว ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด เหล่านี้ก็จะหมดไป บ้านเมืองก็จะอยู่อย่างผาสุก

๓.๕.๑๐ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๐ ข้าวหม้อเดียวกัน แต่สุกไม่เท่ากัน^{๑๕๔}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นข้าวสุก ที่คนหุงในหม้อใบเดียวกันแต่ๆ แต่หาสุก ทั่วกันไม่ เป็นเหมือนผู้หุงตรวจดูแล้วว่าไม่สุก เลยแยกกันไว้เป็น ๓ อย่าง คือ ข้าวหนึ่งและ ข้าว หนึ่งคืบ ข้าวหนึ่งสุกดี^{๑๕๕}

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแม่ของสุบินข้อนี้ จักมีใน อนาคตเหมือนกัน ด้วยว่าในกาลภายหน้า พระราชาทั้งหลายจักไม่ดำรงในธรรม เมื่อพระราชา

^{๑๕๓} พระมหาทวิช ธีรชาโต (ศรีพรหม) , “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์ทีฆนิกาย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

^{๑๕๔} อ่างแล้ว

^{๑๕๕} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๒๕-๒๓๐.

เหล่านั้นไม่ดำรงในธรรมแล้ว ข้าราชการก็ดี พราหมณ์และคฤหบดีก็ดี ชาวนิคม ชาวชนบทก็ดี รวมถึงมนุษย์ทั้งหมด นับแต่สมณะและพราหมณ์ จักพากันไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้เทวดาทั้งหลายก็จักไม่ทรงธรรม ในรัชกาลแห่งอัมมิกราชทั้งหลาย ลมทั้งหลายจักพัดไม่สม่ำเสมอ พัดแรงจัดทำให้วิมานในอากาศของเทวดาสั่นสะเทือน เมื่อวิมานเหล่านั้น ถูกลมพัดสั่นสะเทือน ผุ่งเทวดาก็พากันโกรธ แล้วจักไม่ให้ฝนตก ถึงจะตกก็จะไม่ตกกระหน่ำทั่วแคว้นแคว้น มิฉะนั้น จักไม่ตกให้เป็นอุปการะแก่การใด การหว่านในที่ซึ่งปวงจักไม่ตกกระหน่ำทั่วถึง แม้ในชนบท แม้ในบ้าน แม้ในตระพังแห่งหนึ่ง แม้ในสระลูกหนึ่งเหมือนกันกับในแคว้นฉะนั้น เมื่อตกตอนเหนือของตระพัง ก็จักไม่ตกในตอนใต้ เมื่อตกในตอนใต้ จักไม่ตกในตอนเหนือ ข้าวกล้าในตอนหนึ่งจักเสียเพราะฝนชุกเมื่อฝนไม่ตกในส่วนหนึ่ง ข้าวกล้าจักเหี่ยวแห้ง เมื่อฝนตกดีในส่วนหนึ่ง ข้าวกล้าจักสมบูรณ์ ข้าวกล้าที่หว่านแล้วในขอบขันฑสีมาของพระราชารองค์เดียวกัน จักเป็น ๓ สถาน ด้วยประการฉะนี้ เหมือนข้าวสุกในหม้อเดียวมีผลเป็น ๓ อย่างฉะนั้น ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ จะยังไม่มีแก่มหาบพิตร

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๐

จากคำทำนายคงไม่ได้หมายเอาสภาพลมฟ้าอากาศที่แตกต่างกันไปแต่ละภูมิภาคอย่างแน่นอน แต่หมายถึงความวิปริตของสภาพดินฟ้าอากาศที่รุนแรงผิดธรรมชาติ ผิดปกติ และมีอาการขัดแย้งกันอยู่ในบ้านเมืองเดียวกันนั่นเอง ที่พอเห็นได้ในบ้านเมืองเราในยุคนี้ก็เช่น ภาคหนึ่งน้ำท่วมหนัก ในขณะที่อีกภาคหนึ่งนั้นฝนแล้งอย่างหนัก แต่อีกภาคหนึ่งกำลังทำการเพาะปลูกได้ผลดี ซึ่งความวิปริตเช่นนี้ไม่ควรจะมีในประเทศเดียวกัน และในฤดูกาลเดียวกัน แต่ก็เริ่มจะมีให้เห็นแล้วในสมัยนี้

ในคำทำนายฝันข้อนี้ จริงๆแล้วระบุตรงๆ ว่าเมื่อผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในธรรม ก็จะเกิดลมพายุร้ายแรงลมพายุทำให้วิมานของเทวดาสั่นสะเทือน เทวดาโกรธจึงบันดาลให้ฝนแล้งบ้าง น้ำท่วมบ้าง พุดง่าย ๆ ก็ว่าความวิปริตของดินฟ้าอากาศเกิดขึ้นเพราะเทวดาลงโทษ

ถ้าเราถือว่าเทวดาก็คือกฎธรรมชาติ การที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติ เช่น ทำลายป่าไม้ และก่อให้เกิดภาวะมลพิษขึ้นในบ้านเมืองถิ่นที่อยู่ต่างๆ ไป จนกลายเป็นถิ่นที่ไม่เหมาะสมแก่การจะอยู่อาศัย เช่นนี้ก็คือถือได้ว่าเป็นการทำให้เทวดาโกรธ และผลร้ายที่เกิดจากการทำลายธรรมชาติก็จะส่งผลเป็นการทำลายตัวมนุษย์เอง นี่ก็คือธรรมชาติลงโทษนั่นเอง

เวลานี้กระแสความวิตกกังวลในเรื่องที่โลกของเรากำลังจะบูดเน่าเพราะน้ำมีมนุษย์ด้วยกันเองกำลังขึ้นสูงอยู่เรื่อยๆ นักวิทยาศาสตร์บอกว่า บรรยากาศรอบๆ โลกกำลังร้อนขึ้นเรื่อยๆ

อันเป็นผลมาจากการก่อภาวะมลพิษที่กระทำกันอยู่ทุกหนทุกแห่งในโลก ความร้อนก็จะทำให้น้ำแข็งทางขั้วโลกเหนือละลายทำให้ปริมาณน้ำทะเลเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น น้ำท่วมและฝนแล้งจึงย่อมเกิดขึ้นได้พร้อมๆ กันในเมืองเดียวกันโดยไม่ต้องสงสัย^{๑๕๖}

๓.๕.๑๑ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๑ แก่นจันทร์แลกกับเปรียงเน่า^{๑๕๗}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินว่า มีคนนำแก่นจันทร์ที่มีราคาแพง ไปแลกกับนมเปรี้ยวและนมโคซึ่งมีราคาเพียงน้อยนิด เหมือนนำทองคำไปแลกกับตะกั่ว

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตรแม้ผลแห่งสุบินนี้ ก็จักมีในอนาคต ในเมื่อศาสนาของตถาคตเสื่อมโทรมนั้นแล ด้วยว่าในกาลภายหน้า พวกภิกษุอลัชชีเห็นแก่ปัจจัย จักมีมาก พวกเหล่านั้น จักพากันแสดงธรรมเทศนาที่ตถาคต กล่าวติเตียนความละโมภในปัจจัยไว้แก่ชนเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งปัจจัย ๔ มีจิวรเป็นต้น จักไม่สามารถแสดงให้พ้นจากปัจจัยทั้งหลาย แล้วตั้งอยู่ในฝ่ายธรรมนำสัตว์ ให้พ้นจากทุกข์ มุ่งตรงสู่พระนิพพาน ชนทั้งหลายก็จะฟังความสมบูรณ์แห่งบทธละพญชณะ และสำเนียงอันไพเราะอย่างเดียวเท่านั้น แล้วจักถวายเอง และยังชนเหล่าอื่นให้ถวายซึ่งปัจจัยทั้งหลายมีจิวรเป็นต้น อันมีค่ามาก ภิกษุทั้งหลายอีก บางพวก จักพากันนั่งในที่ต่างๆ มีท้องถนน สีแยก และประตู่วังเป็นต้น แล้วแสดงธรรมแลกรูปิยะ มีเหรียญกษาปณ์ครึ่งกษาปณ์ เหรียญบาท เหรียญมาสก เป็นต้น โดยประการฉะนี้ ก็เป็นอาชกรรมที่ตถาคตแสดงไว้ มีมูลค่าควรแก่พระนิพพานไปแสดงแลกปัจจัย ๔ และรูปิยะมีเหรียญกษาปณ์และเหรียญครึ่งกษาปณ์เป็นต้น จักเป็นเหมือนฝูงคนเอาแก่นจันทร์มีราคาตั้งแสน ไปขายแลกเปรียงเน่าจะนั้น กัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ยังไม่มีแก่นมหาบพิตร^{๑๕๘}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๑

ปัจจุบันนี้ก็มีให้เห็นกันมากในด้านของการเอาหลักธรรมของพระพุทธเจ้าไปหากิน แสดงธรรมเพื่อได้ปัจจัยที่เกินความพอดี และทำพิธีกรรมต่างๆ ที่ไม่เหมาะสมที่ออกข่าวตามโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับสักยันต์บ้าง ปลุกเสกบ้าง ซึ่งเหล่าเหล่านี้ใคร่ว่าไม่ใช่หนทางแห่งการดับทุกข์

^{๑๕๖} ทองช้อย แสงสินชัย ,นาวาโท, พุทธทำนายโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕-๕๖.

^{๑๕๗} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๕.

^{๑๕๘} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๓๐-๒๓๑.

การปลุกเสก เป่า คูดวง จัดว่าเป็นเครื่องงานวิชา เพราะเป็นไปเพื่อขวางแต่การบำเพ็ญสมณะธรรม ผิดต่อพระธรรมวินัย และเครื่องงานวิชาที่พระพุทธเจ้าไม่สนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่นเรียนมีดังต่อไปนี้

ทายอวัยวะ^{๑๕๕} ทายนิมิต ทายอุปบาท ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีชัศตเกลบบูชาไฟ ทำพิธีชัศตราบูชาไฟ ทำพิธีชัศข้าวสารบูชาไฟ ทำพิธีเติมเนยบูชาไฟ ทำพิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ ทำพิธีเสกเป่าบูชาไฟ ทำพิธีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะ คุณลักษณะพื้นที คุณลักษณะที่ไร่นาเป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอลงเลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน เป็นหมองู เป็นหมอยาพิษ เป็นหมอแมลงป่อง เป็นหมอรักษาแผลหนูกัด เป็นหมอทายเสียงนก เป็นหมอทายเสียงกา เป็นหมอทายอายุ เป็นหมอเสกกันลูกศร เป็นหมอดูรอยเท้าสัตว์^{๑๖๐} เป็นต้น

ที่กล่าวมาเป็นต้นเหล่านี้ถือว่าเป็นเครื่องงานวิชา อันเป็นวิชาที่พระภิกษุสามเณรควรหลีกเลี่ยงให้ไกล ไม่ควรเข้าใกล้ อย่าพยายามศึกษาวิชาการเหล่านี้ ไม่ว่าจะเพราะเหตุผลอันใดก็ตาม พุดง่ายคือ ไม่ควรอาศัยเรื่องอย่างนี้เป็นเครื่องมือในการหาเงิน เพราะมันเป็นการสอนให้คนโง่ ไม่ใช่สอนให้คนฉลาดขึ้นเลยแม้แต่น้อย พระภิกษุทุกวันนี้บางพวกอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องหาเงิน ถือได้ว่าเป็นเหลือบไร เป็นพวกปลวกพระศาสนา เป็นบ่อนทำลายศาสนา และทำลายความมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วย ต้องช่วยกันกำจัดให้หมดไปเพื่อความคงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้มีอายุยืนยาวจรรุ่งลูกจรรุ่งหลานของชาวไทยต่อไป

๓.๕.๑๒ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๒ กะโหลกน้ำเต้าจมน้ำได้^{๑๖๐}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นกะโหลกน้ำเต้าจมน้ำได้ หรือน้ำเต้าเปล่าๆ กลับจมน้ำได้

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแห่งสุบินนี้ ก็จักมีในอนาคตกาล เมื่อโลกหมุนไปถึงจุดเสื่อม ในรัชกาลของพระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ด้วยว่าในครั้ง

^{๑๕๕} ที.สี. (ไทย) ๕/๒๐๕-๒๑๒/๖๕-๗๒., ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๑-๑๕.

^{๑๖๐} ดูเทียบ วิ.อ. ๒/๑๔๔/๓๑๕., สารคดี.ฎีกา. ๓/๑๔๔/๔๓., วิ.มหา. ๕/๒๕๐/๑๓-๑๔., ที.ปา. ๑๑/๕๐/๓๐., ม.ม. ๑๓/๒๒๓/๑๕๗., ส.ม. ๑๕/๑๐๘๐/๓๖๕-๓๖๖., อัง.ทศก. ๒๔/๖๕/๑๐๒., พ.ม. ๒๕/๑๕๗/๓๐๖., อ้างใน ไชยพงศ์/ ทศพร ศรีคำ, พุทธพยากรณ์ กำเนิดโลก และชะตาโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นนทบุรี : ด้านสุทธาการพิมพ์, (ม.ป.ป.),) หน้า ๑๒๑.

^{๑๖๑} อ้างแล้ว

นั่นพระราชาทรงหลาย จักไม่พระราชทานยศแก่กษัตริย์ผู้สมบุรณ์ด้วยชาติ จักพระราชทานแก่ผู้ไม่มีสกุลเท่านั้น พวกนั้นจักเป็นใหญ่ อีกฝ่ายหนึ่งจักยากจน ถ้อยคำของพวกเขาไม่มีสกุล ดูกระโหลกน้ำเต้า ดูประหนึ่งหยั่งรากลงแน่นในที่เฉพาะพระพักตร์พระราชาก็ดี ที่ประตู่วังก็ดี ที่ประชุมอำมาตย์ก็ดี ที่โรงศาลก็ดีจักเป็นคำไม่โยกโคลง มีหลักฐานแน่นหนาดี แม้ในสังฆสันนิบาต (ที่ประชุมสงฆ์) เถา ในกิจกรรมที่สงฆ์พึงทำและคณะพึงทำก็ดี ทั้งในสถานที่ดำเนินอธิกรณ์เกี่ยวกับบาตรจีวร และบริเวณเป็นต้นก็ดี ถ้อยคำของคนชั่วทุกศีลเท่านั้น จักเป็นคำนำสัตว์ออกจากทุกข์ได้ มิใช่ถ้อยคำของภิกษุผู้ลัทธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จักเป็นเหมือนกาลเป็นที่มลงแห่งกระโหลกน้ำเต้า แม้ด้วยประการทั้งปวง ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ยังไม่มีแก่มหาบพิตร^{๑๖๒}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๒

ในปัจจุบันและในภายภาคหน้า คนดี มีความรู้ มีสติปัญญา มีความฉลาด มีความสามารถ ไม่ว่าทั้งพระทั้งฆราวาสจะไม่ได้ได้รับความยกย่องเชิดชูในสังคม จะถูกขัดขวางจากกลุ่มคนพาลสันดานชั่วอยู่ตลอดเวลา หากเป็นฆราวาสก็ไม่มีโอกาสได้ทำงานในการบริหารประเทศชาติบ้านเมือง คนมีความรู้ความสามารถ มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่มีโอกาสได้รับการเลือกตั้งเข้ามาหรือได้รับเลือกเข้ามาแล้วไม่มีโอกาสได้ทำงานเพื่อประเทศชาติอย่างเต็มที่

จะมีกลุ่มทุจริตคิดมิชอบเพื่อหวังผลประโยชน์ต่างๆ เบียดสีให้ตกเก้าอี้ไป ในสายตาของกลุ่มมิถิลาชีพเหล่านี้จะมองเห็นคนดีๆ ว่าเป็นตัวกาลกิณี ไม่ยอมที่จะให้เข้าไปรู้เห็นในความทุจริตคิดมิชอบ นักบวชเป็นในลักษณะนี้เช่นกัน รูปโฉมมีใจบริสุทธิ์ผุดผ่องในพระธรรมวินัย มีความรู้ดี ปฏิบัติชอบต่อมรรคผลนิพพาน ท่านเหล่านั้นจะไม่มีใครให้ความสนใจ ไม่อยากเข้าใกล้ ไม่อยากฟังธรรม จะมองเห็นว่าเป็นพระล้าสมัยไม่เกิดศรัทธา เพราะใจไม่มีความเคารพเชื่อถือ ในท่านเหล่านั้น แม้แต่จะแบ่งปันปัจจัยทั้งสี่ที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือก็ไม่เต็มใจ ถึงจะถวายให้ก็นิดหน่อยพอเป็นพิธีเท่านั้น ท่านเหล่านั้นจึงมีชีวิตอยู่ด้วยความลำบาก ใครก็ไม่อยากบวชเป็นพระในลักษณะนี้ ในที่สุดพระดีๆ มีคุณธรรมก็จะค่อยหมดไป

๓.๕.๑๓ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๓ หินลอยน้ำได้

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นก้อนศิลาแห่งทิบใหญ่ขนาดเท่าเรือ และหนักมาก แทนที่จะจมน้ำกลับลอยน้ำได้เหมือนเรือ เป็นที่ประหลาดใจยิ่งนัก

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแห่งสุบินแม่นี้ ก็จักมีในกาลเช่นนั้นเหมือนกันด้วยว่าในครั้งนั้น พระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมทั้งหลาย จักพระราชทานยศแก่

^{๑๖๒} ขุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๓๑-๒๓๒.

คนไม่มีสกุล พวกนั้นจักเป็นใหญ่ พวกมีสกุลจักตกยากใครๆ จักไม่ทำความเคารพในพวกมีสกุลนั้น จักกระทำความเคารพในพวกที่เป็นใหญ่ฝ่ายเดียว ถ้อยคำของกุลบุตรฉลาดในการวินิจฉัย ผู้หนักแน่น เช่นกับศิลาทิบ จักไม่หยั่งลง ดำรงมั่นในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระราชา หรือ ในที่ประชุมอำมาตย์ หรือในโรงศาล เมื่อพวกนั้นกำลังกล่าว พวกนอกนี้จักคอยเยาะเย้ยว่า พวกนี้พูดทำไม แม้ในที่ประชุมภิกษุ พวกภิกษุก็จักไม่เหล้าภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ผู้ควรทำความเคารพว่าเป็นสำคัญ ในฐานะต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งถ้อยคำของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักเหล่านั้น ก็จักไม่หนักแน่นมั่นคง จักเป็นเหมือนเวลาเป็นที่เลื่อนลอยแห่งศิลาทั้งหลายฉะนั้น ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ยังไม่มีแก่มหาบพิตร^{๑๖๓}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๓

สถานการณ์ปัจจุบันนี้สามารถสรุปได้ง่ายๆ เลยว่า เป็นการยกย่องในวัตถุ ไม่ยกย่องคุณธรรมและจริยธรรม คุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคล และเห็นกามารมณ์ เห็นเงินดีกว่า อุดมคติ ดีกว่าความถูกต้อง เงินถูกยกย่องว่าเป็นศาสนา อำนาจถูกยกย่องเป็นธรรม

ด้านการศึกษาทุกวันนี้ก็เห็นกงจักรเป็นดอกบัว^{๑๖๔} สอนให้รู้ อ่าน เขียน รู้ประกอบชีพ แต่ไม่รู้จักแก้ปัญหาเวลาที่มีความทุกข์ เวลามีปัญหา เพราะขาดความรู้ที่เป็นคุณธรรม แต่ปัจจุบันนี้นักเรียนบางคนก็อ่านหนังสือยังไม่ออกไม่เข้าใจแต่ว่าประถม มัธยมก็ประสบปัญหาเหล่านี้เช่นกัน

๓.๕.๑๔ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๔ เขียดกินงูเห่า^{๑๖๕}

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสุบินเห็นฝูงเขียดตัวเล็กๆ ขนาดดอกมะขาง วิ่งไล่กัดงูเห่าตัวใหญ่ๆ กัดเนื้อขาดเหมือนตัดก้านบัวแล้วกลืนกิน

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแห่งแม่สุบินข้อนี้ ก็จักมีในอนาคต ในเมื่อโลกเสื่อมโทรมจุกกัน ด้วยว่าในครั้งนั้น พวกมนุษย์จะมีราคะจริตแรงกล้า ชาติชั่วปล่อยตัวปล่อยใจ ตามอำนาจของกิเลสจักต้องเป็นไปในอำนาจแห่งภรรยาเด็กๆ ของคน ผู้คนมีทาสและกรรมกรเป็นต้นก็ดี สัตว์พาหนะมีโคกระบือเป็นต้นก็ดีเงินทองก็ดี บรรดามีในเรือนทุกอย่างจักต้องอยู่ในครอบครองของพวกนางทั้งนั้น เมื่อพวกสามีถามถึงเงินทอง โฉนๆ ว่าอยู่ที่ไหนหรือ

^{๑๖๓} พุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๒๓๑๒.

^{๑๖๔} พระธรรมกิตติวงศ์, คำพ่อ คำแม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๗.

^{๑๖๕} ธรรมสภา, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๖.

ถามถึงจำนวนสิ่งของว่ามีที่ไหนก็ดี พวกนางจักพากันตอบว่า มันจะอยู่ที่ไหน ๆ ก็ช่างเถิด กงการอะไรที่ท่านจะตรวจตราเล่า ท่านเกิดอยากรู้สิ่งที่มีอยู่ และไม่มีอยู่ในเรือนของเราละหรือ แล้วจักค้าด้วยประการต่าง ๆ ที่มิดำเอาด้วยหอกคือปาก กดไว้ในอำนาจคังทาสและคนรับใช้ ดำรงความเป็นเจ้าเป็นใหญ่ของตนไว้สืบไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จักเป็นเหมือนเวลาที่ฝูงเจี๊ยบขนาดคอกมะขาง พากันขยอกกินฝูงงูเห่า ซึ่งมีพิษแล่นเร็วจะนั้น ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็จักไม่มีแก้แค้นหยาบพิตร^{๑๖๖}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๔

นักบวชองค์ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง มีคำพูดเป็นวาทศิลป์ เคยแผ่ฟุ้งพานในการแสดงธรรม มีบทบาทในสังคม มีประชาชนให้ความเคารพเชื่อถือเป็นอย่างมาก ได้รับลาภ ยศ สรรเสริญจนลืมหิว ไม่มีสติ ไม่มีปัญญา รักษาใจไม่มีความฉลาด จึงขาดในการสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ปลดปล่อยไปสัมผัสในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ จึงทำให้ใจเกิดอิฏฐารมณ์ คือ อารมณ์แห่งความรักความใคร่ในกามคุณ มีความกำหนัดข้อมใจ นางเจี๊ยบน้อย (สตรี) ได้มองเห็นช่องโหว่ จึงได้วางแผนหว่านล้อมด้วยมารยานาประการ มีคำหวานอันหยดข้อยเหมือนน้ำอ้อยน้ำตาล ชโลมหัวใจงูเห่าจนหน้ามืดตาลาย หายใจไม่เต็มปอดอินางเจี๊ยบน้อยได้จึงหว่านกระโดดคาบกลืนกินทันทีเรียบร้อยไป เพราะผู้หญิงนั้นมีอันตรายหลายอย่างที่นำกลัวสำหรับบุรุษหรือพระภิกษุสามเณร ๕ ประการ คือ

- (๑) กำลังคือรูป^{๑๖๗}
- (๒) กำลังคือทรัพย์
- (๓) กำลังคือญาติ
- (๔) กำลังคือบุตร
- (๕) กำลังคือศีล

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันข้อนี้ต่อจากพระสุบินนิมิตข้อ ๘ คือ เมื่อมีผู้คนมาให้ความนับถือ เคารพสักการะมาก มีผู้คนเลือกที่จะทำบุญกับตนมาเลยเกิดความหลงลำพอง โอ้อวดโอหังต่าง ๆ นานาเพื่อให้ได้ลาภสักการะเพิ่มขึ้นอีก

ส่วนฝ่ายฆราวาสนั้น หากบุรุษใดมัวแต่หลงใหลมัวสุมฝักใฝ่ในกามคุณ ตกอยู่ในอำนาจของกามตัณหาแล้ว ก็จะตกอยู่ในสภาพเดียวกับพระภิกษุสงฆ์ เป็นงูแต่ก็ต้องสยบให้กับเจี๊ยบน้อย เมื่อเป็นเช่นนี้พวกผู้หญิงจะทำการกดขี่ข่มเหงสารพัดวิธี แสดงอำนาจบาตรใหญ่ ในทรัพย์

^{๑๖๖} พุ.ชา.เอกก.อ (ไทย) ๓/๒/๒๓๓.

^{๑๖๗} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๐.

สมบัติใช้งานผู้ชายซึ่งถือว่ามีพลังกำลังมากเข้มแข็งมากเหมือนคนรับใช้ การใช้ชีวิตคู่เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน บางคราวต้องทำใจเย็นยอมให้กันบ้าง อย่าถือเอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ และคนที่อยู่เคียงข้างก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน มันรักษาน้ำใจกันไว้บ้าง ชีวิตก็จะมีแต่ความสุขราบรื่นครองชีวิตคู่ตราบนิจนิรันดร์ตลอดไป^{๑๖๘}

๓.๕.๑๕ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๕ หงส์เป็นลูกน้องกา^{๑๖๙}

พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นฝูงพญาหงษ์ทองที่ได้นามว่า ทองเพราะมีขนเป็นสีทอง พากันแวดล้อมกา ผู้ประกอบด้วยอสังขาร ๑๐ ประการ เทียวหากินตามบ้าน

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแห่งสุบินนี้ ก็จักมีในอนาคต ในรัชกาลของพระราชาสู่ทูลพลันแหละ ด้วยว่าในภายหน้าพระราชาทองหลาย จักไม่ฉลาดในศิลปะมีหัตถศิลป์เป็นต้น ไม่แก่วก้าในการยุทธ ท้าวเธอจักไม่พระราชทานความเป็นใหญ่ให้แก่พวกกบฏบุตรที่มีชาติเสมอกัน ผู้รังเกียจความวิบัติแห่งราชสมบัติของพระองค์อยู่ จักพระราชทานแก่พวกพนักงานเครื่องทรงและพวกกลับกเป็นต้น ซึ่งอยู่ใกล้บาทมูลของพระองค์ พวกกบฏบุตรผู้สมบุรณ์ด้วยชาติ และโคตร เมื่อไม่ได้ที่พึงในราชสกุล ก็ไม่สามารถเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ จักพากันปรนนิบัติบำรุงฝูงชนที่ไม่มีสกุล มีชาติและโคตรทราม ผู้ดำรงอสิริยศ จักเป็นเหมือนฝูงพญาหงษ์ทอง แวดล้อมเป็นบริวารกา ฉะนั้น กัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ยังไม่มีแก่มหาบพิตร^{๑๗๐}

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๕

ในยุคนี้ก็พอเริ่มมีอยู่บ้าง กล่าวคือ พระณเรศผู้บวชใหม่ ใจยังมีความบริสุทธิ์อยู่ในศีลในธรรม จะห้อมล้อมพระที่ทุศีลทุธรรม เนื่องจากการบวชมาเวลาน้อยมาก ยังไม่ทันรู้ธรรมะอะไรก็ลาสิกขาไปแล้ว อีกประเภทหนึ่งที่ผู้วิจัยเคยมาคือบวชตอนแก่และคนมีความรู้ทางโลกมาบวช อวดตัวเองว่าเก่งอย่างโน้นอย่างนี้ แล้วจะยกตัวเองเป็นครูอาจารย์เพื่อเคารพกราบไหว้อย่างเหลือเพื่ออีกฉลาด มีเล่ห์เหลี่ยมในการหาอาหารฉันใด พระทุศีลทุธรรมเหล่านี้ก็ฉลาด มีเล่ห์เหลี่ยมในการหาลาภสักการะได้ฉันนั้น และแบ่งลาภสักการะให้แก่หงส์เล็กหงส์ใหญ่ได้อย่างทั่วถึง ฝูงหงส์ทั้งหลาย จึงให้ความสำคัญในอีกาเป็นอย่างมาก ในยุคต่อไปจากสมัยพวกเรา การเปลี่ยนไปในสังคมของสมณะก็จะเป็นอย่างนี้มากขึ้น พระที่ทุศีลทุธรรมจะเพิ่มมากขึ้น พระณเรศที่ขาดการศึกษา จะไม่รู้ธรรมวินัย ไม่เข้าใจว่าอะไรควร อะไรไม่ควร อะไรผิดศีล อะไรผิดธรรม จะไม่รู้หน้าที่

^{๑๖๘} สุภาพ หอมจิตร, พุทธทำนาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๕.

^{๑๖๙} อ้างแล้ว

^{๑๗๐} พุ.ชา.เอกก.อ (ไทย) ๓/๒/๒๓๔.

ของตน เพียงบวชกันตามประเพณีเท่านั้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ส่วนข้อนี้ก็เห็นๆกันอยู่ทุก วันจนจินตา โดยตั้งตนแอบอ้างเป็นนักบวชบ้าง เป็นนักบวชแล้วประพฤติผิดศีลธรรม แต่กลับไม่ ยอมออกจากเพศนักบวช ซ้ำยังทำผิดเข้าไปอีก จนเกิดความเสื่อมเสียไปหมด ขอให้ท่านผู้ทรงภูมิ ทั้งหลายช่วยพิจารณาด้วยว่าจะแก้ไขอย่างไร ยิ่งนานวันยิ่งมากขึ้นเป็นทวีคูณ เราต้องช่วยกัน ปกป้องพุทธศาสนาของเราไว้ ให้ลูกให้หลานสืบไปตราบนานเท่านาน

๓.๕.๑๖ พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๖ และไล่กวดเสื่อ^{๑๑๑}

พระเจ้าปเสนทิโกศล เล่าสุบินข้อสุดท้ายว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกาลก่อน ๆ เสื่อ เหลือง พากันกัดกินฝูงแกะ แต่หม่อมฉัน ได้เห็นฝูงแกะพากันไล่กวดฝูงเสื่อเหลือง กัดกินอยู่มุ่มมำ ๆ ที่นั่นเสื่ออื่นๆ คือเสื่อดาว เสื่อโคร่ง เห็นฝูงแกะอยู่ห่างๆ ก็สะดุ้งกลัว ถึงความสยดสยองพากัน วิ่งหนี หลบเข้าพุ่มไม้และป่ารก ชุกซ่อนเพราะกลัวฝูงแกะ

พระพุทธเจ้าให้คำทำนายพระสุบินนิมิตนี้ว่า มหาบพิตร ผลแห่งสุบินแม่นี้ ก็จักมีใน รัชกาลแห่งพระราชผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ในอนาคตเหมือนกัน ด้วยว่าในครั้งนั้นพวกไม่มีสกุลจัก เป็นราชวัลลก เป็นใหญ่เป็นโต พวกคนมีสกุลจักอับเฉาตกยาก ราชวัลลกเหล่านั้นพากันยังพระราช าทรงเชื่อถ้อยคำของตน มีกำลังในสถานที่ราชการ มีโรงศาลเป็นต้น ก็พากันรุกเอาที่ดินไร่นา เรือกสวนเป็นต้น อันตกทอดสืบมาของพวกมีสกุลทั้งหลายว่า ที่เหล่านั้นเป็นของพวกเรา เมื่อพวกผู้มี สกุลเหล่านั้นได้เถียงว่า ไม่ใช่ของพวกท่าน เป็นของพวกเรา แล้วพากันมาฟ้องร้องยังโรงศาลเป็น ต้น พวกราชวัลลกก็พากันบอกให้เขียนตีด้วยหวายเป็นต้น จับคอใส่ออกไป พร้อมกับข่มขู่คุกคาม ว่า พ่อเจ้าไม่รู้ประมาณตน มาหาเรื่องกับพวกเรา เดียวจักไปทูลพระราช าทให้ลงพระราชอาญาต่าง ๆ มีตัดดิน ตัดมือ เป็นต้น พวกผู้มีสกุลกลัวเกรงพวกราชวัลลก ต่างก็ยินยอมให้ที่ทางที่เป็นของตน ว่า ที่ทางเหล่านี้ ถ้าเป็นของท่าน ก็เชิญครอบครองเถิด แล้วพากันกลับบ้านเรือนของตนนอนหวาด ผวาไปตามๆ กัน แม้ภิกษุผู้ชั่วช้าทั้งหลายเล่า ก็จักพากันเบียดเบียนภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักตามชอบใจ พวกภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักเหล่านั้นไม่ได้ที่พำนัก ก็พากันเข้าป่าแอบแฝงอยู่ในที่รก ๆ ข้อที่กุลบุตรผู้มี ชาติสกุลทั้งหลาย และภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักทั้งหลาย ถูกคนชาติชั่ว และถูกภิกษุผู้ลามกทั้งหลาย เข้า ไปประทุษร้ายอย่างนี้ จักเป็นเหมือนกาลที่พวกเสื่อดาว และเสื่อโคร่งทั้งหลาย พากันหลบหนีเพราะ กลัวฝูงแกะฉะนั้น ก็ยังมีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ยังไม่มีแก่มหาบพิตร^{๑๑๒}

^{๑๑๑} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๘๗.

^{๑๑๒} พุ.ชา.เอกก.อ (ไทย) ๓/๒/๒๓๕-๒๓๖.

สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๖

ในปัจจุบันนี้ประชาชนหลายๆ ประเทศไม่พอใจการปกครองแบบราชาธิปไตยหรือการบริหารงานของรัฐบาลก็จะมีประท้วงหรือมีการชุมนุมกัน บางประเทศก็จับกลุ่มเพื่อเรียกร้องต่อต้านการปกครองของพระราชา ให้ได้มาซึ่งการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้พระราชลดบทบาท ลดอำนาจลง อยู่ในการปกครองภายใต้กฎหมายเท่าเทียมกัน เมื่อพระราชาไม่ยินยอม ก็พากันปฏิวัติรัฐประหารยึดอำนาจ ให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน ถ้าพระราชาองค์ใดขัดขึ้น ก็ปลงพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นประมุขของประเทศนั้นๆ พร้อมด้วยพระราชวงศ์ ให้หมดไปจากประเทศชาตินั้นเสีย มีบางประเทศที่พระราชยินยอมตามคำขอร้องของประชาชน ยอมลงจากอำนาจเดิมคือราชาธิปไตย ประชาชนในบ้านนั้นเมืองนั้น ก็จะพากันให้ความเคารพเชิดชูในองค์พระมหากษัตริย์ พากันยกย่องเชิดชูในพระราชวงศ์นั้นจนสุดชีวิต เพื่อให้เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นสมมุติเทพ กราบไหว้เทิดทูน ให้เป็นศูนย์รวมน้ำใจของประเทศนั้นๆ ตลอดไปสิ้นกาลนาน

ในหน่วยงานปัจจุบันนี้ ผู้นำหรือผู้บริหารโง่เขลา ไม่เท่าทันเล่ห์เพทุบายของพวกที่ปรึกษาและบริวารซึ่งมักพบกับหายนะในรูปแบบต่างๆ คนเหล่านี้มักใช้บารมีของเจ้านายไปใช้กระทำการหาประโยชน์ใส่ตัว เรื่องทำนองนี้มีให้เห็นทั่วไปในสังคมของเรา

คนพวกนี้มีความเชี่ยวชาญซับซ้อน และมีเครือข่ายที่ว่องไวในการทำ ความชั่วร้าย หรือการเอาเปรียบคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการฉ้อโกงผลประโยชน์ของประเทศชาติ ประชาชนมักทราบว่า ประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์มหาศาลหลักจากคนพวกนี้พ้นจากอำนาจไปแล้ว

คนพวกนี้รู้ล่วงหน้าว่า โครงการใดจะผ่านอนุมัติหรือไม่ และรู้เป็นอย่างดีว่าโครงการนั้นโครงการนี้จะลงที่ไหน และแน่นอนว่า ที่ดินบริเวณนั้นก็จะถูกกว้านซื้อโดยคนพวกนี้จนหมดสิ้น ใครไม่ให้ความร่วมมือก็จะมีอันเป็นไปที่สยดสยองอย่างคาดไม่ถึง^{๑๓๓}

ถ้าเป็นข้าราชการจะถูกย้ายให้ไปอยู่ในหน่วยงานที่ไม่เจริญไม่มีความก้าวหน้า และยังถูกกลั่นแกล้งจนพินาศย่อยยับไป ถ้าเป็นนักธุรกิจหรือผู้ประกอบการ ก็จะถูกชักชวนให้เข้าเป็นพวก ถ้าหากปฏิเสธ ก็จะถูกเครือข่ายอันทรงพลังของคนชั่วแต่มีอำนาจพวกนี้ เข้าคุกคามจนย่อยยับไปในที่สุดเช่นเดียวกัน ถ้าเป็นภิกษุ ภิกษุชั่วจะรังแกภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จนต้องหลบไปอยู่ตามป่าหรือออกจากวัดที่เจริญ เพราะอาศัยอยู่ไม่ได้โดนเบียดเบียนทั้งภริยาและวาจา

^{๑๓๓} ปัญญาวัฒน์, พุทธทำนาย ฤกษ์ถึงกาลสิ้นยุค, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือโกสินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๓.

จากสุบินนิมิตทั้งหมด ๑๖ ประการ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเกรงกลัวว่าจะทำให้ราชบัลลังก์ของพระองค์สั่นคลอน และราชบริพารทั้งหลายจะเดือดร้อนก็เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลเรื่องสุบินทั้งหมดให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่าจะมีเหตุการณ์ที่เป็นภัยอันตรายเกิดขึ้นหลายประการดังที่กล่าวมา ซึ่งไม่ได้เกิดในรัชสมัยของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่จะเกิดช่วงปลายศาสนาของพระพุทธองค์ หลังจากทีพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์จบลงทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงคลายความเศร้าโศกและความหวาดกลัวลงเสียได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในบทที่ ๓ เรื่องบทบาทในการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ซึ่งกล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์พระองค์นี้เป็นทั้งผู้ที่มีบทบาททั้งด้านการอุปถัมภ์ค้ำชูและช่วยเผยแผ่หลักธรรมคำสอนและแนวทางการปฏิบัติของพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร ในแคว้นแคว้นโกศลตลอดถึงแคว้นแคว้นที่อยู่ใกล้เคียง และจากเหตุการณ์ทั้งหมดที่พระเจ้าปเสนทิโกศลเกี่ยวข้องล้วนแล้วแต่เป็นทีฏฐานุคติแก่คนรุ่นหลังให้ปฏิบัติตามตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

บทที่ ๔

พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงอำนาจในการปกครองแคว้นกาสิและโกศล^๑ และพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทในทางพระพุทธศาสนาหลายประการดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๓ ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงเป็นผู้ที่ให้ความอุปถัมภ์ลัทธิหรือศาสนาอื่นมาก่อนแล้วมานับถือพระพุทธศาสนาในที่สุด ทำให้พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ตลอดนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารจัดการในแคว้นกาสิ ตลอดถึงพระราชกรณียกิจของราชอาณาจักร และส่วนพระองค์ ทำให้พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามากมาย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ พระราชจริยาวัตรในฐานะผู้นำและผู้บริหาร

พระมหากษัตริย์ในสมัยพุทธกาลเมื่อได้นับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ล้วนแล้วแต่นำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบพระราชกรณียกิจทั้งปวง ธรรมขององค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเสมอ อย่างเช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าอชาตศัตรู พระเจ้าอโศกมหาราช เป็นต้น พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เช่นกัน พระองค์ได้นำหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารประเทศในฐานะที่เป็นผู้นำและผู้บริหารประเทศหรือแคว้นกาสิ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ทศพิธราชธรรม

จากการค้นคว้าพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลพบว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรมพอสมควร^๒ เช่น ในการบริจาคตานพบว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงบริจาคตานหลายครั้ง แม้นักบวชศาสนาอื่นก็ทรงบริจาคตาน ดังปรากฏว่า พระ

^๑ อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๒๕/๖๘.

^๒ พระมหาสุทธีพงษ์ ธรรมพิทักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรม สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสาร กับ พระเจ้าปเสนทิโกศล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

เจ้าปเสนทิโกศลทรงพระราชทานเนยใสบ้าง น้ำมันในพระคลัง แก่สมณะ พราหมณ์ หรือ
ปรีชาชก เพื่อดื่มพอความต้อง แต่ไม่ให้เพื่ออันนำไป

สำหรับในข้อศึลนั้น หมายถึงการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย สามารถกล่าวได้ว่า
พระองค์ทรงประพจน์ในหลักพุทธจริยธรรมนี้ โดยเห็นได้จากการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลพร้อมทั้ง
พระราชโอรสและพระมเหสี ทรงถวายชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ^๓ กล่าวคือ ถึงพระ
รัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ซึ่งให้เห็นว่าเมื่อเข้าถึงพระรัตนตรัยแล้ว ศีลก็ต้องปฏิบัติตามอย่าง
ปฏิเสธไม่ได้

ข้อปริจฉาคะ ก็พบว่าพระองค์ทรงเสียดสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อประโยชน์สุข
ของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยการออกรบป้องกันบ้านเมือง หรือไป
ปราบโจรเพื่อป้องกันภัยให้กับประชาชน เมื่อทรงทราบว่า โจรองคฺคูลิมลเป็นคณหยาบช้า มีฝีมื้อ
เป็นนเลือก เช่นหม่ามนุษย์แล้วเอานิ้วมือมาร้อยเป็นพวงคล้องคอไว้ สร้างความเดือดร้อนให้กับคณ
ทั่วไปพระองค์ก็จะยกทัพไปปราบด้วยกระบวณม้าประมาณ ๕๐๐ ไปปราบ^๔ แต่เมื่อทราบว่าองคฺ
คูลิมลบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ทรงให้ภัย และทรงเลื่อมใสในพระองค์คูลิมล
ปวารณาในปัจฉย ๔ แต่พระองค์คูลิมลไม่ยอมรับ^๕

สำหรับตปะ พระองค์ก็ทรงไม่ยอมหลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญพบว่า พระ
เจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงพระราชดำริที่ดำเนินเกี่ยวกับเรื่องหลงไหลหมกมุ่นในกามคุณ กล่าวคือ
ในสมัยหนึ่งทีพระองค์ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเชตะวัน
พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปเฝ้าแล้วกราบทูลสนทนาธรรมว่า สัตว์ที่ได้โภกทรัพย์ยิ่งๆ แล้ว ไม่มัวเมา
ไม่ประมาท ไม่ถึงความติดในกามคุณ และไม่ประพจน์ผิดในสัตว์ทั้งหลายมีจำนวนน้อยในโลก
พระพุทธเจ้าทรงตรัสรับรองว่าถูกต้องแล้ว^๖

และมีอีกข้อหนึ่งคือ อักโกธะ ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ
ดังที่ตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ในที่นั้น
มีอุบาสกคณหนึ่ง ชื่อว่า ฉัตตปาณิ เข้าเฝ้าอยู่แล้ว อุบาสกคณนั้นไม่ถวายบังคม ไม่ลุกขึ้นเพื่อ

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๔.

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๓-๓๕๒/๔๒๑-๔๓๓.

^๕ พระมหาสุทฺธิพงศ์ ธรรมพิทักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรม สำหรับพระมหากษัตริย์ที่
ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสาร กับ พระเจ้าปเสนทิ
โกศล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

^๖ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๗/๑๓๕.

ต้อนรับพระองค์ ได้แต่นั่งนิ่ง พระองค์มีความรู้สึกไม่พอพระทัย แต่ก็ไม่ได้แสดงอาการเกรี้ยวกราดให้ปรากฏ^๓

การนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน จากที่กล่าวมานั้นเป็นพระราชจริยาวัตรในเรื่องของ ทศพิธราชธรรมซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประพฤติปฏิบัติในการบริหารประเทศ สามารถนำแนวทางการปฏิบัติดังกล่าวมาใช้กับสังคมปัจจุบันได้ เช่น ฝ่ายรัฐบาลหรือนักปกครอง ในทุกระดับของประเทศ ไทยปฏิบัติอยู่ในศีล จะทำให้การดำรงตำแหน่งผู้นำของประเทศจะมีแต่ความน่าเชื่อถือเป็นที่พึงของประชาชนได้ เพราะจะคิดและทำอะไรจะไม่ผิดศีลธรรม เมื่อมีศีลธรรมแล้วปริจจาคะก็จะตามมา มีจิตใจต้องการช่วยเหลือประชาชนในประเทศอย่างจริงจัง ไม่เอารัดเอาเปรียบ อีกประการค้ำว่าอีก โทษความโกรธงายนั้นจะไม่มี เพราะเป็นหลักธรรมที่สืบเนื่องมาจากมีศีล การบริหารและการปกครองประเทศจะเป็นไปในทางที่สงบเรียบร้อย ผู้วิจัยเชื่อเป็นอย่างยิ่ง สังคมไทยของเราก็จะมีแต่ความผาสุกตลอดไป

๔.๑.๒ ทรงมีพละ ๕

สำหรับในหัวข้อพละนี้ ซึ่งเป็นสิ่งเกื้อให้อำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์ปรากฏเด่นชัดขึ้นพบว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระวรกายที่แข็งแรง เห็นได้จากการที่พระองค์ทรงทำการรบกับพระเจ้าอชาตศัตรู และก็ได้รับชัยชนะ หรือสิ่งที่แสดงถึงความมีพลังอำนาจของพระเจ้าปเสนทิโกศลคือ ทรงมีอำนาจอาจฆ่าคนที่ควรฆ่าได้ รับผิดชอบต่อคนที่ควรรับผิดชอบได้ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศได้

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปกครองแคว้นกาสิและโกศล ซึ่งเป็นแคว้นที่ใหญ่ ทำให้พระราชสมบัติต่างๆ มากมาย อย่างเช่น จังกีพราหมณ์ปกครองโอปาสาทพราหมคาม^๔ อันคับคั่งไปด้วยประชาชน และหมู่สัตว์อุดมด้วยหญ้า ไม้ และน้ำ สมบูรณ์ด้วย ธัญญาหาร อันเป็นราชสมบัติของพระเจ้าปเสนทิโกศล^๕

ในข้อของปัญญาพลัง พระองค์รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์อะไรไม่เป็นประโยชน์ ตัวอย่างเช่นมีตอนที่ภิกษุณีพาศศิย์มาดูการเคลื่อนขบวนออกรบ พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นแล้วว่าไม่เหมาะสม จึงนิมนต์มาตรัสถามว่าเพราะเหตุอันใดพระคุณเจ้าทั้งหลายมาดูการออกรบ ไม่มี

^๓ พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๒/๒๖๖-๗๑.

^๔ ดูเทียบ ที.ที. ๕/๕๑๕/๒๓๐.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๒-๔๓๕/๕๓๐-๕๔๓.

ประโยชน์ไม่ใช่หรือพระผู้มีพระภาคตรัสไม่ทรงสรรเสริญ เพราะไม่ใช่หนทางแห่งการหลุดพ้น ไม่ใช่หรือ

อีกประการหนึ่งเมื่อพระองค์ประทับอยู่บนปราสาท เห็นภิกษุเล่นน้ำอยู่ ด้วยปัญญาอันฉลาดพระองค์ทรงดำริว่า จะทำอย่างไรให้พระผู้มีพระภาคทราบว่าภิกษุทั้งหลายเล่นน้ำ ก็ออกอุบายโดยการนิมนต์ภิกษุมาที่พระราชานิเวศน์ แล้วถวายน้ำอ้อยงบ ให้ไปถวายพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคก็จะตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลถวายน้ำอ้อยงบที่ไหน พวกเธอทำอะไรอยู่

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงมีพละ ๕ ประการซึ่งมีประจำในพระราชจริยาวัตรของพระองค์

จากพระราชจริยาวัตรดังกล่าวเราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เริ่มด้วยการสร้างศรัทธาให้เกิดในพระรัตนตรัย หรือมีความเชื่อในสิ่งที่ทำว่าดี ว่าถูกต้อง เมื่อเห็นดีแล้วคิดถูกต้องแล้วตั้งใจทำความขยันหมั่นเพียร มุมนะในการทำกิจนั้นๆ ขณะที่ทำก็ตั้งมั่นมีสติสมาธิอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุผลที่ทำ ไม่ใช่ว่าทำไปโดยไร้เหตุผล ในการดำรงชีวิตของเราก็จะสมบูรณ์ เพราะเรามีพละ ๕ ในการดำรงชีวิตการงานก็จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หน้าที่ที่ได้รับผิดชอบก็จะสมบูรณ์บริบูรณ์

๔.๑.๓ สังคัตถุ ๔

จากการที่ได้ศึกษาค้นคว้า พบว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นได้ปฏิบัติอยู่ในพุทธจริยธรรมข้อนี้ อย่างเช่น มีการถวายทานหลายครั้ง สร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนา ทรงประพฤติให้เป็นประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ทรงเป็นกษัตริย์ที่ประพฤติตนสม่ำเสมอ โดยเห็นจากการสนทนาธรรมของพระปเสนทิโกศลกับพระพุทธเจ้า ภิกษุ ภิกษุณี และเหล่าอุบาสก อุบาสิกาผู้ตั้งอยู่ในบุญกุศลทั้งหลาย มีอยู่ตอนหนึ่งที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกราบทูลต่อพระพุทธเจ้าว่า “กิจที่ข้าพระองค์พึงทำ มีการประพฤติธรรม การประพฤติสม่ำเสมอ การสร้างกุศล การทำบุญ”^{๑๑}

ไม่เพียงเท่านั้นพระองค์ก็ทรงแบ่งพระราชทรัพย์ให้ประชาชนที่สมควรในแคว้นของพระองค์ได้ใช้ อย่างเช่น จังกิพราหมณ์^{๑๒} ได้รับการพระราชทานพระราชทรัพย์จากพระองค์ ถือ

^{๑๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๖/๑๓๑-๑๓๔.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๒-๔๓๕/๕๓๐-๕๔๓.

ได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ก็มีการทำบุญทำทานให้เห็นปรากฏ ไม่เพียงแต่ถวายเจ้าลัทธิตั้งหลาย และพระพุทธรูปพร้อมเหล่าสาวก แต่ก็ยังแผ่ไปยังพสกนิกรของพระองค์

จะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นพระองค์ทรงนำหลักธรรมข้อนี้มาปฏิบัติในการประกอบพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ ซึ่งเราสามารถนำมาประยุกต์ในใช้ปัจจุบัน กล่าวคือ ผู้บริหารหรือนักปกครองควรมีการเสียสละทั้ง ภาย ทรัพย์สิน ตลอดถึงเวลาให้แก่ส่วนรวมให้มาก รู้จักใช้ แต่วาจาที่สุภาพอ่อนหวาน จะทำให้เป็นที่รักของผู้ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา และรู้จักสงเคราะห์ในสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา และสุดท้ายต้องทำตัวให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ใช่ต่อหน้ามะพลับลับหลังตะโก หากทำได้อย่างนี้ก็จะสามารถซื้อใจผู้ที่อยู่ใต้การบังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ตลอดถึงการบริหารงานนั้นก็จะมีแต่ความสุข

๔.๑.๔ อคติ ๔

โดยทั่วไปแล้วกษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ แต่สำหรับพระเจ้าปเสนทิโกศลในบางอย่างหรือบางเรื่องที่พระองค์ตรัสไปแล้ว แต่ไม่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรมแล้ว พระองค์ก็ทรงให้เปลี่ยนแปลงในพระราชดำรัสได้ ตัวอย่างเช่น

ครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงวินิจฉัยคดีเรื่องหนึ่งไว้ไม่ดี เพราะทรงมีอคติต่อคดีนั้นทรงไม่สบายพระทัย จึงทรงวินิจฉัยแก้ไขใหม่ให้เป็นธรรม เสร็จแล้วเสวยพระกายาหารเข้าล้างพระหัตถ์แล้ว ทิ้งๆ ที่ยังพระหัตถ์เปียกอยู่นั้นแหละ แล้วเสด็จเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงหมอบลงแทบพระบาทกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทราบ พระพุทธเจ้าก็สรรเสริญว่าทำถูกแล้ว^{๑๒}

และมีอีกตอนหนึ่ง ที่พระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรง ทรงแอบรักภรรยาชาวบ้านจนบรรทมไม่หลับ ทรงรำพึงถึงแต่หญิงนั้น ความร้อนรุ่มเพราะกามเกิดขึ้นเนื่องๆ ทรงคิดว่าเราจะได้อ่านสามีนางในวันพรุ่งนี้ ครู่หนึ่ง ก็ทรงได้สดับเสียงประหลาดว่า “ทุ สะ นะ โส”^{๑๓} ทรงหวาดหวั่นมีพระทัยสะดุ้ง ทรงดำริว่า “อันตรายแห่งชีวิตจะมีแก่เราหรือพระอักรรมเหสีหรือมีกับราชสมบัติหรือไม่หนอ” แล้วไม่อาจบรรทมได้ตลอดทั้งคืน พอรุ่งเช้าก็ตรัสเรียกปุโรหิตมาแล้วถามว่า เสียงที่ได้ยินนั้นจะดีร้ายอย่างไร ส่วนฝ่ายปุโรหิตก็บอกว่า ภัยจะมาถึงตัวพระราชา และพระราชบัลลังก์จึงให้ทำการบูชาขัย

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เตรียมการบูชาขัย คือ โคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ ตัว แพะ ๕๐๐ ตัว และแกะ ๕๐๐ ตัว ถูกลงไปผูกไว้ที่หลักเพื่อบูชาขัย

^{๑๒} บุ.ชา.ทุก.อ.(ไทย) ๓/๓/๒-๕.

^{๑๓} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๔๔๐-๔๔๓.

แม้ข้าราชการของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นผู้เป็นทาส คนใช้หรือกรรมกรที่มีอยู่ แม้ชนเหล่านั้น ก็ถูกอาชญาคุกคาม ถูกภัยคุกคาม ร้องไห้ น้ำตานองหน้า กระทบกรรมอยู่^{๑๔} เมื่อพระนาง มัลลิกาเทวีได้ยินเสียงนั้นก็เข้าไปทูลถามพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า เสียงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเสียงอะไร ก็ได้คำตอบว่า เป็นเสียงของสัตว์ทั้งหลายที่กำลังจะถูกนำไปทำพิธีบูชาัญญู พระนางจึงทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลต่อว่า ถ้าอยากทราบว่าจะความไม่สบายในพระทัยของพระองค์มีอยู่ บุคคลที่จะสามารถตอบปัญหา หรือเสียงที่พระองค์ได้ ก็คือพระผู้มีพระภาค หลังจากนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงเชื่อพระนางมัลลิกา และเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า มาทราบภายหลังว่า เสียงที่พระองค์ได้ยิน นั้นเป็นเสียงสัตว์นรก และทรงยกเลิกการบูชาัญญูดังกล่าว ปลดปล่อยสัตว์ทั้งหลายและเหล่าข้าราชการบริพารที่ถูกจับทั้งหลาย ให้เป็นอิสระภาพ

จะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นถึงจะเป็นกษัตริย์ หากมีการตัดสินใจผิดพลาด เพราะองค์ก็ทรงแก้ไขให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ทรงเปี่ยมล้นไปด้วยเหตุผล ไม่ได้ทำไป เพราะความมือดดี ๔ ประการ ทรงเป็นกษัตริย์ที่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

ในการนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันนี้ก็สามารถนำมาเอาแบบอย่างในพระราชจริยาวัตรมาใช้ได้ เพราะหากนักปกครองหรือผู้บริหารทั้งหลาย ชีดในหลักอคติ ๔ ประการไม่มีความลำเอียงในการบริหารซึ่งหน่วยงานหรือองค์กร มีแต่ความยุติธรรม ความถูกต้อง การดำเนินงานนั้นก็จะเป็นไปอย่างราบรื่นไม่มีติดขัดแต่ประการใดอย่างแน่นอน

๔.๑.๕ จักรวรรดิวัตร

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประพฤติในหลักพุทธจริยธรรมในข้อนี้กล่าวคือ ให้การคุ้มครองโดยธรรม เมื่อครั้งเกิดการกบฏขึ้นที่ชายแดน พระองค์ก็ทรงไปปราบกบฏเหล่านั้น เพื่อให้ประชาชนอยู่อย่างสงบสุข หรือแม้แต่การสู้รบกับพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นหลานมาตีแคว้นกาสิเพื่อเอาเป็นอาณาเขต การสู้รบนั้นในที่สุดพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นฝ่ายชนะ โดยปกติจะต้องจับเป็นเชลยศึก แต่ด้วยน้ำพระทัยอันดีงามจึงสั่งให้รับเอาเฉพาะช้าง ม้า และราชรถทั้งหลาย พร้อมทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์ แต่ปล่อยตัวพระเจ้าอชาตศัตรูไป การปฏิบัติอย่างนี้ถือว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงปฏิบัติผูกไมตรีกับประเทศอื่น (ขุดติเยสุ)

และยังมีการอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้มีศีลด้วย ในที่กล่าวรวมถึงนักบวชในพระพุทธศาสนาด้วย ตัวอย่างเช่น ก่อนที่พระองค์จะหันมานับถือพระพุทธศาสนาก็ให้ความ

^{๑๔} ดูเพิ่มเติมใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๐/๑๓๘.

อนุเคราะห์ช่วยเหลือลัทธิสำนักต่างๆ เมื่อได้พบพระพุทธเจ้าแล้วนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็ทรงอุปถัมภ์ค้ำจุน อนุเคราะห์ด้วยอามิสต่างๆ มากมาย

และในข้อที่ว่า อหุมการปฏิกุเขโป ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติดิฉิธรรม และชักนำด้วยตัวอย่างให้อยู่ในกุศลสุจริต พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ไม่ทรงละเลย หากใครทำผิดกฎหมายบ้านเมืองก็จะทำการจองจำ ด้วยโซ่ ด้วยตรวน เชือกและข้อคา เพื่อให้ชนเหล่านั้นได้สำนึกในความผิดของตนเองแล้วแก้ไขตัวเองให้เป็นคนดี

อีกประการหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ให้นักจารบุรุษปลอมตัวเป็น ชฎิลบ้าง นิครนถ์บ้าง อเจลกบ้าง เอกสาฎกนิครนถ์บ้าง และปริพาชกบ้าง ไปเสาะแสวงหาข่าวต่างๆ และสอดแนมแล้วนำข่าวนั้นกลับมารายทูลพระราช

และข้อที่ว่า สมณพราหมณอุปสงกมิตวา ปญหาปุจฉนั ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์เพื่อศึกษาบุญและบาป กุศล และอกุศลให้แจ้งชัด พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปฏิบัติอย่างมิได้ขาดตกบกพร่องแต่ประการใด เมื่อพระองค์ทรงเสร็จจากพระราชกรณียกิจแล้ว ก็จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาและสนทนธรรมในข้อที่ข้องพระทัย

และไม่เพียงเท่านั้นพระองค์ก็มีโอกาสที่จะสนทนาธรรมกับเหล่าสาวก เช่น พระอานนทที่สนทนาธรรมกับพระเจ้าปเสนทิโกศลในเรื่อง สมาจาร ๓ ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นหายข้องพระทัย พร้อมชมภายิตพระอานนทว่าอัศจรรย์จริงๆ

ไม่ใช่เฉพาะภิกษุอย่างเดียวกุณฺณิ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงสนทนาธรรมด้วยตัวอย่าง สนทนาธรรมกับพระนางเขมาภิกษุณี สนทนาธรรมกับพระนางกุลลัทธนาเถรี เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นส่วนจักรวรรดิวัตรที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกในแว่นแคว้นของพระองค์ ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมที่ต้องมีประจำกษัตริย์หรือนักปกครอง และผู้นำ ผู้บริหารประเทศ องค์กร และหน่วยงานทั้งหลาย ในการนำไปประยุกต์ใช้นั้นก็ไม่ยากในสังคมปัจจุบัน เพียงแค่ในหน่วยงานรู้จักการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผูกสัมพันธ์มิตรต่อกันได้ ในข้ออื่นๆ ก็สามารถทำได้ แล้วการทำงานในองค์กรนั้นก็เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นพระราชจริยาวัตรในฐานะผู้นำและผู้บริหาร พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบในพระราชกรณียกิจทั้งหลายในแว่นแคว้นกาสิและโกศล กล่าวคือ ทรงนำหลักทศพิธราชธรรม พละ ๕ สังหัตถะ ๔ อคติ ๔ และหลักจักรวรรดิวัตร บริหารและปกครองแว่นแคว้น จึงทำให้แว่นแคว้นเกิดความผาสุก

๔.๒ พระราชจริยาวัตรด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งที่ทำให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษาอยู่ที่กรุงสาวัตถีเป็นเวลานานมากที่สุดกว่าที่อื่นๆ สำหรับพระราชจริยาวัตรในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่หลายด้าน ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ความเป็นผู้มีศรัทธาและตั้งมั่นในพระรัตนตรัย

ในด้านความศรัทธาและตั้งมั่นในพระรัตนตรัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้แสดงให้เห็นพุทธศาสนิกชนทั้งในสมัยพุทธกาล และในสมัยปัจจุบันนี้เห็นได้อย่างเด่นชัด เพราะพระองค์ได้ตอบคำถามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่า เพราะเหตุอะไรจึงได้ศรัทธาและเคารพในพระรัตนตรัยเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยจะขอยกเนื้อความพระไตรปิฎกมากล่าวดังนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จกลับจากการรบทรงชนะสงครามมาสมพระราชประสงค์แล้ว ได้เสด็จไปยังอาราม โดยพระราชยานเท่าที่ยานจะไปได้ เสด็จลงจากพระราชยานแล้วเสด็จไปด้วยพระบาทเข้าไปยังอาราม^๕ ทรงพบภิกษุจำนวนหลายรูปกำลังเดินจงกรมอยู่ ตรัสถามว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ภิกษุทั้งหลายทูลว่า อยู่ในพระวิหาร ขอให้เสด็จเข้าไปโดยมีเสียงน้อยที่สุด

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทรงเงิบเสียงเสด็จเข้าไปยังพระวิหารหลังนั้นซึ่งมีประตูปิดสนิทแล้ว มิได้ทรงรีบคว้น เสด็จเข้าไปยังระเบียบง ทรงกระแอมแล้วใช้ปลายพระขนาน(เล็บ)เคาะบานประตูนิดหน่อย^๖ พระผู้มีพระภาคทรงเปิดประตูรับ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงเสด็จเข้าไปยังพระวิหาร ชบพระเศียรลงที่พระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคแล้วจุมพิตพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระโอษฐ์ ทรงนวดด้วยพระหัตถ์ทั้งสอง และทรงประกาศพระนามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล หม่อมฉัน คือพระเจ้าปเสนทิโกศล”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นอำนาจประโยชน์อะไรเล่า จึงทรงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในสรีระนี้”^๗

^๕ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๐/๗๖.

^๖ คือการใช้เล็บเคาะบานประตู

^๗ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๐/๗๗-๘๐., อ.ทสก.อ. (ไทย) ๕/-/๑๑๖-๑๒๑.

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นความกตัญญู กตเวที จึงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่ง เช่นนี้ในพระผู้มีพระภาคเพราะ

(๑) พระผู้มีพระภาคทรงปฏิบัติเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อเกื้อกูลแก่ คนหมู่มาก ทรงให้คนหมู่มากดำรงอยู่ในอริยฉายธรรม คือความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม^๔ ความเป็น ผู้มีกุศลธรรมข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำความนอบน้อม ประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค

(๒) พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้มีศีล มีศีลอันเจริญ มีศีลอันประเสริฐ มีศีลอัน เป็นกุศล ทรงเป็นผู้ประกอบด้วยกุศล ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำ ความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค

(๓) พระผู้มีพระภาคทรงถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ทรงอยู่อาศัยเสนาสนะอัน สงัดซึ่งตั้งอยู่ในแนวป่าตลอดกาลนาน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำ ความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค

(๔) พระผู้มีพระภาคทรงสันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลาณ ปัจจัยเภสัชบริวารตามแต่จะได้อ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้จึงทำ ความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค

(๕) พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้ มีพระภาค

(๖) พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ได้กถาเป็นเครื่องขัดเกลตาอย่างยิ่ง เป็นสัพปาเยแห่ง ความเป็นไปของจิต คือ อปปิจจกถา(เรื่องความมักน้อย) สันตคุณุฏฐิกถา(เรื่องความสันโดษ) ปวิเวกกถา(เรื่องความสงัด) อสังสัคคกถา(เรื่องความไม่คลุกคลี) วิริยารัมภกถา(เรื่องการปรารถ ความเพียร) สीलกถา(เรื่องศีล) สมาธีกถา(เรื่องสมาธิ) ปัญญาภกถา(เรื่องปัญญา) วิมุตติกถา(เรื่อง วิมุตติ) วิมุตติญาณทัสสนกถา(เรื่องความรู้ความเห็นในวิมุตติ) ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำความนอบน้อม ประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค

^๔ คือ ธรรมอันดี, ธรรมดีงาม, ธรรมของกัลยาณชน., พระพรหมคุณาภรณ์, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕.

(๓) พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ได้ฌาน ๔^{๙๕} อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค^{๒๐}

(๔) พระผู้มีพระภาคทรงระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปเป็นอันมาก บ้างว่า ‘ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตติจากภพนั้นแล้วจึงมาเกิดในภพนี้’ พระองค์ทรง ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเห็นปานนี้ในพระผู้มีพระภาค

(๕) พระผู้มีพระภาคทรงเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุมุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดีด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ทรงรู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วิจิทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะมีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วิจิสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะมีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ พระองค์ทรงเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุมุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดีด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ทรงรู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค

(๑๐) พระผู้มีพระภาคทรงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงทำความนอบน้อมประกอบด้วยเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในพระผู้มีพระภาค

^{๙๕} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๑/๕-๖., วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๑/๕-๖., วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑/๖.

^{๒๐} สนอง วรอุไร, คร., ผู้สงบอย่างแท้จริง, (สมุทรปราการ : ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘.

เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลแสดงเหตุผลทั้งหมด ๑๐ ประการแก่พระพุทธเจ้าแล้ว ก็ขอลาพระพุทธเจ้ากลับ เนื่องจากมีภารกิจที่ต้องทำอีกมาก

และยังมีอีกตัวอย่างหนึ่งที่พระเจ้าปเสนทิโกศลแสดงเหตุผลที่ให้ความเคารพและสรรเสริญในพระธรรมวินัยอย่างยิ่ง กล่าวคือ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของพวกเจ้าศากยะชื่อเมณฑปุระ^{๒๑} แคว้นสักกะ สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปนิคมชื่อนครกะด้วยพระราชกรณียกิจบางอย่าง ลำดับนั้น ท้าวเธอรับสั่งกับเสนาบดีชื่อทิมการายนะว่า “การายนะเพื่อนรัก ท่านจงจัดยานพาหนะคันงามๆ เตรียมไว้ เราจะไปคูสถานที่ยังไม่รู้ในอุทยานหลวง” เมื่อเสด็จประพาสอุทยานหลวงอยู่ก็นึกถึงพระพุทธเจ้า เมื่อถามเสนาบดีก็รู้ว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่นิคมของพวกเจ้าศากยะชื่อเมณฑปุระ ซึ่งมีระยะห่างจากที่นี่ประมาณ ๓ โยชน์ หลังจากนั้นก็ได้เสด็จไปยังที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่โดยใช้เวลาไม่นานก็ถึง เมื่อไปถึงก็เห็นภิกษุทั้งหลายกำลังเดินจงกรมอยู่ที่กลางแจ้ง ตรัสถามว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ภิกษุทั้งหลายทูลว่า อยู่ในพระวิหาร ขอให้เสด็จเข้าไปโดยมิเสียงน้อยที่สุด

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมอบพระแสงขรรค์และพระอุณหิสแก่ทิมการายนะเสนาบดีในที่นั้น และได้ทรงเจิมเสียงเสด็จเข้าไปยังพระวิหารหลังนั้นซึ่งมีประตูปิดสนิทแล้ว มิได้ทรงรีบด่วน เสด็จเข้าไปยังระเบียบ ทรงกระแอมแล้วใช้ปลายพระนขาเคาะบานประตูนิดหน่อย พระผู้มีพระภาคทรงเปิดประตูรับ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงเสด็จเข้าไปยังพระวิหาร ชบพระเสีจรลงที่พระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคแล้วจุมพิตพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระโอษฐ์ ทรงนวดด้วยพระหัตถ์ทั้งสอง และทรงประกาศพระนามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล หม่อมฉัน คือพระเจ้าปเสนทิโกศล”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงทรงกระทำความนอบน้อมเป็นอย่างยิ่งในสรีระนี้ถึงเพียงนี้ และทรงแสดงอาการฉันทมิตรถึงเพียงนี้”

พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเห็นคล้อยตามธรรมในพระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว จึงทำความนอบน้อมในพระรัตนตรัยดังนี้

^{๒๑} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๖๔/๔๗๐-๔๗๑., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๔/๔๔๕.

(๑) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเห็นคล้อยตามธรรม^{๒๒} ในพระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ไม่เห็นพรหมจรรย์ในศาสนาอื่น บริสุทธิบริบูรณ์เห็นปานนี้^{๒๓}

(๒) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง แม้พระราชายังวิวาทกับพระราชาก็ยังวิวาทกับกษัตริย์ แม้พราหมณ์ยังวิวาทกับพราหมณ์ แม้คหบดียังวิวาทกับคหบดี แม้มารดา ยังวิวาทกับบุตร แม้นุตรยังวิวาทกับมารดา แม้นบิดายังวิวาทกับบุตร แม้นบุตรยังวิวาทกับบิดา แม้พี่ชายน้องชายยังวิวาทกับพี่สาวน้องสาว แม้พี่สาวน้องสาวยังวิวาทกับพี่ชายน้องชาย แม้สหายก็ยังวิวาทกับสหาย แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้ สัมครสมาน สามัคคีไม่วิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำกับน้ำมัน มองดูกันและกันด้วยสายตาเปี่ยมด้วยความรักอยู่ หม่อมฉันไม่เห็นบริษัทอื่นที่สัมครสมานสามัคคีกันอย่างนี้ นอกจากบริษัทนี้^{๒๔}

(๓) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเดินเที่ยวชมรอบ ๆ พระอาราม รอบ ๆ อุทยานไปมา ณ ที่นั้น ๆ หม่อมฉันได้เห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ชูบผอม มีผิวพรรณไม่ผ่องใส ผอมเหลือง ตามตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูเหมือนว่าจะไม่กล้าสบตาคน แต่เห็นภิกษุในพระศาสนาของพระผู้พระภาคเจ้าเป็นผู้ที่มีความร่าเริงยินดี อินทรีย์แจ่มชื่น คงจะได้บรรลुकุณพิเศษอันโอฬาร^{๒๕}

(๔) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเป็นราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ย่อมสามารถที่จะฆ่าคนที่สมควรฆ่าได้ จะให้บริบทพยัคฆ์ของคนที่สมควรบริบได้ จะให้เนรเทศคนที่สมควรเนรเทศได้ เมื่อหม่อมฉันนั่งอยู่ในที่วิจิตรบรรจงดี ก็ยังมีคนทั้งหลายพูดแทรกขึ้นมาในระหว่าง ๆ หม่อมฉันนั้นไม่ได้เพื่อจะห้ามว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เมื่อเรานั่งอยู่ในที่วิจิตรบรรจงดี พวกท่านอย่าพูดแทรกขึ้นระหว่างถ้อยคำของเรา จงรอให้เราพูดจบเสียก่อน คนทั้งหลายก็ยังพูดแทรกขึ้นในระหว่างถ้อยคำของหม่อมฉัน แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้ ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย สาวกทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคก็ไม่มีเสียงโหหรือเสียงจามเลย^{๒๖} แสดงว่าทรงฝึกบริษัทได้ดี โดยไม่ต้องใช้อาชญาและศีลตราเลย

^{๒๒} ความเห็นคล้อยตามธรรม หมายถึงความเห็นคล้อยตามธรรมคือญาณเครื่องเห็นประจักษ์ (ม.ม.อ. ๒/๓๖๓/๒๕๕), อ้างใน ม.ม. ๑๓/๓๖๓/๔๕๒.

^{๒๓} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๖๓/๔๗๓-๔๗๔., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๓/๔๕๒-๔๕๓., ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๕๖.

^{๒๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๘/๔๕๓.

^{๒๕} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๖๕/๔๗๔-๔๗๕., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๕/๔๕๓.

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๐/๔๕๔-๔๕๕., ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๕๘.

(๕) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้เห็นกษัตริย์ได้ผูกปัญหาว่า จะยกวาทะพระสมณโคดม แต่เมื่อมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตอบปัญหาได้หมด และยอมตัวขอเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคไปในที่สุด^{๒๗}

(๖) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้เห็นพราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตได้ผูกปัญหาว่า จะยกวาทะพระสมณโคดม แต่เมื่อมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตอบปัญหาได้หมด และยอมตัวขอเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคไปในที่สุด

(๗) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้เห็นคหบดีผู้เป็นบัณฑิตได้ผูกปัญหาว่า จะยกวาทะพระสมณโคดม แต่เมื่อมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตอบปัญหาได้หมด และยอมตัวขอเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคไปในที่สุด

(๘) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้เห็นสมณะผู้เป็นบัณฑิตได้ผูกปัญหาว่า จะยกวาทะพระสมณโคดม แต่เมื่อมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตอบปัญหาได้หมด และยอมตัวขอเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคไปในที่สุด และของบวชในพระพุทธศาสนาของพระผู้มีพระภาค^{๒๘}

(๙) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ช่างไม้ชื่ออติทันตะ และช่างไม้ชื่อปุระณะทั้งสองคนนี้ ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีจากหม่อมฉัน แต่ก็ไม่แสดงความเคารพในหม่อมฉันเท่ากับในพระพุทธเจ้า ได้ทดลองมาแล้วหลายครั้ง แต่มีอยู่ครั้งหนึ่งได้ทดลองอยู่ในโรงพักแคบๆ ช่างไม้สองคนทราบว่า พระพุทธเจ้าอยู่ทางไหน ก็นอนหันศีรษะไปทางนั้น หันเท้าไปทางหม่อมฉัน เมื่อเห็นอย่างนี้ก็เกิดอัศจรรย์ใจจริงๆ^{๒๙}

(๑๐) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงเป็นกษัตริย์ แม้หม่อมฉันก็เป็นกษัตริย์ พระผู้มีพระภาคทรงเป็นชาวโกศล แม้หม่อมฉันก็เป็นชาวโกศล พระผู้มีพระภาคทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา แม้หม่อมฉันก็มีอายุ ๘๐ ปี แม้ด้วยการที่พระผู้มีพระภาคทรงเป็นกษัตริย์ แม้หม่อมฉันก็เป็นกษัตริย์ พระผู้มีพระภาคทรงเป็นชาวโกศล แม้หม่อมฉันก็เป็นชาวโกศล พระผู้มีพระภาคทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา แม้หม่อมฉันก็มีอายุ ๘๐ ปีนี้ หม่อมฉันจึงได้ทำความเคารพบนอบเป็นอย่างยิ่งในพระผู้มีพระภาค และแสดงอาการฉันมิตรถึงเพียงนี้ เอาเถิด บัดนี้ หม่อมฉันขอทูลลากลับ เพราะมีกิจ มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก พระพุทธเจ้าข้า”^{๓๐}

^{๒๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๑/๔๕๕-๔๕๖., ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๕๕.

^{๒๘} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๓๒/๔๕๗-๔๕๘., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๒/๔๕๖., ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๕๕.

^{๒๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๓/๔๕๙-๔๕๘., ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๒๐๐-๒๐๑.

^{๓๐} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๓๔/๔๕๙., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๔/๔๕๘.,

จากที่กล่าวมาในข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีศรัทธาและตั้งมั่นในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์สาวก การกระทำของพระองค์นั้นไม่ใช่ว่าทำไปเพราะทำตามบุคคลอื่นเท่านั้น แต่พระองค์ทรงเคารพก็เพราะว่าเชื่อในพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ตลอดถึงพุทธจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าในการบำเพ็ญพุทธกิจทุกประการ จึงมีเหตุผลหลายประการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเลื่อมใสศรัทธาและตั้งมั่นทำความดีในพระพุทธศาสนาตลอดพระชนมายุของพระองค์

การนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน พุทธศาสนิกชนทั้งหลายต้องศรัทธาตั้งมั่นในพระรัตนตรัยเหมือนดังพระเจ้าปเสนทิโกศล อันเป็นเหตุนำไปสู่การทำบุญตักบาตรไหว้พระสวดมนต์ เข้าวัดฟังธรรม และเป็นคนมีเหตุผลประกอบกุศลกรรมอยู่ตลอดเวลา

๔.๒.๒ ทรงถวายทาน

ในด้านนี้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระราชประสงค์จะถวายทานแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุอยู่ตลอดเวลา มีอยู่ครั้งหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงลืมหัดของถวายแด่พระสงฆ์ที่เข้าไปฉันภัตตาหารในพระราชวังติดต่อกันถึง ๓ วัน ในวันหลังๆ จึงไม่มีภิกษุเข้าไปในพระราชวัง มีแต่พระอานนทรูปเดียวเท่านั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่พอพระทัยจึงเสด็จไปทรงดำต่าหนีพระสงฆ์ต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่ทรงดำต่าหนีภิกษุแต่ทรงชี้ให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทราบว่า การที่สาวกของพระองค์ไม่เข้าไปฉันในราชสำนักเพราะไม่มีความคุ้นเคย^{๓๐}

ประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงมีพระราชประสงค์ที่จะถวายทานเป็นประจำแต่เมื่อเจ้าพนักงานลืมหัดภัตตาหารถวาย ภิกษุทั้งหลายเมื่อไปรอแล้วก็ไม่มีใครใส่บาตรก็ไม่เข้าไปพระราชวังอีกเลย แต่เมื่อพระองค์ทราบว่า ภิกษุไม่ได้เข้าไปตามที่พระองค์ทรงนิมนต์เอาไว้ ก็ต้องเดือดร้อน และเข้าไปหาพระพุทธเจ้า เพื่อคลี่คลายปัญหาดังกล่าว ถือว่าพระองค์นั้นสนใจในการทำบุญเป็นอย่างมาก

อีกประการหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแข่งขันกับประชาชนในการทำบุญ ซึ่งแต่ละฝ่ายไม่ว่าจะเป็นประชาชน และฝ่ายของพระเจ้าปเสนทิโกศลเองก็พยายามที่จะจัดหาของที่ดีและประณีตให้มีความแปลกใหม่ในการถวายทาน แต่ก็สู้ชาวเมืองไม่ได้สักครั้ง เพราะประชาชนมีมาก

^{๓๐} ธรรมสภา, ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓๗.

มีของที่แปลกใหม่กว่า จนในที่สุดได้ปรึกษากับพระนางมัลลิกาเทวี จะได้จัดถวายอสทิสถาน^{๓๒} ทำให้การถวายทานของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นได้ชนะชาวเมืองไปในที่สุด

การถวายทานครั้งนี้เป็นการเอาพระทัยใส่ ของพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นอย่างมาก เพราะจะเห็นจากการที่พระองค์ทรงถวายทานที่ไร ก็แพ้ชาวเมืองทุกที ทำให้พระองค์นั้นมีความทุกข์ แต่เมื่อพระองค์ชนะในการถวายทานก็ทำให้มีความสุขเป็นอย่างมาก ในการถวายทานครั้งต่างก็สรรหาของแปลกๆ มากมาย ทำให้เรารู้ได้ว่าทุกอย่างที่ต้องออกมาจากศรัทธา ต้องออกมาจากความเลื่อมใสในพระทัยอย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่ต้องการแค่ชนะ

อีกประการหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงถวายของที่สมควรใช้แก่พระพุทธเจ้าและเหล่าภิกษุ และภิกษุณี ตัวอย่างเช่น ถวายผ้าสีเวยกยพัศตร์(สีเวยกยะ)^{๓๓} ถวายผ้าพาหิติกา^{๓๔} ตลอดจนการถวายผ้าแก่ภิกษุณี เป็นต้น

จากประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนพระทัยอย่างมากในการที่จะถวายทานหรือสิ่งของที่สมควรแก่พระพุทธเจ้า และแก่พระภิกษุ ภิกษุณี ในเมื่อบุคคลเหล่านั้นได้รับการเตือนหรือเมื่อเกิดความเลื่อมใสในบุคคลเหล่านั้น ก็น้อมนำเอาสิ่งของมีค่าถวาย เพื่อให้ภิกษุ และภิกษุณีมีความสุขในการบำเพ็ญสมณธรรม

การนำมาประยุกต์ในในสังคมปัจจุบันนั้น เมื่อเราเห็นตัวอย่างจากพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว พระองค์เป็นกษัตริย์ที่มีพระราชกรณียกิจมาก แต่เมื่อมีเวลาว่าง มีโอกาสพระองค์จะถวายทานอันเป็นอามิสสิ่งของต่างๆ แก่พระพุทธเจ้า พระภิกษุและภิกษุณี สำหรับอนุชนรุ่นหลังในปัจจุบันนั้นก็ควรจะทำตาม เมื่อมีโอกาสรู้ต้องรู้จักการให้ทาน แก่สมณะการให้ทานนั้นถือว่าเป็นการทำกุศลที่ชื่อว่า มัจฉริยะ ให้เบาบางลงรู้จักการให้ จะทำให้เป็นคนที่ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว อีกทั้งเป็นการสั่งสมบุญบารมีเอาไว้ เพราะมีคำกล่าวที่ว่า มีศีลเป็นสะพานมีทานเป็นเสบียงคอยหนุนนำให้เรานั้นไปสู่สุคติเมื่อตายไปแล้ว

^{๓๒} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๒๖๒-๒๖๖.

^{๓๓} บุ.ชา.วิสต.อ. (ไทย) ๓/๗/๖๒.

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๔๕-๕๕๘/๓๗๖-๓๘๒., ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๘๒-๑๘๒.

๔.๒.๓ ถวายวัดราชการาม^{๓๕}

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทรงถวายที่ดินและสร้างวัดถวายไว้ในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นที่อยู่ของภิกษุในบวรพระพุทธศาสนาและเป็นสถานที่บำเพ็ญสมณธรรมของพุทธสาวกสาวิกา

จากประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น เห็นการสร้างวัดเวฬุวัน^{๓๖} ของพระเจ้าพิมพิสาร การสร้างวัดเชตวันถวายฝากไว้ในพระพุทธศาสนาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี และการสร้างบุพพาราม ของมหาอุบาสิกาวิสาขา จึงทำให้พระองค์สนพระทัยอย่างมากในการสร้างวัดฝากไว้ในบวรพระพุทธศาสนา อีกทั้งเห็นแคว้นมคธมีเหล่าคหบดีผู้มหาศาล ผู้มีบุญบารมี ผู้ฝึกฝนในทางบุญทางกุศลเป็นจำนวนมาก เมื่อสร้างวัดแล้วมีพระภิกษุภิกษุณีอยู่จำพรรษาเป็นจำนวนมากแล้ว หากในแคว้นโกศลยังไม่มีผู้ที่มีบุญมาก ผู้สนใจในทางทานทางกุศลแล้ว พระภิกษุภิกษุณีก็จะอึดคักขัดสน เนื่องจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเพียงพระองค์เดียวที่จะชักชวนและนำพาให้ประชาชนให้มาบำรุงพระภิกษุภิกษุณีคงเป็นไปได้ จึงทรงดำริว่า น่าจะเชิญผู้มีบุญมาอยู่ในแคว้นของพระองค์เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างให้แก่ชาวเมืองของพระองค์ให้ทำบุญทำกุศลจึงไปขอที่แคว้นมคธ

๔.๒.๔ ทรงประสงค์จะได้ผู้มีบุญ

พระเจ้าปเสนทิโกศล เห็นแคว้นมคธซึ่งพระเจ้าพิมพิสารทรงปกครองอยู่ และพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์เป็นกษัตริย์ของกันและกัน แต่คนมีบุญมากในแคว้นมคธมีถึง ๕ คน ในขณะที่แคว้นโกศลมีเพียงคนเดียว พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงขอให้พระเจ้าพิมพิสารทรงส่งคนมีบุญไปอยู่แคว้นโกศลอีกหนึ่งคน พระเจ้าพิมพิสารจึงส่งธัญชัยเศรษฐีไป ธัญชัยเศรษฐีรอนแรมไปตลอดจนเข้าเขตแคว้นโกศล เมื่อไปถึงที่ที่ภูมิจานาคีแห่งหนึ่ง จึงกราบทูลให้พระเจ้าปเสนทิโกศล ทราบว่า บริวารของตนมีมาก หากเข้าไปอยู่ในเมืองจะเป็นการแออัด จึงขอสร้างเมืองใหม่ในบริเวณนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงอนุญาตและประทานนามเมืองนั้นว่า “สาเกต”^{๓๗}

ประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ทรงเห็นว่าในแคว้นโกศลนั้นมีผู้มีบุญผู้ที่สนใจในบุญกุศลเพียงคนเดียว ซึ่งมีจำนวนน้อยมากที่จะเป็นตัวอย่างให้กับประชาชนทั้งหลายประพฤติปฏิบัติตาม หันมาบำเพ็ญบุญกุศล แต่ถ้าหากว่าในแคว้นโกศลมีผู้มีบุญหลายคนมากขึ้นก็จะช่วย ทั้งพระพุทธเจ้า และพระเจ้าปเสนทิโกศล ให้เผยแผ่และเป็นผู้ชักชวนชาวเมือง

^{๓๕} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๔๘๑/๓๖๑., ส.ม.อ. (ไทย) ๕/๒/๓๐๗-๓๑๑.

^{๓๖} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, เยือนอินเดีย ตามรอยอารยธรรมพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : หจก. เม็ดทราย พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๕๓.

^{๓๗} บ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๗๕-๗๗.

ทำบุญ ทำความดีมากขึ้น เมื่อในเมืองมีแต่คนมีบุญ มีกุศลแล้ว การปกครองนั้นก็เป็นไปได้โดยง่าย ประชาชนก็มีแต่ความสุขทั้งเมือง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ถือได้ว่าพระองค์ทรงฝักใฝ่ในการทำบุญ สร้างกุศลและ ชักชวนให้บุคคลอื่นหันมาทำบุญในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีน้ำพระทัยเอาใจใส่ในบวรพระพุทธศาสนา มาก เห็นได้อย่างชัดเจน

จำเป็นอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนในยุคปัจจุบันนี้ควรนำแนวทางการปฏิบัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพราะพระองค์ทรงเป็นถึงพระมหากษัตริย์อยู่อย่างสุขสบาย แต่เพราะเหตุอะไรจึงสนพระทัยในพระพุทธศาสนา สนพระทัยในทางบุญทางกุศล ก็ด้วยเหตุที่ว่าคนเรานั้นต้องสร้างบุญกุศลฝากเอาไว้ให้คนรุ่นหลังดูเป็นตัวอย่าง และสร้างไว้เพื่อเป็นเสบียงเลี้ยงตัวเมื่อตายไป เหมือนคำกล่าวที่ว่า มีศีลเป็นสะพาน มีทานเป็นเสบียง เอาไว้เลี้ยงตัวเองมาตายไป หรือรู้จักเตรียมตัวก่อนตาย ดังคำกล่าวที่ว่า “เตรียมตัวก่อนตาย เตรียมกายก่อนแต่ง เตรียมน้ำก่อนแล้ง เตรียมเบงก์ก่อนออกเดินทาง”^{๓๘} เมื่อสร้างไว้หมดแล้วสวดดีเป็นที่หวังได้สำหรับพุทธศาสนิกชนทุกคน

๔.๒.๕ ทรงสนพระทัยในการสนทนธรรม

จากที่กล่าวมาในบทที่ ๓ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าพระราชจริยาวัตรในข้อนี้พระองค์ทรงปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้า การสนทนาธรรมกับเหล่าภิกษุ ภิกษุณี และกับเหล่าอุบาสกอุบาสิกาผู้รู้ธรรมทั้งหลาย ไม่เพียงเท่านั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นก็สนทนธรรมกับเหล่าเจ้าลัทธิต่างๆ เพราะพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ชอบศึกษาชอบตั้งปัญหา จึงทำให้เกิดพระสูตรมากมายเกี่ยวกับพระเจ้าปเสนทิโกศลและแคว้นโกศลโดยตรงทั้งหมด ๒๕ พระสูตรในโกศลสังขุต และอยู่นอกโกศลสังขุตอีกมากมาย จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงสนพระทัยในการศึกษาธรรมะเป็นอย่างยิ่ง

จากพระราชจริยาวัตรในข้อนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันกล่าวคือ ประชาชนต้องรู้จักเข้าหาธรรมะ มีพระธรรมเป็นที่พึ่ง ในเวลาวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนานั้น ต้องรู้จักเข้าวัดฟังธรรม แล้วนำหลักธรรมเหล่านั้นมาใช้กับชีวิตประจำวันของตนเอง เพื่อพัฒนา

^{๓๘} พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวาทุโน), เทศนาว่าไรดี, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๓๘), หน้า ๗๑.

จิตใจของตนเองนั้นให้กิเลสเบาบาง หากไม่ได้เข้าวัดก็ควรจะศึกษาธรรมะจากหนังสือหรือคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อความสงบสุขของจิตใจตลอดกาลนาน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นพระราชจริยาวัตรในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้ เนื่องจากพระองค์ทรงทำเป็นแบบอย่างให้แก่อนุชนรุ่นหลังดูหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการถวายทาน กล่าวคือ ถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุ ถวายผ้าที่มีเนื้อดีราคาสูง ถวายวัด ถวายไทยธรรมต่างๆ อีกมากมาย ตลอดถึงการเป็นแบบอย่างในการสนทนธรรมศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ถึงจะมีภารกิจมากก็ไม่ย่อท้อต่อการฟังธรรมเมื่อมีโอกาสดังจะให้เห็นจากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ห่วงใยประชาชนของพระองค์ ต้องการให้ประชาชนนั้นรู้จักสร้างบุญกุศล มั่นสร้างความคิด ผู้วิจัยเห็นว่าพระราชจริยาวัตรทั้งหลายที่กล่าวมานั้นเป็นประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังเป็นอย่างมาก หากนำไปปฏิบัติและประยุกต์ปรับให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน อันเป็นสังคมแห่งการแก่งแย่งชิงดีกัน เป็นสังคมที่เน้นวัตถุแต่ไม่ได้เน้นถึงจิตใจที่พัฒนาขึ้น หากเรานำแนวทางการประพฤติของพระเจ้าปเสนทิโกศลมาใช้สังคมไทยคงจะสงบและร่มเย็นกว่าที่เป็นอยู่อย่างนี้แน่

๔.๓ พระราชจริยาวัตรในทางฐานะผู้ครองเรือน

พระเจ้าปเสนทิโกศล ก็อยู่ในฐานะผู้ครองเรือนเหมือนพระมหากษัตริย์หรือพุทธศาสนิกชนคนอื่นๆ จากการศึกษาพระราชจริยาวัตรก็พบว่าพระองค์ทรงนำหลักธรรมเกี่ยวกับการครองเรือนมาประพฤติปฏิบัติเช่นกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ ขรവാสาธรรม ๔

ในขรวาสาธรรมนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปฏิบัติเช่นกัน เพราะพระองค์ทรงยึดมั่นในสัจจะ พูดจริงทำจริง ไม่หลอกลวงกัน ซึ่งเรื่องนี้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดำหนิการประพฤติหลอกลวงกัน ตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งพระอุปนันททศกยบุตร^{๓๕} ถวายปฏิญญาแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า จำจำพรรษาในพรรษาต้น และในเมื่อเวลาผ่านไปท่านได้ไปพบอาวาสที่มีจีวรมาก มีลาภสักการะมากจึงจำพรรษาในแห่งที่ ๒ ด้วย พระเจ้าปเสนทิโกศลทราบดังนั้นแล้วก็ทรงเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า พระคุณเจ้าอุปนันททศกยบุตร ได้รับคำนิมนต์แล้วแก่เรา จะจำพรรษาที่นี่แล้วทำไมไม่ทำอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็ทรงติเตียนการพูดเท็จ ทรงสรรเสริญกิริยาที่เว้นจากการพูดเท็จโดยเอนกปริยายไม่ใช่หรือ

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐๗/๑๒๔., ดูเทียบ วิ.ม. (บาลี) ๔/๒๐๗/๒๘๕.

อีกประการหนึ่งในขณะที่พระองค์ทรงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ราชบุรุษเข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้วกราบทูล ณ ที่ใกล้พระกรรมวา พระนางมัลลิกาเทวี^{๔๐} ทรงประสูติพระธิดาแล้ว พระองค์ก็ทรงนั่งไม่แสดงอาการใดๆ ออกมา การที่พระองค์ทรงนั่งเฉยแสดงว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระราชจริยาวัตรสอดคล้องกับการรู้จักการข่มใจ ควบคุมอารมณ์ที่มีอยู่จิตของพระองค์

การนำมาประยุกต์ในสังคมปัจจุบัน ในเรื่องของ การอยู่ครองเรือนเป็นธรรมชาติที่ต้องมีประจำใจของภรรยาทุกๆ คน เพราะในประการแรกทุกคนต้องมีสัจจะ ความจริงใจต่อกัน กระทำ และพูดต้องทำในสิ่งที่เป็นความจริง ต่อหน้าอย่างไรลับหลังก็ต้องอย่างนั้น ในประการที่สองทมะ การข่มจิตของตัวเองเอาไว้เมื่อมีเรื่องที่ไม่ดีเข้ามากระทบ หากไม่รู้จักข่มใจก็จะทำให้เกิดแต่ปัญหา ตามมากมายไม่รู้จบ เมื่อข่มใจแล้วต้องตั้งสติ และมีความอดทนต่อสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ความลำบากทางกาย ที่ใจก็ตาม หรือทนต่อความลำบากในการแสวงหาเลี้ยงชีพ อดทนต่อคำด่าทอต่างๆ นานาอีกมากมาย ประการสุดท้ายต้องรู้จักเสียสละในสิ่งเล็กน้อยตลอดถึงเรื่องที่ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็เวลา เป็นทรัพย์สินเงินทองของมีค่าทั้งหลาย หากทำได้อย่างนี้การดำรงชีวิตเป็นฆราวาสในสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนก็ไม่มี ความทุกข์ทางใจ จะมีแต่ความสุขใจ

๔.๓.๒ บุตร ๓

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเมื่อครั้งยังไม่ได้เจอพระพุทธเจ้าพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่ค่อนข้างจะระแวงไม่กล้าตัดสินพระทัย เชื้อแต่คำเจ้าลัทธิตั้งหลาย ไม่มีพระทัยหนักแน่น ต่อมาเมื่อได้พบพระพุทธเจ้าและน้อมเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต พระองค์ก็ปรับเปลี่ยนทัศนคติต่างๆ คิขึ้นมีพระราชจริยาวัตรที่สมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งเอาพระทัยใส่ในพระราชกรณีกิจมากขึ้น เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงหนักด้วยเหตุผล ยึดความถูกต้องเป็นหลักสำคัญ จึงกว่าได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเป็น อภิชาตบุตร เป็นลูกที่ประเสริฐของพระเจ้ามหาโกศล

หากจะนำพระราชจริยาวัตรในข้อนี้มาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันนั้น ต้องขึ้นอยู่กับวิธีที่พ่อแม่ในสังคมปัจจุบันสั่งสอนอบรมเลี้ยงดูลูก การที่จะให้ลูกเป็นอภิชาตบุตรนั้นต้องไม่ตามใจลูกเหมือนพ่อแม่ในปัจจุบันที่ทำได้ ต้องเลี้ยงลูกให้ฝึกช่วยเหลือตัวเองเป็น ทำงานบ้านเป็น สอนให้ลูกมีเหตุผล รู้จักการมีสัมมาคารวะในผู้หลักผู้ใหญ่ สอนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ สอนให้รักดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่จะทำตัวให้มัวเมาต่างๆ เพียงเท่านั้นผู้วิจัยก็เชื่อว่าลูกเหล่านั้นจะเป็นอภิชาตบุตรในวันข้างหน้าอย่างแน่นอน

^{๔๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๗/๑๕๐.

๔.๓.๔ อัคคิ ๓ หรือ อัคคิปาริจริยา

หลักที่เกี่ยวกับไฟที่ควรบำรุง กล่าวคือ บุคคลที่ควรบูชาด้วยไฟใจบำรุงเลี้ยงและให้ความเคารพนับถือตามควรแก่ฐานะ คือไฟบูชาของผู้บูชาไฟ หลักธรรมในข้อนี้จากการศึกษาพบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปฏิบัติเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการบำรุงดูแลบิดามารดาในประการแรกที่ชื่อว่าไฟอันควรแก่ของค่านับบูชา และประการที่สองคือไฟในบ้านคือ บุตรภรรยา ข้าราชการบริวารในความปกครอง พระเจ้าปเสนทิโกศลก็บำรุงเลี้ยงมิได้ขาด และไฟที่สามคือ ไฟอันควรแก่ทักษิณา ได้แก่สมณพราหมณ์ผู้ทรงศีลทั้งหลาย ในข้อนี้จะปรากฏอย่างชัดเจนมาก เพราะพระองค์ได้ให้ความช่วยเหลือในศาสนาหรือลัทธินอกพระพุทธศาสนาด้วย และในขณะเดียวกันพระองค์บำรุงดูแลพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนาด้วย ขอยกตัวอย่างสักหนึ่งตัวอย่าง คือ ครั้งหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประทับอยู่บนปราสาท เห็นภิกษุไปฉันทอาหารตามบ้านของพราหมณ์บ้าง บ้างของคหบดีบ้าง บ้านของชาวบ้านทั่วไปบ้าง ก็มีพระทัยอยากจะถวายทานอย่างชาวบ้าน ก็เสด็จไปยังพระวิหารแล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุทั้งหมดมาฉันที่พระราชวังตลอด ๗ วัน อีกทั้งถวายภัตตาหารแก่ภิกษุทุกๆ วัน

จากที่กล่าวมานั้นเป็นหน้าที่ของผู้ครองเรือนที่ต้องปฏิบัติในการบำรุงบุคคลผู้รอบข้างในปัจจุบันนี้ก็สามารถทำได้ โดยการเลี้ยงดูบิดามารดาของตัวเองที่ท่านเลี้ยงมา ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณ และเอาใจใส่ในการดูแลเลี้ยงดูบุตรภรรยาหรือสามีของตัวเอง และผู้ที่อยู่ในการปกครองการดูแลของตัวเองให้มีความสุขทั้งทางกาย และทางใจ จากนั้นก็บำรุงพระภิกษุสามเณรด้วยปัจจัยไทยธรรมเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต เพียงเท่านั้นก็เชื่อว่าได้ปฏิบัติในอัคคิ ๓ ประการอย่างสมบูรณ์แล้ว

๔.๓.๕ สมชีวิตรรม ๔

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปฏิบัติในหลักธรรมของคู่ชีวิต ธรรมที่จะทำให้คู่สมรสมีชีวิตรวมหรือสม่าเสมอกลมกลืนกัน อยู่ครองกันชียาว จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล พร้อมทั้งพระโอรสและพระมเหสี และราชบริวารทั้งหลายพร้อมใจกันถือเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต จากประเด็นดังกล่าวก็สามารถจัดได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลกับพระมเหสีนั้นมีศรัทธาเสมอกัน และในหลายเหตุการณ์เช่นการถวายขอสทิศถานพระเจ้าปเสนทิโกศลกับพระนางมัลลิกานั้นมีความจาละเสมอกัน ตั้งใจพร้อมเพียงกันจัดสทิศถานถวายพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

จึงกล่าวได้ว่าในการดำรงพระชนมายุอยู่นั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงประพฤติปฏิบัติสมชีวิตรรมให้เกิดขึ้น สำหรับการในมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันนั้นยังจำเป็นอย่างยิ่งใน

คู่สมรสหรือคู่รักทั้ง ที่แต่งงานมีครอบครัวไป เอาแบบอย่างจากพระเจ้าปเสนทิโกศลมาดำเนินชีวิต ต้องสร้างความเสมอให้เกิดขึ้นทั้งหมด ๔ ประการ กล่าวคือ มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน และมีปัญญาเสมอกัน หากคู่รักหรือสามีภรรยาคู่ใดสร้างความเสมอทั้งหมด ๔ ประการให้เกิดขึ้นในครอบครัว ครอบครัวนั้นก็จะอยู่กันยืนยาวอย่างแน่นอน

๔.๔ การสาธารณสุขด้านสุขภาพ

เนื่องจากในปัจจุบันนี้ เรื่องของความอ้วนพวกเรามักจะพบกันในทุกเพศทุกวัยไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ คนชราและอาจจะทำให้เกิดโรคต่างๆ ตามมาได้หลายโรคเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น โรคเบาหวาน ความดันโลหิต โรคหัวใจ ฯลฯ ดังนั้น คนที่สามารถควบคุมน้ำหนักตัวได้ให้อยู่ในเกณฑ์ปกติได้ มักจะเป็นพวกที่ควบคุมพฤติกรรมการกินของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการกินอาหารในมือปกติหรือมือว่างก็ตามและมีการใช้พลังงานอย่างเหมาะสมเช่นกัน คือ การออกกำลังกายในท่าทางต่าง ๆ ทำอย่างสม่ำเสมอจนทำให้สามารถควบคุมน้ำหนักตัวเองได้แต่ผู้ที่มีปัญหาหลายๆ เพิ่มเติม หลังจากการเลิกควบคุมอาหารแล้วมักจะมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นมากกว่าน้ำหนักลด ทั้งนี้เนื่องจากลดน้ำหนักแบบไม่สม่ำเสมอก็จะทำให้โรคอ้วนกลับมาเป็นเหมือนเดิม^{๔๑} อีกทั้งโรคอ้วนทำให้คนมีอายุขัยสั้นกว่าคนที่มือน้ำหนักตามเกณฑ์^{๔๒}

ซึ่งเป็นที่หนักใจอย่างมากสำหรับคนอ้วน แต่แต่ละคนก็มีวิธีในการลดความอ้วนที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป อย่างเช่น

(๑) อดสมุนไพรรเพื่อลดความอ้วน^{๔๓}

^{๔๑} บังอร นาคสุข, “การสำรวจทัศนคติของนักศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการลดความอ้วน”, ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ, (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์(ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๔๒} วารุณี ศรีสมบุญ, “การสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาสถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์) เกี่ยวกับปัญหาการลดความอ้วน”, ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ, (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๔๓} พระครูอินทสารวิจิษฐ์ อินฺทสโร (กิจไธโร), “ศึกษาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรรและธรรมชาติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๒.

(๒) กินยาลดความอ้วน แต่ยาลดความอ้วนก็มีข้อเสีย กล่าวคือมีผลข้างเคียงดังนี้ คอแห้ง และท้องผูก เรื่องท้องผูกจะมียาละลายให้กินก่อนนอน เรื่องคอแห้งให้กินน้ำมาก ๆ อมโบตันหรือหมากหอมเขยวราชให้ชุ่มคอได้ ห้ามอมลูกอมหวานๆ กินยาแล้วจะไม่รู้สึกหิว^{๔๔}

(๓) กิน *Garcinia cambogia* เพื่อลดน้ำหนัก^{๔๕}

(๔) การฝังเข็มเพื่อเป็นการลดความอ้วน *Acupuncture for Weight Loss*^{๔๖}

(๕) การอดอาหาร

(๖) การออกกำลังกายอย่างหักโหมเพื่อจะให้น้ำหนักลด

(๗) การสะกดจิตเพื่อลดความอ้วน^{๔๗} *Stradling et al.* ได้ทำการวิจัยเรื่องการสะกดจิตบำบัดในผู้ป่วยที่มีอาการหยุดหายใจระหว่างการนอน (sleep apnea) พบว่าการสะกดจิตมีผลทำให้น้ำหนักลดลงและอาการของโรคทุเลา

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการลดความอ้วนในทางวิชาการ หรือฝ่ายทางการแพทย์ทั้งหลาย ต่างหาวิธีทางที่จะให้คนอ้วนทั้งหลาย น้ำหนักลดเป็นปกติเหมือนคนทั่วไป เพราะโรคอ้วนนั้นเป็นสาเหตุของการเกิดโรคต่างๆ ตามมาอีกมากมาย ใครๆ ก็ไม่อยากจะอ้วน

สำหรับทางพระพุทธศาสนาแล้วก็มีวิธีในการลดความอ้วนเช่นกัน โดยที่ไม่ต้องเสียเงินตราอะไรมากเหมือนในสมัยปัจจุบันนี้กล่าวคือ

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระวรกายที่อ้วนมาก เพราะทรงเสวยพระกระยาหารจุเกินไป ความอ้วนทำให้พระองค์ไปไหนมาไหนไม่ค่อยจะสะดวก ทรงเสวยพระกระยาหารตั้งทะนานแห่งข้าวสาร ด้วยสุปะและพญูชนะอันสมควรแก่พระกระยาหารนั้น วันหนึ่ง พระองค์เสวยพระกระยาหารเช้าแล้ว ยังไม่บรรเทาความเมาเพราะกตเลข เสด็จไปสู่สำนักของพระศาสดา มีพระรูปอืดอืด ทรงพลิกกลับไปมาข้างโน้นข้างนี้อยู่ แม้ถูกความหลับครอบงำ เมื่อไม่สามารถจะทรงผทมตรงได้ จึงประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง ครั้งนั้นพระศาสดาตรัสกะท้าวเธอว่า " มหาบพิตร

^{๔๔} บังอร นาคสุข, "การสำรวจทัศนคติของนักศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการลดความอ้วน", *ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์(ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๕๘), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๔๕} E. Paul Cherniack, MD, *Potential Applications for Alternative Medicine to Treat Obesity in an Aging Population*, (Alternative Medicine Review Volume 13, Number 1 2008), p.37.

^{๔๖} E. Paul Cherniack, MD, *Potential Applications for Alternative Medicine to Treat Obesity in an Aging Population*, (Alternative Medicine Review Volume 13, Number 1 2008), p.39.

^{๔๗} Stradling J, et al, *Controlled trial of hypnotherapy for weight loss in patients with obstructive sleep apnoea*, *Int J Obes Relat Metab Disord* 1998 Mar; 22(3), pp. 278-281.

พระองค์ยังไม่ทันพักผ่อนเลยเสด็จมาแล้วหรือ^{๔๘} พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลตอบว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า ตั้งแต่เวลาบริโภคแล้วหม่อมฉันมีทุกข์มาก ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า “มหาบพิตร การบริโภคมากเกินไป เป็นทุกข์อย่างนี้” ดังนี้แล้ว ตรัสสอนด้วยพระคานานี้ว่า

“ในกาลใด บุคคลเป็นผู้กินจุ มั่งงว่ง และมีกนอนหลับ
กระสับกระส่าย เป็นคัจจสุกรใหญ่ที่เขาเลี้ยงด้วยอาหาร,
ในกาลนั้น เขาเป็นคนมีนซึม ย่อมเข้าห้องบ่อย ๆ”^{๔๙}

แล้วตรัสว่า “มหาบพิตร การบริโภคโภชนาแต่พอประมาณ จึงควร, เพราะผู้บริโภคพอประมาณ ย่อมมีความสุข” เมื่อจะทรงโอวาทให้ยิ่ง จึงตรัสพระคานานี้ว่า

“คนมีสติทุกเมื่อ รู้ประมาณในโภชนาที่ได้แล้วนั้น
มีเวทนาเบาบาง, (อาหารที่บริโภคแล้ว) เลี้ยง
อายุอยู่ ค่อย ๆ ย่อยไป”^{๕๐}

พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่อาจจะทรงเรียนพระคานาได้ แต่ตรัสกะเจ้าหลานชื่อ สุทัสนะ ซึ่งยืนอยู่ในที่ใกล้ว่า “พ่อ เธอจงเรียนคานานี้” สุทัสนะนั้นทรงเรียนคานานั้นแล้ว ทูลถามพระศาสดาว่า “ข้าพระองค์จะกระทำอย่างไร พระเจ้าข้า” ครั้งนั้น พระศาสดาตรัสกะสุทัสนะว่า “เมื่อพระราชาเสวยอยู่ ท่านพึงกล่าวคานานี้ในกาลเสวยก่อนที่สุด, พระราชาทรงกำหนดเนื้อความได้แล้ว จักทรงทิ้งก้อนข้าวนั้น, ในการหุงภัตเพื่อพระราชา เธอพึงให้ลดข้าวสารมีประมาณเท่านั้น ด้วยอันนับเมล็ดข้าวในก้อนข้าวนั้น” สุทัสนะนั้นทูลรับว่า “ดีละ พระเจ้าข้า เมื่อพระราชาเสวยเวลาเช้าก็ตาม เวลาเย็นก็ตาม ก็กล่าวคานานั้นขึ้น ในการเสวยก่อนสุดท้าย แล้วให้ลดข้าวสาร ด้วยอันนับเมล็ดในก้อนข้าวที่พระราชานั้นทรงทิ้ง แม้พระราชาทรงสดับคานาของสุทัสนะนั้นแล้ว รับสั่งให้พระราชทานทรัพย์ครั้งละพัน

หลังจากนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงมีพระวรกายที่เบาขึ้น ทำให้มีความสุขอย่างมาก วันหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้เสด็จไปสำนักพระศาสดา ถวายบังคมพระศาสดาแล้วทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ความสุขเกิดแก่หม่อมฉันแล้ว หม่อมฉันเป็นผู้สามารถ จะติดตามจับเนื้อก็ได้ ม้าก็ได้, เมื่อก่อนหม่อมฉันมีการยุทธ์กับหลาน บัดนี้หม่อมฉันให้ริดาชื่อว่าวิริกุมาริแก่หลาน แล้วให้บ้านนั้น ทำให้เป็นค่าน้ำอาบของริดานั้นนั่นแล ความทะเลาะกับหลานนั้นสงบแล้ว, สุขแท้เกิดแล้วแก่หม่อมฉัน เพราะเหตุนี้ แม้แก้วมณีของพระเจ้ากุกสะ ซึ่งหายไปแล้วในเรือนของหม่อม

^{๔๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๓๗๓., คูเทียบ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๕/๑๓๔.

^{๔๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๓๗๓-๓๗๔.

^{๕๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓/๓๗๔.

จะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ถือเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างมากสำหรับบุคคลที่ร่างกายอ่อนแอ แล้วต้องการลดน้ำหนัก สามารถนำวิธีขอพระเจ้าปเสนทิโกศลนี้ไปประยุกต์ใช้กับบุคคลเหล่านั้นได้ หรือนำไปปรับเปลี่ยนวิธีการลดน้ำหนักก็ได้

๔.๕ มหาสุบินกับปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม

จากมหาสุบินนิมิตของพระเจ้าปเสนทิโกศลทั้งหมด ๑๖ ประการนั้น สามารถนำมาพิจารณาเป็นปัญหาพฤติกรรมที่เกิดกับมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ได้ดังนี้

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑ เป็นเรื่องของภัยธรรมชาติ กล่าวคือฟ้าฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดภัยพิบัติต่างๆ ตามมากมาย ซึ่งภัยธรรมชาติเหล่านี้ก็ล้วนแล้วมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ที่ทำลายธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อนำมาทำเป็นที่อยู่อาศัยบ้าง นำมาเป็นที่ทำมาหากินบ้าง จำนวนประชากรมากขึ้น ก็ต้องการที่อยู่ที่อยู่อาศัยมากขึ้น จึงต้องมีการทำลายธรรมชาติเป็นจำนวนมาก สิ่งที่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ต้องปลูกจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติ ให้แก่เยาวชนและประชากรในสังคมให้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น และช่วยกันฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับมาดังเดิม

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๒ เป็นเรื่อง เยาวชนมั่วสุมเสพกาม สำหรับสังคมไทยในเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์ อดีตนั้นเราจะพบว่าอัตราการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเด็กนั้นมีน้อยมากถ้าเทียบกับสมัยปัจจุบัน ซึ่งทางศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้มีการสำรวจแล้วพบว่าในขณะนี้เด็กอายุระหว่าง ๑๓-๑๕ ปี มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตเป็นจำนวนมาก โดยมีการสำรวจพบว่าเยาวชนไทยในเขตเทศบาลมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานร้อยละ ๗๘.๓ และนอกเขตเทศบาลร้อยละ ๘๕.๔^{๕๓}

สาเหตุของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรนั้น ตามที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามาพบว่าสาเหตุส่วนใหญ่ คือ การที่ครอบครัวขาดการดูแลเอาใจใส่ลูกหลานอย่างใกล้ชิดถ้าเทียบกับครอบครัวในสมัยก่อน เพราะว่าสังคมปัจจุบันพ่อแม่ส่วนมากต้องออกไปทำงานเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายภายในบ้านและเพื่อจะได้เพียงพอกับความต้องการของลูกตัวเอง กล่าวว่าคุณของตนเองนั้นจะไม่ได้ได้รับความสะดวกสบาย โดยที่ไม่ทันได้คาดคิดว่าเงินนั้นไม่ใช่ทุกสิ่งทุกอย่างที่ลูกต้องการ

^{๕๓} นครินทร์ ทองมา, “โครงการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ณรงค์ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร”, ปรินญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปกรรม (ออกแบบนิเทศศิลป์), (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

ความรักและความอ่อนต่างหากที่เด็กต้องการ และบวกกับสื่อที่ล่อแหลมไปในทางที่กระตุ้น กามารมณ์เป็นจำนวนมากในสื่อบ้านเราในขณะนี้ อย่างเช่น มีมือถือสามารถถ่ายคลิปวิดีโอ สามารถเล่นไฟล์เอ็มพีสามได้ มีโปรแกรมดูหนัง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสะดวกสบาย อันเป็นสิ่ง ชักชวนให้เยาวชนคิดในสิ่งเหล่านี้ และนี่มีอินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วสูงสามารถโหลดไฟล์หนัง ใหญ่ๆ ได้อย่างสบายซึ่ง หากพ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างใกล้ชิด ก็จะไม่รู้ว่าลูกเล่นอะไร ลูกใช้ อะไร เพราะพ่อแม่ในสมัยนี้มีแต่เชื่อให้ลูกอย่างเดียวไม่ได้สอนวิธีการใช้ และไม่ได้เข้าไปดูแล ความเป็นอยู่ของลูก

จากเหตุดังกล่าวทำให้ลูกเล่นอินเทอร์เน็ต แล้วมีการนัดกันในโลกออนไลน์แล้วไปพบ กันตามสถานที่ต่างๆ ที่นัดกันไว้ มีข่าวออกมาว่า ลูกสาวโดนข่มขืนบ้าง หรือถูกข่มขืนบ้าง ถูกหลอก เอาทรัพย์สินเงินทองไปบ้าง ทำให้เด็กเหล่านี้ก็ต้องเสียอนาคต มีปมด้อยให้ตัวเอง อีกประการ หนึ่งเมื่อเยาวชนถูกสิ่งเหล่านี้หมอมมาอยู่ตลอดเวลา เป็นเรื่องธรรมดาหากเห็นอยู่ทุกวันจิตใจของ มนุษย์ก็ไม่ได้แข็งแรงเหมือนหิน และจิตใจมนุษย์โดยธรรมชาติแล้วย่อมไหลลงสู่ที่ต่ำเมื่อเราไม่มีสติ จะทำให้เยาวชนเหล่านี้ติดอยู่ในกามารมณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นไทย ปัจจุบันเริ่มเห็นเด่นชัดกว่าแต่ก่อนเพราะการยึดมั่น ในวัฒนธรรมของชาติในวัยรุ่นหย่อนยานและมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากประเทศอื่นๆ เข้ามาใน ประเทศไทยใกล้ชิดสนิทสนมกันง่าย ความสัมพันธ์ระหว่างเพศเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำวัยรุ่นไปสู่ ความรักและแต่งงานหรือการมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามในอนาคต โดยพฤติกรรมทางเพศจะเริ่ม จากการจับมือถือแขน การจูบ การโอบกอด การเดินร่าที่ใกล้ชิด และวัยรุ่นอาจมีพฤติกรรมที่เกิน เลยและขอบเขตของการแตะต้องสัมผัส ลูกคลำร่างกายของฝ่ายหญิง ทั้งระดับท่อนบนและท่อน ล่าง ซึ่งการที่วัยรุ่นหญิงเปิดโอกาสให้เพศตรงข้ามถูกเนื้อต้องตัวและมีการเล้าโลมได้ จะเป็นขั้นแรก ที่นำไปสู่การได้เสียกันที่สุดในที่สุด^{๕๔}

การนำเอามหาสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศลเกี่ยวกับปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ของ เยาวชน มาประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันนั้นก็คือ ความฝืนเหล่านี้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรง พยากรณ์ไว้เมื่อ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว เหตุการณ์เหล่านี้กำลังเกิดกับสังคมไทย ซึ่งเป็นปัญหาที่ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอีกมากมาย และในตอนนี่สิ่งที่ทำได้ก็คือ ทุกฝ่ายต้องช่วยกันแก้ไข

^{๕๔} ทรงกลด จันทเสวต, “องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการมีเพศสัมพันธ์ในระหว่างเรียนของนักศึกษา ระดับอุดมศึกษา”, การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา, (บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

ซึ่งเริ่มจากสังคมเล็กๆ ก่อน นั่นก็คือครอบครัว โดยมีพ่อแม่ พี่ป้า น้า อา ช่วยกันเลี้ยงดูบุตรหลานของตนเองให้เป็นคนดี คนเก่งและมีคุณธรรม

หน้าที่ต่อไปเมื่อเด็กเข้าสู่โรงเรียนก็ต้องเป็นหน้าที่ของสถาบันโรงเรียนหรือสถาบันทางการศึกษา โดยมีครูบาอาจารย์เป็นให้เคยอบรมสั่งสอนให้เด็กนักเรียนเป็นคนดี และให้รู้จักเรียนรู้ในการวางตัว การมีเพศสัมพันธ์ให้รู้จักห่วงเนื้อห่วงตัว และในโรงเรียนนั้นก็ยังมีหลักสูตรเกี่ยวกับเพศศึกษาให้นักเรียนได้ศึกษาเล่าเรียน ซึ่งการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนนั้นมีจุดประสงค์ดังนี้ เพื่อให้เด็กมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเพศศึกษา และปฏิบัติตนให้ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การรักษาสุขอนามัย และการรักษาสุขภาพจิต^{๕๕}

หากไม่ยอมให้สังคมไทยเราเป็นไปมากกว่านี้ทุกฝ่ายต้องหันเข้ามาร่วมมือกันป้องกันและแก้ไข เพื่ออนาคตของสังคมไทยจะได้ไม่นวดยด้วยปัญหานานาประการที่จะตามมาอีกมาก เมื่อเราสามารถป้องกันในสิ่งที่ยังไม่ถึงและแก้ไขในสิ่งที่เกิดขึ้นได้แล้ว ภาพแห่งความเป็นครอบครัวใหญ่ สังคมใหญ่ของไทยก็จะกลับมา สังคมไทยก็จะมีแต่ความสุข

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๓ เป็นเรื่อง พ่อแม่ต้องเอาใจลูก พฤติกรรมในสังคมข้อนี้คงจะเกิดบ้างแล้ว กล่าวคือ พ่อแม่ทั้งหลาย จะอาศัยกินหยาดเหงื่อแรงงานของลูก อาศัยข้าวปลาอาหารที่ถูกแสวงหามาเลี้ยงดู พร้อมเงินทอง พ่อแม่ต้องเอาอกเอาใจลูก ต้องประจบประแจงปะเลาะลูกอยู่เสมอ ถ้าพูดต่อลูกดีๆ ลูกก็แบ่งปันเงินทองให้ได้ใช้บ้าง หากพ่อแม่พูดไม่ดี ก็จะไม่ได้รับส่วนแบ่งอะไรจากลูกเลย

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๔ เป็นเรื่อง ผู้อ่อนประสบการณ์บริหารประเทศ ในสังคมปัจจุบันจะเห็นได้เด่นชัดว่า พฤติกรรมนี้ได้เกิดกับสังคมไทยแล้ว กล่าวคือ ส่วนมากจะนิยมเอาเด็กที่ยังขาดประสบการณ์ ขาดความสามารถ ขาดความรอบคอบมาบริหารประเทศ บริหารเศรษฐกิจจริงอยู่ถึงจะมีความรู้แต่ขาดประสบการณ์ก็สามารถทำให้ตัดสินใจผิดพลาดก็ได้ ในหน่วยงานของรัฐมีจำนวนไม่น้อยที่มีผู้อ่อนประสบการณ์ ขาดความรู้ในวิชานั้นๆ เข้าไปทำงาน อันจะเป็นเหตุให้ประเทศชาติเจริญเติบโตล่าช้า

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๕ เป็นเรื่อง ความไม่เป็นธรรมในการตัดสินใจ ในข้อนี้จะเป็นพฤติกรรมของผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจต่างๆ จะใช้อุบายวิธีอันมีเล่ห์เหลี่ยมเพื่อเอาเงินจากผู้อื่นทั้ง

^{๕๕} ทองจริง ยิ้มชวน, “บทบาทของครูต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร : โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

สอง เอาทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย เพื่อเป็นค่าจ้างรางวัลในการวินิจฉัยคดีความบ้าง เอาค่านั้นบ้างค่านี้อ้าง ถ้าไม่ได้ตามที่เรียกร้อง ก็จะไม่รับเรื่องมาร้องเรียน ต้องการเท่าไรก็เรียกร้องตามใจชอบ สำหรับพระสุบินนิมิตข้อนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าสังคมไทยก็เริ่มมามากขึ้น จากการที่ได้อ่านหนังสือและดูจากสื่อไม่ว่าจะทางโทรทัศน์หรือฟังจากวิทยุก็ตามที่

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๗ เป็นเรื่อง ผู้มีใจต่ำแอบอ้างสถาบันกษัตริย์ พฤติกรรมนี้ก็ปรากฏให้เห็นบ้างแล้วในสังคม กล่าวคือ มีบุคคลที่ทำงานในพระราชสำนักหรือที่เกี่ยวข้องกับพระบรมวงศานุวงศ์ นำเอาข้อมูลมาเปิดเผยความลับต่างๆ ในพระราชสำนัก ให้ประชาชนได้รู้ คนที่ไม่หวังดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่แล้ว เมื่อรู้ก็นำเรื่องไปตีแผ่หรือโฆษณาทำให้คนหมดความเคารพในวงศ์พระมหากษัตริย์

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๘ เป็นเรื่อง การคอร์ปชั่นในแผ่นดินหรือนอกราชฎ์บังหลวง พฤติกรรมนี้ปรากฏอย่างเห็นได้อย่างเด่นชัดมากกับสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ หรือองค์กรต่างๆ ซึ่งมีข่าวให้เห็นตามโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หลากหลายหน่วยงานแตกต่างกันไป

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๒, ๑๓ เป็นเรื่อง คนดีถูกขัดขวางรังแก และ คนชั่วเรื่องอำนาจ สำหรับพฤติกรรมในสังคมไทย ในปัจจุบันนี้คนดี มีความรู้ดี มีสติปัญญา มีความสามารถทั้งพระและฆราวาส จะไม่ได้รับความยกย่องเชิดชูในสังคม จะถูกขัดขวางจากกลุ่มคนพาลสันดานชั่วตลอดเวลา ส่วนคนพาลคนชั่ว คนทุศีล คนขี้โกง คนหัวประจบสอพลอ คนไม่มีความละอาย จะเป็นที่ยกย่องเชิดชูในสังคม เป็นผู้มืบทบาท มีอำนาจ มีชื่อเสียงเกียรติยศ มีพวกพ้องบริวารมาก ถ้าเป็นฆราวาสจะมีแต่ผู้เชิดหน้าชูตา ไปไหนมาไหนมีแต่คนเคารพยำเกรง มีคนคอยเอาอกเอาใจ ถ้าเป็นพระจะมีชื่อเสียงเนื่องมาจากการเชิดชูของคนพวกเดียวกัน ได้ออกข่าวโฆษณาต่างๆ นานาว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ความขลัง เป็นที่นับถือของคนทั้งหลาย ฆราวาสจะเป็นผู้กำหนดหรือโฆษณาว่าองค์ไหนเป็นพระเกจิ เป็นพระอรหันต์ เป็นต้น

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๖, ๘, ๑๐, ๑๑, ๑๔ และ ๑๕ เป็นเรื่องตามลำดับข้อดังนี้ พระธรรมคำสอนถูกเหยียบย่ำ, ทำบุญเลือกหน้า, สงสัยในมรรคผลและนิพพาน, นำพระธรรมมาขายกิน, นักบวชหลงลาภยศ, แวดล้อมด้วยพระทุศีล จากที่กล่าวมาเป็นลำดับข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดในแวดวงของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระธรรมคำสอนถูกเหยียบย่ำ จะมีกลุ่มคนที่โง่เขลาปัญญาทึบ จะเอาพระธรรมของพระพุทธศาสนาไปให้ลัทธิหรือศาสนาอื่น เหยียบย่ำทำลาย แล้วถ่ายทอดลัทธิของเขา เอาคำสอนของเขามากลบบกลืนในคำสอนของพระพุทธศาสนา แล้วดัดแปลงแก้ไขพระธรรม ให้เข้ากับศาสนาของเขา อีกทั้งนำไปประกาศว่า คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในศาสนาของเขา ทำให้คนทั้งหลายเข้าใจผิดว่า คำสอนใน

พระพุทธศาสนาเข้ากันได้กับศาสนาเหล่านั้น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับศาสนาเหล่านั้น ทำให้ความศักดิ์ของพระธรรมหมดไป พุทธธรรมนี้ในสังคมยังไม่ปรากฏเด่นชัด

ส่วนการทำบุญเลือกหน้านั้น เป็นพฤติกรรมที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะป็นอุบาสกหรืออุบาสิกา จะหันไปทำบุญกับพระที่มีพรรษามาก มียศถาบรรดาศักดิ์ในตำแหน่งต่างๆ และล้วนแล้วมีแต่ของดีๆ มีค่า ส่วนพระเถระน้อยไม่มีอุบาสกอุบาสิกาสนใจ พฤติกรรมดังกล่าวเกิดแล้วในตัวเมืองใหญ่ๆ ที่มีความเจริญและทันสมัย เพราะการทำบุญสมัยปัจจุบันเป็นการทำบุญเพื่อหวังผลตอบแทนอันมาก

สำหรับข้อที่ว่าสงฆ์ในมรรคผลและนิพพานว่ามีจริงหรือไม่นั้น เป็นพฤติกรรมที่พุทธบริษัทในปัจจุบันนี้สงสัยกันอย่างมากกว่า หากปฏิบัติแล้วจะได้ถึงจริงหรือเปล่า แล้วมรรคผลนิพพานเป็นตัวอย่างไร

ข้อที่กล่าวว่า นำพระธรรมมาขายกินนั้น ในปัจจุบันนี้พฤติกรรมข้อนี้ก็ปรากฏให้เห็นมากขึ้น ไม่ว่าจะป็นเขียนตำราเพื่อออกจำหน่าย ขายกิน หารายได้เพื่อเลี้ยงชีวิต เอาพระธรรมไปแสวงหาประโยชน์ในกัณฑ์เทศน์ แสดงธรรมเพื่อเห็นแก่ค่าจ้างรางวัล ถ้านิมนต์ไม่แพงหรือไม่สมค่าราคาก็ไม่ไป

ในข้อที่ว่า นักบวชหลงลาภยศ เป็นพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณรที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ประชาชนให้ความเคารพเชื่อถือเป็นอย่างมาก ได้รับลาภ ยศ สรรเสริญจนลืมตัว ทำให้จิตใจปล่อยไปตาม รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ทำให้เกิดอารมณ์ความรักความใคร่ในกามคุณ เป็นเหตุให้ทำลายกิเลสได้อย่างยาก ซึ่งไม่ใช่แนวทางของความดำรงชีพของสมณะ

และข้อที่ว่า แวดล้อมด้วยพระทุศีล เป็นพฤติกรรมของพระเถระผู้บวชใหม่ตั้งตนเป็นครูบาอาจารย์ ใช้เล่ห์เหลี่ยมในการหาลาภสักการะ ไม่ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน จึงทำให้ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นธรรมเป็นวินัย ไม่เข้าใจว่าจะอะไรควร ไม่ควร อะไรผิดศีล อะไรผิดธรรม จะไม่รู้หน้าที่ของตนเอง เพียงบวชกันตามประเพณีเท่านั้น ซึ่งการบวชตามประเพณีนี้เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน ซึ่งไม่ได้บวชด้วยศรัทธาอย่างแท้จริง

พระสุบินนิมิตข้อที่ ๑๖ เป็นเรื่อง การโค่นล้มราชาธิปไตย เป็นพฤติกรรมที่ประชาชนทั้งหลาย ไม่พอใจการปกครองแบบราชาธิปไตย ต้องการให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตย ต้องการปกครองกันเอง ต้องการลดอำนาจของพระราชา ให้พระราชามีอำนาจเท่าเทียมกับประชาชน ซึ่งในปัจจุบันพฤติกรรมนี้สังคมไทยเองก็เริ่มปรากฏบ้างแล้ว จากเหตุบ้านการเมืองที่ผ่านมาตลอดระยะเวลา ๑๐ ปี

พระสุบินนิมิตทั้งหมด ๑๖ ประการ นั้นเป็นความฝันที่เกิดเมื่อครั้งพุทธกาลและพระพุทธรูปเจ้าทรงพยากรณ์ว่าจะเกิดในอนาคต ช่วงเวลานี้เรื่องดังกล่าวนั้นก็เริ่มปรากฏบ้างแล้ว ในฐานะที่เราเป็นประชากรคนหนึ่งที่อยู่ในสังคม พฤติกรรมดังปรากฏในพยากรณ์ทั้งหมด ๑๖ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันกล่าวคือ เราต้องนำเอาเรื่องดังกล่าวมาคิดหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขไว้ ดังคำที่กล่าวว่า “กันไว้ดีกว่าแก้” หากป้องกันแล้วยังเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวก็มีแนวทางแก้ไข พฤติกรรมที่จะเป็นปัญหาในสังคมหรือที่เกิดอยู่ยังไม่ขยายวงกว้างก็สามารถหยุดปัญหาเหล่านั้นได้

จากที่กล่าวมาในข้างต้นเกี่ยวกับพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านผู้นำและผู้บริหาร ด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้านฐานะผู้ครองเรือน ด้านการสุขภาพ และมหาสุบินกับพฤติกรรมในสังคม สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับพุทธบริษัทองค์กรและหน่วยดังนี้

๑) ด้านผู้นำและผู้บริหาร จากพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงนำพุทธธรรมไปปฏิบัติคือ ทศพิธราชธรรม, พละ ๕, สังหัตถ ๔, อคติ ๔ และจักรวรรดิวัตร หากจะนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานหรือกลุ่มคนที่ทำงานในการบริหารประเทศ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง นายอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนข้าราชการเมืองและข้าราชการประจำ ต้องนำไปปฏิบัติควบคู่กับหน้าที่ของตนเองที่ได้รับ เพื่อให้การปกครองและการบริหารประเทศนั้นเป็นไปในแนวเดียวกัน และเกิดความยุติธรรม อันจะนำความสงบสุขมาแก่ประชาชนในประเทศ

๒) ด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จากพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลข้อนี้ เห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้สนพระทัยเป็นอย่างมาก และกระทำอยู่เป็นประจำไม่ได้ขาดในการนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันนั้น บุคคลที่ควรนำไปปฏิบัติก็คือพุทธบริษัท ต้องช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรที่ต้องทำนุบำรุงบูรณปฏิสังขรณ์โบราณวัตถุ อีกทั้งต้องปฏิบัติตัวให้อยู่ในสมณสาธูป เพื่อให้อุบาสกอุบาสิกาเลื่อมใสศรัทธา ฝ่ายฆราวาสเองก็ต้องหันมาสนใจในพระพุทธศาสนาให้มาก ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตร การบูรณะซ่อมแซมเสนาสนะ และการให้ความเคารพในพระภิกษุสงฆ์ ไม่นำเรื่องที่เลื่อมเสียดอกสื่อ เพื่อสร้างวาทะเหมือนในปัจจุบันนี้ อีกอย่างต้องนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิต หากยึดหลักธรรมอยู่ตลอดเวลาการ ผู้วิจัยเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่าพระพุทธศาสนาคงไม่ถูกศาสนาอื่นกลืนอย่างแน่นอน และการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาก็จะสืบยาวนานถึง ๕,๐๐๐ ปีอย่างปฏิเสธไม่ได้

๓) ด้านฐานะผู้ครองเรือน จากพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลไม่ว่าจะเป็น ฆราวาสธรรม ๔, บุตร ๓, อัคริ ๓ และสมชีวิธรรม ๔ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลเหล่านี้ ฆราวาสธรรม ๔ ทุกคนที่เป็นฆราวาสหรือเป็นอุบาสกอุบาสิกา ต้องนำไปประพฤติปฏิบัติเพราะเมื่อผู้ใดมีความซื่อสัตย์ สามารถฝึกตนอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งมีความอดทน และมีความเสียสละ ไม่ว่าจะป็น พ่อแม่ หรือลูกก็ตาม หากในครอบครัวใดมีธรรมข้อนี้ครอบครัวนั้นจะมีความสุข บุตร ๓ เป็นหน้าที่ของลูกที่ต้องนำมาประยุกต์ใช้ ในการดำเนินชีวิตที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่ปู่ตา ยาย บุตรที่ควรนำไปปฏิบัติ คือ ลูกต้องเสมอกับพ่อแม่ หรือประเสริฐกว่าพ่อแม่ ไม่ควรต่ำกว่าพ่อแม่ ส่วนอัคริ ๓ เป็นหน้าที่ของทุกคนในครอบครัวที่ควรนำไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะป็นการบำรุงบิดามารดาของบุตร หรือการเลี้ยงดูภรรยา และบุตร ของสามี และการทำบุญบริจาคแก่สมณะ ภิกษุสามเณรก็เป็นหน้าที่ของทุกคน และสมชีวิธรรม ๔ ประการนั้นเป็นหน้าที่ที่สามีภรรยาควรมีประจำกาย เพราะเป็นธรรมให้อยู่คู่กันได้อย่างยาวนาน

๔) ด้านสาธารณสุข จากพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลในการลดความอ้วนนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับทุกคนที่ต้องการลดหุ่นหรือลดความอ้วน โดยไม่ต้องไปกินยาลดความอ้วนแต่ประการใด สิ่งที่สำคัญที่สุดคือต้องมีสติในเวลารับประทานอาหาร ให้พอดีกับที่ร่างกายต้องการไม่ใช่ตามทีใจหรือปากต้องการ เหมือนดังเช่นพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ต้องยับยั้งชั่งใจของพระองค์ แล้วคนที่ม่ีหุ่นอ้วนก็จะสามารถลดน้ำหนักได้อย่างแน่นอน

๕) ด้านมหาสุบินกับปัญหาพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม จากมหาสุบินนิมิตของพระเจ้าปเสนทิโกศลซึ่งพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์เอาไว้ ดังจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นเริ่มปรากฏในสังคมไทยและสังคมโลกมากขึ้นทุกที ไม่ว่าจะป็นภัยทางธรรมชาติ ตลอดถึงประชาชนขาดคุณธรรมและจริยธรรม การนำมาประยุกต์ใช้นั้น โดยส่วนมากต้องป็นการหาทางป้องกันและการแก้ไข ซึ่งเป็นหน้าที่ของคนทุกฝ่าย ตั้งแต่องค์กรระหว่างประเทศ ผู้นำระดับประเทศ องค์กรของรัฐและเอกชน ตลอดถึงประชาชนทุกคนในสังคมที่ต้องช่วยกันไม่ให้เหตุการณ์เกิดขึ้น

เมื่อเราศึกษาพระราชจริยาวัตรแล้วก็นำเอาแนวทางการปฏิบัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลมาใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างเช่น พระราชจริยาวัตรด้านผู้นำ ผู้บริหาร ด้านป็นผู้ให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หลักคุณธรรมในฐานะผู้ครองเรือน ตลอดถึงการให้ความนอบน้อมในพระรัตนตรัยอย่างไม่มีใครเปรียบได้ ถ้าเรานำมาประพฤติปฏิบัติได้ ความสุขก็จะเกิดกับผู้ปฏิบัติและมีผลดีต่อสังคมทำให้สังคมนั้นสงบสุขตลอดไป เพราะผู้ได้ประพฤติธรรม ธรรมก็ย่อมรักษาผู้นั้นตลอดไป

บทที่ ๕

สรุปการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

๑) พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๒) บทบาทในการทำนุบำรุงพระศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

๓) พระราชจริยวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันจากการศึกษาทั้ง ๓ ประเด็นสามารถสรุปได้ดังนี้

๑) พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากผลการวิจัยสามารถแบ่งพระราชประวัติออกเป็น ๓ ประเด็น คือ

(๑) พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอดีตชาติ

(๒) พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในปัจจุบันชาติ และ

(๓) พระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในอนาคตชาติ

พระราชประวัติในอดีตชาตินั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้บังเกิดเป็นมานพชื่อว่า สุทรมานพ ในกาลศาสนาของพระโกนาคมะสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ถวายดอกบัว ๒ ดอก และเอาผ้า ๒ ผืนกั้นแสงแดดถวายเป็นพุทธบูชาตลอดวันและคืน พร้อมทั้งตั้งความปรารถนาว่า “ขอผลบุญนี้จงเป็นปัจจัยให้ข้าพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตกาลเบื้องหน้าเทอญ” พระโกนาคมะสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้พยากรณ์ว่า เมื่อภททกัปนี้ล่วงไปแล้ว มันทกัปก็เกิดขึ้นแล้ว ในกัปนี้มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ บังเกิดขึ้น คือ พระรามราช จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ที่ ๑ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ที่ ๒ คือ สุทรมานพ ตัวท่านนี้จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า พระธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระราชประวัติในปัจจุบันชาติ พระเจ้าปเสนทิโกศลประสูติที่เมืองสาวัตถีเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ามหาโกศล ในวัยเด็กได้รับการศึกษาจากอาจารย์ที่สาปาโมกข์ ณ เมืองตักกสิลา เมื่อจบการศึกษาแล้วก็กลับมายังพระนคร ได้แสดงศิลปวิทยาที่ได้ศึกษาต่อหน้าหมู่พระญาติและพระชนก พระชนนี จนได้รับความไว้วางใจจากพระชนกมอบราชบัลลังก์ให้ครอง พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระมเหสีหลายพระองค์ แต่ที่สำคัญมีเพียงสองพระองค์ คือ (๑) พระนางวาสภขัตติยา

(๒) พระนางมัลลิกา และพระองค์มีภคินี ๓ พระองค์ คือ (๑) เจ้าหญิงโสมมา (๒) เจ้าหญิงสกุลา (๓) เจ้าหญิงเวเทหิ พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ (๑) เจ้าชายพรหมทัตต์ (๒) เจ้าชายวิฑูทกะ มีพระราชธิดา ๒ พระองค์คือ (๑) เจ้าหญิงวชิรา (๒) เจ้าหญิงสุนนาราชกุมารี

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนพระทัยในเรื่องศาสนาเป็นอย่างมากเมื่อครั้งยังไม่ได้พบพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงอุปถัมภ์ในเจ้าลัทธิต่างๆ เช่น ปุณณกัศสป มัคชลิโกศล เป็นต้น แต่เมื่อได้พบพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุแล้วก็เกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นพุทธจริยาวัตร และการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ตลอดถึงเลื่อมใสในความประเสริฐของพุทธสาวก พุทธสาวิกา และภายิตของท่านเหล่านั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล พระมเหสี พระราชโอรส และเหล่าข้าราชการบริพารทั้งหลายขอถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุ

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีพระชนมายุเท่ากับพระพุทธเจ้า และอยากเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า โดยส่งสาส์นไปขอเจ้าหญิงที่กรุงกบิลพัสดุ์ ฝ่ายกรุงกบิลพัสดุ์นั้นได้มอบเจ้าหญิงที่เกิดจากท้องน้องทาสีให้ ทางฝ่ายพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นไม่รู้ เมื่อพระนางได้ประสูติพระราชโอรสตั้งพระนามว่าชื่อว่า วิฑูทกะ ความจริงทั้งหมดก็ถูกเปิดเผยเมื่อเจ้าชายวิฑูทกะเสด็จกลับไปเยี่ยมพระอัยกา ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกริ้วอย่างมาก ปลดพระนางวาสภขัตติยาและพระราชโอรสออกจากตำแหน่ง พระพุทธเจ้าก็ทรงเตือนสติพระเจ้าปเสนทิโกศล ทำให้คลายจากความโกรธและมอบยศคืน

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระราชกรณียกิจมากมายในส่วนที่เป็นราชอาณาจักร พระองค์ทรงให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ทรงอนุเคราะห์ด้วยทรัพย์เงินทองของมีค่า ตลอดถึงให้ความอุปการะเลี้ยงดูผู้ที่ขัดสนเป็นบุตรบุญธรรม ทรงบริหารปกครองแคว้นแคว้นด้วยทศพิธราชธรรม ปกครองแผ่นดินโดยใช้หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการปกครอง พระราชกรณียกิจในส่วนของศาสนจักรพระองค์ก็เอาพระทัยใส่อย่างไม่ได้ขาด ไม่ว่าจะเป็นการบำรุงด้วยอามิสทาน แต่พระพระพุทธเจ้าและถวายแก่พระภิกษุภิกษุณี อำนวยความสะดวกในด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน เช่น สร้างวัดราชการามไว้ในพระพุทธศาสนา เป็นต้น เมื่อมีโอกาสพระเจ้าปเสนทิโกศลจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อสนทนธรรมกับพระพุทธเจ้าอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งสนทนธรรมกับภิกษุและภิกษุณีในยามว่างเว้นจากพระราชกรณียกิจ

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นถึงจะมีพระวรกายที่อ้วน แต่พระองค์ก็ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เก่งด้านการวางแผน และการรบ ด้วยความสามารถของพระองค์ทรงบริหารปกครองแคว้นโกศล และแคว้นกาสี มีอยู่หลายครั้งที่พระองค์ได้ทำสงครามกับพระเจ้าอชาตศัตรู

เพื่อแย่งชิงแคว้นกาสิ ในที่สุดพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงชนะ และปล่อยพระเจ้าอชาตศัตรูทรงยึด เฉพาะ อาวุธยุทธโศภณณ์ ช้าง ม้า พร้อมทั้งมอบพระราชธิดาให้เพื่อเป็นการยุติสงครามด้วย

ในวาระสุดท้ายของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงถอดและมอบพระขรรค์พร้อม ทั้งมงกุฎแก่ที่ฆมารายะเสนาบดี แล้วได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลเหตุผลที่ทรงเคารพใน พระพุทธเจ้า และพระสงฆ์เหนือกว่าสิ่งอื่นใด เมื่อจะเสด็จกลับคืนพระนคร ก็รู้ว่าถูกชิงราชบัลลังก์ โดยพระเจ้าวิฑูทกะผู้เป็นพระราชโอรส จึงเดินทางไปยังแคว้นมคธเพื่อขอกำลังจากพระเจ้าอชาต ศัตรูผู้เป็นหลาน ซึ่งพระราชบัลลังก์คืน แต่เนื่องด้วยพระองค์ไปถึงกรุงราชคฤห์ในเวลากลางคืน ประตูประราชวังปิดแล้ว จึงได้พักที่ศาลานอกพระนคร ทรงเหน็ดเหนื่อยเพราะลมและแดด ได้ สวรรคตในที่ศาลาแห่งนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูเมื่อทราบข่าวก็ทรงสั่งให้ทำสรีริกอย่างสมพระ เกียรติ

พระราชประวัติในอนาคตชาติ พระเจ้าปเสนทิโกศลจักได้อุบัติเป็นพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าเป็นองค์ที่ ๒ ต่อจากพระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า ในมณฑลที่หลังจากภัทร์กัปนี มีพระนามว่า “พระธรรมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า” จักบังเกิดมีดอกบัว ๒ ดอกขนาดเท่าล้อรถ ผุดแทรกขึ้นจาก แผ่นดินมารองรับพระบาททั้ง ๒ ในเวลาเสด็จพุทธดำเนิน ด้วยผลานิสงส์แห่งขันติธรรม จักบังเกิด มีต้นกล้วยพุกษ์ ด้วยอานิสงส์แห่งการให้ผ้ากั้นแสงแดดถวายเป็นพุทธบูชา จึงบังเกิดมีห้องนำ รื่นรมย์แล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ณ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่ง ประทับยืน และทรง บรรทมนั้นๆ ด้วยผลานิสงส์แห่งการถวายดอกบัว ๒ ดอก อันเนื่องด้วยชีวิตพระธรรมราชา พระพุทธเจ้าจักทรงมีพระชนมายุ ๕๐,๐๐๐ ปี

๒) บทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล จากการศึกษา พบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คือ (๑) บทบาทด้าน บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัยสี่ (๒) บทบาทและวิธีการเผยแผ่ด้านธรรมทาน (๓) บทบาทด้าน การบัญญัติสิกขาบทในพระวินัย (๔) บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนา และ (๕) มหาสุบิน ๑๖ ประการ ต่อสถานการณ์โลกในปัจจุบัน

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ให้ความสนพระทัยต่อพระพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก ให้การทำนุบำรุงพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุภิกษุณีด้วยปัจจัยสี่ อยู่ตลอดเวลา ในส่วน ของอามิสทาน พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุ ตลอดเจ็ดวัน และถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุเป็นประจำ ได้ถวายอสทิสทานซึ่งเป็นการแข่งขันกับชาวเมืองว่า ระหว่างพระราชกับชาวเมืองใครจะชนะในการถวายทาน ในที่สุดฝ่ายพระราชเป็นผู้ชนะ เพราะ สิ่งของที่เป็นส่วนในการถวายทานนั้นชาวเมืองไม่สามารถจัดหาได้เหมือนพระราช ไม่เพียงเท่านั้น

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระราชศรัทธาถวายไทยธรรมต่างๆ ในเมื่อมีโอกาส และสิ่งที่สำคัญมากในพระชนมายุของพระองค์คือได้สร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนาชื่อ วัดราชการาม

สำหรับบทบาทในการเผยแผ่ด้านธรรมทาน พระเจ้าปเสนทิโกศลก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งไม่ย่อหย่อนกว่ากษัตริย์องค์ใด เนื่องมาจากพระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษาอยู่ในกรุงสาวัตถีเป็นเวลา ๒๕ พรรษา พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงมีโอกาสในการสดับพระธรรมเทศนาและสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา และสนทนาธรรมกับเหล่าภิกษุภิกษุณีในเมื่อเวลา จึงทำให้มีพระสูตรเกี่ยวกับพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ในโกศลสังยุต เป็นพระสูตรที่ว่าเกี่ยวกับแคว้นโกศลและพระเจ้าปเสนทิโกศลโดยตรง ซึ่งพระสูตรเหล่านั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนทนาธรรมบ้าง ทรงทูลถามบ้าง และพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลบ้าง รวมทั้งหมดมี ๒๕ พระสูตร และยังมีอยู่นอกโกศลสังยุตอีกหลายพระสูตร เช่น ปเสนทิโกศลราชวัตถุ อยู่ในธรรมบท เป็นต้น

พระเจ้าปเสนทิโกศลมีบทบาทในการบัญญัติสิกขาบททั้งของภิกษุและภิกษุณี เพื่อให้แนวทางการปฏิบัติของพุทธสาวกและพุทธสาวิกาเป็นไปอย่างเรียบร้อย อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น และมีบทบาทในการชำระอธิกรณ์หรือเรื่องที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาจะต้องทำให้คลี่คลายและหายไป เช่น กรณีที่มารดาของพระกุมารกัสสปะ ตั้งครุฑตั้งแต่เมื่อครั้งยังไม่ได้บวชเป็นภิกษุณี เป็นต้น

และมหาสุบินทั้งหมด ๑๖ ประการของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระพุทธเจ้าทรงทำนายไว้ประการต่างๆว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับมนุษย์โลกบ้าง จากคำพยากรณ์ในสมัยพุทธกาลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันเกิดเหตุการณ์ภัยธรรมชาติตามมามากมาย เช่น เรื่องของสภาพดินฟ้าและอากาศที่แปรปรวน ฤดูกาลที่ผิดเพี้ยนเปลี่ยนไปจากอดีต และพฤติกรรมของมนุษย์เสื่อมถอยไปจากคุณธรรมจริยธรรม

จากที่กล่าวมาเป็นบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงมีส่วนอย่างมากในการช่วยพระพุทธเจ้าเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นโกศล และแคว้นกาสิ เนื่องจากสังคมในอินเดียสมัยพุทธกาลนั้นประชาชนส่วนใหญ่จะประพฤติปฏิบัติตามพระมหากษัตริย์ กษัตริย์นับถืออะไรก็นับถือตามนั้น เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลนับถือพระพุทธศาสนาแล้วประพฤติพระองค์อยู่ในหลักธรรมคำสั่งสอนประชาชนชาวนิคมนชนบททั้งหลายก็ปฏิบัติตามพระมหากษัตริย์โดยปริยาย กล่าวได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นมีหน้าที่อุปถัมภ์ดูแลพระพุทธเจ้าและพุทธบริษัททั้งสิ้น ตลอดถึงช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร

๓) พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระราชจริยาวัตรที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ดังนี้ (๑) พระราชจริยาวัตรในฐานะผู้นำและผู้บริหาร (๒) พระราชจริยาวัตรด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา (๓) พระราชจริยาวัตรในฐานะผู้ครองเรื่อง (๔) การสาธารณสุขด้านสุขภาพ (๕) มหาสุบินกับปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

พระราชจริยาวัตรในฐานะผู้นำและผู้บริหารนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประพฤติปฏิบัติเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น ทศพิทธาธรรม พละ ๕ สังคหัตถุ ๔ อคติ ๔ และ จักรวรรดิวัตร ซึ่งหลักจริยธรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นธรรมะสำหรับผู้ นำ ผู้บริหารและนักปกครอง พระองค์ทรงใช้หลักดังกล่าวบริหารแคว้นโกศลและแคว้นกาสิ เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมและความอยู่อย่างผาสุก หากจะนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันนี้ไม่เพียงแต่พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่ต้องปฏิบัติหลักธรรมดังกล่าว เหล่านักปกครองหลาย อย่างเช่น สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และทุกคนที่อยู่ในฝ่ายปกครองและบริหารประเทศ ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับหมู่บ้าน หรือแม้แต่องค์กร หน่วยงานทั้งหลายก็ต้องอาศัยหลักจริยธรรมดังกล่าว ในการบริหารองค์กรให้เคลื่อนไปอย่างราบรื่น

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระราชจริยาวัตรด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เห็นปรากฏอย่างมากมาย เนื่องจากพระองค์นั้นทรงให้ความเคารพในพระรัตนตรัยตลอดชีวิต มีความกตัญญูในพระพุทธเจ้า จึงให้ความอุปถัมภ์ทำนุบำรุงในทุกๆ เรื่องตั้งแต่ด้านถวายอามิสทาน ชักชวนให้ประชาชนหันมานับถือพระพุทธศาสนาและสร้างบุญกุศล และช่วยพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่ด้านธรรมทาน จากพระราชจริยาวัตรดังกล่าวมานี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่น หากไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง ก็ต้องไปศึกษาเหตุผลที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงให้ความเคารพและความกตัญญูในพระพุทธเจ้า ว่าทำไมพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงยอมก้มพระเศียรลงชบพระยุคลบาทพระพุทธเจ้า พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นพระราชาที่ยิ่งใหญ่ ทำไมพระองค์ถึงทำได้เพียงนั้น หรือการถวายทาน ประชาชนทุกวันนี้ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ไม่ต้องทำถึงพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่ทำให้ได้คือใส่บาตรทุกวัน เป็นต้น เพื่อเป็นการสละความตระหนี่ของตนเอง แค่นี้ก็สามารถนำพระราชจริยาวัตรมาประยุกต์ใช้ได้แล้ว

ในฐานะผู้ครองเรือนถึงจะเป็นพระมหากษัตริย์ แต่เราก็ยังเป็นผู้ครองเรือน คุณธรรมที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประพฤติในเหล่านี้ ก็คือ ฌราวาสธรรม ๔ ธรรมะของผู้ครองเรือนพึงมีประจำตัว บุตร ๓ ประการ อคติ ๓ หรือ อคติปาริจริยา การบำรุงบุคคลต่างๆ และสมชีวิธรรม ๔ หลักธรรมสำหรับผู้ครองที่จะทำให้อยู่กันยืนยาว จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมปัจจุบันนั้นจะต้องนำมา

ประยุกต์ใช้และปรับใช้กับการครองเรือน ไม่ว่าจะเป็ นภรรยาสาธรรม ๔ ต้องมีทุกครัวเรือน หรือ แม้แต่สมชีวิธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่คู่สมรสทั้งหลายต้องมีประจำตัวเอาไว้เพื่อไม่ให้เกิดการวิวาฉาน ขึ้นในครอบครัว การอยู่ร่วมกันก็จะมีแต่ความสุขทุกฝ่าย

พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงมีพระวรกายที่อ้วนท้วนสมบูรณ์ ไปไหนมาไหนก็ลำบาก อึดอัด พระองค์เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามวิธีลดน้ำหนัก โดยพระพุทธเจ้าเสนอให้ใครก็ได้เดือนสติ ตอนเสวยพระกายาหาร พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ตรัสสั่งให้หลานเดือนสติเวลาเสวย และลดปริมาณ ในการหุงข้าวลงเรื่อยๆ วิธีนี้ทำให้พระวรกายนั้นลดลง ไม่อึดอัดเหมือนดังแต่ก่อนทำให้มีความสุข โสมนัสเป็นอย่างมาก การนำมาประยุกต์ใช้ในปัจุบันสามารถทำได้ โดยไม่ต้องไปกินยาลดความ อ้วน โดยการนำวิธีของพระพุทธเจ้าที่ตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลมาใช้ ให้รู้จักยับยั้งตัวเอง เดือนสติตัวเองเสมอเวลากิน และต้องรู้จักประมาณในการกิน กินเพื่ออยู่ไม่ใช่อยู่เพื่อกิน เพียง เท่านั้นคนที่อ้วนก็สามารถลดน้ำหนักได้อย่างสบายๆ โดยไม่ต้องอาศัยสูตรต่างๆ หรือยาลดความ อ้วนทั้งหลายเลย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นพระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศล บทบาทในการ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการนำพระราชจริยาวัตรมาประยุกต์ใช้ กล่าวโดยสรุปแล้ว พระ เจ้าปเสนทิโกศลนั้นเป็นพระมหากษัตริย์ที่เก่งมีความสามารถด้านการบริหารและการปกครอง มีพระวรกายที่อ้วน ทรงมีพระชนมายุเท่ากับพระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า อีกทั้ง ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ตั้งมั่นในพระรัตนตรัยไม่เสื่อมคลาย ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ไม่ถือ พระองค์ ทรงเป็นผู้ใฝ่เรียนใฝ่รู้ และทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่น่ารักและน่ายกย่อง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล เพื่อ ศึกษาพระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศล บทบาทการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระ เจ้าปเสนทิโกศล และนำพระราชจริยาวัตรมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเมื่อได้นับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ทรงให้ความเคารพในพระรัตนตรัยเป็น อย่างยิ่ง ทรงให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา และทรงนำเอาหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาไปใช้ในพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ ในการบริหารปกครองแคว้นโกศลและกาสิ จนทำให้แคว้นดังกล่าวนั้นเกิดความสงบสุข สำหรับสังคมปัจจุบันนี้มีแต่ความวุ่นวายที่เกิดขึ้น มากมาย ไม่ว่าจะเป็ นความวุ่นวายที่เกิดกับสังคม และความวุ่นวายที่เกิดโดยธรรมชาติ จึงควรรนำ

หลักธรรมที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงประพุดติในพระราชจริยาวัตรทั้งหลายมาประยุกต์ใช้ เพื่อความผาสุกที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาด้านผู้นำ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง มาใช้อย่างจริงจัง เพื่อให้การบริหารงานราชการนั้นเป็นไปอย่างยุติธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

๒) ควรนำหลักธรรมในการลดปริมาณการบริโภคอาหาร มาใช้ในสังคมปัจจุบัน ก็สามารถลดความอ้วนได้ ไม่จำเป็นต้องพึ่งยาลดความอ้วนที่วางขายในปัจจุบัน

๓) ควรนำรายละเอียดในมหาสุบินนิมิต ๑๖ ประการ แต่ละข้อมาขยายความ พร้อมทั้งวิธีการป้องกันและแก้ไข มาตีแผ่ทางสื่อ เช่น หนังสือ นิตยสาร โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงภัยธรรมชาติที่กำลังจะเกิดขึ้น พร้อมกับหาทางรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้น

๔) รัฐบาลควรมีนโยบายเกี่ยวกับวิธีการป้องกันและแก้ไข กรณีวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เพื่อเป็นการยุติปัญหาทางสังคมที่จะตามมาอีกมากมาย

๕.๒.๒ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอโดยภาพรวม ยังไม่ได้เจาะประเด็นที่ลึกซึ้งมากนัก ซึ่งจากผลการศึกษาเรื่อง บทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศลนี้ ยังมีข้อควรศึกษาเป็นประโยชน์และนำศึกษาวิจัยอีก ผู้วิจัยขอเสนอแนะต่อผู้สนใจ ดังนี้

๑) ควรมีการศึกษาเรื่องออสทิสถานว่าในพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ใครเป็นคนจัดถวายบิณฑบาต มีความเป็นมาอย่างไร รายละเอียดสิ่งของที่ใช้ในการถวายทานแต่ละครั้ง และอานิสงส์ของการให้ทานประเภทนี้เป็นอย่างไร

๒) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ในมหาสุบินทั้งหมด ๑๖ ประการ เป็นข้อๆ อย่างละเอียด พร้อมทั้งหาวิธีทางป้องกันและแก้ไข เพื่อให้สังคมไทยและสังคมโลก เตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแก่มวลมนุษยชาติ

๓) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการบูชาขุณฺฑในทางพระพุทธศาสนากับลัทธิอื่นๆ ในสมัยพุทธกาล ว่าแต่ละลัทธินั้นมีแนวคิดเรื่องการบูชาขุณฺฑเป็นอย่างไรบ้าง

บรรณานุกรม

๑.ภาษาบาลี - ไทย

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับทยุทธศาสตร์สูงสุด เติปีฎก ๒๕๔๕

พุทธวสุเส (ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในการจัดงาน

ฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี), กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,

๒๕๔๕.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

๑. หนังสือและเอกสาร

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน ตอนว่าด้วยพระวินัย. กรุงเทพมหานคร : กรมการ

ศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐.

กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย. กฎแห่งกรรม. ปทุมธานี : มูลนิธิวัดพระธรรมกาย,

๒๕๔๕.

_____ .สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก. ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมกาย, ๒๕๕๑.

กองวิชาการ สถาบันพัฒนาบุคลากร. มหาอุบาสิกาวิสาขา ยอดอุปัฏฐายิกาอุบุญพระพุทธานุชา. ปทุมธานี :

ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอส.พี.เค. เปเปอร์ แอนด์ ฟอรั่ม, ๒๕๔๘.

กระทรวงมหาดไทย. พุทธทำนาย(ยุคจิตใจคนเสื่อม). พิมพ์ครั้งที่ ๕. นนทบุรี : ก้อนเมฆ แอนด์ กันย์

กรุ๊ป, มปป.

คุณากร วาณิชวีรวิทย์(แปล).โลกร้อนความจริงที่ไม่มีใครอยากฟัง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๐.

ไชยพงศ์/ทศพร ศรีคำ. พุทธพยากรณ์กำเนิดโลกและชะตาโลก. นนทบุรี: ด้านสุทธาการพิมพ์,

(ม.ป.ป.)

ชัยวัฒน์ คุประตกุล, ดร. โลกร้อนเรื่องร้อนของโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์ , ๒๕๕๓.

คาริกา นวลจันทร์. ตำบล อำนวน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลื่นอักษร, ๒๕๕๑.

ทองย้อย แสงสินชัย (นาวาโท). พุทธทำนายโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๐.

ธรรมสภา. ๑๕ อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, (ม.ป.ป.)

_____ . อสีติมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, (ม.ป.ป.)

บารมี. พระพุทธเจ้าองค์ใหม่ที่จะตรัสรู้ต่อจากเจ้าชายสิทธัตถะ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒.

เขมกะ. หน้าที่นายจ้าง หน้าที่ลูกจ้างหรือผู้ใช้แรงงาน, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป..

ปัญญาวัฒน์ (เรียบเรียง). พุทธทำนาย ๑๖๖ ถึงกาลสิ้นยุค. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือโกสินทร์, ๒๕๕๐.

ประกาศ สุระเสน คัดถ่ายถอด-แปล. พระคัมภีร์อนาคตวงศ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ป๋วย แสงฉาย (แปล). มลทินปัญหา ฉบับพร้อมด้วยอรรถกถา ฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลูกส.ธรรมภักดี, ๒๕๒๘.

พ. สุวรรณ. โลกาวินาศ (เพราะโลกร้อน) : พุทธทำนายและนอศตราดามุส. กรุงเทพมหานคร : หจก. เม็ดทราย พรินติ้ง, ๒๕๕๑.

พีรพัฒน์ วงศ์บุตร. พุทธทำนาย มหันตภัยพิบัติโลกมิรู้ลืม. นนทบุรี : สำนักพิมพ์เมื่อกูรู, ๒๕๕๑.

พระธรรมกิตติวงศ์. คำวัด ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๕.

_____ . คำพ่อ คำแม่. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๖.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์. **กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิไลวัฒนา, ๒๕๕๔.

_____. **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๕๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมะอินเตอร์เน็ต,
๒๕๕๔.

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ชุ่มมาทุโน). **เทศนาว่าไรดี**. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๓๕.

พระวิรัตน์ วิรัตน์. **พุทธทำนาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๗.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: หจก. เม็ดทรายพรีนติ้ง, ๒๕๕๐.

_____. **เยือนอินเดีย ตามรอยอารยธรรมพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : หจก. เม็ดทราย พรีนติ้ง
จำกัด, ๒๕๕๑.

พระมหาบุญมี มาลาวชิโร. **วันโลกาวินาศ ใกล้มาถึงแล้ว**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี : บริษัท ไรต์ซี
พริเมียร์ จำกัด, ๒๕๕๓.

พระมหาบุญเลิศ ฐานทินุโน และคณะ (รวบรวมและเรียบเรียง). **อริยวินัย รวบรวมจาก
พระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๗.

พระมหาสมปอง มุกติโต. **มงคล ๓๘ ประการ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพระดาบส, ม.ป.ป..

พระมหาสุรศักดิ์ ธนปาโล. **พุทธทำนาย เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี: สุสวัสดิ์ พรีนเตอร์,
๒๕๕๒.

_____. **พุทธทำนาย เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี: สุสวัสดิ์ พรีนเตอร์, ๒๕๕๒.

พระราชธรรมมุนี (เกียรติ สุกิตติ). **มหาชนบท ๑๖ แคว้น ในชมพูทวีปสมัยพุทธกาล**. พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพมหานคร : หจก.ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๓.

พระราชภาวนาวิสุทธิ. **ธรรมะเพื่อประชาชน ฉบับมงคลชีวิต เล่มที่ ๓**. ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมกาย,
๒๕๔๗.

พระราชรัตนรังสี. **สู่แดนพุทธองค์- พุทธคยา**. กรุงเทพมหานคร : คีเอ็มจี, ๒๕๕๑.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระธรรมปัทมธรรมาแปล ภาค ๖**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : มหา
มกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๐.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๒**. พิมพ์
ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.),
๒๕๕๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น ,๒๕๔๖.

ลักขณา จีระจันทร์. ตามรอยพระพุทธเจ้า. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : แพรวสำนักพิมพ์, ๒๕๕๐.

วศิน อินทสระ. จริยาบถ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือโกสินทร์, ๒๕๔๕.

วิชัย สังข์ประไพ,ดร. กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.

วิฑูรย์ ปัญญากุล(แปล). โลกร้อนเพราะมนุษย์คือผู้เปลี่ยนภูมิอากาศโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิสายใยแผ่นดิน, ๒๕๕๒.

สามเณรอุทิศ ศิริวรรณ (เรียบเรียง). ธรรมบท ภาคที่ ๓ แปลโดยพยัญชนะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๐.

สนอง วรอุไร,ดร. ผู้สงบอย่างแท้จริง. สมุทรปราการ : ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๔.

สรเมธี วชิรปราการ. พระพุทธเจ้าพยากรณ์นอศตราตามุสทำนาย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๐.

แสวง อุดมศรี. พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิงค์หรือภิกขุวิงค์. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สุภาพ หอมจิตร. พุทธทำนาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๖.

สุริย์ มีผลกิจ. พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๕๑.

หอสมุดแห่งชาติ (ตรวจชำระเรียบเรียง). จักกวาฬที่ปณี. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๑.

๒. วิทยานิพนธ์

ทรงกลด จันทเสวต. “องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการมีเพศสัมพันธ์ในระหว่างเรียนของนักศึกษา ระดับอุดมศึกษา”. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

ทองจริง ยิ้มชวน. “บทบาทของครูต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร : โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหา

บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๘.

นครินทร์ ทองมา. “โครงการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ณรงค์ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร”. **ปริญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปกรรม (ออกแบบนิเทศศิลป์). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๕๑.**

นาวาตรี ชงธร หาชัย. “การศึกษาหน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.**

บั้งอร นาคสุข. “การสำรวจทัศนคติของนักศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการลดความอ้วน”. **ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๔๘.**

พระครูอินทสารวิจักษ์ อินฺทสโร (กิจไธ). “ศึกษาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและธรรมโอสที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.**

พระบรรจบ ชีรวโธ, (ศรีแพงมน). “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.**

พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.**

พระมหาทวิช ชีรชาติ (ศรีพรหม). “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์ทีฆนิกาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.**

- พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสาร กับ พระเจ้าปเสนทิโกศล”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.
- พระมหาอนนท์ ชวนาภิภู. “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหาหมวด สุกุชมุโม. “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระระพี พุทธิสารโร. “ความรุนแรงครั้งพุทธกาล : กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์สาकยวงศ์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พินดำรวงเอก สำราญ เพ็ญนอก. “การดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธของวัยรุ่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- มัลลวีร์ ดอกแก้ว. “วรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง พุทธทำนาย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น**. คณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘.
- วารุณี ศรีสมบูรณ์. “การสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาสถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์) เกี่ยวกับปัญหาการลดความอ้วน”. **ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ**. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๔๘.
- ศศิธร เขมาภีร์ตัน. “การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

Budhanet . **Life of the Budha for secondary students.** Buddha Dharma Education Association Inc., 2002.

Edgar leoni. **Nostradamus and His prophecies.** New york : Exposition,2000.

E. Paul Cherniack, MD. “**Potential Applications for Alternative Medicine to Treat Obesity in an Aging Population**”.Alternative Medicine Review Volume 13, Number 1, 2008.

Richard Wollheim. **Sigmund Freud.** New york : the press Syndicate of the University of Cambridge, 1971.

Stradling J, et al. **Controlled trial of hypnotherapy for weight loss in patients with obstructive sleep apnoea.** Int J Obes Relat Metab Disord 1998 Mar ; 22(3).

Ven.Weragoda Sarada Maha Thero. **Treasury of Truth Thr Illustrated Dhammapada.** Taiwan R.O.C : The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation,1993.

Zafar Futehally. **Indian birds.** Vol. 6 No. 3 (Publ. 7th August 2010).

GOVERNMENT OF INDIA MINISTRY OF WATER RESOURCES, **Report of the Working Group On Water Resources For the XI Five Year Plan (2007-12)**,(New Delhi, 2006)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระวิเชียรบุรี ฉายา สติสมฺปนฺโน (ขวัญโพก)
- เกิด : วันศุกร์ ที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๗
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๕๔ หมู่ที่ ๒ บ้านหลักด่าน ตำบลหลักด่าน
อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์
- การศึกษา : ประถมศึกษา ๖ โรงเรียนบ้านหลักด่าน จังหวัดเพชรบูรณ์ พ.ศ.๒๕๔๐
มัธยมศึกษาตอนต้น ๓ โรงเรียนบ้านหลักด่าน จังหวัดเพชรบูรณ์
พ.ศ.๒๕๔๓
มัธยมศึกษาตอนปลาย ๖ โรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์
พ.ศ. ๒๕๔๖
พุทธศาสตรบัณฑิต (สังคมศาสตร์) (สาขาวิชารัฐศาสตร์ เอกการเมือง
การปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
รุ่นที่ ๕๓ พ.ศ. ๒๕๕๑
- อุปสมบท : วันที่ ๓๐ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗
- สังกัด : วัดราษฎร์เจริญ ตำบลพระนอนอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
รหัสไปรษณีย์ ๖๐๐๐๐ โทร ๐๘๓-๕๕๓๘๘๑๕
- เข้าศึกษา : วันที่ ๑๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
- สำเร็จการศึกษา : ๓๐ มกราคม ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดราษฎร์เจริญ เลขที่ ๔๘ หมู่ ๑๓ บ้านห้วยลึก
ตำบลพระนอน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
๖๐๐๐๐

การศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระวิเชียรบุรี สติสมุปนฺโน (ขวัณฺโปก) พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระวิเชียรบุรี สติสมุปนฺโน (ขวัณฺโปก) พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระวิเชียรบุรี สติสมุปนฺโน (ขวัณฺโปก) พุทธศักราช ๒๕๕๕